

DOI: 10.15773/EKKE.2026.012

ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Mácsainé Iván Éva

**KONTINUITÁS ÉS DISZKONTINUITÁS
SZEKSZÁRD MODERN KORI SPORTTÖRTÉNETÉBEN**

Doktori (PHD) értekezés

Témavezető:

Dr. Bartók Béla egyetemi docens

EGER, 2025

Nyilatkozat a munka önállóságáról, a szakirodalmi források megfelelő idézéséről

Alulírott **Mácsainé Iván Éva** ezennel kijelentem, hogy a **Kontinuitás és diszkontinuitás Szekszárd modern kori történetében** című doktori értekezést magam készítettem, és abban csak a szakirodalmi hivatkozások listáján megadott forrásokat használtam fel. Minden olyan részt, amelyet szó szerint, vagy azonos tartalomban, de átfogalmazva más forrásból átvettem, a forrás egyértelmű megadásával megjelöltem.

Eger, 2025. október 7.

.....
A doktorandusz aláírása

Köszöntetnyilvánítás

Köszönöm témavezetőmnek, Bartók Béla tanár úrnak, hogy támogatta témaválasztásomat és gondolatébresztő, értékes javaslataival, megjegyzéseivel segítette kutatásomat. Köszönöm, hogy fordulhattam hozzá kérdéseimmel az elmúlt években és bátorításával sikerült ezt a hatalmas kihívást jelentő feladatot sikeresen teljesítenem.

Köszönöm az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának, hogy lehetőséget biztosítottak a doktori tanulmányaim megkezdéséhez, a doktori képzés folyamán számos pozitív tapasztalatot szereztem és tágítottam látókörömet.

Szeretném köszönetemet kifejezni előopponenseimnek, Majtényi György professzor úrnak és Szabó Lajos nyugalmazott múzeumigazgató úrnak, valamint a bizottság elnökének, Pap József tanár úrnak, hogy irányt mutató kritikai megjegyzéseikkel és hasznos észrevételeikkel segítették a dolgozat végleges változatának elkészülését.

Köszönettel tartozom munkahelyem, a Wosinsky Mór Múzeum vezetőségének, Ódor János igazgató úrnak és Fuksz Márta igazgatóhelyettes asszonynak támogatásukért, valamint kollégáimnak, elsősorban Lovas Csillának, T. Konkoly Lillának és Vízi Mártának a témában folytatott beszélgetésekért, biztató szavaikért és türelmükért.

Végül, de nem utolsó sorban hatalmas köszönet illeti a családomat, akik kitartóan mellettem álltak és támogattak a doktori disszertáció megszületése felé vezető hosszú és rögös út során. Köszönöm férjemnek, Mácsai Tamásnak a végtelen türelmét és szeretetét, amellyel lehetővé tette számomra, hogy a munkára összpontosítva küzdhessek az álmaimért. Köszönöm gyermekeimnek, Annának, Márknak és Csengének, hogy megértőek voltak velem és a munkával töltött időt nem a tőlük elrabolt perceként és órákként értékelték. Remélem egy kicsit most büszkék rám, mert én arra vagyok a legbüszkébb, hogy az anyukájuk lehetek.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	6
1.1. Értelmezési keretek.....	6
1.2. Problémafelvetés, célkitűzések, történeti források	9
1.3. Historiográfiai áttekintés.....	12
2. A sportélet kialakulása Szekszárdon a 19-20. század fordulóján	20
2.1. „kis város: nagy falu” – Szekszárd társadalmi és gazdasági viszonyai a modernizáció küszöbén	20
2.2. Az első kezdeményezések – első egyesületek, első sportágak	27
2.2.1. Szekszárdi Korcsolyázó Egylet.....	30
2.2.2. Szekszárdi Kerékpár Egylet	31
2.2.3. A teniszsport kezdetei Szekszárdon	33
2.2.4. Szekszárdi Vívóklub	34
2.3. A modern sportegyesületek megjelenése.....	36
2.3.1. Szekszárdi Sport Club	36
2.3.2. Szekszárdi Törekvés Sportegyesület.....	38
2.4. Az ifjúság testi nevelése, a sport szervezeti keretei	39
2.5. A sport infrastruktúrájának kialakulása Szekszárdon	41
3. A sport helyzete Szekszárdon a két világháború között	44
3.1. Szekszárd társadalma és gazdasága a két világháború közötti időszakban.....	44
3.2. A sport helyzete a két világháború között.....	47
3.3. Polgári sportegyesületek	52
3.3.1. Szekszárdi Turul Sportegyesület.....	52
3.3.2. Törekvés Sportegyesület	61
3.3.3. Tolnavármegye Sportegylet	62
3.3.4. Egyéb sportegyletek Szekszárd sportéletének palettáján	64
3.4. Ifjúsági sport, iskolai testnevelés a két világháború között Szekszárdon	67
3.5. A honvédelmi sport szerepe a korszakban.....	70
3.5.1. A szekszárdi leventeegyesület.....	73
3.5.2. Lovas leventék és levente távlovaglások Szekszárdon	79
3.5.3. A leventemozgalom megítélése.....	82
3.5.4. A szekszárdi leventeegyesület kapcsolata a polgári sportegyesületekkel és a cserkészettel	88
3.6. A sport infrastruktúrájának fejlődése Szekszárdon a Horthy-korszakban	90
3.6.1. Az előző korszak sportlétesítményeinek sorsa.....	90

3.6.2. A leventesporttér	94
3.6.3. A leventelőtér	95
3.6.4. A leventeotthon	97
4. A sport szocialista átalakítása Szekszárdon a Rákosi-korszakban.....	99
4.1. Szekszárd gazdasági és társadalmi keretei a diktatúra évtizedében.....	99
4.2. A sportélet újjászervezése a háború után.....	101
4.3. A szovjet modell kialakítása – a TSB-rendszer	107
4.4. MHK mozgalom és testnevelési rendszer.....	112
4.5. Szekszárd sportja 1950 és 1956 között	116
4.6. A testnevelés, mint a kommunista nevelés egyik legfontosabb eszköze	124
4.7. Honvédelmi sport a Rákosi-korszakban	128
4.8. Sportlétesítmények Szekszárdon – a sport infrastruktúrájának átalakulása.....	129
5. Szekszárd sportja a Kádár-korszakban	131
5.1. Szekszárd társadalma és gazdasága a konszolidáció időszakában.....	131
5.2. A sport átszervezése 1956 után.....	133
5.3. A sport helyzete Szekszárdon 1959 és 1979 között.....	140
5.4. A sportélet átalakulása Szekszárdon 1979 és 1989 között.....	151
5.5. Ifjúsági sport, iskolai testnevelés	156
5.6. Honvédelmi sport a Kádár-korszakban.....	161
5.7. A sport infrastruktúrájának alakulása Szekszárdon a Kádár-korszakban	166
5.8. A legfontosabb sportversenyek, a legsikeresebb sportolók	171
5.8.1 A Gemenci Nagydíj.....	174
6. Szekszárd sportjának Tolna megyei párhuzamai	181
7. Összegzés	186
8. Felhasznált források és irodalom	198
8.1. Források	198
8.2. Újságcikkek.....	199
8.3. Irodalom.....	200
8.4. Rövidítések.....	213
9. Mellékletek	216

1. Bevezetés

„*A sport lélek nélkül semmi. És a lélek is az sport nélkül.*”¹

Bevezetesként Mészöly Miklós sportról alkotott gondolatát kölcsönzőm dolgozatom mottójául. Hogy miért pont ezt a gondolatot? Választásom egyik oka talán az író témához fűződő kötődése. Mészöly Szekszárdon született, édesapja Molnár Sándor okleveles gépészmérnök, a Szekszárd-bátai ármentesítő és belvízszabályozó társulat igazgató-főmérnöke, és nem mellesleg a város sportéletének egyik meghatározó egyénisége az 1920-as és 1930-as években, Mészöly Miklós gyermekkorá idején. A Turul Sportegyesület, majd a Tolnavármegye Sportegylet tagja, utóbbi ökölvívó szakosztályának vezetője. A másik, még fontosabb ok pedig az, hogy ezzel a gondolattal tökéletesen egyet tudok érteni. Az emberi léleknek – csakúgy, mint az emberi testnek – szüksége van a sportra, és a sportnak is – mint az élet minden egyéb területének – szüksége van a lélekre.

1.1. Értelmezési keretek

„*A sport nem csak testnevelés, hanem a léleknek is a legerőteljesebb és a legnemesebb nevelő eszköze. [...] A sport elsősorban szellemi fogalom. Egy sportcsapat a társadalomnak kicsinyített képe, a mérkőzés az életért való nemes küzdelem szimbóluma. Itt a játék alatt tanítja meg a sport az embert rövid idő alatt a legfontosabb polgári erényekre: az összetartásra, az önfeláldozásra, az egyéni érdek teljes alárendelésére, a kitartásra, a tettekézségre, a gyors elhatározásra, az önálló megítélésre, az abszolút tisztességre és mindenekelőtt a »fair play«, a nemes küzdelem szabályaira.*”² A Nobel-díjas magyar tudós, Szent-Györgyi Albert 1930-ban az Országos Testnevelési Kongresszuson, Szegeden tartott előadásában ezekkel a szavakkal fogalmazta meg a sport mibenlétét. A sport a mindennapi életünk része, ezer szállal kötődünk hozzá, akár aktívan – versenyszerűen, vagy csak hobbiból – sportolunk, akár csak néhanap pattanunk kerékpárra, akár a televízióban nézzük a sportközvetítéseket. Általános nézet, hogy a sporthoz mindenki ért. Egy kicsit talán olyan ez, mint a gyermeknevelés. Hiszen épp olyan könnyen mondunk bírálatot egyes sportolók

¹ Mészöly Miklós: A sport zsákutcája (részlet)

² Szent-Györgyi Albert: *Az iskolai ifjúság testnevelése*. Az előadás elhangzott 1930. november 22-én, Szegeden az Országos Testnevelési Kongresszuson; szövege megjelent: *Testnevelés* 3 (1930) 928–933; *Testnevelés* 10 (1937) 783–789.

teljesítményéről, mint ahogyan tanácsokat osztogatunk mások gyermeknevelési módszereivel kapcsolatban. Mégis, amikor egy olyan összetett társadalmi jelenségről beszélünk, mint a sport, rá kell jönnünk, hogy nem is olyan egyszerű a fogalom meghatározása.

Ha a lehető leghivatalosabb megfogalmazást keressük, akkor felidézhetjük a magyar sporttörvény ide vonatkozó bekezdését, amely szerint *„sporttevékenységnek minősül a meghatározott szabályok szerint, a szabadidő eltöltéseként kötetlenül vagy szervezett formában, illetve versenyszerűen végzett testedzés vagy szellemi sportágban kifejtett tevékenység, amely a fizikai erőnlét és a szellemi teljesítőképesség megtartását, fejlesztését szolgálja”*.³ Johan Huizinga 1955-ben úgy definiálta a sportot, mint *„szabad tevékenység”*, amely *„nem kötődik anyagi érdekelttséghez, profithoz”* és *„saját szabályrendszere van”*, *Homo ludens* című munkájában felhívta a figyelmet arra, hogy a sport egyre inkább eltávolodik a játéktól.⁴ Frenkl Róbert 1978-as meglátása szerint a sport *„mindazon szervezett és/vagy szervezetlen, csoportos vagy egyéni testedzési tevékenységek gyűjtőfogalma, amelyekben az ember biológiai mozgásigényét, szükségletét, társadalmi körülmények között kielégíti”*.⁵ Kun László és Sipos Attila 1979-ben megjelent munkájukban azt írták a sportról, hogy elsősorban teljesítményközpontúság jellemzi, valamint fizikai és szellemi szabad játék.⁶ Egy évtizeddel később, Ian T. Elvin már hangsúlyozza a verseny szerepét is a fizikai aktivitás mellett. Úgy véli, hogy a – szervezeti keretek között működő – verseny kimenetele befolyásolja az átélt élményt.⁷ Elvinhez hasonlóan, Daniel L. Wann szintén kiemelte az élmény fontosságát, a verseny szerepét. Ez a megközelítés ellentmond Huizinga definíciójának, miszerint a sport *„nem kötődik anyagi érdekelttséghez, profithoz”*.⁸ Allen Guttmann szintén ellentmond Huizingának. Ő azt az állítást cáfolja, miszerint a sport eltávolodik a játéktól. Szerinte a sport egyértelműen játéknak, egyfajta játékos versengésnek minősül.⁹ Nádori László definíciója röviden így foglalható össze: a sport *„meghatározott szabályok szerint, időtöltésként vagy*

³ 2004. évi I. törvény a sportról, I. fejezet, 2. §.

⁴ Huizinga, Johan: *Homo ludens. Kísérlet a kultúra játék-elemeinek meghatározására*; ford. Máthé Klára; Universum, Szeged, (Universum reprint) 1990.

⁵ Frenkl Róbert: *Életmód, egészség, sport*. In: *Tanulmányok a testnevelés- és sporttudományok köréből*. Budapest, Testnevelési Főiskola, 1978. pp.219–228.

⁶ Kun László – Sipos Attila: *A sport Magyarországon*. Budapest, 1979.

⁷ Elvin, Ian T.: *Sport and Physical Recreation*, Longman Group UK Ltd. 1993. pp. 5-7, 14-15, 116-121

⁸ Wann, Daniel L.: *Sport psychology*, Prentice Hall Inc. 1997. pp. 2-3, 42-55.

⁹ Guttmann, Allen: *Spontán játék, szervezett játékok, versenyek, sportok*, In: *Replika*, 29. szám, 1998. március, 55-65.

versenyszerűen folytatott testedzés”. Rétsági Erzsébet pedig azt emeli ki, hogy a sport olyan terület, amely hatással van az ember személyiségének egészére, értelmi, szociális, társadalmi, erkölcsi, érzelmi-akarati jellemzőire, képességeire.¹⁰ Kun László szerint a sport a testkultúrába sorolható egyik legfontosabb fogalom, „*a közvetlen termelési folyamattól elkülönült, emocionális töltésű, feszültségkeltő és levezető, főként vetélkedés jellegű cselekvésforma*”.¹¹ A többféle megközelítésből leszűrhető általános meghatározás szerint, a sport egy szabadidőben végzett tevékenység, amely versengéssel jár, ugyanakkor, fizikai – vagy akár szellemi – erő kifejtést igényel. A sport mellett, hogy sajátos emberi tevékenység, kulturális kategória is egyben, és mint önálló kulturális jelenség, kapcsolatban áll a kultúra egyéb területeivel. A német történész Wolfgang Behringer is feltette *A sport kultúrtörténete* című munkájában¹² a kérdést. Mi a sport? Különböző szempontokat figyelembe véve igyekszik meghatározni a sport fogalmát, valamint a modern társadalomban betöltött szerepét, és végezetül a következő megállapításra jut: „[...] *minden rekordmánia ellenére, a nagy sportversenyeket mindmáig »játéknak« nevezük. Márpedig e játékok a nézőknek időtöltést jelentenek: pontosan azt, amit sport szó eredetileg fedett.*”¹³

Pierre Bourdieu francia szociológus úgy írta le a sportot, mint egy „*különös, másra vissza nem vezethető jelenség*”-et.¹⁴ Bourdieu 1987-ben adta ki *Javaslat a sportszociológia programjára* című írását, amely nagy hatást gyakorolt a hazai sporttörténeti kutatásokra.¹⁵ Bourdieu értelmezésében a sport egy olyan társadalmi termék, amelyet az egyes csoportok jelentéssel ruháznak fel, majd igyekeznek kisajátítani azt. Tehát a sport szimbolikus elemeket, jelentést közvetít ezért jelentősége nem kizárólag a művelésében, hanem „*fogyasztásában*” rejlik. A sporttörténet írás szempontjából tehát nemcsak maguk a sportolók, a sportot űzők érdekesek, legalább annyira fontosak a sporttal bármilyen egyéb módon kapcsolatba kerülők (sportvezetők, edzők, szurkolók) és a sportra adott reakcióik.¹⁶

A disszertáció címében, a kutatás korszakaként megjelölt „*modern kor*” definiálására több lehetséges meghatározás létezik. A legtöbb esetben modern kor alatt egyszerűen a 20. századot értjük. Vannak azonban olyan definíciók, amelyek a modern kor

¹⁰ Rétsági Erzsébet – H. Ekler Judit – Nádori László – Woth Péter – Gáspár Mihály – Gáldi Gábor – Szegnerné Dancs Henriette: *Sportelméleti ismeretek*. Pécsi Tudomány Egyetem, Pécs 2011

¹¹ KUN 1996–2000, 575.

¹² Behringer, Wolfgang: *A sport kultúrtörténete*. Budapest, 2014

¹³ BEHRINGER 2014, 423–441.

¹⁴ Bourdieu, Pierre: *Sport and Social Class*, *Social Science* 17(6) 1978. 819–840.

¹⁵ A franciául 1987-ben megjelent munka eredeti címe: *Programme pour une sociologie du sport* (In uő: *Choses dites*. Paris, 1987. 203–216.). A tanulmányt 2002-ben magyarul is kiadta a Korall. Bourdieu, Pierre: *Javaslat a sportszociológia programjára*. Korall, 7–8. sz. (2002) 5–14.

¹⁶ BARÁT 2021. 148–149.

kezdeteként korábbi, vagy későbbi időpontot jelölnek meg, például a francia forradalom, vagy az első világháború kezdetét. A korszak végének meghatározása sem teljesen egyértelmű, mivel bizonyos értelmezések szerint egészen napjainkig, tehát a 21. század elejéig, míg mások szerint csupán 1960-ig tart a modern kor. A mai értelemben vett sportról a 19. század második felétől beszélhetünk Magyarországon. Ebben az időszakban jöttek létre az első polgári sportklubok, amelyekben – a korábban szinte kizárólagos úri sportként létező vadászat mellett – egyre több sportág képviseltette magát. A vívó- és lövészegyletek mellett megjelentek a korcsolyázó-, majd a kerékpáregyletek, és a polgári lakosság egyre szélesebb rétegeit vonzották. Szekszárdon a korcsolyaegylet 1879-ben alakult meg, 1895-ben pedig létrejött a kerékpáregylet. A 20. század sok szempontból hozott változást történelmünkbe, és természetesen a sport sem jelent ez alól kivételt. A különböző rendszerek sikerrel használták fel céljaik elérésére az általuk propagált sportmozgalmakat. Ebben az időszakban új utak, új lehetőségek nyíltak meg a mozgás, a testedzés kedvelői számára, és a korábbi évszázadokhoz képest újdonságként jelent meg az államilag támogatott, sőt bizonyos esetekben irányított tömegsport. Jelen dolgozatban modern kor alatt a 19. század végétől a 20. század végéig – egészen pontosan az 1989-es rendszerváltásig – terjedő, bő száz esztendő felölelő időszakot értem.

1.2. Problémafelvetés, célkitűzések, történeti források

Szekszárd – de akár azt is mondhatnánk, hogy Tolna vármegye – sporttörténeti kutatása viszonylag feltáratlan terület, mindez önmagában is létjogosultságot biztosíthat a megyeszékhely sportjának történetét összefoglaló történészi munkának. A disszertáció célja, hogy részletesen feltárja Szekszárd modern kori sporttörténetét, azonban nem elégedhet meg azzal, hogy a városi sport fejlődésének krónikásává váljon. A megismerhető sporttörténeti események és folyamatok kibontása és bemutatása a dolgozat alapját képezi, amely mindezen felül két fontos problémára keresi a választ.

Az első probléma a kontinuitás és/vagy diszkontinuitás kérdése, vagyis, hogy Szekszárd mintegy százéves sporttörténete során kimutatható-e valamiféle folytonosság. A történészek a kontinuitás és diszkontinuitás fogalmaival azt próbálják megmutatni, hogyan viszonyul a múlt és a jelen egymáshoz, mi az, ami folytatódik, és mi az, ami megszakad, átalakul. A kontinuitás azt jelenti, hogy egy intézmény, eszme, társadalmi struktúra, gyakorlat vagy mentalitás bizonyos formában túléli a változásokat. Például egy államigazgatási rendszer alapelvei fennmaradhatnak politikai rendszerváltás után is, vagy

egy nemzeti identitás-motívum újra és újra megjelenhet különböző korszakokban. A diszkontinuitás ezzel szemben azokra a töréspontokra utal, amikor egy korszakváltás valódi szakítást hoz – új intézmények, új nyelv, új hatalmi logika, új értékrend jön létre, és a korábbi elemek már nem értelmezhetők ugyanúgy. A történészek által vizsgált történelem azonban sosem tisztán folytonos vagy tisztán megszakított, ezért inkább az a kérdés, hogy milyen területeken (politikai, társadalmi, kulturális) van folytonosság, és hol történik radikális váltás. Zarándy Zoltán 1989-ben megjelent tanulmányában¹⁷ úgy véli, hogy a kontinuitás fogalmát a történetírásban túl gyakran használják pusztán a kronologikus sorrend értelmében. Kritikusan viszonyul ahhoz, hogy a történetírás egyes áramlatai a kontinuitás szóval elfedik a töréseket, vagy fordítva, hogy kizárólag töréseket emelnek ki. Véleménye szerint a kontinuitás nem pusztán időbeli folyamatosságot jelent, sokkal inkább a történeti struktúrák újjáépülését, átörökítését vagy torzulását, határai is vitathatók. Minden korszakban részleges kontinuitások és részleges diszkontinuitások élnek egymás mellett. Zarándy arra figyelmeztet, hogy ha túlhangsúlyozzuk a kontinuitást, akkor mindez elhomályosítja az új jelenségek felismerését, ha pedig kizárólag a diszkontinuitásra figyelünk elveszítjük a mélyebb összefüggéseket. Ezért a kettő dinamikájának együttes vizsgálatát javasolja, azt, hogy a történész ne binárisan, hanem átmenetekben gondolkodjon. A történésznek mindig vizsgálnia kell, hogy mi tartja életben a régi elemeket az új rendszerben, mivel a kontinuitás és diszkontinuitás nem kizárják, hanem feltételezik egymást.¹⁸ Természetesen a kontinuitás többféleképpen értelmezhető. A folytonosság meglétének egyik magyarázata az, hogy az egymást követő korszakok sportja építkezni tudott az elődök vívmányaira. A kutatás azt vizsgálja, hogy a politikai átrendeződések során fennmaradt-e a helyi sport innovációja – például a kialakított infrastruktúra –, vagy a sportban is mindent előlről kellett kezdeni egy-egy rendszerváltás után. A kontinuitás azonban nem csak a sport infrastruktúrájában kereshető, hanem a sportágak városi jelenlétében, vagy a sportban résztvevő szekszárdiak személyében is. Érdekes kérdés, hogy voltak-e olyan sportágak, amelyek hagyományosan képviseltették magukat a városban vagy ebben a tekintetben a diszkontinuitás a jellemző Szekszárdra. A sportban résztvevők – elsősorban a sportvezetők – személye is megérdemel egy vizsgálatot abból a szempontból, hogy esetükben mutatható-e ki valamiféle folytonosság.

¹⁷ Zarándy Zoltán: A kontinuitás problémájához. In: Világtörténet, 11. évf. 4. sz. (1989) 113–121.

¹⁸ ZÁRÁNDY 1989, 113–121.

Az értekezés által vizsgált másik probléma a sportot érintő országos tendenciák helyi megjelenésének vizsgálatára vonatkozik. Kérdésként merül fel, hogy egy olyan vidéki kisváros, mint Szekszárd mennyire tudta követni a sportban bekövetkező országos változásokat. A kutatás célja, hogy fényt derítsen a központi irányvonalról történő esetleges helyi eltérésekre és azok kialakulásának okaira is.

A disszertáció – a bevezető és a lezáró szakaszokon kívül – négy nagy fejezetre tagolódik. Az első ilyen fejezet – a dolgozat 2. fejezete – bemutatja, hogyan alakult ki Szekszárdon a sportélet a 19-20. század fordulóján. Felmerül a kérdés, hogy mely sportágak jelentek meg először a városban, vagy hogy kik sportoltak ebben az időszakban Szekszárdon, és természetesen szó esik a sporthoz szükséges infrastruktúra kiépüléséről is. A disszertáció 3. fejezete a két világháború közötti időszak sporttörténetét dolgozza fel. A polgári sportegyesületek mellett új tényezőként jelent meg a Horthy-korszak sporttörténetében a honvédelmi sportot képviselő leventemozgalom, amelynek szerepét külön alfejezetben mutatom be. Ebben a fejezetben már lehetőség nyílik a kontinuitás vagy diszkontinuitás elemzésére és arra is, hogy vizsgáljuk az országos irányzatok helyi megvalósulásának lehetőségeit. Az értekezés 4. fejezetében Szekszárd sportjának 1945 és 1956 közötti történetének vizsgálatára kerül sor. Ebben az időszakban valósult meg a sport szovjet mintájú átalakítása. 1956 után a sportapparátust is átszervezték ezért ez a dátum a korszakhatár a 4. és az 5. fejezet között. Az 5. fejezetben a Kádár-korszak sportjának vizsgálata következik. Külön alfejezetet kapott az 1956 utáni időszak, majd az 1960-as és 1970-es évek. A következő nagyobb arányú változás a sport területén az 1980-as években következett be, ezért ez az időszak szintén külön alfejezetben kerül bemutatásra. Az 5. fejezet egyik alfejezete kitér Szekszárd kiemelkedő sportolóiira, és egy olyan nemzetközi bajnokságra, amelyet ebben a vidéki kisvárosban 2024-ben immár ötvenedik alkalommal rendeztek meg. A Gemenci Nagydíj azért érdemel külön alfejezetet a dolgozatban, mivel a vizsgált időszak alatt – az 1800-as évek végétől 1989-ig – ez volt az a legjelentősebb sportrendezvény a városban és egyedülálló módon még napjainkban is nemcsak Szekszárd, de egész Tolna vármegye egyik legrangosabb sporteseménye. A dolgozatban Szekszárd sporttörténetének bemutatását az 1989-es rendszerváltás idején zárom le. A disszertációnak nem célja napjaink sportjának leírása és vizsgálata.

Kutatásomban elsősorban a Magyar Nemzeti Levéltár Tolnavármegyei Levéltárában (MNL TML) fellelhető forrásanyagra támaszkodtam. A 20. század eleji sportegyesületek közül a Szekszárdi Turul Sportegyesület és a Tolnavármegye Sportegylet iratait sikerült épségben és egészben megtalálni, a szekszárdi levente egyesület és minden egyéb levente

ügyekkel foglalkozó iratot Szekszárd Város Polgármesteri Hivatalának iratai, ezen belül is a Kiemelt iratok között találtam meg. A levente iratok között fontos dokumentumok találhatóak a leventeoktatókról, a sportpálya és a lőtér, valamint a leventeotthon építéséről. Az értekezés szempontjából releváns 1945 utáni levéltári forrásokat a Testnevelési és Sportbizottság (Szekszárd városi, Szekszárd járási és Tolna megyei), a Testnevelési és Sport Tanács, valamint a Testnevelési és Sportfelügyelőség iratanyagában találtam, emellett felhasználtam a Szekszárdi Dózsa SE és a Szekszárdi Húsipari SE iratait és a Magyar Testnevelési és Sportszövetség Tolnamegyei Tanácsának kiadványait. A megvizsgált és összegyűjtött iratanyag fontos információkat tartalmaz a kutatott témával kapcsolatban, elsősorban a sportkörök beszámolóit, jelentései és munkatervei érdekesek, valamint a Munkára Harcra Kész mozgalom helyi tevékenységével kapcsolatos beszámolók és a Szekszárdi Sportiskola iratai. A levéltári források mellett az országos és a helyi sajtó, valamint a szekszárdi gimnázium iskolai értesítői is nagyon fontos forrásként szolgáltak a dolgozat megírása során. A történetírás egyes területein, elsősorban a 20. századi témák kutatásakor nem nélkülözhetők a fénykép nyújtotta információk. Általában a történeti fotókat más történeti forrásokkal egybevetve lehet leginkább értelmezni. A Wosinsky Mór Múzeum újkortörténeti archívfoto-gyűjteményében őrzött sportfotókat is fel tudtam használni. A mellékletben bemutatott fényképek nagyon jól jellemzik Szekszárd sportéletét a vizsgált korszakban. A fotók többségét Borgula Vilmos, Nyakas István, Jantner János és Gottvald Károly készítette. Borgula Vilmos Szekszárd neves fényképésze volt az 1920-as és az 1930-as években. Nyakas István a Tolna megyei sportújságírás ikonikus alakja. 1953-tól 1983-ig a Tolnai Napló, majd a Tolna Megyei Népújság munkatársa volt. Kezdetben külsősként, majd a sportrovat munkatársaként, később nyugdíjazásáig rovatvezetőként tudósított a megye sportéletéről. Hétfévente bejárta a megyét és gyakran fényképeket is készített a sportolókról, sporteseményekről, tudósításai mellé. Ezeket a fotókat ő maga dolgozta ki a Népújság fotólaboratóriumában. Jantner János is a Tolna Megyei Népújság munkatársa volt, az 1950-es és az 1960-as években készült fényképei kiváló kordokumentumok. Gottvald Károly Tolna vármegye ismert fotóriportere, 1970-től dolgozott a Tolna Megyei Népújságnál.¹⁹

1.3. Historiográfiai áttekintés

¹⁹ MÁCSAINÉ IVÁN 2024c

A sporttörténetet korábban egyszerűen csak úgy értelmezték, mint a sport kialakulásának és fejlődésének történetét. A 19. században és a 20. század elején a történészek ritkán számoltak be a sport politikai vonatkozásairól vagy a sport által kiváltott politikai vitákról. A korai sporttörténészeket elsősorban a sportok szabályai és a híres sportolók kiemelkedő teljesítménye érdekelte. A 21. századi történészek azonban sokkal tudatosabbá váltak a sport és a politika metszéspontjait illetően. A legtöbb történész ma már elismeri a sport politikai vonatkozásait, és figyelemmel kíséri a sportban és a sport körül zajló politikai vitákat. A sport és a politika összefonódása a kortárs sporttörténet egyik fő témája. Az új értelmezés szerint, a sporttörténetet nem elszigetelten kell vizsgálni, hanem kontextusba helyezve a politikai, társadalmi és gazdasági folyamatokkal. Laki László és Nyerges Mihály a politika és az élsport kapcsolatának vizsgálatára helyezte a hangsúlyt. Munkájuk a Társadalomkutatásban, az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóiratában jelent meg 2006-ban.²⁰ Tanulmányukban arra a kérdésre keresték a választ, hogy milyen politikai, társadalmi és gazdasági körülmények segítették elő a 19. és a 20. század fordulóján a politika és az élsport szoros kapcsolatának kiépítését és milyen tényezők tették lehetővé a későbbiekben ennek a kapcsolatnak a fennmaradását, erősödését. Russel Hoye, Matthew Nicholson és Barrie Houlihan könyve, a Sport és politika 2010-ben jelent meg hasonló témában. Az általuk készített kritikus elemzés rámutat arra, hogy az állam szabályozó szerepe milyen hatást gyakorol a sportra, és a nemzetközi összehasonlítást alkalmazó megközelítés elősegíti, hogy átfogó képet alkothassunk arról, hogyan befolyásolja a kormányzati politika a sportot.²¹

1992-ben jelent meg Walter Umminger sporttörténeti enciklopédiájának magyar nyelvű kiadása, amelyben a magyar sporttörténetre vonatkozó részt Takács Ferenc magyar sporttörténész írta.²² Umminger munkájába arra vállalkozott, hogy bemutassa a sport világtörténetét, az őskortól kezdődően egészen a 20. század végéig, sorba véve a különböző sportkultúrákat, sporteseményeket és versenyeket, a kezdetleges „*sportünnepektől*” a modern idők olimpiai játékaig. Szintén egy összefoglaló sporttörténeti munka Kun László Egyetemes testnevelés- és sporttörténete. Kun László egyetemi tankönyve²³ számos kiadást megélt²⁴ az első, 1966-os megjelenése óta, és jelenleg is – természetesen átdolgozás után –

²⁰ Laki László – Nyerges Mihály: Politika és élsport. Társadalomkutatás. 2006. (24. köt) 4. sz. 493-514.

²¹ Hoye, Russel – Nicholson, Matthew – Houlihan, Barrie: Sport and Policy: issues and analysis. Oxford (2010)

²² Umminger, Walter: A sport krónikája (magyar nyelvű kiadás). 1992. Officina

²³ Kun László: Egyetemes testnevelés- és sporttörténet. Budapest, 1966.

²⁴ 1966, 1978, 1984, 1990, 1998, 2009.

sporttörténeti alapmunkának tekintendő. Munkám során az 1984-es kiadást használtam. Kun László azzal indokolta a testnevelés megjelenését munkája címében, hogy „*a testnevelés- és sportkultúra terminusának használata olyan mélyen beleivódott a hazai köztudatba, hogy azon értelemzavarás veszélye miatt nem kívántunk változtatni*”. A tankönyv a testkultúra történetét úgy foglalja össze, hogy először számba veszi az annak eredetével kapcsolatos tudományos hipotéziseket, majd korszakonként áttekinti a fejlődésének szakaszait. A munka több évezredes időszakot fog át, az őskortól egészen napjainkig. Szintén korszakokra vonatkozóan írja le azokat a pedagógiai irányzatokat, amelyeknek szerepe volt a testkultúra fejlődésében. Külön fejezet szól az olimpiák történetéről, a regionális játékokról és az 1890-1990 közötti időszak sport rekordjairól. James H. Frey és D. Stanley Eitzen,²⁵ tanulmánya a sport és a társadalom kapcsolatának, Stefan Szymansky²⁶ elmélete pedig a sportegyesületek és a modern sport közötti összefüggéseknek a megértésében nyújt segítséget. Allen Guttmann²⁷ historiográfiai áttekintése a sporttörténetírást hat csoportja osztva mutatja be a modern sport és a politika legjellemzőbb metszéspontjait. Guttmann úgy véli, hogy a sport a modern korban elkerülhetetlenül a politika eszközévé vált, mert a politikai vezetők eszközként alkalmazták saját céljaik elérése és különféle ideológiák alátámasztása érdekében. A kezdeményezés, hogy a sportot mentesíteni kell a politikától időről-időre kudarcba fullad. Egy sportesemény szinte soha nem „csak sport”, általában van politikai vonatkozása is.

A korszakra vonatkozó magyar történeti szakirodalom áttekintését a Gergely András által szerkesztett *Magyarország története a 19. században* című munkával kezdem. Dobszay Tamás és Fónagy Zoltán írta azokat a fejezeteket,²⁸ amelyek a társadalom történetével foglalkoznak, ezekben a fejezetekben találunk a sport magyarországi kezdeteire vonatkozó információt. Romsics Ignác – több kiadást is megélt – monográfiája, a *Magyarország története a XX. században*,²⁹ a különböző korszakokra vonatkozóan tartalmaz sporttörténeti leírásokat. Az első fejezet – *A „Boldog békeidők”* – végén hírt ad a századforduló

²⁵ Frey, James H. – Eitzen, D. Stanley: Sport and Society, Annual Review of Sociology, Vol. 17. 1991. 503-522.

²⁶ Szymansky, Stefan: A Theory of the Evolution of Modern Sport, Journal of Sport History Vol. 35, No. 1. (Spring 2008), 1-32

²⁷ Guttmann, Allen: Sport, Politics and the Engaged Historian, In: Journal of Contemporary History, 2003.

²⁸ Dobszay Tamás – Fónagy Zoltán: A rendi társadalom utolsó évtizedei; Magyarország társadalma a 19. század második felében In: Gergely Andárs: Magyarország története a 19. században. Budapest, 2003. 57–125; 397–459.

²⁹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. (Negyedik, javított, bővített kiadás) Budapest, 2010. 100; 181-182; 221-222; 375-376; 511.

jelentősebb sportegyesületeiről és az első modern kori olimpiáról. A harmadik fejezetben – *A Horthy-korszak* – két helyen, egyrészt az oktatás, másrészt pedig a kultúra, művelődés, szórakozás kapcsán találkozunk ismét sporttörténettel. A kötet ötödik – *A rákosista diktatúra* –, és hatodik fejezete – *A Kádár-korszak* – szintén tartalmaz összefoglalót a magyar sport adott korszakra vonatkozó helyzetéről. Gyarmati György monográfiája³⁰ a Rákosi-korszakot mutatja be. A történeti háttér megismeréséhez segítséget nyújtó szakirodalomból nagyon fontosnak tartom Gyáni Gábor, Kövér György és Valuch Tibor társadalomtörténeti munkáit.³¹ Szintén hasznos olvasmánynak bizonyult a Kósa László által szerkesztett *Magyar művelődéstörténet* című kötet,³² annak is elsősorban a Kósa László által írt 6. és 8., valamint a Valuch Tibor által írt 10. fejezete.

A Magyarország 20. századi történetét összefoglaló munkák közül, a Révai Új Lexikona részeként kiadott, öt kötetes mű tartalmazza a legjelentősebb sporttörténeti részt. A kötetek főszerkesztője Kollega Tarsoly István volt, elkészítésükben számos szerző vett részt. A harmadik kötet témája a *Kultúra, művészet, sport és szórakozás*, a sportra vonatkozó részt Kun László írta.³³ Kilenc fejezet foglalkozik a sport történetével. Az első fejezetben – A testkultúra – a fogalmak tisztázására vállalkozott a szerző, ezt követően kezdett bele a magyar sporttörténet bemutatásába. Részletesen tárgyalja a kiadvány a testkultúra 1896 előtti sportformáit, majd pedig a millenniumi rendezvényeket és az újkori olimpizmus hatását. A szerző kitér az ifjúsági sportmozgalom megszületésére és a sportsajtó kialakulására, és külön fejezetben mutatja be, hogyan változott a századfordulón a sportágak iránti érdeklődés. A Horthy-korszak sporttörténetének tárgyalása után, Kun László bemutatja a szovjet típusú államszocialista sportmodell alternatíváit, majd a Kádár-korszak sportját. A nyolcadik fejezet az átalakulás korszakát jeleníti meg, az 1989 utáni sporttörténetet. Végül Magyarország 1896 és 1996 közötti olimpiai bajnokaival zárul a kötet sporttörténeti szakasza. Vonyó József *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919-1944*³⁴ című monográfiájának 2021-ben megjelent, második, javított, bővített kiadása egy – a politikai nézetei alapján elkülönülő – társadalmi csoport történetével foglalkozik. A kötet egyik alfejezetének címe: *A magyarországi fajvédők és a sport*. Ez a fejezet így kezdődik:

³⁰ Gyarmati György: *A Rákosi-korszak*, Budapest, 2011.

³¹ Gyáni Gábor – Kövér György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Budapest, 2006. és Valuch Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest, 2005.

³² Kósa László (szerk.): *Magyar művelődéstörténet*. Budapest, 2006.

³³ Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a XX. században I-V*. Szekszárd, 1996. 575-634.

³⁴ Vonyó József: *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919-1944*. Pécs, 2021.

„A modern radikális politikai mozgalmak és hatalmi rendszerek jellemzője, hogy egy adott ideológia jegyében a társadalom egész életét kívánják a párt, vagy az általa uralt állam révén totálisan megszervezni. Ez érvényesült a testedzés és a sport esetében is. S e tekintetben nincs érdemi különbség a jobb- és baloldali politikai erők között. Hasonlóak voltak a célok is, legfeljebb azok megvalósításának módjában tapasztalhatók eltérések.”³⁵ Azért tartom fontosnak az értekezés szempontjából ezt a munkát és azon belül is az idézett bekezdést, mivel a 20. század során a sport és a politika összefonódott, a különböző politikai rendszerek pedig egytől-egyik felhasználták a sportot saját – valójában igen hasonló – céljaik érdekében.

Természetesen születtek olyan munkák is, amelyek szerzői kifejezetten a magyar sport történetének bemutatását tűzték ki célul. Siklóssy László *A magyar sport ezer éve*³⁶ című munkája majdnem száz éve jelent meg. A háromkötetes mű egy összefoglaló, amely a magyar sportélet első ezer évét mutatja be a honfoglalástól a millenniumig. A szerző törekszik rá, hogy összefüggést teremtsen a magyar sport, valamint a magyar történelem, és kultúra között. Jelen dolgozat szempontjából a harmadik kötet számít relevánsnak, mivel ebben a kötetben kerül sor a modern sportok megjelenésének és magyarországi elterjedésének bemutatására. A magyar sporttörténetírásán belül is többféle szempont fordul elő a téma megközelítésére. Hadas Miklós³⁷ és Szegedi Péter³⁸ a szociológia szemszögéből vizsgálták a sporttörténetet, míg mások – például Dénes Tamás, vagy Sándor Mihály³⁹ – egy bizonyos sportág történetére összpontosítottak. Szegedi Péter „futballmező” -elmélete a sport, elsősorban a labdarúgás társadalomtudományi értelmezésére tett kísérlet, amely Pierre Bourdieu mezőelméletéből indul ki. Az alapgondolat az, hogy a futball nem pusztán játék vagy gazdasági tevékenység, hanem egy sajátos társadalmi mező – vagyis olyan autonóm tér, ahol különféle szereplők (játékosok, edzők, klubok, szövetségek, médiumok, szurkolók) specifikus (sportszakmai, gazdasági, kulturális, szimbolikus) tőkéért küzdenek. A futball, mint mező önálló szabályrendszerrel és belső logikával rendelkezik, de folyamatos kölcsönhatásban áll más társadalmi mezőkkel (politika, gazdaság, média). A szereplők különböző tőkefajtákat halmoznak fel és alakítanak át – pl. sportszakmai sikerből médiatőkét, gazdasági erőből politikai befolyást. A játékosok, vezetők, szurkolók

³⁵ VONYÓ 2021, 113.

³⁶ Siklóssy László: *A magyar sport ezer éve*. 1 - 3 köt. Budapest, 1928-1929.

³⁷ Hadas Miklós - Karády Viktor: *Futball és társadalmi identitás. Adalékok a magyar futball társadalmi jelentéstartalmának történelmi vizsgálatához*. Replika, 17-18. sz. (1995) 89-119.

³⁸ Szegedi Péter: *A futballmező. Kísérlet az 1945 előtti magyar labdarúgószféra történeti-szociológiai modellezésére*. Sic Itur ad Astra 62. sz. (2011) 123–141.

³⁹ Dénes Tamás - Sándor Mihály: *Futballtörténelmi lecke - nem csak fiúknak*. Budapest, 2003.

viselkedését a társadalmi háttérből fakadó habitusuk irányítja, ez magyarázza, miért tér el a futballkultúra különböző országokban vagy korszakokban. Összességében az elmélet arra mutat rá, hogy a futball társadalmi térként értelmezve nem egyszerűen a pályán dől el, hanem a hatalom, a gazdaság és a kultúra kereszteződéseiben formálódik. Szegedi Péter a „futballmező” fogalmát nem elvont modellként használja, hanem mint elemző eszközt a magyar futball történeti alakulásához.⁴⁰

A magyar sporttörténet korai évtizedeibe enged betekintést Zuber Ferenc *Az atlétika története Magyarországon*⁴¹ című munkája, amely a *Testnevelés* sportlap hasábjain jelent meg. A monográfia az 1875 és 1914 közötti időszakban mutatja be a magyar atlétikai élet történetét. A magyar atlétika történetéről jelent meg egy jóval újabb és korszerűbb kiadvány is, mégpedig Takács Ferenc 1997-es *Száz év atlétika*⁴² című munkája. A szerző bemutatja a sportág kiemelkedő eredményeit, a neves sportolók, edzők, sportvezetők munkásságának elemzésére helyezi a legnagyobb hangsúlyt. A legnagyobb nemzetközi sikert Mező Ferenc *Az olimpiai játékok története* című munkája érte el, amely az 1928. évi amszterdami olimpiai játékok irodalmi versenyén aranyérmert szerzett. Az olimpiatörténeti munkák közül az Aján Tamás által szerkesztett kötetet⁴³ – *Magyarok az olimpiai játékokon 1894-2004* – emelném ki. A Magyar Olimpiai Bizottság hivatalos kiadványa, amelynek szerzői Hencsei Pál, Ivanics Tibor, Takács Ferenc és Vad Dezső voltak. A kötet az újkori olimpiák története és az olimpiai bajnokok bemutatása mellett beszámol azokról a magyar sportolókról, akik száz esztendő leforgása alatt a nemzeti színeket képviselték az olimpiai játékokon.

Kun László munkássága megkerülhetetlen a magyar sporttörténetírás szempontjából. Az egyetemes sporttörténetet bemutató tankönyvén és a magyar sporttörténeti összefoglalóján – amely a *Magyarország a XX. században* III. kötetében kapott helyet – még egy jelentős munkáját meg kell említenünk. A magyar testkultúra fejlődését mutatja be Földes Éva, Kun László és Kutassy László közös munkája.⁴⁴ *A magyar testnevelés és sport története* című egyetemi tankönyv 1977 óta több kiadásban is megjelent. Munkám során az 1989-ben megjelent, harmadik, átdolgozott kiadást használtam. Az általános sporttörténeti szakirodalomban vannak olyan munkák, amelyek a testkultúra, a testnevelés és a pedagógia

⁴⁰ SZEGEDI 2011 123–141.

⁴¹ Zuber Ferenc: *Az atlétika története Magyarországon*. In: *Testnevelés*. 1934-1935.

⁴² Takács Ferenc: *Száz év atlétika*. Magyar Atlétikai Szövetség, Budapest. 1997.

⁴³ Aján Tamás (szerk): *Magyarok az olimpiai játékokon 1896-2004*. 2005.

⁴⁴ Kun László, Földes Éva, Kutassy László: *A magyar testnevelés és sport története*. (harmadik, átdolgozott kiadás) Budapest, 1989.

oldaláról közelítették meg a sportot, ez a kötet is ilyen, korszakokra bontva mutatja be az iskolai és az iskolán kívüli testnevelés és sport fejlődését, a magyar sport nemzetközi kapcsolatainak alakulását. A magyar testnevelés történetét kutatta Szabó Lajos is *A középiskolai testnevelés a polgári Magyarországon*⁴⁵ című munkájában. A szerző bemutatja az 1868-as tanügyi reformtól az első világháború kezdetéig tartó időszakot a testnevelés fejlődése szempontjából. Szintén a magyar testnevelés múltjába enged betekintést Szikora Katalin és Szabó Lajos közös munkája, *A magyar ifjúság testi nevelésének története*.⁴⁶ A kiadványban a hangsúly a tágabb értelemben vett testkultúrára helyeződik, amelynek változásait egészen a honfoglalástól kezdődően megjeleníti a különböző korszakokban. Szikora Katalin nevéhez fűződik a 2010-ben megjelent Pannon Enciklopédia sportról szóló fejezetének elkészítése is.⁴⁷

A leventemozgalom nagyon fontos mozzanata a 20. századi magyar sporttörténetnek, ezért historiográfiai áttekintése is elengedhetetlen. Érdeemes figyelembe venni, hogy a leventemozgalom azok közé a speciális témák közé tartozik, amelyeket teljesen más megközelítésben vizsgál a szakirodalom a második világháborút követő időszakban, mint a két világháború között. Azok a leventemozgalommal foglalkozó történeti munkák, amelyek a Horthy-korszakban íródtak sokkal inkább használhatóak forrásként, mint szakirodalomként. Mindössze egyetlen monográfia jelent meg eddig a leventemozgalomról, mégpedig Gergely Ferenc és Kiss György⁴⁸ munkája 1976-ban. Jelen dolgozat szempontjából Gergely Ferencnek egy másik munkája is releváns műnek számít. A magyar cserkészlet történetét 1910 és 1948 között mutatja be az 1989-ben kiadott kötet.⁴⁹ A leventemozgalom megítélésének jellegzetessége, hogy gyakran hasonlították az intézményt a Hitlerjugendhez, ezért szükséges a kérdés tisztázása. Vitári Zsolt *A Hitlerjugend és Délkelet-Európa*⁵⁰ című munkájában választ kapunk a kérdéseinkre. A közelmúltban jelentek meg tanulmányok a leventemozgalommal kapcsolatban, amelyek közül Varga

⁴⁵ Szabó Lajos: *A középiskolai testnevelés a polgári Magyarországon*. Budapest 1996.

⁴⁶ Szabó Lajos – Szikora: *A magyar ifjúság testi nevelésének története*, A Sportmúzeum Kincsei 5. Budapest, 2004.

⁴⁷ Szikora Katalin: *Sport a honfoglalástól napjainkig*. In: *Pannon Enciklopédia, Magyarország sportja*. Budapest, 2010. 10-21.

⁴⁸ Gergely Ferenc – Kis György: *Horthy leventéi. A Leventeintézmény története*, Budapest, 1976.

⁴⁹ Gergely Ferenc: *A magyar cserkészlet története 1910–1948*. 1989.

⁵⁰ Vitári Zsolt: *A Hitlerjugend és Délkelet-Európa*, Budapest, 2012.

József,⁵¹ Várdai Levente⁵² és Kerepeszki Róbert⁵³ munkáit kell elsősorban megemlítenünk. Szikora Katalin pedig a leventemozgalmat életre hívó testnevelési törvény megszületésének körülményeit járja körül tanulmányában.⁵⁴

A hazai sporttörténeti munkák közül kiemelkedik Zeidler Miklós 2012-ben megjelent kötete.⁵⁵ *A labdaháztól a Népstadionig. Sportélet Pesten és Budán a 18-20. században* című munka öt külön tanulmányból áll, és – a cím ellenére – nem korlátozódik Budapest sportéletének bemutatására, hanem átfogó képet nyújt például a modern versenysport magyarországi megjelenéséről, a tömegsportról, szabadidősportról. Zeidler Miklósnak korábban megjelent egy másik, sporttörténettel kapcsolatos kiadványa, a *Sportterek*.⁵⁶ *A modern sport a nemzet szolgálatában a 19. századi Magyarországon*⁵⁷ című tanulmányát a Századokban olvashatjuk, de politikatörténeti munkája, *A revíziós gondolat*⁵⁸ is hasznos olvasmánynak bizonyul, ha a sport és a politika összefüggéseit keressük a Horthy-korszakban.

A munka során nagyon hasznos olvasmánynak bizonyult Bakonyi Tibor *Állam, civil társadalom, sport*⁵⁹ című munkája, elsősorban a szocializmus évei alatti magyar sportpolitika alakulására, valamint az állam és a társadalom sporthoz való viszonyára vonatkozó információk miatt. Szintén nagyon értékesek a téma szempontjából Rigó Balázs közelmúltban megjelent tanulmányai, amelyek az 1945 utáni magyar sportirányítás szervezeti átalakulásának, és működésének részleteibe kalauzolják az olvasót. Barát Bence 2021-ben megjelent sporttörténeti hirstoriográfiai áttekintése⁶⁰ hiánypótló munka. Korábban nem vállalkozott még senki a sporttörtéti szakirodalom ilyen alapos és irányt mutató összegzésére.

⁵¹ Varga József: A leventemozgalom a katonai előképzés és nemzetnevelés szolgálatában. Új Pedagógiai Szemle, 1992/10. sz., 16-26.

⁵² Várdai Levente: A levente – egy emblemikus ifjúságnevelő szervezet a Horthy-korszakból. In: Újkor.hu <http://ujkor.hu/content/levente> (utolsó letöltés: 2025. 01. 06.)

⁵³ Kerepeszki Róbert: A levente mozgalom. In: Rubicon 2010/4-5. sz. Budapest, 2010. 104-115.

⁵⁴ Szikora Katalin: Az első magyar testnevelési (sport) törvény megszületésének körülményei. In: Hadtörténelmi Közlemények 125. évf. 2. sz. Budapest, 2012. 531-543.

⁵⁵ Zeidler Miklós: *A labdaháztól a Népstadionig. Sportélet Pesten és Budán a 18-20. században*, Pozsony, 2012.

⁵⁶ Zeidler Miklós: *Sportterek*. Budapest, 2000.

⁵⁷ Zeidler Miklós: *A modern sport a nemzet szolgálatában a 19. század végén*. In: Századok, Új folyam 42. sz. 2006. 71-104.

⁵⁸ Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat*. Pozsony, 2009.

⁵⁹ Bakonyi Tibor: *Állam, civil társadalom, sport*. Budapest, 2007.

⁶⁰ Barát Bence: *Ki ért a sporthoz?* In: AETAS 36. évf. 2021. 1. szám 137–153.

Szekszárd történetéről az első monográfiát, Vendel István – a város polgármestere – írta 1941-ben.⁶¹ A kötet a város történetét az 1930-as évek végéig kíséri nyomon, és nem túl részletesen tárgyalva, de tartalmaz információt Szekszárd korai sporttörténetéről is. *Szekszárd város történeti monográfiája*, amely 1989-ben jelent meg két kötetben már részletesebb sporttörténeti összefoglalót tartalmaz. A monográfia 1944-ig mutatja be a város történetét, a második kötetben a sporttörténettel foglalkozó fejezetet, amely kizárólag a két világháború közötti időszak sporttörténetének leírására korlátozódik Kaczián János írta.⁶² További két kötetet kell megemlíteni, amelyek fontosak lehetnek Szekszárd történetének megismerése szempontjából. Tóth Zoltán 1989-ben megjelent munkája a szekszárdi társadalomtörténeti kutatás eredményeit tárja az olvasó elé.⁶³ Az árvaszéki iratok vizsgálatának köszönhetően hiteles képet kaphatunk a polgárosodó kisvárosi társadalomról. A másik kötet 2005-ben jelent meg, és Szekszárd 20. század eleji történetének néhány fejezetét mutatja be. A könyvet Dobos Gyula szerkesztette, szerzői pedig: Aradi Gábor, Braun Sándorné, Csekő Ernő, Cserna Anna, Dobos Gyula, Kaczián János, Major Attila, Ruzsa Éva és Viliminé Kápolnás Mária voltak. Szekszárd, vagy akár Tolna megye sporttörténetét leíró monográfia nem áll rendelkezésre, a megye 20. századi sportéletéről sem született átfogó munka. A megjelent szakirodalom elsősorban a két világháború közötti időszak sporttörténeti leírásával foglalkozik.

2. A sportélet kialakulása Szekszárdon a 19-20. század fordulóján⁶⁴

2.1. „kis város: nagy falu”⁶⁵ – Szekszárd társadalmi és gazdasági viszonyai a modernizáció küszöbén

Az 1867-ben létrejött kiegyezéssel⁶⁶ a Habsburg Birodalom dualista alkotmányos monarchiává alakult. Az Osztrák-Magyar Monarchiában közös volt az uralkodó személye, valamint a külügy, a hadügy és a pénzügy. A dualizmus időszakában átalakultak a társadalmi és gazdasági struktúrák, megkezdődött a feudális viszonyok felszámolása, a céhek eltörlése

⁶¹ Vendel István: Szekszárd megyei város monográfiája. Szekszárd, 1941.

⁶² Kaczián János: Szekszárd művelődés és sporttörténete 1918-1944 között. In: Szekszárd város történeti monográfiája I-II. Szerk.: K. Balog János, Szekszárd, 1989. 201-228.

⁶³ Tóth Zoltán: Szekszárd társadalma a századfordulón. Budapest. 1989.

⁶⁴ MÁCSAINÉ IVÁN 2021b, 171–194.

⁶⁵ Babits Mihály: Szekszárd, 1915 nyarán

⁶⁶ 1867. évi XII. törvénycikk a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról
<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=86700012.TV&searchUrl=/> (utolsó letöltés: 2025. 09. 27.)

(1872), a hitelrendszer és a bankok kiépülése, a külföldi tőke beáramlása hazánkba. A 19. század utolsó harmadában a javuló életfeltételeknek (tőkés gazdasági rend, infrastruktúra fejlődése, az orvostudomány és az egészségügy modernizációja) köszönhetően jelentősen növekedett a születéskor várható élettartam és a lakosság száma. Belső migráció érvényesült a népesség körében, a városi lakosság aránya megnőtt. EGYMÁS MELLETT létezett az új polgárosodó társadalom (munkásság, kispolgárság, polgári középosztály, tőkés burzsoázia) és a hagyományos formákat őrző társadalom (parasztság, kis- és középbirtokos nemesség, birtokos arisztokrácia). A nemesség elindult a polgárosodás útján, tagjai vállalkozók, értelmiségiek lettek, azonban életmódja, mentalitása hatással volt az új, kialakulóban lévő polgári rétegre. A városiasodás és a társadalom szerkezetének átalakulása nem mindenhol egyidőben ment végbe, Budapest már nagyvárossá fejlődött, miközben vidéken ez a folyamat még csak elindulóban volt.⁶⁷

Tolna vármegyében a mezőgazdasági termékeket feldolgozó legjelentősebb iparág a malomipar volt, hajómalmok százai őrölték a gabonát a folyókon és patakokon. A 19. század végére megye szerte elterjedtek a gőzmalmok és az ipari szeszfőzdék. A tejtermelés fellendülésével tejfeldolgozó üzemek jöttek létre. Egyes vidékeken jelentős volt a dohánytermesztés állami begyűjtése mely a tolnai, majd a faddi beváltón keresztül történt. A mezőgazdasághoz kapcsolódik a selyemgubó tenyésztése, beváltása és feldolgozása is, Szekszárdon gubóbeváltó- és petekeltető állomás, Tolnán selyemgyár létesült. A vasúthálózat kiépülése előtt Tolna vármegyében a közlekedés és áruszállítás jelentős része vízi úton történt. A Duna a folyószabályozásoknak köszönhetően több kilométer távolságra került Szekszárdtól, amelynek kikötője Keselyűs lett, a tolnai kikötő pedig Domboriba került.⁶⁸ Paks és Dunaföldvár bekapcsolódott az országos vérkeringésbe, kereskedelmi és közlekedési csomóponttá vált. A nagy tömegű áruforgalom mellett fontos volt a személyszállítás is, Budapest és Mohács között menetrend szerint közlekedtek a hajók. Az út Pestre kora estétől hajnalig tartott, visszafelé délben indultak a járatok.⁶⁹ A Duna mellett a legfontosabb összekötő kapocs a kiépített, karbantartott postautak hálózata volt.

A kiegyezést követően a befektetések többsége a vasútra összpontosított, 1873-ig megháromszorozódott a vasúthálózat hazánkban. Létrehozták a MÁV-ot (Magyar Államvasutak) és a vasúti fővonalak többsége állami tulajdonba került. A vasút a gazdaság

⁶⁷ GERGELY 2003, 397–459.

⁶⁸ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 4.

⁶⁹ A hajókat kofahajónak is nevezték, hiszen ezeken vitték fel a friss árut a pesti piacokra.

élenkítésének fontos eszközévé vált.⁷⁰ Az állami- vagy magánérdekű vasútépítések azonban sokáig elkerülték Tolna megyét, csak a 19. század végére alakult ki a ma is meglévő vasúthálózat. Az 1873-ban megnyitott bátaszék-dombóvári szakasz érintette a Völgység központját, Bonyhádot, bekapcsolta a bányavidéket az országos vérkeringésbe. Az 1882-ben megnyílt Kelenföld-szentlőrinci vasút a megye középső területeit szelte át. A Keszőhidegkút-Gyöng-Tamási helyi érdekű vasút 1893-ban csatlakozott a Pécs-budapesti fővonalhoz. Két évvel később megnyílt a Győr-Veszprém-Dombóvár helyi érdekű vasút, további lehetőséget teremtve az ipar, kereskedelem, mezőgazdaság fejlődésének. Szekszárdot 1883-tól vasúti szárnyvonal kötötte össze Budapesttel. Naponta kétszer indult vonat mindkét irányba, az út közel nyolcórás volt.⁷¹

A 18. század végén Szekszárd egy 6000 fő körüli lakossággal bíró mezőváros volt. Az itt élők közül mintegy 200-250 főt tett ki a városi elit (papok, tisztviselők, nem földből vagy iparból élő nemesek). A város 1779-től Tolna vármegye székhelye, 19. századi fejlődésének pedig meghatározó eleme volt a megyeszékhely státusz elnyerése és megtartása. Száz év elteltével a lakosság szám és a szellemi foglalkozású réteg is megduplázódott, kiépült a városi burzsoázia (hitellel, kereskedelemmel, iparral foglalkozó polgárság).⁷² A megyeszékhelyi rangnak köszönhetően jelentős volt az értelmiségi és hivatalnoki réteg, a magasabb beosztású tisztviselők a városi elithez tartoztak. A megyeszékhely intézményei⁷³ alkották a középréteg egzisztenciális háttérét.⁷⁴ Ennek ellenére Szekszárd lakosainak többsége továbbra is paraszt, ipara kisipar volt, társadalmának sokrétűsége a török hódoltság utáni betelepülés körülményeiből adódott. „*Szekszárd a századfordulón elmaradott kis bortermelő mezőváros.*”⁷⁵ – írta róla Tóth Zoltán monográfiájában. Az 1900-as népszámlálás adatai alapján kiderül, hogy Szekszárd kereső népességének (6056 fő) több, mint a fele (3200 fő) a mezőgazdaságból élt. Iparból – ami esetünkben kisipart jelent és nem gyáripart – mindössze a kereső népesség 17%-a (1057 fő)

⁷⁰ GERGELY 2003, 327–359.

⁷¹ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 4.

⁷² TÓTH 1989, 26–38.

⁷³ Hatóságok és hivatalok Szekszárdon: vármegyei székhely, törvényszék, ügyészség, járásbíróóság, királyi tanfelügyelőség, pénzügyigazgatóság, pénzügyi számvevőség, adóhivatal, pénzügyőrbiztosság és szakasz, államépítészeti hivatal, MÁV osztálymérnökség, főszolgabírói székhely, csendőrszárny és szakasparancsnokság, királyi körjegyző, a selyemtenyészési miniszteri meghatalmazott székhelye, selyemtenyészési felügyelőség, petevizsgáló és górcsőező állomás, szőlészeti és borászati felügyelőség, posta és távírdahivatal, kerületi munkásbiztosító pénztár, megyei gazdasági egylet, szekszárd-bátai ármentesítő és belvízszabályozó társulat székhelye. THIRING 1912, 52.

⁷⁴ TÓTH 1989, 26–38.

⁷⁵ TÓTH 1989, 26.

élt a városban. Szekszárd gazdasági életének alapjait az egész korszakban a szőlőtermelés adta. A szekszárdi borvidéket is súlyosan érintette a 19. század végén a filoxéra járvány, amelynek okozója a szőlőgyökértetű volt. A szőlővész 1883-ban jelent meg Szekszárdon, 1886-ra öltött tömeges mértéket, és 1995-re a szőlők 92%-át megtámadta. A filoxéra évtizedekre visszavetette a város gazdaságát, a szőlők újraterelítése, a felújítási időszak a 20. század első éveiben ért véget.⁷⁶

A dualizmus időszakában a községek jogi helyzetét és jogállását szabályozta az 1871. évi XVIII. törvénycikk,⁷⁷ amely alapján a korábbi mezővárok elvesztették városi rangjukat és nagyközséggé alakultak. Szekszárd is erre a sorsra jutott Tolna megye többi mezővárosával együtt. A megyeszékhely városi rangját 1905-ben nyerte vissza, ekkor vált rendezett tanácsú várossá. Első polgármestere dr. Hirling Ádám lett.⁷⁸ Szekszárdon az értelmiségi – vállalkozó – tisztviselő réteg ebben az időszakban vált településformáló tényezővé. A Belvárosból a 19. század folyamán kiköltözött a parasztság és a mezővárosi kispolgárság (a Felsővárosba, az Alsóvárosba és az Újvárosba) és átadta helyét a középosztálynak. A mezővárosias településen belül határozottan elkülönült tehát a Belváros. Ez volt Szekszárd modern adminisztratív és forgalmi központja, amelytől élesen elválasztható volt a református magyar lakosú Felsőváros, a keverten német – magyar katolikus lakosú Alsóváros, valamint az Alsóváros terjeszkedéséből létrejött Újváros negyede.⁷⁹ A 19-20. század fordulójára alakult ki Szekszárd hivatalnokváros jellege. A megye szerepe lényegesen módosult a polgári állam kiépülésével és új hivatalok létesültek a megyeszékhelyen. A megyei és városi hivatalok tisztségviselői ekkor már többnyire szakképzett hivatalnokok voltak.⁸⁰

Társadalomszerkezeti tekintetben jellegzetesen csonka struktúra jött létre Szekszárdon. A hagyományos eredetű, helyi kistermelő réteg és az országos munkamegosztásba illeszkedő, modern forgalmi és adminisztrációs réteg mellett nem alakult ki az ipari munkásság a városban. Szekszárd szervezett munkásságát a nyomdai munkások⁸¹ és az építőmunkások adták. A 20. század elején egyetlen munkástelep jött létre a városban, a „*vasutas sor*”, de itt a vasúti munkások mellett kereskedők is éltek. A város

⁷⁶ TÓTH 1989, 19–25.

⁷⁷ 1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87100018.TV> (utolsó letöltés: 2025. 09. 27.)

⁷⁸ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 31–32.

⁷⁹ TÓTH 1989, 26–38.

⁸⁰ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 20.

⁸¹ 1907-ben hat nyomda működött a városban, azonban csak kettő tudott tartósan fennmaradni.

társadalmi hierarchiája tehát a következőképpen festett: első helyen a középréteg (értelmiség, vállalkozók, tisztviselők) helyezkedett el, utánuk következett a paraszti bázisú kistermelő réteg⁸² és az előproletariátus jellegű szegénység állt a rangsor alján.⁸³

Szekszárd a századfordulón jelentős előrelépést tett az urbanizáció területén, de a fejlesztések, a villanyvilágítás bevezetése, az új impozáns középületek ellenére is megmaradt bortermelő kisvárosnak, megőrizte vidékies báját.⁸⁴ A dualizmus kori iparfejlődés elkerülte a települést, a szőlőtermelés válsága pedig alapjaiban rázta meg a parasztpolgári társadalmat. A szőlőrekonstrukcióval, a közigazgatás fejlődésével a 20. század elejére Szekszárd mégis látványos változáson ment keresztül, számos közintézmény, iskola, pénzügyi palota épült, elkezdődött az utcák kövezése, és megjelent a villanyvilágítás is. 1901-re készült el a Vármegyei Múzeum gyűjteményének otthont adó múzeumpalota Schikedanz Albert műépítész tervei alapján. A kiállítások megrendezése után, a múzeumot 1902 novemberében adták át a közönségnek.⁸⁵ Szekszárdon 1896-ban kezdődött meg a gimnáziumi oktatás, az iskola épülete a vásártér sarkán Pártos Gyula tervei alapján készült el 1897-ben.⁸⁶ A városiasodás fontos lépése volt az utak kövezése – amely a Bezerédj utcával kezdődött 1883-ban –, a járdák építése és az 1901-ben bevezetett villanyvilágítás. Felépült a királyi törvényszék (1891), a Szegzárdi Takarékpénztár (1886), a Szegzárdi Népbank (1898) és a pénzügyi palota (1905). A posta új épületében 1910-ben kezdődött meg a munka.⁸⁷ A városiasodás a modern nagyipar térhódítása nélkül ment végbe a városban. 1900-ban csak az állami petevizsgáló és górcsővező állomásnak, valamint az Újfalussy (később Molnár) nyomdának volt húsznál több alkalmazottja. Nagyobb üzem a városban csak a villanytelep, a téglagyár, egy-két gépjavító és kádárműhely, a vágóhid és a szeszfőzde volt. Továbbra is megmaradt a kisiparos jelleg, de az építkezések miatt nőtt a kőművesek, építőmunkások száma a városban és fellendült az asztalosipar.⁸⁸ Az 1900-as népszámlálás adatai szerint Szekszárd közel tizennégyezer (13884) fős lakosságnak közel 78%-a (10793 fő) volt római katolikus, 15%-a (2036 fő) református, 6%-a (801 fő) pedig izraelita vallású.⁸⁹

⁸² Tóth Zoltán mezővárosi blokként írta le ezt a réteget

⁸³ TÓTH 1989, 26–38.

⁸⁴ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 3.

⁸⁵ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 6.

⁸⁶ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 7–8.

⁸⁷ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 13–14.

⁸⁸ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 16–18.

⁸⁹ TÓTH 1989, 19.

Tolna vármegye a magyarországi németek (svábok) egyik jelentős központja. Baranya, Tolna és Somogy vármegyék német településeit „*Schwäbische Türker*”⁹⁰ néven emlegetik.⁹¹ A török hódoltság idején az ország déli régióihoz hasonlóan Tolna megye is súlyos népességvesztést szenvedett, amelyen még tovább rontottak a felszabadító hadjáratok a 17. század végén. Ekkora arányú veszteséget csak betelepítésekkel lehetett orvosolni, a nemesi családok birtokadományokhoz jutva szervezték a lakosság betelepítését. A német telepítéseket elsősorban főnemesi birtokosok kezdeményezték. A német birodalom területéről érkező telepesek hamarosan a megye legjelentősebb nemzetiségévé váltak. A zömében német, illetve a német-magyar vegyes lakosságú falvak túlnyomó többsége a Völgység és a Tolnai-Hegyhát területén volt.⁹² A kisszámú szekszárdi németségre a beolvadás volt a jellemző, eltérően a Tolna megyei falvak németségétől, amely zárt falusi közösségekben élt. A német családoknál az asszimiláció fő színterei a vegyesházasságok voltak, amelyek nagy száma figyelhető meg a korszakban.⁹³ A 19. század második felében Szekszárdon felgyorsult az asszimiláció, a századfordulóra a német katolikusok többsége beolvadt a magyar lakosságba. 1900-ban 400 német anyanyelvű lakosa volt a közel 14 ezer fős városnak, akik közül körülbelül százán nem beszéltek magyarul. Az első világháború után is voltak ugyan még egynyelvű németek, de a legtöbben már származástudatukat is elveszítették ekkorra, német nevüket is a magyar kiejtés szerinti változatban használták.⁹⁴ A 20. század elején már Tolna vármegyében is szervezett mozgalommá vált a magyarosítás. A közszolgálatba lépő fiatalabb generáció többnyire magyarosította a nevét.⁹⁵

Szekszárd a zsidósága viszonylag újkeletű, a 19. században közepén jelent meg a városban, az első önálló hitközség 1856-ban jött létre. A zsinagóga a város keleti peremén épült fel 1897-ben. Szekszárd zsidósága a neológ irányzatot követte, a hitközség vezetője, Leopold Sándor a vallási és társadalmi haladás híve volt, akárcsak dr. Ungár Simon, a hitközség rabbija. Az 1867. évi XVII. törvénycikk⁹⁶ életbe lépésével megszűnt a zsidó és keresztény lakosság polgári és politikai megkülönböztetése, és megnyílt a társadalmi felemelkedés lehetősége a zsidóság előtt, amely fontos szerepet játszott Szekszárd gazdasági

⁹⁰ Sváb-Törökország

⁹¹ SZEBÉNYI 1998, 261.

⁹² SZEBÉNYI 1998, 265.

⁹³ TÓTH 1989. 55–60.

⁹⁴ TÓTH 1989, 26–38.

⁹⁵ TÓTH 1989. 55–60.

⁹⁶ 1867. évi XVII. törvénycikk az izraeliták egyenjogúságáról polgári és politikai jogok tekintetében <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=86700017.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D27> (utolsó letöltés: 2025. 09. 27.)

és társadalmi életében. A város első áruházát Pirnitzerék hozták létre, a környék legjelentősebb mezőgazdasági nagybérelője pedig a Leopold család volt.⁹⁷ A németekhez hasonlóan ők is jelentős mértékben asszimilálódtak, azonban a zsidók asszimilációjára nem a zsidó-magyar vegyesházasságok gyakorisága volt jellemző, hanem a felekezeti váltás. Az első világháború előtt is előfordult, a háború alatt pedig az értelmiségi és vállalkozócsaládok elég nagy számú katolikus hitre való áttérése figyelhető meg. A névváltoztatások már az 1890-es években elkezdődtek, amely elősegítette számukra az új típusú polgári nemzetiségbe való beolvadást.

A szekszárdi zsidóság létszámához képest magas volt a polgári iskolát, felsőkereskedelmi iskolát és gimnáziumot végzettek aránya. A mezőgazdaságban, a kereskedelemben és a bankszektorban jelentős szerepet töltöttek be. A 19-20. század fordulójára a kisiparban – a nyomdászat kivételével – csökkent a számuk. Molnár Mór 1899. december 31-én vásárolta meg az Újfalusy Nyomdát, 1907-ben már 48 munkással dolgozott. Rajta kívül még négy zsidó nyomdatulajdonos volt Szekszárdon, akiknek vállalkozásai hosszabb-rövidebb ideig versenyképesek tudtak maradni.⁹⁸ Az ipari üzemek tulajdonosai között is találunk zsidókat. Schmideg Mór téglagyárat üzemeltetett Szekszárdon (a Szent Mihály dűlőben), Leopold Mihály szeszfőzdéje és Fischhof Jakab malma az 1910-es évek végén létesült. A két világháború között alapított kendergyár (Sárközi Kenderipari Kft.) társtulajdonosa Holtzer Ferenc bajai gabonakereskedő, a budapesti Szesz- és Olajipari Rt. szekszárdi szénsavgyártó telepének cégvezetője Schlesinger Gyula, az Első Szekszárdi Konyakgyár tulajdonosa Wolf Arnold (1902-től pálinkafőző és borügynök) szintén az izraelita közösség tagja volt.⁹⁹

A mezőgazdaságban a zsidók tőkeerős, hitelképes bérlőknek bizonyultak, akik megtudták fizetni a szakembereket. Közülük is kiemelkedik a Leopold család, akik mintagazdaságot alakítottak ki a Szekszárd melletti Ózsákpusztán.¹⁰⁰ Az ózsákpusztai Leopold Sándor, a Tolnamegyei Takaré- és Hitelbank egyik alapítója, majd vezérigazgatója volt. A Magyar Hitelbank fiókjaként működő bank 1910 körül már a megye legerősebb pénzintézete volt. Leopold Sándor unokaöccse, dr. Leopold Kornél, nagybátyja után 1911 és 1933 között töltötte be a vezérigazgatói pozíciót a banknál. Dr. Leopold Kornél kiemelkedő egyénisége volt a szekszárdi közéletnek a 20. század első felében. Iskoláit

⁹⁷ GAÁL – KÁPOLNÁS 1996, 5.

⁹⁸ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 51–59.

⁹⁹ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 51–59.

¹⁰⁰ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 60–66.

elvégezve pályafutását ügyvédként kezdte a városban, 1894-től vármegyei tiszti ügyész és nagybátyja bankjának ügyésze, majd igazgatója. A Molnár Nyomda Rt., a Bátaszék-Sárközi Takarékos és Hitelbank, a Máza-Szászvári Hengermalom és Téglagyár, a Dunántúli Egyesített Hengermalomok és Ipari Rt. elnöke, meghatározó szerepet játszott a Mezőgazdasági-Kereskedelmi részvénytársaság létrehozásában, amelynek igazgatója és alelnöke volt. Nem csak a pénzügyi területen ért el sikereket, húsz éven át a Tolnavármegye szerkesztőjeként dolgozott, majd a Tolnavármegye és Közérdek főszerkesztője lett. A Ferenc József rend lovagja, kormányfőtanácsos, valamint a szekszárdi izraelita hitközség elnöke volt. Nem tudjuk pontosan, hogy mikor keresztelkedett ki, annyi mindenesetre bizonyos, hogy 1939-ben római katolikus szertartás szerint temették el.¹⁰¹

Nincs megbízható adatunk arra vonatkozóan, hogy a 19. század végétől hány zsidó orvos praktizált Szekszárdon, de néhányat név szerint is ismerünk közülük. Spitzer Manó 1890-ben nyitotta meg orvosi rendelőjét a városban, a közkedvelt Kelemen doktor (Kelemen József) pedig a két világháború között praktizált Szekszárdon. A szekszárdi Seiner Margitról és Schmideg Margitról tudjuk, hogy 1915-ben avatták őket orvostudorokká. Azt is biztosan tudjuk, hogy 1944 nyarán négy zsidó orvosi lakás és rendelő állt üresen a városban.¹⁰² Az orvosokon kívül nagy számban képviseltették magukat a zsidók a jogi végzettségűek között Szekszárdon. Néhányukat név szerint is ismerjük: Kalmár Vilmos járásbíró, Áldor Ödönt a szekszárdi törvényszék elnökét, kúriai bírót, Fleischmann Ottó, Gulyás József, Pirnitzer Béla, Spányi Leó ügyvédek, de Leopold Kornél bankigazgató is ügyvédként kezdte pályafutását. Schweitzer József és Szilágyi Mihály tanulmányából megtudjuk, hogy 1914-ben a Tolna megyében praktizáló 71 ügyvédből 24 Szekszárdon dolgozott.¹⁰³ Kaszás Endre a közgazdaságtudományi egyetemen végzett, Spányi Gyula (az ügyvéd fia) mérnök lett, Szerday István és Fábrián Mátyás építészek voltak. Elsősorban szociológiai munkássága révén vált országosan ismertté a közgazdász ifj. Leopold Lajos, az ózsákpusztai Leopold családból.¹⁰⁴

2.2. Az első kezdeményezések – első egyesületek, első sportágak

¹⁰¹ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 66–67.

¹⁰² SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 71–73.

¹⁰³ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 71–73.

¹⁰⁴ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 71–73.

A mai értelemben vett sportról a 19. század második felétől beszélhetünk Magyarországon. A kiegyezés utáni évtizedekben még a gentlemantradíciókat¹⁰⁵ hordozó társasági sportalakulatok működtek hazánkban. A századforduló előtt jöttek létre az első polgári sportklubok, amelyekben egyre több sportág képviseltette magát. A vívó- és lövészegyletek mellett megjelentek a korcsolyázó, majd a kerékpáros egyesületek. Ebben az időszakban a társadalom polgári és politikai átalakulása maga után vonta a korábban megszokott életforma változását, ez a változás pedig lehetőséget adott a testkultúra fejlődésére is. A sportélet elsősorban az úri középosztály egyesületeiben és a vidéki városok elit klubjaiban zajlott, ezeknek az egyesületeknek, kluboknak a társadalmi bázisát a dzsentriföldbirtokosok, a középiskolát végzett tehetséges polgárok, az állami, megyei, esetleg egyházi vezető tisztséget betöltő középnemesség leszármazottai, diplomás értelmiségiek és katonatisztek alkották.¹⁰⁶

A lövészet a 19. század elejére népszerű polgári sporttá vált, Szekszárdon is a lövészsport gyökerei nyúlnak vissza a legkorábbi időkre. A Magyar Királyi Helytartótanács 1840-ben engedélyezte a szekszárdiaknak egy szakasznyi egyenruhás fegyveres nyilvános szereplését, így jött létre a Szekszárdi Lövésztestület.¹⁰⁷ Antal János főjegyző ismertetéséből tudjuk, hogy 1846-ban a lövésztestület részt vett a városháza alapkövének letételével egybekötött avatási ünnepségen, és hogy a testület főkapitánya báró Augusz Antal volt ekkor.¹⁰⁸ A testület szintén 1846-ban tiszteletbeli tagjának választotta Garay János költőt, aki a következőt írta szüleinek szánt levelében: „*A szekszárdi derék lövésztestület általi megtiszteltetésemet igen örvendetes meglepetéssel hallottam s valóban érzékeny elismeréssel fogadtam, de a hivatalos levelet, mely azt tudtomra adná, még mindeddig nem vettem.*”¹⁰⁹ A testület nem fejtett ki túl nagy aktivitást, de hazafias célt szolgált és az összetartozást jelképezte.¹¹⁰ Magyarországon 1849 után a vívóintézeteket és a

¹⁰⁵ gentleman sport: 1. az előkelő angol körök társadalmi szabályaihoz alkalmazkodó amatőr verseny-, illetve játéktevékenység. – 2. az angol testkultúrának a 17. század elejétől a 19. század közepéig tartó időszaka, amelyet a nemesi, illetve az előkelőnek számító polgári rétegek életvitele jellemzett. Eszmei zászlóvivője John Locke volt. A gentleman sporton belül jól elkülöníthetőek a kizárólagosságra utaló arisztokratikus és az üzleti élethez kötött vállalkozói, polgári vonások. Az előbbieket a zártkörű, magas tagdíjhoz kötött lovas-, vadász-, vívó-, vitorlázó-, krikett- és korcsolyaklubokban, az utóbbiak a ló-, a futó- (pedesztrian), a birkózó- és az ökölvívóversenyek vállalkozásaiban öltöttek testet. Fő jellemzői a tét jellegű kihívásos és fogadásos mérkőzések, amelyekben a szabályokat mindig a kihívó fél vagy csapat menedzsere határozta meg. NÁDORI 1985, 281–282.

¹⁰⁶ FÖLDES – KUN – KUTASI 1989, 95–119.

¹⁰⁷ KACZIÁN 1989, 223.

¹⁰⁸ VENDEL 1941, 119–122.

¹⁰⁹ KACZIÁN 2012, 141.

¹¹⁰ VENDEL 1941, 110.

lövészegyleteket feloszlatták, a fegyvereket elkobozták.¹¹¹ Ezek az egyletek a kiegyezés után többnyire újjászerveződtek, 1871-ben létrehozták a Magyar Országos Lövész Egyesületet (MOLE), amelybe tizennégy város¹¹² lövészklubja lépett be. A századfordulóra a lövészsport ismét kezdett népszerűvé válni,¹¹³ és már ekkor is voltak olyan kezdeményezések, amelyek az ifjúság katonai előképzését szorgalmazták. 1913-ban ennek a felfogásnak a szellemében ifjúsági lövész tanfolyamokat¹¹⁴ szerveztek országsszerte. A kezdeményezéshez Szekszárd is csatlakozott,¹¹⁵ de a lövészet csak a két világháború között öltött valódi egyesületi formát a városban.

Korszakunk első sporttal (is) foglalkozó, valódi egyesülete a Szegzárdi Önkéntes Tornász és Tűzoltó Egylet volt.¹¹⁶ A 19. század közepén német mintára jelent meg Magyarországon a torna, amely a városi polgárság körében vált népszerűvé. Az első tornasport egyesület a Nemzeti Torna Egylet (NTE) volt hazánkban,¹¹⁷ amelynek alapítását számos hasonló egyesület létrehozása követte országsszerte. Ezek sorába kapcsolódott a Szegzárdi Önkéntes Tornász és Tűzoltó Egylet. Az 1873-ban létrehozott egylet fontos része lett Szekszárd társadalmi életének. A főparancsnoki tisztséget a megalakulástól egészen 1914-ig Boda Vilmos¹¹⁸ töltötte be,¹¹⁹ aki a szekszárdi közelet egyik ikonikus alakja volt a korszakban.¹²⁰

Magyarországon a fürdőkultúra a török hódoltság idején terjedt el, az úszás – mint sport¹²¹ – népszerűsítése pedig Széchenyi István és Wesselényi Miklós nevéhez fűződik. A magyar úszósport történetében kiemelkedő jelentőségű az első újkori olimpia. 1896-ban Athénban Hajós Alfréd kétszer is győzött – száz, illetve ezerkétszáz méteren –, így ő lett Magyarország első olimpiai bajnoka. 1893-ban alakult meg a Magyar Úszó Egyesület,

¹¹¹ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 95–163.

¹¹² Baja, Eger, Debrecen, Nagyvárád, Nagyszében, Kassa Munkács, Oravica, Pozsony, Szászváros, Szatmárnémeti, Székesfehérvár, Buda és Pest. Pesti Napló 1869. március 25. (XX. évf. 5684. sz.) 2.

¹¹³ DÁVID – SERÉNYI 2021. 21–43.

¹¹⁴ A 17 és 21 év közötti fiatalok jelentkezhetnek erre a tanfolyamra.

¹¹⁵ *Ifjúsági lövész-tanfolyam Szekszárdon*. Tolnavármegye és a Közérdek 1913. június 12. (XXIII. IX. évf. 47. sz.) 1.

¹¹⁶ KACZIÁN 1989, 324–325.

¹¹⁷ GYŐRI SZABÓ 2016, 114.

¹¹⁸ Boda Vilmos legfontosabb tisztségei: járási szolgabíró, laptulajdonos (*Tolnamegyei Közlöny*), a szekszárdi kerület országgyűlési képviselője, a Polgári Olvasókör, a szekszárdi Népbank, a szekszárdi Kaszinó, a szekszárdi Dalárda, a szekszárdi Iskolaszék, a megyei Tűzoltószövetség, a szekszárdi Fürdőegyesület és a Tolnamegyei Függetlenségi Párt elnöke

¹¹⁹ *Boda Vilmos nekrológja*. Tolnamegyei Közlöny. 1916. szeptember 3. (XLIV. évf. 36. sz.) 1.

¹²⁰ DOBOS 2005, 357–360.

¹²¹ Az úszás sportként való említése 1810-ből származik, amikor Lord Byron, angol költő átúsztta a Dardanellák tengersizorost.

amelynek célja a magyar úszósport fejlesztése volt, a szervezett úszósport kezdetét innen számítjuk hazánkban. 1902-ben a Magyar Atlétikai Szövetség létrehozta úszószakosztályát, 1907-ben pedig létrejött a Magyar Úszó Szövetség.¹²² Szekszárdon a társasági események egyik népszerű színhelye volt korszakunkban a csörge-tavi fürdő. A várostól körülbelül három és fél kilométer távolságra található Csörge-tó¹²³ már a 19. század utolsó harmadában a szekszárdiak kedvelt fürdőhelye volt, ahol gyakran rendeztek bálakat, majálist, és úszóversenyeket.¹²⁴ Az 1883 augusztusában rendezett úszóversenyről a *Tolnamegyei Közlöny* is elismeréssel emlékezett meg.¹²⁵

2.2.1. Szekszárdi Korcsolyázó Egylet

A 19. század végén az Osztrák–Magyar Monarchiában a korcsolyázás az egyik legnépszerűbb sportnak számított. A korcsolyázók országszere egyesületekbe tömörültek.¹²⁶ A Magyar Országos Korcsolyázó Szövetség 1908-ban jött létre.¹²⁷ Szekszárdon is virágzó jégsporthozott abban az időben, a korcsolyaegylet létrehozásának gondolata is felvetődött, már 1879 decemberében. Az ötlet fő kezdeményezője Unger Domonkos gyógyszerész, akinek nagy szerepe volt az alapszabályok kidolgozásában is.¹²⁸ A szekszárdi Korcsolyázó Egylet 1880 januárjában alakult meg, elnökévé Perczel Dezső alispánt választották.¹²⁹ A szekszárdiak közül sokan kedvelték ezt a téli sportot, és a „*krinolinkerti jég*” nagy volt a forgalom. A korcsolyázóknak a báró Augusz-féle ház falára kitűzött, majd a házsarokra kitett korcsolyás jelzőzászló adta hírül, hogy nyitva van a szekszárdi jégpálya, úgy is mondhatjuk: így jelezték, hogy szabad a pálya. A korszakra jellemzően a szekszárdi korcsolyasport életéhez is hozzá tartoztak a látványos jégünnepélyek,¹³⁰ amelyeket minden télen megrendeztek a városi jégpályán.¹³¹ A szekszárdi korcsolyaegylet az iskolaszéktől kapott

¹²² BAKÓ 1986.

¹²³ Csörge-tó: a csörge szó régies köznyelvi alakjában azt jelenti, hogy kicsi. Ezzel a névvel a tó méretére utaltak. A kis tó valószínűleg egy régi Sárvíz-meder darabkája lehet. A Csörge-tó Szekszárd kultúrtörténetében méretét meghazudtolóan fontos szerepet tölt be. A Szekszárdon született költőóriások mindegyike említi.

¹²⁴ WMM – Tér-kép-lap – Csörge-tó. <https://terkep.wmmm.hu/terkep#100> (2022. 02. 08.)

¹²⁵ *Úszóverseny*. Tolnavármegye és a Közérdek 1883. augusztus 26. (XI. évf. 35. sz.) 3.

¹²⁶ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 104–105.

¹²⁷ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989. 446.

¹²⁸ *A jégsporthozott*. Tolnavármegye és a Közérdek 1879. december 21. (VII. évf. 51. sz.) 3.

¹²⁹ VENDEL 1941, 213.

¹³⁰ *Jégünnepély*. Tolnamegyei Közlöny 1894. január 21. (XXII. évf. 4. sz.) 4.

¹³¹ 1895-ben, az elmúlt évhez hasonlóan, a tűzoltózenekar játszott a korcsolyázóknak, akik vidáman siklottak a fényesen megvilágított jégpályán. Sokan voltak olyanok is, akik csak nézőként látogattak ki a pályára, ők a fűtött pavilonból figyelhették a csodás bemutatót. A hagyományt folytatva, az 1896-os jégünnepély érdekes

segély fejében, díjmentesen engedélyezte a korcsolyapálya használatát a város legszegényebb tanulói számára, míg a többi diák kedvezményes belépőjeggyel járhatott korcsolyázni. A pályán több alkalommal is rendeztek mű- és gyorskorcsolyázó versenyt, amelyekről a helyi sajtó is tudósított.¹³²

2.2.2. Szekszárdi Kerékpár Egylet¹³³

Magyarországon 1878-ban jelent meg az első velocipéd és megkezdődött az új közlekedési- és sporteszköz elterjedése hazánkban. Az óriáskerekű velocipédet egy bő évtized után leváltotta a modernebb, kényelmesebb biztonsági kerékpár, és a biciklizés népszerűsége egyre nőtt. A kerékpársport első képviselői egyesületekbe tömörültek, 1894-ben létrejött a Magyar Kerékpáros Szövetség, és ebben az évben rendezték az első hosszú távú kerékpárversenyt Budapest és Pécs között. A kerékpározás nem tartozott a veszélytelen elfoglaltságok közé akkoriban, gyakran érték atrocitások a biciklizőket. Amellett, hogy könnyen a gúnyolódás tárgyává válhattak, akár fizikai támadásokkal is meg kellett küzdeniük. A figyelmetlenség és a kellő tapasztalat hiánya pedig sok balesethez vezetett. A végtagtörések és zúzódások mellett előfordultak kifejezetten súlyos, sőt halálos sérülések is.¹³⁴

Szekszárd lakossága 1884-ben találkozott először kerékpárral, amikor Igali Szvetozár velocipédjén útba ejtette¹³⁵ a vidéki kisvárost.¹³⁶ A fiatalember egy évvel később csatlakozott Thomas Stevens amerikai újságíróhoz, aki velocipéddel indult világkörüli útra, és elkísérte Budapesttől Belgrádig.¹³⁷ Útközben ismét érintették Szekszárdot,¹³⁸ és az itt töltött időt Igali Szvetozár visszaemlékezésében meg is örökítette:¹³⁹ „*Hat óra már elmúlt, mire Szegszárdon a nagy vendéglő előtt leszállottunk. Egyszerre a régi jó barátok*

és változatos programját falragaszokon tudatták a város közönségével. A nagyszabású tűzijáték most sem maradt el, és ismét a szekszárdi tűzoltózenekar szolgáltatta a muzsikát. A gála különlegessége ebben az esztendőben az volt, hogy a tagok jelmezbe bújva jelentek meg. A maskarába öltözött korcsolyázók felvonulása rengeteg nézőt vonzott. Tolnavármegye 1896. január 26. (VI. évf. 4. sz.) 3.

¹³² *Korcsolyaverseny*. Tolnavármegye és a Közérdek 1914. február 9. (XXIV. /IX. évf. 12. sz.) 5.

¹³³ MÁCSAINÉ IVÁN 2024a

¹³⁴ NÉMETH 2012

¹³⁵ Igali Szvetozár 1884-ben végzett Montpellierben, a szőlészeti egyetemen. A fiatalember a hagyományos közlekedési eszközök helyett egy velocipédet választott a Budapestre való hazatéréshez.

¹³⁶ IGALI 1884, 83.

¹³⁷ Stevens volt az első ember, aki kerékpárral – mégpedig óriáskerekű velocipéddel – kerülte meg a Földet.

¹³⁸ TÖTTŐS 1986, 23–30.

¹³⁹ IGALI 1885

csoporthoz láttuk magunkat, ott volt Kovács Dávid,¹⁴⁰ Nyitray Lajos¹⁴¹ stb. Gépelhelyezés után asztalhoz ültünk. Tourista ember, ha csak megteheti, ne aludjék Szegszárdon, mert Szegszárdnak bora nagyon jó, leányai nagyon szépek, s a férfi kompánia nagyon szívélyes, nagyon marasztaló. Tourán levő veloczipédista herkulési munkát végzett, ha másnap terve szerint el tud szabadulni e modern Capouából. (...) A szegszárdiak kitűnően elmulattattak; hadd fejezzem ki e helyt is szívélyességükért köszönetemet. (...) 10 órakor, miután reggeli 4 órakor kelni akartunk, aludni indultunk. A vig kompánia cigányzene mellett maradt. A »nagy vendéglő« -ben lehetetlen lett volna békésen aludni; elfogadtam tehát Nyitray ajánlatát s hozzá mentünk aludni. Reggel 4 órakor megerősödve keltünk fel s öt órakor a dél felé vezető országúton hajtattunk, miután Nyitraytól szívélyesen elbúcsúztunk.»¹⁴²

Az 1890-es évekre nemcsak, hogy ismertté vált Szekszárdon a kerékpár, de 1895-ben már kerékpáros egyesülete is volt a városnak. A Szekszárdi Kerékpár Egylet 1895. június 6-án tartotta alakuló közgyűlését, az egyesület elnöke dr. Steiner Lajos lett. Nem sokkal később megrendezték az első „verseny-kirándulást” is a Pécsi Kerékpár Egyesülettel közösen. A Pécs és Szekszárd közötti távot mind a tizennégy versenyzőnek sikerült négy és fél órán belül teljesítenie. A győztes ifj. Bedő Imre, „Magyarország hegyi bajnoka” lett, aki a Pécsi Kerékpár Egyesület színeiben indult a versenyen.¹⁴³ Az egylet 1898 júliusában nagyszabású országúti házibajnokságot rendezett, amelyre Tolna megye kerékpárosai mellett meghívta a kalocsai sportolókat is.¹⁴⁴ A versenyek¹⁴⁵ ünnepélyes keretek között, a Magyar Kerékpáros Szövetség versenyszabályai szerint zajlottak le.¹⁴⁶ A szekszárdiak megkedvelték a kerékpározást, a *Tolnamegyei Közlöny*ben még egy humoros hangvétellű írás is megjelent a „bicikli-idény” közepén, amelyben azt mutatta be a szerző, hogyan lehet

¹⁴⁰ Kovács Dávid szekszárdi polgári iskolai tanár

¹⁴¹ Tánczos Nyitray Lajos festő, a szekszárdi polgári iskola rajztanára

¹⁴² IGALI 1885, 16–17.

¹⁴³ *Kerékpárverseny Szegszárdon*. Tolnavármegye 1895. október 6. (V. évf. 41. sz.) 2.

¹⁴⁴ *A Szekszárdi Kerékpáros Egylet ünnepségei*. Tolnavármegye 1898. július 31. (VIII. évf. 31. sz.) 5.

¹⁴⁵ A száz kilométer távú bajnoki versenyen csak a szekszárdi egyesület tagjai (Keplinger Géza, Konkoly István, Schneider János, ifjú Simon Gyula és Wilczek Rezső) indulhattak, a bajnoki válszalagot és a *Szekszárdi Kerékpáros Egylet bajnoka az 1898. évre* megtisztelő címet Schneider János nyerte, 4 óra 1 perces idővel. A vendégek versenyén 5 kilométeres távot kellett teljesíteni, a Szekszárd – Kakasd közötti országúton, ezen a viadalon mindenki részt vehetett, kivéve a Szekszárdi Kerékpáros Egylet tagjait. A Szekszárdi Kaszinó díjéért kiírt – 10 kilométer távú – főversenyre bárki benevezhetett. Ebben a versenyben ismét Schneider János ért célba elsőként, második és harmadik helyen pedig a Müller testvérek végeztek. *A Szekszárdi Kerékpáros Egylet ünnepségei*. Tolnavármegye és a Közérdek 1898. július 31. (XXVI. évf. 31. sz.) 2.

¹⁴⁶ MÁCSAINÉ IVÁN 2020d

kihasználni a kerékpározás adta lehetőségeket az udvarlás területén.¹⁴⁷ 1905-ben Holub József¹⁴⁸ tanárjelölt pedig egy európai körutazásra is elindult kerékpárjával.¹⁴⁹

2.2.3. A teniszsport kezdetei Szekszárdon¹⁵⁰

A tenisz egy olyan labdasport, amelynek gyökerei egészen az ókorig – a trigon nevű labdajátékig – nyúlnak vissza. Az ősi játékot Seneca leírásából és falfestményekből ismerjük. A tenisz középkori formája, az úgynevezett *jeu de paume* Franciaországból terjedt el Európában. A 19. század közepétől Angliában egyre gyakrabban játszották szabad téren, füves pályákon a lawn tennis nevű játékot.¹⁵¹ A gyeptenisz egykettőre népszerű időtöltéssé vált és a határokat átlépve világhódító útra indult. Molnár Lajos már 1879-ben említést tett az új játékról *Athlétikai gyakorlatok* című könyvében, Zsigmondy Pálnak köszönhetően pedig már 1881-ben megnyílt az első füves teniszpálya Magyarországon. Gróf Zichy Rezső vezetésével 1883-ban alapították a Budapesti Lawn Tennis Clubot, az első tenisztornát Balatonfüreden a Stefánia Yacht Egylet rendezte. Kezdetben a sportágat elsősorban női sportként tartották számon és kifejezetten az elit sportjának számított. A teniszversenyek társasági események voltak, amelyeknek nemcsak a felszerelés volt elengedhetetlen kelléke, hanem a divatos öltözék is. Az arisztokrácia számára a tenisz – az automobiltúrázás, a lovaglás, a vívás, a golf, a vitorlázás és a vadászat mellett – az elkülönülés látványos szimbóluma volt. A Magyar Atlétikai Szövetségen belül 1905-től már létezett lawn tennis alosztály, 1907-ben pedig megalakult az Országos Lawn Tennis Szövetség, az OLTSZ, amelynek első elnöke Vécsey Miklós báró volt.¹⁵²

A Tolna megyei újságokban már az 1890-es évek elejétől megtalálhatóak voltak a teniszöltözéket és cipőket kínáló – budapesti és szekszárdi – kereskedők hirdetései. A teniszsport rajongóinak nem kellett Budapestre utazniuk bevásárolni, mert Szekszárdon, a Pírnitzer áruházban – a Garay tér és a Széchenyi utca sarkán – is beszerezhették a szükséges

¹⁴⁷ *Bicikli nyelvtan*. Tolnamegyei Közlöny 1898. június 19. (XXVI. évf. 25. sz.) 7.

¹⁴⁸ Holub József (1885 – 1962) történész, egyetemi tanár, az MTA tagja, édesapja Holub János szekszárdi polgári iskolai tanár volt

¹⁴⁹ *Körutazás biciklin*. Tolnamegyei Közlöny 1905. június 29. (XXXIII. évf. 26. sz.) 4.

¹⁵⁰ MÁCSAINÉ IVÁN 2022d

¹⁵¹ A lawn tennis szabályait Walter Clopton Wingfield őrnagy alkotta meg, majd szabadalmaztatta 1874-ben. A gyeptenisz szabályait nem sokkal később megváltoztatták, és – miután Wingfield lemondott a szabadalomról – a Marylebone Cricket Club 1875-ben kiadta a lawn tennis első kódexét. A kódex javított kiadását – amelynek alapelemei a mai napig alig változtak – az első wimbledoni teniszbajnokság szervezői készítették el 1877-ben.

¹⁵² NÁDORI 1986, 956–968.

felszerelést. Ezekből a hirdetésekben teljes bizonyosságból következtethetünk arra, hogy ekkor már Szekszárdon is voltak olyanok, akik ennek a viszonylag új sportnak hódoltak. A *Tolnavármegye* 1894. február 18-án megjelent cikkének szerzője egy városi sportegylet felállítását szorgalmazta.¹⁵³ A városi korcsolyaegylet figyelmébe ajánlotta azt a lehetőséget, miszerint az egyletet ki lehetne bővíteni, úgy, hogy további sportágakat – többek között a teniszt – művelő szakosztályokat hoznak létre az egyesületen belül. Az újonnan felépült korcsolyapavilon hasznosítására is volt javaslata a cikk szerzőjének, véleménye szerint kiválóan alkalmas lett volna a helyiség a nyári időszakban vívás, tornázás gyakorlására, mellette pedig kialakítható lett volna egy teniszpálya. Természetesen, mint minden újdonságnak, a tenisznek is voltak ellenzői. A *Tolnamegyei Közlöny* 1895. augusztus 5-i számában megjelent egy meglehetősen harcias hangvételben íródott újságcikk *Sport életünk* címmel. A cikk szerzője szigorú szavakkal illette az ifjúságot, mondván, hogy keveset sportol, ugyanakkor bírálta a sportegyleteket is, az idegen sportok üzése és a valódi tömegsport hiánya miatt. Az újságíró a teniszrel kapcsolatban is nagyon erélyesen foglalt állást: „Magyar vélemény szerint a francia gyepi lapdázás és az angolok által kultivált lawn-tennis inkább aggszüzeknek való korcs-lapdajáték, más a magyar nagy és kis méta mely még Deák Ferencznek is élvezetet szerzett.”¹⁵⁴ Az úri társaság ennek ellenére gyorsan megkedvelte ezt a sportágat, és a *Tolnamegyei Közlöny* már 1905-ben arról számolt be, hogy a megyében szinte minden városban, nagyobb községben található teniszpálya. A három teniszklub is működött Szekszárdon és gyakran rendeztek versenyeket, bajnokságokat. A megye teniszezői pedig nemcsak Szekszárdon, hanem az ország más városaiban is érték el sikereket.¹⁵⁵ Egységes teniszsportkör 1911-ben jött létre a városban, Szekszárdi Tenisztársaság néven.¹⁵⁶ Az első világháború után azonban a tenisz, mint jellegzetesen úri sport, háttérbe szorult.

2.2.4. Szekszárdi Vívóklub¹⁵⁷

Magyarországon az első vívóegyesületek (Pesti Nemzeti Vívó Intézet, Első Magyar Pozsonyi Vívó Egylet) 1825-ben jöttek létre. A magyar kardvívóiskola megalapítása

¹⁵³ *Szekszárdi sportklub*. Tolnavármegye 1894. február 18. (IV. évf. 8. sz.) 3.

¹⁵⁴ *Sport életünk*. Tolnamegyei Közlöny. 1895. augusztus 4. (XXIII. évf. 31. sz.) 3.

¹⁵⁵ 1909-ben a *Tolnavármegye* büszkén adta hírül, hogy a jogász, Babits Sándor elnyerte a *miskolczi sportegyesület 1909. évi tenniszbajnoka* címet, az év szeptemberében Miskolcon rendezett teniszversenyen. *Tenniszbajnok*. Tolnavármegye 1909. szeptember 26. (XIX. évf. 39. sz.) 2.

¹⁵⁶ *Új sportegylet*. Tolnamegyei Közlöny 1911. május 21. (XXXIX. évf. 21. sz.) 4.

¹⁵⁷ MÁCSAINÉ IVÁN 2022b

Keresztessy József nevéhez fűződik, aki a szabadságharc bukása után vívótermet nyitott Pesten és megteremtette a sportszerű vívást. A vívó versenysportot 1896-tól, a Millenniumi Vívóverseny megrendezésétől számíthatjuk. A nemzetközi versenyen az olaszok fölényes győzelmet arattak. Az olasz mestereket meghívták Magyarországra, hogy a magyar versenyzők is megismerhessék a modern vívás alapjait. A Radaelli-iskola és a régi magyar kardvívó stílus ötvözéséből alakult ki a mára már klasszikussá vált magyar vívóiskola. A legnagyobb mesterek – Italo Santelli, Borsódy László, Gerentsér László, Fodor Károly, Gellér Alfréd – ezt a stílust tanították. Az önálló Magyar Vívó Szövetséget tizenhat vívóklub alapította 1914-ben.¹⁵⁸

Szekszárdon is több alkalommal rendeztek vívótanfolyamokat neves vívómesterek közreműködésével, akik általában néhány hónapot töltöttek a városban. Az 1900-as évek első éveiben lovag Zolnay Viktor vívómester például többször is időzött Szekszárdon. A Szegzárd Szállóban voltak a vívótanfolyamok, amelyek általában hat hétig tartottak. 1903-ban a kaszinó elnöke, Simontsits Elemér javaslatára vívóakadémiát szerveztek, amellyel a Bezerédj-szobor felállítására indított kezdeményezést kívánták támogatni. Simontsits felkérte többek között Mészáros Ervin ulánus hadnagyot, az elismert amatőr vívót, valamint Italo Santelli budapesti vívómestert, hogy vegyenek részt az akadémián.¹⁵⁹ 1905 nyarán Makói Makay Izor pozsonyi királyi jogakadémiai vívómester tartott vívó kurzust a városban. A *Tolnamegyei Közlönyben* megjelent hirdetéseiből megtudhatjuk, hogy heti négy alkalommal, havi 20 korona fejében vállalt vívásoktatást. A felszerelésről a tanulni vágyóknak kellett gondoskodni, a gyermekek kedvezményt kaptak. A nőknek is lehetősége nyílt elsajátítani a vívás alapjait, különóra keretében tanította őket a mester. Halbleib József fővárosi vívómester szintén 1905-ben indított vívókurzust a Szekszárd Szálló kistermében. A tanfolyamnak nagy sikere volt és a vívómester úgy döntött, hogy a városban marad. 1906-ban magyarosította a nevét és 1907-ben már Béki József néven nyitott cukrászdát Szekszárdon.¹⁶⁰

1906-ban Simontsits Elemér kezdeményezésére létrejött a Szekszárdi Vívóklub. A klub tagjai között megtaláljuk a városi elit számos jellegzetes alakját.¹⁶¹ Mészáros Ervin

¹⁵⁸ NÁDORI 1986, 1070T–1092.

¹⁵⁹ *A vívó-akadémia*. Tolnavármegye 1903. február 15. (XIII. évf. 7. sz.) 2–3.

¹⁶⁰ Béki József hat évre bérbe vette a volt Krón-féle üzlethelyiséget a Szekszárd Szállóban és ott nyitotta meg cukrászdáját.

¹⁶¹ A klub elnökéül dr. Szentkirályi Mihály, vármegyei aljegyzőt választották meg, alelnöke ifj. Leopold Lajos lett. A klub tagjai: Tóth Ödön főügyész, Reichl Dezső, Zoltán Ferenc, Kovács Ottó, Brebovszky Elemér (gimnáziumi tornatanár), Komjáthy Sándor, dr. Spányi Leó, dr. Kramolin Gyula, Kurz Vilmos, Bodnár István,

főhadnagy, Magyarország vívóbajnoka a klub dísztagja lett, valamint a klub tiszteletbeli tagjává választották Wigand Jánost, a főgimnázium igazgatóját, aki a gimnázium tornatermét, mint vívótermet a klub rendelkezésére bocsátotta.¹⁶² A vívógyakorlatokat hetente háromszor – kedden, csütörtökön és szombaton – tartották, délután öt és hét óra között. A tagok 1909-ben részt vettek Kükemezey Árpád vívómester városban tartott kurzusán. 1912-ben létrejött Szekszárd első több szakosztályból álló sportegyesülete, a Szekszárdi Sport Club, amely 1913 tavaszán még a vívóklubbal közösen támogatta Halmay Andor vívómester tanfolyamát. Az év végére a vívóklub beleolvadt az új egyesületbe, amelynek „művezetője”, Hajpál Benő tartotta ezentúl a vívóórákat a gimnázium tornacsarnokában.

2.3. A modern sportegyesületek megjelenése

A 19. század második felében divatosá váltak az olyan egyéni sportágak, amelyek alapja a versengés volt. Ezeket a sportokat közösen atlétikának nevezték. Ide tartozott a vívás, az ökölvívás, az evezés, az úszás és a korcsolya is. 1975-ben létrehozták a Magyar Atlétikai Clubot (MAC). A két sportágat, az atlétikát és a tornát némiképp szembe állította egymással, hogy habár mindkettőt elsősorban az úri középosztály gyakorolta, a torna elsősorban a polgárság (zsidó/német) körében, az atlétika pedig a keresztény úriemberek körében volt népszerű.¹⁶³ A 19. század végére az egyesületek – amelyek kezdetben csak egy-egy sportág gyakorlására alakultak – egyre több sportág művelésére adtak lehetőséget. Megjelentek az olyan sportegyesületek, amelyek keretein belül több szakosztály működött és minden szakosztály külön sportágra specializálódott.¹⁶⁴

2.3.1. Szekszárdi Sport Club

Miután egy 1899-es belügyminisztériumi rendelet megtiltotta a kerékpározást a nagyobb városok járdáin, és a versenyzésre alkalmas kerékpárookra adót vetett ki, a

Ettenberger Gyula, báró Fiáth Elemér, dr. Kron Ferenc, Wágner Andor, ifj. Hajpál Sándor voltak. A vívóklub nem sokkal később új tagokkal bővült, 1906 novemberében csatlakozott dr. Éry Márton, dr. Szászy József és Sándor László csendőr százados, decemberében Szeghy Sándor gyógyszerész, Szászy Andor földbirtokos és dr. Bartal Kornél tanár.

¹⁶² *Szekszárdi vívó-klub*. Tolnavármegye 1906. február 4. (XVI. évf. 6. sz.) 6.

¹⁶³ GYŐRI SZABÓ 2016, 114.

¹⁶⁴ NYERGES 1994. 160.

kerékpársport iránti lelkesedés alábbhagyott. A kerékpározás visszaesésével párhuzamosan viszont megnövekedett a labdarúgás híveinek száma, megalakultak az első labdarúgó-szakosztályok.¹⁶⁵ A szekszárdi fiatalok között is akadt néhány, aki budapesti tartózkodása idején megismerte és megszerette ezt az új sportágat. Tucsni Pál joghallgató vezetésével elhatározták, hogy Szekszárdon is létrehoznak egy „*football-klubot*”. Az előkészítő bizottság hatalmas lelkesedéssel fogott bele a klub szervezésébe, a tervekből mégsem lett semmi. A futball klub helyett létrejött viszont a Szekszárdi Sport Club, amely az első olyan egyesület volt a városban, amely több sportágat képviselt. Mint ahogy az előkészítő közgyűlésen a megválasztott műszaki vezető, dr. Czobor Miklós kifejtette, az alakulandó egyesület célja az volt, hogy „*az összes embersportokkal foglalkozzék, beleértve a korcsolyázást és a tenniszszézt is.*”¹⁶⁶ Szóba került, hogy a vívóklub is csatlakozna az új egyesülethez. A klub jegyzője Tucsni Pál lett, és egy háromtagú bizottságot¹⁶⁷ jelöltek ki az alapszabály kidolgozására. A klub 1912. augusztus 1-én tartotta alakuló közgyűlését, amelyen a tisztikart¹⁶⁸ is megválasztották. A futballszakosztály vezetője Haypál Benő, helyettese pedig Debulay Imre lett. Az atlétikai szakosztály vezetője dr. Czobor Miklós, helyettesei Kurka Béla és Tucsni Pál. Az újdonsült sportklub futballcsapata Baján lépett először pályára 1912 szeptemberében. Szekszárdon 1912 októberében rendezték az első futballmeccset, a Szekszárdi Sport Club a bonyhádi focistákkal mérte össze erejét. A szekszárdiak csapatának összeállítása a következőképpen alakult: Bundics, Szentkereszty, Szondy, Erdős, Debulay, Pápe, Perler, Bakó, Tucsni, Haypál és Tamaska.¹⁶⁹ A *Tolnamegyei Közlöny* részletes tudósítást közölt az első szekszárdi futball mérkőzésről.¹⁷⁰ Az első szekszárdi bemutatkozás után mérkőzéseket játszottak a bonyhádi, a paksi, a pécsi, a kalocsai és a bajai futballcsapatokkal, a szekszárdi főgimnázium csapatával, és a másik szekszárdi klub, a Szekszárdi Törekvés Sportegyesület csapatával. A szekszárdi meccsekről falragaszokon tájékoztatták a város focikedvelő közönségét. A téli időszakban a szekszárdi klub focistái birkózóedzéseket tartottak, a futballmeccsek pedig a következő év húsvétján kezdődtek újra.

¹⁶⁵ KUN 1996, 575–634.

¹⁶⁶ *Sportegylet Szekszárdon*. Tolnamegyei Közlöny 1912. július 28. (XL. évf. 17. sz.) 3.

¹⁶⁷ Jasek Sándor megyei aljegyző, dr. Czobor Miklós és Debulay Imre.

¹⁶⁸ Elnök: dr. Kramolin Gyula, igazgató: Fördős Mihály, titkár: Haypál Benő, háznagy: Debulay Imre, pénztárnok: Haspel Géza, ellenőr: Erdős Zsigmond, orvos: dr. Sztanó Sándor, ügyész: dr. Örrfy Gyula. Választmányi tagok: Jasek Sándor, dr. Szentkirályi Mihály, dr. Parragh Béla, Tucsni Pál, dr. Ormos Ernő, ifj. Leopold Lajos, dr. Káldy Gyula, dr. Leopold Kornél, Scholtz Gusztáv, Rácz József, Kurka Béla és dr. Szévald Oszkár.

¹⁶⁹ *Football-mérkőzés*. Tolnamegyei Közlöny 1912. október 27. (XL. évf. 43. sz.) 4.

¹⁷⁰ Ezzel a kijelentéssel ellent kell mondanom Kaczián Jánosnak, aki az első tudósítást jóval későbbre, 1920. április 10-re datálta. KACZIÁN 1989, 225.

1912–1913 telén Nagy Ferenc birkózómester négyhetes birkózó tanfolyamot tartott Szekszárdon, amelyet a Szekszárdi Sport Club egy birkózóversennyel zárt. Megfogalmazódott az igény a klubon belül birkózószakosztály felállítására.¹⁷¹ 1913-ban heti kétszer tartottak torna-, birkózó és vívóórát a gimnázium tornacsarnokában Haypál Benő gimnáziumi tornatanár vezetésével. A klub úszói sikeresen szerepeltek a Bajai Sport Egylet úszóversenyén 1913-ban. Hivert József mellett – aki az ötven méteres junior versenyben győzött – Potyondi és Dénes tűnt ki úszótehetségével.¹⁷²

2.3.2. Szekszárdi Törekvés Sportegyesület

Koncz Ferenc nyomdász vezetésével a szekszárdi munkás gimnázium égisze alatt 1912 tavaszán munkás futballcsapat alakult a városban. A lelkes fiatal munkások minden nap edzést tartottak. Szekszárd iparos, kereskedő és munkás ifjúsága nem elégedett meg egy focicsapattal, új sportegyesület létrehozását tűzték ki célul. A Szekszárdi Törekvés Sportegyesület néven alakuló klub vezetésére Franek János ipariskolai rajztanárt kérték fel. Az egyesület alakuló közgyűlését a Szekszárd Szálló kistermében tartották 1913. augusztus 20-án.¹⁷³ A klubalapításnál Koncz Ferenc és Horváth Sándor is aktívan közreműködtek. Igazgatónak Horváth Sándort, háznagynak Bóday Gusztávot, titkárnak Forrai Lajost, pénztárosnak Koncz Ferencet, ellenőröknek Mutschenbacher Lajost és Schwartcz Bélát, csapatkapitánynak pedig Rotkay Árpádot választották. Az új sportegyletnek tagjai lehettek a tizenhét évnél idősebb ipari és kereskedelmi alkalmazottak. A Törekvés futballcsapata¹⁷⁴ a Tolnai Athletikai Club csapatával játszotta első mérkőzését, de nem sokkal később a másik szekszárdi csapattal, a Szekszárdi Sport Club játékosaival is összemérhette erejét. 1919. május 1-én a Törekvés a Budapesti Vasas¹⁷⁵ futballcsapatával játszott, 1919 októberében pedig a klub meghívására a Ferencvárosi Vasutasok Sport Körének¹⁷⁶ futballcsapata érkezett

¹⁷¹ *A birkózóverseny.* Tolnavármegye és a Közérdek 1913. február 13. (XXIII/IX. évf. 13. sz.) 4.

¹⁷² *Úszóverseny.* Tolnavármegye és a Közérdek 1913. augusztus 4. (XXIII/IX. évf. 62. sz.) 5.

¹⁷³ *Új sport egyesület.* Tolnavármegye és a Közérdek 1913. augusztus 18. (XXIII/IX. évf. 66. sz.) 3.

¹⁷⁴ Kher, Wertheimer, Sztaszinó, Jurák, Tóth, Bóday, Trizna, Czoppf, Zámbo, Rottkay, Dani.

¹⁷⁵ A Vas- és Fémmunkások Sport Clubja és ezen belül a profi labdarúgó klub is ugyanazon napon, 1911. március 16-án alakult. A Vasas története során hat alkalommal nyert magyar bajnoki címet, négy alkalommal pedig kupagyőztes volt.

¹⁷⁶ A Ferencvárosi Vasutasok Sportkörét 1919 tavaszán alapították. Több névváltozást is megélt a klub, 1950-től a Ferencvárosi Lokomotív, 1955-től a Ferencvárosi Törekvés, majd 1957-től a Ferencvárosi Vasutas Sportkör nevet viselte.

Szekszárdra. A Vasutasok, kihasználva a lehetőséget, egy nap eltéréssel a Szekszárdi Sport Club csapatával is megmérkőztek.¹⁷⁷

2.4. Az ifjúság testi nevelése, a sport szervezeti keretei

Magyarországon az iskolai testnevelés évtizedek óta húzódó ügyét a kiegyezés után sikerült rendezni. 1867-ben adta ki Eötvös József kultuszminiszter a középiskolák szervezetére vonatkozó rendeletet, amelyben kötelezővé tette a gimnáziumok tanulói számára a testnevelést, azonban az ellenállástól tartva, azt nem terjesztette az országgyűlés elé. Így az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a testnevelés oktatását csak az elemi iskolák alsó és felső tagozatán, illetve a polgári iskolákban tette kötelezővé. Az 1880-as években egyre nagyobb hangot kapott az iskolai testneveléssel – pontosabban annak nem megfelelő voltával, hiányával – kapcsolatos elégedetlenség. A tanintézetek közel egyharmadában fel sem vették a testnevelés tantárgyat, ahol működött az oktatás, ott is szakszerűtlen volt annak szemlélete, tananyaga, és problémát jelentett a képzett testnevelő tanárok hiánya. A testnevelés hiányosságainak számlájára írták a kortársak azt a sajnálatos tendenciát, miszerint a sorozásra kerülő városi fiatalok egyre nagyobb százaléka bizonyult a katonai szolgálatra alkalmatlannak. Változtatásokra, újításokra volt szükség a testnevelés oktatásában. Az 1910-es évek elejétől kialakították az úgynevezett „*magyar testnevelési rendszert*”, amely a második világháborúig érvényben maradt hazánkban. Ennek a rendszernek az alapja a svéd torna volt. Annak ellenére, hogy elvileg beépítették a tantervbe a német torna elemeit, az angol szabadtéri sportokat és a testnevelési játékokat is, a gyakorlat mégis azt mutatta, hogy szinte teljes egészében a svéd torna töltötte ki a testnevelési órák idejét. A századforduló utáni években egyre nagyobb teret nyert az ifjúság katonai előképzésének kérdése. 1907-ben a középiskolák hetedik és nyolcadik osztályaiban a játékdélutánok helyett katonai foglalkozásokat tartottak a diákságnak, amelyet két évvel később kiterjesztettek az alsó tagozatokra is. Az első világháború alatt a testnevelés oktatása elsősorban menet- és rendgyakorlatokból állt. Nem csoda, hogy a fiatalok egyre inkább a társadalmi egyesületeknél keresték a sportolás lehetőségét.¹⁷⁸ A magyar sportélet szakmai irányítására 1913-ban hozták létre az Országos Testnevelési Tanácsot (OTT).¹⁷⁹ A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium véleményező, tanácsadó szervének a feladata volt a

¹⁷⁷ MÁCSAINÉ IVÁN 2022c

¹⁷⁸ FÖLDES – KUN – KUTASI 1989, 120–125.

¹⁷⁹ Jankovich Béla kultuszminiszter 1913. június 21-én kelt 104 415/1913. számú rendeletével.

sportegyletek, egyesületek, szakosztályok, szövetségek sportpolitikájának összehangolása. Az OTT látta el az iskolai testnevelés és sport szakfelügyeletét, valamint ő készítette elő a testnevelésre és sportra szánt állami támogatások odaítélésének javaslatait. Az OTT fennállása során átesett néhány szervezeti változtatáson, de lényegében ez az intézmény fogta össze Magyarországon a testnevelési és sport szervezeteket 1945-ig.¹⁸⁰

Szekszárdon a 19. század végére épült ki egy olyan oktatási intézményrendszer, amely megfelelt a város társadalmi szerkezetének. Az elemi iskolai nevelés – amely felekezetiileg megosztott volt – továbbra is egyházi iskolákban folyt. A városban három római katolikus,¹⁸¹ egy református¹⁸² és egy izraelita¹⁸³ elemi népiskola működött. Az egyházi intézmények mellett 1923-ig volt egy magán¹⁸⁴ elemi népiskolája is Szekszárdnak. 1876-ban kezdte meg működését a városban a négyosztályos polgári fiúiskola és a kétosztályos leány felső népiskola, az önálló gazdasági népiskolát pedig 1907-ben szervezték meg. A szekszárdi állami főgimnáziumot 1896. július 10-én alapították. Az iskola 1896. augusztus 30-án egy ideiglenes helyiségben kezdte meg működését, az intézmény új épülete 1897. augusztus 1-re készült el. A gimnázium első igazgatója Wigand János 1919-ig állt az intézmény élén.¹⁸⁵ Az első években Kardos Ignác – a polgári fiúiskola rendes tanára – oktatta a tornát a gimnáziumban.¹⁸⁶ Az első képesített tornatanár, Valló Albert 1900-ban érkezett az iskolába.¹⁸⁷ Az 1902/1903-as tanévtől Miklóssy János lett a tornatanár, aki a tornaoktatás mellett vívást (mint rendkívüli tárgyat) is tanított a diákoknak heti két órában.¹⁸⁸ Brebovszky Elemér az 1904/1905-ös tanévtől kezdve tanított a gimnáziumban testgyakorlást, a gimnázium tanulói az ő vezetésével mellett vettek részt a Budapesten megtartott országos ifjúsági tornaversenyen 1904-ben.¹⁸⁹ 1906-tól a vívás oktatását is ő vette át az intézményben. A szekszárdi gimnázium diákjai rendszeresen vettek részt az országos, és a kerületi tornaversenyeken, de az intézményben gyakran rendeztek helyi tornaversenyeket is. Az 1910-es évek elején a svéd torna bevezetése és gyakorlása a tanterv

¹⁸⁰ NYERGES 1994. 160–161.

¹⁸¹ A központi elemi iskola a Béla téren, az alsóvárosi elemi iskola a Béri Balogh Ádám utcában és az újvárosi elemi iskola a Pázmány téren.

¹⁸² A Kálvin téren álló iskolaépületet 1886-ban építtette a református egyházközség

¹⁸³ Az izraelita felekezeti népiskola a „Setpatak” utcában állt, épületét 1884-ben vásárolta meg az izraelita hitközség.

¹⁸⁴ Tihanyiné Kajos Erzsébet féle magán elemi népiskola

¹⁸⁵ BALÁZS KOVÁCS 143–179.

¹⁸⁶ A Szegzárdi Állami Főgimnázium értesítője az 1896/7. tanévről. 6.

¹⁸⁷ A Szegzárdi Állami Főgimnázium értesítője az 1900/1. tanévről. 35.

¹⁸⁸ A Szegzárdi Állami Főgimnázium értesítője az 1902/3. tanévről. 23.

¹⁸⁹ A Szekszárdi Állami Főgimnázium értesítője az 1904/905. tanévről. 61–63.

szerint történt. A játékdélutánok egy részét a vásártéren tartották, ahol atlétikával és különféle játékokkal foglalkoztak a diákok. A korcsolyázást az iskola udvarán kialakított és gondozott pályán ingyenesen gyakorolhatta az ifjúság, a gőzfürdőt és az uszodát pedig meghatározott napokon mérsékelt díjért látogathatták a tanulók. A játékdélutánok keretében sor került kirándulásokra is, jellemzően a Szekszárd közeli népszerű kirándulóhelyeket – Sötétvölgyet, Vámerdőt, Csörge-tavat – keresték fel ilyenkor a diákok.¹⁹⁰

Az első világháború kitörése a gimnáziumi oktatásra is hatással volt. Az első évben a tornatanárral együtt négy tanárt mozgósítottak, az 1915/1916-os tanévben a torna szünetelt az iskolában.¹⁹¹ A következő tanévben ugyan megoldódni látszott az ifjúság tornaoktatása – mivel Varga Ignác elvégezte az ehhez szükséges tanfolyamot¹⁹² – azonban hamarosan ismét gondot jelentett a tanárhiány. A tornatermet a katonaság lefoglalta, ezért csak az udvaron lehetett tornaórákat tartani. Az alsós tanulók tornaóráit a cserkészcsapat irányította, a felősöknek pedig tornaóra címén katonai rendgyakorlatokat oktattak az iskolában.¹⁹³

A cserkészetet Robert Baden-Powell alapította 1907-ben Angliában. Az ifjúsági mozgalom világszerte gyorsan elterjedt, hazánkban 1910-től kezdve alakultak cserkészcsapatok. A Magyar Cserkész Szövetség 1912 decemberében jött létre. A cserkészmozgalom igyekezett jó viszonyt ápolni az iskolákkal, célja kezdetben a 14 és 18 év közötti fiúk nevelése volt. Később a cserkészmozgalom kiterjedt a fiatalabb korosztályra, majd a lányokra is. A cserkészzet nagy hangsúlyt fektetett a testi nevelésre, elsősorban a természetközeli sportágak (evezés, kajak-kenu, kerékpározás, lovaglás, természetjárás) űzését propagálta. A szekszárdi 40. számú cserkészcsapat 1913. március 9-én alakult meg a gimnázium égisze alatt. A cserkészcsapat parancsnoka Éri Emil tanár volt, akinek munkáját Haypál Benő¹⁹⁴ és Mentz János cserkésztsztek – szintén a gimnázium tanárai – segítették.¹⁹⁵

2.5. A sport infrastruktúrájának kialakulása Szekszárdon

A 19-20. század fordulóján az országos viszonylatokhoz hasonlóan Szekszárdon létrejöttek a sportélet alapjai. Megalakultak az első egyesületek, majd az első valódi, több

¹⁹⁰ A Szekszárdi Állami Főgimnázium értesítője az 1913 – 1914. tanévről. 37–39.

¹⁹¹ A Szekszárdi Állami Főgimnázium értesítője az 1915 – 1916. tanévről. 7.

¹⁹² A Szekszárdi Állami Főgimnázium értesítője az 1917 – 1918. tanévről. 1.

¹⁹³ A Szekszárdi M. Kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1918 – 1919. és az 1919 – 1920. tan évekről. 3–8.

¹⁹⁴ Haypál Benő 1912-ben kezdett a szekszárdi főgimnáziumban testnevelést tanítani. Az első világháború ideje alatt katonai szolgálatot teljesített, 1917-ben hadnaggyá léptették elő.

¹⁹⁵ *Szekszárdi Cserkészek*. A Szekszárdi M. Kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1918 – 1919. és az 1919 – 1920. tan évekről. 14–15.

szakosztállyal rendelkező sportegyesületek. Az első sportágak – lövészet, vívás – kifejezetten az úri sportok csoportjába tartoztak, és a mellettük megjelenő új sportágakat – tenisz, korcsolya, kerékpár, úszás – is jellemzően az úri középosztály tagjai űzték. A sportot, mint a szabadidő eltöltésének módját elsősorban a városi elit gyakorolta, hiszen nagyrészt ők rendelkeztek megfelelő anyagi háttérrel a költséges sporteszközök, sportruházat beszerzéséhez és nem utolsósorban nekik volt elég szabadidejük. A sportágak még nem különültek el ebben az időszakban, a legtöbb sportoló több sportágban is kipróbálta magát, jellemzően ugyanazokkal a tagokkal találkozunk a különböző városi sportegyletekben. Az egyletekbe, szakosztályokba való belépés teljesen önkéntes – és természetesen tagdíj fizetéséhez kötött – volt. A testgyakorlás módjának kiválasztása az évszakok és az időjárás függvényében alakult. Nyáron jellemzően az úszás, a tenisz, a kerékpározás került előtérbe, télen pedig a korcsolya, vagy a tornateremben gyakorolható vívás és birkózás. A vívó edzéseket először a Szegzárd Szállóban, majd az újonnan megépült gimnázium tornatermében tartották.

Az úszósport helyszínéül ekkor még jellemzően a természetes vizek szolgáltak. A szekszárdiak kedvelt fürdőhelyén, a Csörge-tavon az első fürdőházat ifj. Stann Jakab építőmester, vállalkozó – Szekszárd későbbi bírása – építtette 1860-ban. 1882 és 1908 között Ettl József mérnök bérelte és üzemeltette a fürdőt, a tóra épült fürdőház egy kisebb uszodát is magában foglalt. A fürdő területén vendéglő, parkosított kert és tekepálya gondoskodott a fürdőzők kényelméről.¹⁹⁶ Szekszárdon 1854 körül kezdte meg működését az első újkori fürdő, a Schubert-féle fürdőház, amely elsősorban higiéniai és gyógyászati célokat szolgált.¹⁹⁷ Az új, modernebb gőzfürdőt 1902-ben Hadinger Adolf budapesti vállalkozó építtette. A terveket Blazsik Ferenc szekszárdi építész készítette, a város pedig ingyen biztosította a telket a beruházáshoz. Habár az uszoda medencéje is elkészült már 1902-ben, gondot okozott, hogy csupán egyetlen kút állt rendelkezésre és ez nem biztosított elég vizet a gőzfürdő és az uszoda számára. A vendégek igényeinek megfelelően a gőzfürdő mellett kádfürdőt is kérhettek. A tulajdonos 1903-ban a fürdő kezelését átadta Friedmann Lajos vállalkozónak. 1905-ben Schwartz Mór megvette a fürdőt, 1906-tól pedig veje, Frank Miksa lett a tulajdonos. Ekkor már Hungária Gőzfürdő néven üzemelt a létesítmény, amelynek

¹⁹⁶ WMM – Tér-kép-lap – Csörge-tó. <https://terkeplap.wmmm.hu/terkep#100> (utolsó letöltés: 2022. 02. 08.)

¹⁹⁷ CSEKŐ 2004, 352.

vízellátását az 1908-ban fűrt új ártézi kút biztosította.¹⁹⁸ Valódi sportolásra ez a fürdő azonban még nem volt alkalmas.

A korcsolyázóegylet 1883-ban úgy döntött, hogy itt az ideje egy állandó korcsolyacsarnok felépítésének. A cél érdekében létrehozta egy pénzalapot a várható költségek fedezésére, és elkezdte kidolgozni a terveket.¹⁹⁹ Az egylet őszi közgyűlésén az is felvetődött, hogy a korcsolyázóhelyet célszerű lenne a vasútvonal mellett kijelölni, ezért egy háromfős, mérnökökből álló bizottságra bízta, hogy vizsgálja meg a lehetséges helyszínt. A tervezett korcsolyacsarnok építési alapjának javára táncmulatságokat tartottak. A város életében kiemelt eseménynek számított a korcsolyabál, amelyet 1888-ban rendezett meg először az egyesület.²⁰⁰ 1893-ra a korcsolyapályát kibővítették, szabályoztatták és észak felől hófogó sáncokkal látták el. A jégpálya így olyan tágas lett, hogy több száz ember is kényelmesen elférhetett rajta. 1909-ben a korcsolyaegylet közgyűlése, a közönség régi óhajának engedve úgy döntött, hogy az esti órákban is nyitva tartja a korcsolyapályát.²⁰¹ Innentől kezdve este öt és hét óra között a felnőttek részére nyitva állt a kivilágított pálya.²⁰²

A városi mérnök 1908-ban a képviselőtestület elé terjesztett indítványban szorgalmazta, hogy alakítsanak ki a Reich-féle fatelep melletti területen fürdőt, korcsolyapályát és tenispályát. 1909 áprilisában pedig a képviselőtestület közgyűlésén előterjesztést nyújtottak be tenispálya felállításáról a gőzfürdő melletti területen. A javaslatot a képviselőtestület elfogadta és a városi tenispálya még 1909-ben elkészült. Szükség is volt az új pályára, hiszen ekkor már három teniszkлуб működött Szekszárdon. A tenispályát bérbe adták, így bevételi forrást is jelentett a városnak.²⁰³

A 20. század elején megjelenő és egyre népszerűbb labdarúgás megnyitotta az utat az alsóbb néprétegek számára a sportolás felé. Nem véletlen, hogy a Szekszárdon létrehozott munkás (valójában kisiparos és kereskedő) sportegyesületnél, a Törekvésnél is a labdarúgás volt az első és a legfontosabb sportág. Szekszárdon az első futballpályát 1912-ben alakították ki, a városban ekkor rendeztek először labdarúgó mérkőzést. A pálya – amelyet erre az alkalomra egész egyszerűen csak dróttal kerítettek körbe – egyenetlensége és nagyfokú

¹⁹⁸ WMM – Tér-kép-lap – Gőzfürdő. <https://terkeplap.wmmm.hu/terkep#8> (utolsó letöltés: 2022. 02. 08.)

¹⁹⁹ *Egyleti élet*. Tolnamegyei Közlöny 1883. március 18. (XI. évf. 12. sz.) 2.

²⁰⁰ *Korcsolya-bál*. *Hölgyek Lapja* (a Szekszárd Vidéke havonta megjelenő melléklete) 1890. január 15. (II. évf. 1. sz.) 4–5.

²⁰¹ *Esti korcsolyázás, ródli...* *Közérdek* 1909. december 25. (V. évf. 52. sz.) 7.

²⁰² MÁCSAINÉ IVÁN 2021a

²⁰³ 1911-ben Pazár Dezső bérelte a pályát – mintegy 100 korona bérletdíj fejében –, 1914-ben pedig dr. Zsigmond Ferenc és társai vették bérbe.

lejtése miatt nem volt a legalkalmasabb a mérkőzés sportszerű lebonyolítására. A játékosok csak az egyik kapuba tudtak gólt rúgni, de a félidőben történt térfélcserre mindkét csapatnak megadta a lehetőséget a gólszerzésre, így a végeredmény döntetlen lett 3-3 góllal.²⁰⁴

Kiépítették tehát Szekszárdon a vásártér mellett a korcsolyapályát és a futballpályát, a gőzfürdő mellett pedig tenispályákat, de ezek a szabadtéri létesítmények ki voltak téve az időjárás viszontagságainak, ami jelntősen befolyásolta használhatóságukat. Ahogy az idő előrehaladtával bővült a sportot űzők köre, egyre nagyobb szükség volt a sportoláshoz szükséges feltételek megteremtésére.

3. A sport helyzete Szekszárdon a két világháború között

3.1. Szekszárd társadalma és gazdasága a két világháború közötti időszakban

1919 augusztusára a háború és a forradalmak hatására Szekszárd polgári közigazgatása szétzilálódott. A szeptemberben összeülő közgyűlés Vendel Istvánt polgármester helyettesé nevezte ki, majd 1921-ben a város képviselő testülete polgármesterré választotta. Ő volt Szekszárd leghosszabb ideig regnáló polgármestere, 1921-től 1944-ig töltötte be ezt a pozíciót.²⁰⁵

A népszámlálási adatok²⁰⁶ szerint Szekszárd lakossága 1920-ban 14890 fő volt, túlnyomó többségük magyar nemzetiségű (98%) és katolikus vallású. Továbbra is megmaradt a város mezőgazdasági jellege, a népesség közel fele elsősorban szőlőművelésből élt. A város iparosai a kisiparban dolgoztak. A közszolgálatban dolgozók és a szabadfoglalkozásúak jelentősége fokozatosan tovább növekedett. A kereskedelem és a közlekedés mindössze a népesség csekély hányadának nyújtott megélhetést (7% illetve 4%). Megnézve az 1941-es népszámlálás adatait, azt látjuk, hogy a lakosságszám nagyon hasonló (15909 fő) képet mutat, a statisztikai adatok azonban nem mutatják meg a társadalmi mozgásokat. A várost a korszakban gazdasági stagnálás jellemezte, Szekszárd a két világháború közötti időszakban is megőrizte korábbi mezőgazdasági, bortermelő jellegét. A mezőgazdaságból élők száma valamelyest csökkent, azonban még mindig ők alkották a legnépesebb foglalkozási csoportot. A többi foglalkozási ágban nőtt a népességszám,

²⁰⁴ *Football-mérkőzés.* Tolnamegyei Közlöny 1912. október 27. (XL. évf. 43. sz.) 4.

²⁰⁵ Szekszárd város történeti monográfiája 11.

²⁰⁶ 1960. évi népszámlálás Tolna megye személyi és családi adatai. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1962. 40.

elsősorban a közszolgálatban dolgozók és a szabadfoglalkozásúak körében. Mindez tökéletesen egybevág azzal a ténnyel, hogy a kormányzat a Horthy-korszakban törekedett a közalkalmazotti, tisztviselő réteg erősítésére. Ráadásul nem sok esély mutatkozott a város gazdasági szerepének növelésére, ezért Szekszárd vezetése is az adminisztratív központtá fejlesztést tűzte ki célul.²⁰⁷

Vendel István polgármester számára elsődleges cél volt Szekszárd városias jellegének erősítése, amelyet középületek emelésével, víz- és csatornahálózat kiépítésével, parkosítással, utcakövezéssel kívánt elérni. A laktanya- és a kórházfejlesztés is a kiemelt beruházások közé tartozott. A nagyberuházások – például a víz- és csatornamű kiépítése, a közvágóhíd, a jéggyár létrehozása, a Nemzeti Bank fiókintézményének létrejötte, és a megyei kórház fejlesztése – eredményeként tovább nőtt a közszolgálati dolgozók száma. A tisztviselőcsaládok számára kislakások épültek a városban. Vendel István sokat tett Szekszárd fejlesztése érdekében, de mivel a beruházásokat az államsegélyek mellett kölcsönökből finanszírozta, komoly adóterhet rótt a város polgáraitra. Szekszárd anyagi helyzetét nem tudta stabilizálni, a város még inkább eladósodott, csaknem a fizetésektelenség határára került. A városi ellenzék eközben megerősödött és mindent megtett, hogy elérje Szekszárd községgé való visszaminősítését. A mozgalom odáig fajult, hogy a polgármester ellen is közigazgatási eljárást kezdeményeztek, végül azonban Vendel István került ki győztesen a helyi politikai küzdelmekből.²⁰⁸

A második világháború küszöbén olyan változások következtek be a társadalomban, amelyek Szekszárdot is érintették. A városban nem volt jelentős német lakosság, a Volksbund mégis gimnázium létrehozását tervezte a megyeszékhelyen 1942-ben. Olyan mértékű volt azonban az ellenállás a megyeszékhelyen, hogy végül tanulóhiány miatt nem nyílt meg az intézmény. A Volksbund mozgalom, a magyarországi németek tömörítésének fő szervezője, 1938 után bontakozott ki Magyarország németlakta tájegységein – így Tolna megyében is – és a második világháború alatt tovább erősödött.²⁰⁹ A hazai németek közül azonban nem mindenki állt be a nagy-német birodalmi eszméket hirdető mozgalom mögé. Gyakran érte őket atrocitás a volksbundisták részéről, hiába kértek segítséget a magyar hatóságoktól²¹⁰ és németországi hatóságokhoz sem fordulhattak. Ezért a szervezeten kívül

²⁰⁷ GAÁL 1989. 11–13.

²⁰⁸ MÁCSAINÉ IVÁN 2025, 32–33.

²⁰⁹ FEHÉR 1968, 216–219.

²¹⁰ A második bécsi döntéssel együtt aláírt magyar – német megállapodás értelmében a magyar állam köteles volt támogatni a Volksbund szervezeteket.

álló németek 1942 januárjában a Volksbund dél-dunántúli székhelyén, Bonyhádon létrehozták érdekvédelmi szervezetüket, a „*Hűséggel a Hazához*” mozgalmat. A mozgalom tagjai Magyarországhoz való tartozásukat, hűségüket hangsúlyozták és nyíltan felléptek a Volksbund ellen. A mozgalmat a helyi állami és egyházi vezetők, egy hét tagból álló értelmiségi csoport irányította.²¹¹ A megalakulás után a mozgalom szervezetei sorra alakultak meg Tolna megyében, tömegbázisát a német szegényparasztság adta, de részt vett benne a falusi papok és tanárok egy része is.²¹² A német megszállást követően a Volksbund hozzákezdett a hűségmozgalom felszámolásához, elkezdődtek a letartóztatások, a mozgalom vezetőit elhurcolta a Gestapo.²¹³

Szekszárdon a zsidó lakosok száma az 1910-es évektől fokozatosan csökkent. Ennek a csökkenésnek az oka nem az asszimilációval magyarázható, hanem a város gazdaságának, polgárosodásának stagnálásával. Nem sikerült gyárat a városba telepíteni és új vállalkozásokat indítani ezért a zsidóság egy része nagyobb városokba költözött. Az 1930-as években Szekszárdon is tömegessé váltak a zsidók körében a kikeresztelkedések. A kitéréseket és kereszteléseket általában Budapesten végezték. A népszerű szekszárdi tisztiorvos dr. Kelemen (Klein) József és családja 1926-ban keresztelkedtek ki, de sok esetben nincs információ arról, hogy mikor történt a valláscsere. Nem tudjuk például, hogy Molnár Mór nyomdász, vagy Leopold Sándor gyermekei mikor keresztelkedtek ki.²¹⁴ 1938-tól a zsidótörvények életbelépésével Szekszárdon is megváltozott a zsidók helyzete. 1944. március 19-én, Magyarország megszállásával pedig megpecsételődött a zsidó közösségek sorsa, a megszállók tervszerűen hozzáálltak a hazai zsidóság fizikai felszámolásához. Szekszárdon a városi hatóságok nem létesítettek gettót, a város polgármestere, Vendel István nem volt hajlandó a gettó létesítéséről szóló utasítást végrehajtani.²¹⁵ A zsidó közösség tagjai azonban így sem kerülhették el szomorú sorsukat, Tolna vármegye más városaiban lévő gettókba szállították, majd deportálták őket. A férfiak nagy része ekkor már munkaszolgálatot teljesített, közülük és a deportáltak közül is csupán néhányan térhettek haza a háború után Szekszárdra.²¹⁶

²¹¹ Dr. Perzcel Béla nyugalmazott főispán, Bauer József apátplébános, dr. Krasznai István főszolgabíró, dr. Léhmann István orvos, Kunszt Heinrich, Gömbös Miklós és Thomka Gusztáv tanárok

²¹² FEHÉR 1968, 220–224.

²¹³ FEHÉR 1968, 225–236.

²¹⁴ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 75–76.

²¹⁵ Vendel István ezért az ellenszegülésért, valamint azért, mert nem volt hajlandó a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetségnek és a nyilaspártnak irodahelyiséget adni, Zentára helyezték. Áthelyezését nem fogadta el, ezért nyugdíjba kényszerült.

²¹⁶ SCHWEITZER – SZILÁGYI 1981, 77–87.

A Vörös Hadsereg és a háború valósága 1944. november 30-án érte el a várost, amely a hadiesemények részesévé vált, a szovjet haderő megyei katonai parancsnokságát Szekszárdon állította fel a megye északi felén megmerevedő front miatt.²¹⁷

3.2. A sport helyzete a két világháború között

Az első világháború viharai egyértelműen nem kedveztek a sportéletnek, és habár a politikai élet viszonyai a következő időszakban sem rendeződtek, a magyar sport újjáépítésének – és megreformálásának – gondolata minden rendszerben felmerült. A tanácsköztársaság idején is történtek ezirányú intézkedések. A Forradalmi Kormányzótanács 1919. április 15-én kelt LVIII. számú rendelete feloszlatta az Országos Testnevelési Tanácsot és rendelkezett a Testnevelési Ügyek Direktóriumának (TÜD), röviden a Sportdirektóriumnak a megszervezéséről. A Sportdirektórium volt az iskolán kívüli testnevelés irányításának és szervezésének a legfőbb szerve, és a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság hatáskörébe tartozott. A Közoktatási Népbiztosságra bízták az iskolai testnevelés irányítását.²¹⁸

1913-ban az aktívan sportoló ifjúság létszámát mintegy 25-30 ezer főre becsülték. Az első világháború után ez a létszám mindössze felére csökkent. Az 1920-as évek elején a fiatalok sportteljesítménye is elmaradt a háború előtt mérhető szinttől. A Horthy-korszak két évtizede alatt a sport és a testnevelés területén jelentős fejlődés történt. Az 1930-as évek végére a sportban aktívan résztvevők száma megközelítette a kétszázezer főt és az ifjúság mérhető teljesítményének szintje is jóval meghaladta az első világháború előtti szintet. A szervezett sport és testnevelés eljutott a vidéki kistelepülésekre is, azonban az egyesületekben való sportolás továbbra is társadalmi és anyagi feltételekhez volt kötve.²¹⁹

A proletárdiktatúra bukását követően feloszlatták a Testnevelési Ügyek Direktóriumát és helyreállították az Országos Testnevelési Tanácsot, amelynek elnöki székébe visszahelyezték Berzeviczy Albertet.²²⁰ Az első világháború után – amikor a háborús vereség és Trianon traumaként nehezedett a magyar társadalomra – a politikai elit úgy értékelte, hogy Magyarországnak a kultúra területén vannak kitörési esélyei a válságból. A Klebelsberg Kunó nevéhez fűződő magyar kultúrfőlény-koncepció meghatározóvá vált a korszakban, célul tűzték ki, hogy elősegítsék, megtartsák és megmutassák Magyarország

²¹⁷ RUZSA 2018, 333–336.

²¹⁸ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 170–178.

²¹⁹ KUN 1996–2000, 593.

²²⁰ KUN 1996–2000. 596.

kulturális fölényét az elcsatolt területeket bekebelező, szomszédos országokkal szemben. A koncepció elsősorban az oktatás nagyarányú és minden szinten bekövetkező fejlesztését tartotta a legfontosabbnak, azonban a sport – elsősorban tömegsport, ifjúsági sport – megszervezésének is lehetőséget biztosított. Magyarországon 1920-ban megalakultak a vármegyei és a járási testnevelési bizottságok, amelyeknek egyik első teendője a Turul sportegyesületek megalakítása volt. *„Első teendők a jövő reményének, a nemzet fiatalságának egységes, erős megszervezése, lelkének, testének a nagy feladatokra való előkészítése. (...) Sportra, testedzésre kell nevelni az egész magyar fiatalságot, hogy mindegyikük egy-egy atléta legyen. Egységes vezetés szerint dolgozó hatalmas sportegyesületeket kell létesíteni, amelyek egyesítsék a falut a várossal és a melyekben vállvetve versenyezzen egymással az egész nemzet, a földművelő polgár a középosztállyal és a mágnással egyaránt. Olyan egyesüléssel kell összeforrasztanunk az egész nemzetet, mint amilyen a szlávokat egyesítő »Szokol«. Legyen a magyar tornaegyletnek szimbóluma a mi mithológiai szent madarunk, a turul. »Turul« tornaegyletek tömörítsék a haza színét, virágát. A »Turul« tornaegyletekben tanulja egymást megbecsülni és szeretni mindenki, akinek ezért a szerencsétlen magyar hazáért dobog a szíve. Ezekben a tornaegyletekben neveljük acélossá gyermekeink izmait, hogy visszaszerezhessék maguknak azt a földet, amelyet ezer év óta a nyugat kultúráját védő ősök vére oly bőven öntözött.»²²¹ A Turul egy olyan testnevelési mozgalomnak indult, amelyben kiemelt szerepet szántak az ifjúság fizikai nevelésének. A cserkészetet követendő példának tekintve, arra támaszkodva igyekeztek kialakítani az új intézményt.*

Tolna vármegyében is megkezdődött a Turul szervezése. Mindez Kreybig Rudolf ezredes nevéhez fűződik, aki a vármegye katonai parancsnoka volt. Szekszárdon 1920 júniusában testnevelési értekezletet tartottak, amelyen a vármegyei testnevelési alap jövedelmének gyarapítására madari Kreybig Rudolf ezredes felajánlotta a cserkészettről írt könyvének²²² újabb kiadásából várható szerzői tiszteletdíjakat, a MOVE²²³ szekszárdi főosztálya pedig ugyanerre a célra 5000 koronát adományozott.²²⁴ Az elfogadott tervezet szerint úgy határoztak az értekezlet résztvevői, hogy az ifjúsági testnevelési egyesületek

²²¹ „... hajdan erős Magyar!” Tolnamegyei Ujság 1920. június 5. (II. évf. 24. sz.) 1.

²²² KREYBIG 1914.

²²³ Magyar Országos Véderő Egyesület

²²⁴ Testnevelési ankét Szekszárdon. Tolnamegyei Ujság 1920. június 12. (II. évf. 25. sz.) 2.

irányítását a vármegyei központi testnevelési bizottság²²⁵ végzi, a járásokban pedig járási bizottságok működnek majd. Szekszárdon sportvezető és cserkésztsztképző tanfolyamot indítottak és hozzáláttak a sportpálya építésének előkészítéséhez. A tanfolyam előadói²²⁶ a testnevelési bizottság tagjai közül kerültek ki.²²⁷ A Tolnavármegyei Turul Szövetség²²⁸ 1920. október 1-én alakult meg Szekszárdon.²²⁹ Már 1920 végén megkezdődtek a rendszeres testnevelés-, szertorna- és vívóórák a gimnázium tornatermében. A téli időszakban elsősorban ezek a sportágak álltak a Turul Szövetség tagjainak rendelkezésére. A fiatalok sportkiképzésében dr. Radó Arthur, a korszak ismert sportembere is részt vett.²³⁰ Radó Arthur a *Tolnamegyei Ujság*ban is kifejtette nézeteit a sporttal kapcsolatban. A korszak divatos társadalomfilozófiai irányzata, az eugenika²³¹ által hirdetett radikális beavatkozásokat nem tartotta kivitelezhetőnek – habár az elméletben rejlő lehetőséget nem vonta kétségbe –, a beavatkozás helyett azonban a rendszeres testedzést tekintette a legjobb megoldásnak az emberiség testi és szellemi erősítésének elősegítésére.²³² A Tolnavármegyei Turul Szövetség elnökének, dr. Pesthy Pál királyi törvényszéki elnöknek a kezdeményezésére tudományos előadásokat is szerveztek Szekszárdon. Az előadások bevételét jótékony célra, a Tolnavármegyei Turul Szövetség testnevelési alapjának javára ajánlották fel.²³³

²²⁵ A központi bizottság tagjai: dr. Pesthy Pál (polgári elnök), Szathmáry József alezredes (katonai elnök), Kiss Ernő (titkár), Haypál Benő (másodtitkár), Paulies Géza (pénzügyi előadó), John Sándor (pénzügyi előadó helyettes), Perczel Dezső (a közigazgatási hatóságokkal való kapcsolattartó), Jung Miklós (a tanügyi hatóságokkal való kapcsolattartó), Blázsik Ferenc (sajtópropaganda szervezője), Éri Emil (a cserkészlet ügyeit intézi). A bizottság egészségügyi tanácsosa dr. Drágits Imre, helyettese dr. Sztanó Sándor, katonai testnevelési előadó Faragó Gyula főhadnagy.

²²⁶ Dr. Drágits Imre vármegyei tiszti főorvos, dr. Sztanó Sándor kórházi főorvos, Szabó János városi főmérnök, Oslányi Kornél főhadnagy, Faragó Gyula főhadnagy, Haypál Benő és Éri Emil főgimnáziumi tanárok.

²²⁷ *Tolnavármegyei sportvezető és cserkésztsztképző tanfolyam*. Tolnamegyei Ujság 1920. augusztus 28. (II. évf. 36. sz.) 2.

²²⁸ Elnök: dr. Pesthy Pál, alelnökök: Szathmáry József ezredes és dr. Resch Aurél, titkárok és sportelőadók: Haypál Benő és Kiss Ernő, pénzügyi előadók: Paulits Géza és John Sándor, műszaki előadó: László Aladár, cserkészelőadó: Éri Emil, sajtópropaganda-előadó: Blázsik Ferenc, ügyész: dr. Órffy Gyula. Dr. Pesthy Pál indítványára madari Kreybig Rudolf ezredes a szövetség tiszteletbeli tagjává választották.

²²⁹ *A Tolnamegyei Turul Szövetség megalakulása*. Tolnamegyei Ujság 1920. október 9. (II. évf. 42. sz.) 2.

²³⁰ *A Turul Sportegylet működése*. Tolnamegyei Ujság 1920. december 4. (II. évf. 51. sz.) 3.

²³¹ Az eugenika, másnéven eugenetika a 19. század második felében létrejött társadalomfilozófiai irányzat, amelynek kidolgozója Francis Galton (Charles Darwin unokatestvére) volt. Az eugenikát számos alkalommal használták fel a történelem során ürügyként a faji megkülönböztetés igazolására. Galton megfogalmazása szerint az eugenika tudománya mindazokkal a hatásokkal foglalkozik, amelyek egy faj veszélyesített kvalitásait javítják, és amelyek ezen kvalitások lehető legelőnyösebb kifejlődését elősegíthetik. Az utópista irányzat terjesztői a drasztikus beavatkozások elvégzését is megengedhetőnek, sőt szükségesnek látták az ember öröklődő testi és szellemi tulajdonságainak javítása érdekében.

²³² *A modern testfejlesztés jelentősége a nemzet életében*. Tolnamegyei Ujság 1921. június 25. (III. évf. 26. sz.) 1–2.

²³³ *Ismeretterjesztő előadások*. Tolnamegyei Ujság 1921. március 12. (III. évf. 11. sz.) 2.

A korszakban nagy hangsúlyt kapott az ifjúság katonai előképzésének kérdése, amely végül nem a Turulban, hanem a – Karafiáth Jenő²³⁴ 1921 végén elfogadott törvényjavaslata²³⁵ által létrehozott – Leventében valósult meg.²³⁶ A törvény végrehajtási javaslatát 1924-ben adták ki. A „testnevelési törvény” tisztázta az iskolai és az iskolán kívüli testnevelésre vonatkozó alapvető kérdéseket és rendelkezett a Magyar Királyi Testnevelési Főiskola és a Nemzeti Stadion felállításáról is. Az 1920-as években a Népszövetség katonai ellenőrzései miatt nem lehetett a leventeintézményt a hadügy felügyelete alá helyezni, ezért a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium az Országos Testnevelési Tanács (OTT) keretében ellenőrizte a leventeintézményt.²³⁷ Az OTT bizottságai (vármegyei törvényhatósági testnevelési bizottság, városi testnevelési bizottság), a testnevelési felügyelők és testnevelési vezetők felügyelték a leventeszervezet ügyeit.²³⁸ Az OTT keretein belül 1913-ban két testnevelési szakosztály – az iskolai és az iskolán kívüli – működött. 1923-ban új – levente – szakbizottsággal bővült a feladatköre. 1928-ban az olimpiai, 1931-ben pedig a főiskolai ügyek szakbizottsága csatlakozott hozzájuk.²³⁹ A Bethlen kormány kultuszminisztere, Klebelsberg Kunó arra törekedett, hogy a szellemi nevelést az ifjúság fizikai erőnlétének javításával párosítsa. Úgy gondolta, hogy a testnevelés „*hatalmas közegészségügyi akció is*”, amely nem lehet csupán a társadalom felsőbb rétegeinek előjoga, ezért az oktatásban pont úgy az általános tárgyak közé kell sorolni, mint a matematikát, vagy az irodalmat. 1924-től bevezették a középfokú iskolákban a „testnevelési tanár” megnevezést a „tornatanítói” cím helyett. Klebelsberg 1925-ben abból a célból hozta létre a Testnevelési Főiskolát, hogy megteremtse azt a jól képzett testnevelői gárdát, amely képes ellátni a magas színvonalú iskolai testnevelés feladatát.²⁴⁰ Az 1932 és 1936 közötti időszakban, vagyis Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt a magyar sportpolitika fő irányát a kultuszminiszter Hóman Bálint határozta meg. Gömbös és Hóman egyetértettek abban, hogy az iskolai testnevelés fejlesztése mellett nagy figyelmet kell szentelni a nemzetközi sportsikereknek, a magyar sport külföldi propagandaszerepének.²⁴¹ A

²³⁴ Karafiáth Jenő (1883 – 1952) 1923-tól 1931-ig az Országos Testnevelési Tanács elnöke, 1931 és 1932 között pedig a Károlyi Gyula kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere. Magyar Életrajzi Lexikon <https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/k-760F2/karafiath-jeno-761E0/> (utolsó letöltés: 2025. 01. 27.)

²³⁵ 1921. évi LIII. tc. „A testnevelésről”

²³⁶ KUN 1996–2000, 594.

²³⁷ KEREPESZKI 2010, 104–115.

²³⁸ VÁRDAI 2019.

²³⁹ KUN 1996–2000, 597–606.

²⁴⁰ GLATZ 1994

²⁴¹ SZIKORA 2006

testnevelést a nemzetnevelés egyik leghatásosabb eszközének tekintették, növelték a testnevelőtanárok és a testnevelési órák számát. Azonban a megemelt óraszámot az iskolákban – fokozatosan egyre nagyobb arányban – katonai gyakorlatozásra, előképzésre fordították. A teljes fordulat a győri fegyverkezési program végrehajtásával következett be. Az 1939-es honvédelmi törvény²⁴² már nyíltan militarista célkitűzéseket tükrözött. Ekkor már a leventeintézménnyel kapcsolatban sem testnevelésről, hanem honvédelemről volt szó.²⁴³ 1941 augusztusában lépett életbe az 5520/1941. ME. sz. rendelet, amely megszüntette az Országos Testnevelési Tanácsot és német mintára létrehozta az Ifjúság Honvédelmi Nevelése és Testnevelése Országos Szervezetét (IHNETOSZ).²⁴⁴

A két világháború között Magyarországon a sport kedvező helyzetbe került, jogilag új alapokra fektették a testnevelést, létrejöttek a leventeegyesületek, az iskolákban intenzívebbé vált a sportolás. A trianoni békeszerződés következtében a hadseregre vonatkozó súlyos korlátozások alternatív módszerek bevezetését kényszerítették ki a honvédelmi célok elérése érdekében. A testnevelés nagyfokú támogatása fellendülést hozott a magyar sportéletben, azonban idővel bebizonyosodott, hogy mindez csupán a háborús politika eszköze volt. Sport és testnevelés alatt a korszakban először burkolt, később pedig már nyílt katonai felkészítést értettek.²⁴⁵ Amikor Klebelsberg Kunó a politikamentes sportról alkotott elképzeléséről nyilatkozott, mindezt úgy értelmezte, hogy nem szabad megengedni, hogy a sportélet a politikai harcok színterévé változzon: *„A sportról szólva csak egyet legyen szabad még mondanom: politikamentes sportot, politikamentes testnevelést akarok. Ha például azt látnám, hogy bizonyos testnevelési mozgalmak tisztán szocialisztikus irányt vesznek, állást foglalnék ellenük, de éppen úgy állást foglalnék egy jobboldali testnevelés ellen is. (...) Én tehát csak egyfajta sportot támogatok, továbbmegyek, csak egyfajta sportot engedek meg, azt, amely általános magyar nemzeti sport, amely a sport jogcímén nem bontja alkatelemeire vagy éppen ellenséges, felfegyverkezett táborokra az egységes magyar nemzetet.”*²⁴⁶ Tehát a kultuszminiszter politikamentes sport alatt azt értette, hogy a sport nem lehet megosztó, jobb oldali, vagy baloldali. Azt viszont nem ellenezte, hogy a politika saját céljaira használja fel a sportot és a testnevelés. Azt láthatjuk, hogy a sport már a korszak elején sem volt mentes a politikai behatástól, azonban úton a háború felé a politika végérvényesen átvette az irányítást a sport felett.

²⁴² 1939. évi II. tc.

²⁴³ SZABÓ 2002

²⁴⁴ KUN 1996–2000. 597–606.

²⁴⁵ SZABÓ 2002

²⁴⁶ Klebelsberg Kunó: Nacionalizmus. 1928, 288.

3.3. Polgári sportegyesületek

A háború és az azt követő forradalmak viharos időszaka után Szekszárdon is visszatért az élet a régi kerékvágásba. A Szekszárdi Sport Club 1919 októberében hetvenöt taggal, ha nehezen is, de működött, és 1919 decemberében a korcsolyaegylet is csatlakozott a tagságához. Volt tehát remény a sportegylet fennmaradására, annak ellenére, hogy egyre súlyosabb anyagi gondokkal kellett szembenéznie. Szekszárd másik sportegyesülete, a Törekvés is átvészelte a háborús időszakot és igyekezett rendezni sorait. Egyértelműen ez a két sportegyesület – és később jogutódai – alkották a város sportéletének alapját.

3.3.1. Szekszárdi Turul Sportegyesület²⁴⁷

A Szekszárdi Sport Club végül nem tudott megbirkózni az egyre súlyosabb anyagi problémákkal, ezért a vezetőség 1921 májusában úgy döntött, hogy feloszlatja a klubot és egy új egyesületet hoznak létre, amely a Turul Szövetség tagegyesülete lesz. A klub aktív és passzív vagyonát a közgyűlés átadta a vármegyei Turul Szövetségnek, amelybe a tagok mind beléptek. Hivatalosan ezt követően alakult meg a Szekszárdi Turul Sportegyesület 1922. december 13-án.²⁴⁸ Az alakuló közgyűlésen a tagok megválasztották az egyesület vezetőségét.²⁴⁹ A Turul Sportegyesület tagjai között megtalálhatjuk Szekszárd társadalmi elitjét – orvosokat, ügyvédek, a közélet ismert szereplőit – a vallási hovatartozásuktól függetlenül. 1923-ban a tagok létszáma százötven fő volt az egyesület tagjegyzéke szerint, a következő évben pedig ez a szám már kétszáznegyven főre ugrott.²⁵⁰ A sportegylet olyan tagokkal büszkélkedhetett, mint Szévald Oszkár, Tolna vármegye alispánja, Vendl (Vendel)²⁵¹ István,²⁵² Szekszárd polgármestere és Szongoth Edvin főszolgabíró, dr. Örrffy

²⁴⁷ MÁCSAINÉ IVÁN 2022a, 467–482.

²⁴⁸ *A Szekszárdi Turul Sport Egylet megalakulása*. Tolnamegyei Ujság 1922. december 16. (IV. évf. 51. sz.) 5.

²⁴⁹ Az elnök Szévald Oszkár vármegyei főjegyző (a későbbi alispán) lett, az alelnök pedig Kenézy Endre pénzügyi tanácsos. Az egyesület igazgatója Haypál Benő (főgimnáziumi tornatanár), a titkár Polgár István (vármegyei aljegyző), a jegyző Morvay László, a pénztáros Gisztl Géza, az ellenőr Mohay Lajos, a háznagy Szabó Gábor, az ügyész dr. Dulin Jenő, az orvosok dr. Sztanó Sándor és dr. Fördös Dezső, a mérnök László Aladár lettek.

²⁵⁰ MNL TML X.85. A Szekszárdi Turul Sportegyesület iratai 1922–1929.

²⁵¹ Vendel (Vendl) Istvánt 1927-ben vitézzé avatták. Nevét, idegen hangzása miatt, magyarosítani kellett, amelyet belügyminiszteri engedéllyel ekkor változtatott Vendelre.

²⁵² DOBOS 2005, 427–430.

Imre országgyűlési képviselő, dr. Örfly Gyula főügyész, dr. Lengyel József főjegyző, Polgár István vármegyei aljegyző, Hány Béla²⁵³ számvevőségi főtanácsos, Ribiánszky József uradalmi intéző, dr. Gulyás József²⁵⁴ ügyvéd, vármegyei tiszteletbeli főügyész, dr. Gaál Dezső²⁵⁵ törvényszéki bíró, dr. Áldor György, dr. Szászy Endre, dr. Kunczer Jenő és dr. Künsztler Kálmán²⁵⁶ ügyvédek, vagy Horváth István járásbíró. Szintén az egyesület tagjainak sorában találjuk dr. Treer István²⁵⁷ főorvost,²⁵⁸ dr. Fördös Dezső járási tiszti főorvost (tiszteletbeli vármegyei főorvos), dr. Horváth József egyetemes orvosdokort, dr. Matzon Gábor főorvost, Debuly Imrét,²⁵⁹ a Szekszárdi Takarékpénztár ügyvezető igazgatóját, Eördögh Zoltán magyar királyi gazdasági felügyelőt, Haidekker János városi főmérnököt, dr. Leopold Kornél²⁶⁰ magyar királyi kormányfőtanácsost, Molnár Sándor²⁶¹ okleveles gépészmérnököt, Schneider Jánost, a Szekszárdi Népbank vezérigazgatóját, ifj. Leopold Lajos²⁶² szociológust, ifj. Szeghy Sándor és Ulrich József²⁶³ gyógyszerészeket, Wallacher László és Ferencz Lajos festőművészeket. A költő Babits Mihály két testvére is belépett az egyesületbe, Babits Angéla és dr. Babits István. A tagjegyzékekből (2. táblázat) egyértelműen kiderül, hogy elsősorban a városi elithez tartozó értelmiségi, tisztviselő és hivatalnokréteg, valamint a pénzügyi szférában érdekelt városi burzsoázia alkotta az egyesület tagságát. Mivel Szekszárdon a zsidó származásúak aránya magas volt ezekben a rétegekben, nem meglepő, hogy a Turul tagjai között is nagy számban találjuk őket. Számukra az egyesületi tagság – amely egyébként is egyfajta presztízst jelentett a városban – az asszimiláció eszközéül szolgált. A szakosztályok közül a vívó- és a tenisz szakosztály volt az, ahol kifejezetten magas volt a részvételi arányuk, de jelenlétük ezekben a szakosztályokban sem volt kizárólagos. Valamennyi sportágban találunk izraelita

²⁵³ Hivatali főnök, a Szekszárdi Úri Kaszinó számvizsgálója, az Országos Számvevőségi Tisztviselők Egyesületének választmányi tagja.

²⁵⁴ A szekszárdi izraelita hitközség elnöke, korábban az iskolaszék elnöke volt, városi képviselőtestületi tag, a vármegye törvényhatósági bizottságának tagja.

²⁵⁵ 1929-től a királyi ügyészség vezetője.

²⁵⁶ A Tolnamegyei Földbérleők Szövetkezetének és a Tolnamegyei Motoros Clubnak ügyésze.

²⁵⁷ Wosinsky Mór unokaöccse, a Horthy Miklós vármegyei kórház igazgató főorvosa.

²⁵⁸ HIRN 1930

²⁵⁹ A szekszárdi iparostársadalom egyik süllyal bíró vezető egyénisége, 1924-ben az Ipartestület alelnöke, 1928-tól társelnöke, a Nemzeti Bank váltóbírálója, városatya, a Hangya Szövetkezet igazgatósági tagja, a Polgári Olvasókör, az Iparos-Otthon alelnöke.

²⁶⁰ A Magyar Általános Hitelbank igazgatója, a *Tolnavármegye* című hetilap alapítója és főszerkesztője, Szekszárd város képviselőtestületének, Tolnavármegye törvényhatósági bizottságának tagja.

²⁶¹ A Szekszárd-bátai Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat igazgató-főmérnöke (Mészöly Miklós író édesapja).

²⁶² Jogász, gazdálkodó földbirtokos, tudós, szociológus, a századforduló egyik különös magyar gondolkodója.

²⁶³ A város képviselőtestületének, a vármegye törvényhatósági bizottságának tagja, a Katholikus Kör világi elnöke, a Levente Egyesület elnöke, a Tenisz Egylet elnöke.

származású sportolókat, sportkedvelőket, az ökölvívástól a kerékpározáson át egészen a labdarúgásig. A tagjegyzék az egyesület teljes tagságát – nem csupán a valóban sportoló, aktív tagokat – tartalmazza, ezért következtetéseket vonhatunk le belőle az egyesület társadalmi beágyazottságára vonatkozóan. A korszak másik szekszárdi sportegyesület, a Törekvés esetében sajnos nem áll rendelkezésre hasonló forrás, pontos összehasonlítást ezért nem végezhetünk. A sajtó azonban nyújt némi segítséget a Törekvés néhány tagjának – elsősorban a vezetőségnek – a beazonosításában. Érdekes tény, hogy több olyan tagja is volt a Turul Sportegyesületnek, akik a Törekvés Sportegyesülettel is kapcsolatba hozhatók. A tagjegyzékben megtaláljuk például dr. Dulin Jenő ügyvédet, aki a Törekvés egyesületi ügyészét, dr. Horváth József a Törekvés egyesületi orvosát, Strasszer Jenő kereskedőt, vagy Sztaszinó Lászlót a Törekvés ügyvezető elnökét. Mivel a Törekvés teljes tagjegyzéke hiányzik, ezért nem vonhatunk le pontos következtetést, de úgy tűnik, hogy nem jelentett kizárólagosságot az egyes sportegyesületek tagsága Szekszárdon ebben az időszakban. A forrásokban – sem a levéltári forrásokban, sem a sajtóban – nincs nyoma a két egyesület közötti erőszaknak, sőt durva rivalizálásnak sem, annak ellenére, hogy a sportpályákon (elsősorban labdarúgásban) gyakran összemérték erejüket csapataik. A városközi mérkőzéseken pedig általában a két egyesület játékosából szervezett közös labdarúgócsapat állt ki más települések futballcsapata ellen.

Az egyesület fenntartását három forrásból tudták finanszírozni. Az egyik forrás a tagdíjakból befolyt jövedelem, a másik a támogatások, adományok összege, a harmadik pedig a sportesemények és a rendezvények belépőjegyeiből befolyt összeg volt. A szekszárdi kaszinó termeiben tartotta nagyszerű táncestélyeit – farsangi mulatságot, nyári mulatságot – az egyesület. A Turul táncestélye minden évben a báli szezon egyik legsikeresebb rendezvényének számított, és ezeken az eseményeken természetesen szép számmal akadtak támogatók is, akik szívesen adakoztak olyan jótékony célra, mint a város sportegyesületének fejlesztése.

A Szekszárdi Turul Sportegyesület berkein belül a torna- és vívószakosztály volt az első, ami megalakult, gyakorlatilag az egyesület létrejöttével egy időben. A szakosztály vezetője Haypál Benő, a gimnázium testnevelő tanára volt. Dr. Radó Arthur és Haypál Benő már 1922-ben díszturnát és vívóakadémiát szervezett, amely remek alkalom volt arra, hogy bemutassák munkásságukat, a rendezvény bevételeit pedig az egyesület fejlesztésére tudták fordítani.²⁶⁴ A szekszárdi főgimnázium fűtött tornatermében tartották a téli időszakokban a

²⁶⁴ *A Turul Sport Egylet díszturnája*. Tolnamegyei Ujság 1922. március 4. (IV. évf. 10. sz.) 5.

Turul tornaóráit, csakúgy, mint a közkedvelt női svéd torna- és a vívóórákat. Az első években Haypál Benő vezette ezeket a foglalkozásokat, majd miután Haypál Benő elköltözött a városból, helyét vitéz Bicskei Szilveszter vette át, a szakosztály vezetője pedig 1925-től Treer István lett.

A 19. század második felében a polgári középosztály körében elindult egy kezdeményezés, amely a „turistaságot” igyekezett sporttá szervezni.²⁶⁵ Az 1920-as évek elején Szekszárdon is szerveződni kezdett a turistamozgalom. A Turul megalakulásával egy időben létrehozták az egyesület turista szakosztályát, amelynek tagjai természetjáró- és városnéző-kirándulásokat szerveztek. Kedvelt turistacélpont volt például a Szekszárd melletti Sötétvölgy, a szálkai erdő és tó, valamint a Duna másik oldalán fekvő Kalocsa. A kezdeti lelkesedés viszonylag gyorsan alábbhagyott és a későbbi években nem fejtett ki komolyabb sporttevékenységet a szakosztály.²⁶⁶

1924 szeptemberében már a lövészszerkesztály is alakulóban volt a Szekszárdi Turul Sportegyesület keretein belül.²⁶⁷ A szerkesztály 1924. október 9.-én tartotta alakuló gyűlését, amelyen megválasztották a tisztkart. A szerkesztályvezető és a főlövész mester dr. Örfy Gyula lett, a titkár dr. Leszler Alajos, a lövész mesterek pedig Hubrik René, John Sándor és Paál Samu. Pénztárosnak Farkas Imrét, ellenőröknek dr. Bolgár Kálmánt, dr. Haksch Ferencet, fegyver mesternek pedig Debulay Józsefet választották.²⁶⁸ A Szekszárdi Turul Sportegyesület lövészszerkesztálya 1925 januárjában kezdte meg a céllövő gyakorlatokat a főgimnázium tornacsarnokában.²⁶⁹ A megváltozott körülmények között a társadalom – és nem utolsósorban a kormányzat – sporthoz fűződő viszonya is átalakult. A városban a MOVE Szekszárdi Lövészegyesülete, majd a Turul és a Levente is kiemelt sportágként kezelte a lövészetet. 1930-ban alakult meg a Béri Balogh Ádám Szekszárdi Polgári Lövészegylet, amelyet sokan az idősök leventeegyesületének tartottak a városban. Az egyesület – amelynek elnöke Vendel István polgármester volt – 1939-ben szűnt meg. A tagoknak ekkor választaniuk kellett, hogy vagy elfogadják a lövészet katonai céloknak alárendelt szerepét, vagy megszüntetik az egyesületet, és az utóbbi lehetőség mellett

²⁶⁵ 1873-ban Ótátrafüreden megalakult az első hazai turistaszervezet, ekkor kezdődött Magyarországon a szervezett természetjárás. 1888-ban megalakult a Magyarországi Kárpát Egyesület Budapesti Osztálya, amelynek első elnöke Eötvös Loránd volt. A Magyar Turista Egyesület pedig 1891-be jött létre, és fő céljának a középhegységi túrázás fejlesztését tekintette.

²⁶⁶ *Turista-mozgalom Szekszárdon*. Tolnamegyei Ujság 1921. július 9. (III. évf. 28. sz.) 1.

²⁶⁷ *Céllövészet*. Tolnamegyei Ujság 1924. szeptember 27. (VI. évf. 39. sz.) 2.

²⁶⁸ *A Szekszárdi Turul Sport Egyesület*. Tolnamegyei Ujság 1924. október 18. (VI. évf. 42. sz.) 4.

²⁶⁹ *Céllövészet a Turulnál*. Tolnamegyei Ujság 1925. január 31. (VII. évf. 4. sz.) 5.

döntöttek. 1933-tól egy másik szervezet, a Szekszárdi MOVE Sport és Társadalmi Egyesület is lehetőséget biztosított a levente-sorból kikerülő korosztálynak a lövészsport gyakorlására a városban.²⁷⁰

A Szekszárdi Turul Sportegyesület bekapcsolódott a magyar labdarúgás hivatalos szervezetébe, tagja lett a Magyar Labdarúgók Szövetségének. 1924-ben már a szövetség délnyugati kerületének bajai alosztályában kiírt bajnoki küzdelmekben is részt vett az egyesület csapata. Az első bajnoki mérkőzést a szekszárdi vásártéri pályán játszották a Bajai Sport Egylet csapata ellen.²⁷¹ A Turul Sportegyesület futballszakosztálya 1924. december 14.-én tartotta alakuló ülését, a szakosztály elnöke dr. Korniss István lett.²⁷² A Magyar Labdarúgó Szövetség pécsi kerületének bajai alosztályában az 1924–1925. évi bajnokságáért hat egyesület csapata küzdött (Bajai Sport Egylet, Bajai Turul Sportegyesület, Bajai Munkás Testedző Egylet, a Bácsalmási Sport Club és Szekszárdról a Turul és a Törekvés). A csapatok a bajnokság őszi és tavaszi fordulójában egy-egy mérkőzést vívtak egymással. A Szekszárdi Turul Sportegyesület lett a bajai alosztály bajnokcsapata (hét győztes mérkőzés, három döntetlen). 1925-ben újjáalakították a tisztkart, a szekszárdi rendőrkapitányság vezetőjét, Szeffried József rendőrtanácsost választották a szakosztály elnökévé. Az intéző Rebovits Ferenc, a csapatkapitány és pénztáros Tury Árpád, a szertáros pedig Horváth József lett.²⁷³ A Turul futballcsapata rendszeresen összemérte erejét a rivális szekszárdi csapattal, a Törekvéssel, miközben továbbra is a bajai alosztály keretében küzdött a bajnokságért. A futballszakosztály teljesítménye az előző évekhez képest visszaesést²⁷⁴ mutatott, ami nem meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy Szekszárd egy időre labdarúgópálya nélkül maradt. Az új pálya 1927 szeptemberére készült el. Felavatási ünnepségén a bajnokságot nyert szekszárdi leventecsapat játszott mérkőzést a Turul és a Törekvés játékosaiából összeállított kombinált csapattal. A kezdőrugást a város polgármestere, vitéz Vendel István tette meg, a mérkőzés előtt és a szünetben pedig a leventezenekar szórakoztatta a közönséget. 1928-ban dr. Horváth Árpád vármegyei aljegyző lett a futballszakosztály elnöke, a visszakapott gyakorlótérnek köszönhetően pedig a következő őszi idényben a Turul csapatának sikerült

²⁷⁰ KACZIÁN 1989, 223.

²⁷¹ *A Szekszárdi Turul Sport Egylet bajnoki mérkőzései*. Tolnamegyei Ujság 1924. szeptember 27. (VI. évf. 39. sz.) 4.

²⁷² *A „Turul” futballszakosztályának megalakulása*. Tolnamegyei Ujság 1924. december 13. (VI. évf. 50. sz.) 4.

²⁷³ *A Turul Sport Egylet futballszakosztálya*. Tolnamegyei Ujság 1927. február 19. (IX. évf. 8. sz.) 5.

²⁷⁴ 1925-ben alosztálybajnokságot nyert a szekszárdi csapat, 1926-ban visszaesett a második helyre, 1927-ben pedig már a tabella ötödik helyére szorult.

ismét felküzdenie magát a tabella második helyére.²⁷⁵ 1928 húsvétján a Szekszárd–Pécs II. osztályú városközi mérkőzésre Sztaszinó László szövetségi kapitány ismét vegyes csapatot állított össze a Turul és a Törekvés legjobb futballjátékosaiból.

A Bajai Sport Egylet 1922 augusztusában megrendezett úszóversenyén a szekszárdi Turul versenyzői²⁷⁶ is részt vettek. A verseny legkiemelkedőbb számát, a százméteres női mellúszást a bajai csapat színeiben az a Molnár Ella nyerte, aki 1924-ben a magyar csapat tagjaként kijutott a párizsi olimpiára. A szekszárdi úszók négy első és egy második helyezést értek el, ami nagyszerű teljesítmény volt a kezdő csapattól.²⁷⁷ Szekszárdnak voltak tehát tehetséges úszói, de nem volt olyan alkalmas hely, ahol biztosítani tudták volna a gyakorlási lehetőséget a sportolóknak. Ezért a Turul Sportegylet hozzáfogott, hogy kialakítsa saját strandfürdőjét a Csörge-tónál. Az új strandfürdőt 1924. július 27.-én adták át a város közönségének.²⁷⁸ Miközben az úszóedzések elkezdődtek az új fürdőben, az úszószakosztály szervezése is folyamatban volt, és az egylet belépett a Magyar Úszók Szövetségébe. A Turul úszóinak példaképe Sipos Márton²⁷⁹ szekszárdi születésű úszó olimpikon volt. A Szekszárdi Turul Sportegylet úszószakosztálya számos alkalommal rendezett úszóversenyeket a csörge-tói strandon. A versenyszámok között megpróbálkoztak a műugrással és a vízipólóval is kisebb-nagyobb sikerrel. Az 1920-as évek legkiemelkedőbb szekszárdi úszói ifj. Wágner Andor, Stetka Béla és Emődi Klára voltak. A szekszárdi úszók 1925 augusztusában részt vettek a Magyar Úszó Szövetség kongresszusán Kaposváron, ahol Wágner Andor bejutott a döntőbe, a százméteres vidéki mellúszó bajnokságban a híres egri Bitskey-fivérek²⁸⁰ mellett a harmadik helyet²⁸¹ szerezte meg.²⁸² Babits István szakosztályvezető 1925. évi beszámolójából megtudhatjuk, hogy az úszóélet terén fejlődés mutatkozott Szekszárdon, a Turul Strandfürdő fellendülőben volt és nagyban hozzájárult az úszósport fejlődéséhez.

²⁷⁵ MNL TML X.85. A Szekszárdi Turul Sportegylet iratai 1922–1929.

²⁷⁶ Stetka Béla, Debulay Antal, Pettrits Károly, Horváth István, dr. Babits István, Tarlós Vilmos, Rácz Endre, Joób Imre, Wágner Andor.

²⁷⁷ *Úszóverseny*. Tolnamegyei Ujság 1922. augusztus 19. (IV. évf. 34. sz.) 2.

²⁷⁸ CSEKŐ 2004, 373–375.

²⁷⁹ Sipos Márton Szekszárdon született 1900-ban, itt tanult meg úszni. A Garay János Gimnáziumban érettségizett, majd tanulmányai Keszthelyre szőlítették. 1921-ben magyar bajnok volt 100 méteres mellúszásban. Legkimagaslóbb eredménye a világrekord felállítása volt 100 méteres mellúszásban 1922-ben. Részt vett az 1924-es olimpiai játékokon. Ígéretes pályafutásának és életének gyógyíthatatlan csonttuberkulózis és tüdőgyulladás vetett véget 1926-ban. MÁCSAINÉ IVÁN 2023

²⁸⁰ Bicskei Bitskey Aladár (1905–1991): kétszeres Európa-bajnoki ezüstérmes magyar úszó (Egerben uszodát neveztek el róla); bicskei Bitskey Zoltán (1904–1988): Európa-bajnoki ezüstérmes magyar úszó. Mindketten az egri MOVE SE (MESE) versenyzői voltak az 1920-as években.

²⁸¹ Bitskey Zoltán (MESE) 1'25"; Bitskey Aladár (MESE) 1'27"; Wágner Andor (Szekszárdi Turul) 1'27,8".

²⁸² *Szekszárdi úszók szereplése a Magyar Úszó Szövetség kongresszusán Kaposvárott*. Tolnamegyei Ujság 1925. augusztus 15. (VII. évf. 32. sz.) 4.

1926-ban autóbuszjáratokat indítottak az omnibuszok helyett, a strandfürdőt fejlesztették, parkosították, júliusban még a Magyar Úszó Szövetség kerületi bajnoki úszóversenyét is itt tudták megrendezni. A bajnoki számok mellett lebonyolításra kerültek még ifjúsági, gyermek-, női és leventeversenyek, staféták, műugrás és vízipóló-mérkőzés is. A versenytől a hazaiak azt remélték, végre bizonyíthatják, hogy Szekszárd fel tudott zárkózni a kiemelkedő sikereket felmutató Baja mellé. Az áttörés azonban nem sikerült, és a verseny hatalmas csalódást okozott a városnak. Szekszárd legígéretesebb úszója, Wágner Andor sem tudott megfelelően teljesíteni betegsége miatt, orvosi utasításra egy időre fel is kellett hagynia a versenyzéssel. 1927-ben az úszószakosztály – amely továbbra is élénk sporttevékenységet folytatott – ötvennégy taggal működött, az úszók közül huszonketten igazolt versenyzők voltak. Pécsen, az országos úszóversenyen két első és három második díjat nyertek, míg a bajai kerületi úszóversenyen második helyen végeztek a Bajai S. E. versenyzői mögött. Ebben az évben sikerült végre felzárkózni a bajaiak mögé, a kerületi pontversenyt ugyan még ők nyerték, de már megszűnt az egyértelmű fölényük és érvényesülni tudott a szekszárdi úszósporthoz ereje is. 1927 augusztusában a szakosztály a csörge-tói strandfürdőben nyilvános úszóversenyt rendezett, amelyen húsz számban kilencvenhét nevezéssel mintegy ötven úszó vett részt, ott voltak a Bajai Turul Sportegylet, a tolnai és a paksi leventeegyesületek, a Szekszárdi Törekvés, a Szekszárdi Levente Egyesület és a Tolna vármegyei csendőriskola versenyzői is.²⁸³ Az úszószakosztály 1928. évi közgyűlésén dr. Babits István, a szakosztály vezetője még bizakodva tekintett a jövőbe, úgy látta, hogy a szekszárdi úszósporthoz nagy fejlődésen ment keresztül, mert a nagy rivális Baja sportnívóját sikerült utolérnie a szekszárdiaknak. A legkiemelkedőbb szekszárdi úszók ifj. Wágner Andor²⁸⁴ és Reinhardt István voltak ebben az időszakban. A következő év elejére ez az optimizmus azonban szertefoszlott. Babits István 1929 februárjában lemondott az úszószakosztály vezetéséről és az egyesület titkári tisztségéről egyaránt. Az elnökségnek címzett leveléből kiderül, milyen okok késztették döntésének meghozatalára. Babits öt éven keresztül volt az egyesület titkára, és meglátása szerint az első évek fejlődése megakadt és több szempontból hanyatlás mutatkozott az egyesület munkájában. A hanyatlás okát az egyleti és sportszellem hiányában, valamint az intéző szervek közömbösségében látta. Az úszószakosztály vezetéséről való lemondását is hasonlóan indokolta, meglátása szerint

²⁸³ *Úszóverseny Szekszárdon*. Tolnamegyei Ujság 1927. szeptember 3. (IX. évf. 36. sz.) 7.

²⁸⁴ Wágner Andor 1927-ben a Rómában megrendezett diákolimpián 200 méteres mellúszásban harmadik helyezést ért el.

komoly munka és rendszeres gyakorlás révén sikerült jelentős eredményeket elérni, és egyes úszók figyelemreméltó fejlődést mutattak, de a súlyos gondok nem tették lehetővé a további sikeres munkát.²⁸⁵ Az augusztus 19-re kiírt városközi úszóversenyt pár nappal a verseny előtt kellett lemondania, mivel nem kapott semmiféle segítséget a rendezésben. A szeptemberi pécsi kerületi bajnokságon pedig azért nem indulhattak el a szekszárdi úszók, mivel az egyesület kedvezőtlen anyagi helyzete nem tette lehetővé a költségek fizetését. Az úszócsapat színvonala az év során egyre inkább süllyedőben volt. Hiába sikerült nagy küzdelmek árán megteremteni a Turul strandfürdőt és lelkes munkával egy kis úszógárdát nevelni, a kilátástalannak tűnő helyzetben egyre nagyobb mértékben vált jellemzővé a közöny az úszószakosztály tagjainak körében.²⁸⁶

Szekszárdon a korcsolyázás az egyik legkedveltebb és legnépszerűbb sportnak számított. A szekszárdi korcsolyaegylet egyike volt a legelső egyesületeknek a városban. A világháború utáni évek jelentős anyagi nehézségekkel állították szembe az egyletet, amelynek fennmaradása is kérdésessé vált. 1919 decemberében a korcsolyaegylet egyesült a Szekszárdi Sport Clubbal, amely szintén nem tudott megoldást találni az égető anyagi problémákra, ezért 1922-ben feloszlott és a Turul Szövetség tagegyesületeként alakult újjá. A frissen megalakult Szekszárdi Turul Sportegylet vezetősége felkarolta a városi jég sport ügyét és rendbe hozatta a vásártéri korcsolyapályát.²⁸⁷ A Turul korcsolyaszakosztálya 1926 januárjában alakult meg, a szakosztály elnöke dr. Radó Gyula, helyettese dr. Babits István lett. Intézőnek Tury Árpádot, ellenőrnek Schiller Alice-t választották. Az új szakosztály célul tűzte ki, hogy lehetőséget teremtsen a téli sportok művelésére, szakszerű gyakorlására és fejlesztésére.

Az evezős szakosztály 1927-ben alakult meg, vezetője Érsek Gábor volt. Az 1928. évben a szakosztálynak komoly nehézségekkel kellett megküzdeni, amelyek nagy mértékben gátolták működését és fejlődését. Számottevő spottevékenységet nem tudott kifejteni a szakosztály, a tagok közül sokan kiléptek, így anyagi helyzete tovább súlyosbodott. Az alacsony taglétszám miatt nem szedtek tagdíjakat az adott évben és költségvetést sem terjesztettek elő. A szakosztály célja az volt, hogy az evezést megismertessék a fiatalokkal és Szekszárd népszerű sportágává tegyék, de ezt nem sikerült megvalósítaniuk.

²⁸⁵ A 17 éves Reinhardt István a 400 méteres távúszásban 5'52", a 100 méteres gyorsúszásban pedig 1'12" időt ért el. A 15 éves Lugh László a 100 méter távot mellúszással 1'28" alatt úszta.

²⁸⁶ MNL TML X.85. A Szekszárdi Turul Sportegyesület iratai 1922–1929.

²⁸⁷ *Korcsolyázók figyelmébe!* Tolnamegyei Ujság 1922. december 23. (IV. évf. 52. sz.) 5.

1925-ben négy szakosztálya működött a Turul Sportegyesületnek, a vívó-, a futball-, a lövész- és az úszószakosztály. A sportegylet további szakosztályok létrehozását tervezte. Tárgyalások folytak arról, hogy a birkózó szakosztályt az a Radó Gyula vezetné, aki korábban az MTK birkózó szakosztályának volt a vezetője és dr. Dulin Jenő amatőr birkózó bajnok szintén csatlakozott volna a szakosztályhoz. A tervezett atlétika-szakosztály vezetését Haypál Benőre bízták volna.²⁸⁸ Egyéb sportok népszerűsítését is szerették volna elérni az egylet tagjainak körében, ennek érdekében például a gimnázium tornatermében lehetőség nyílt az új sport, az asztalitenisz gyakorlására. Az 1926-os titkári jelentésből megtudjuk, hogy a sportegylet úszó- és futballszakosztálya tudott csak sikereket felmutatni, a többi szakosztály (vívó-, lövész-) rövid virágzás után abbahagyta a működést. A vezetőség jelentős kedvezményeket²⁸⁹ hirdetett a tagok részére, ezzel szerették volna elősegíteni az egyesület gyarapodását és fejlődését. A kedvezmények azonban nem bizonyultak elég hathatós megoldásnak, az 1927-es évben tovább csökkent a taglétszám, ekkor már csak 188 tagja volt a sportegyesületnek. Bizakodásra adott okot, hogy elkészült a bekerített sportpálya a volt vásártér területén, így elkezdődhetett végre az aktívabb sporttevékenység. Az új sportpálya megnyitásától olyan sportágak fellendülését várták, mint az atlétika, a tenisz és természetesen a labdarúgás.

A Szekszárdi Turul Sportegyesület vezetősége elhatározta, hogy életre kelti a korábban a városban virágzó teniszsportot. Az egylet tenisz szakosztálya 1928 májusában alakult meg, a szakosztály elnöke Ulrik József gyógyszerész, helyettese dr. Fleischmann Ottó ügyvéd lett. Felügyelővé dr. Babits Istvánt, intézővé vitéz Bicskei Szilveszter testnevelő tanárt, pénztárossá pedig dr. Hadnagy Albert vármegyei főlevéltárnokot választották.²⁹⁰ Az újonnan alakult szakosztály tagjainak száma harminckét fő volt.²⁹¹ A Szekszárdi Turul Sportegyesület anyagi helyzete azonban továbbra sem javult, a szakosztályok többsége nem működött. 1929 márciusában tárgyalások kezdődtek a Szekszárdi Törekvés Sportegyesülettel egy esetleges fúzióról.

²⁸⁸ *Ki akar birkózni és atletizálni?* Tolnamegyei Ujság 1925. március 28. (VII. évf. 12. sz.) 4.

²⁸⁹ A sportegylet biztosította a futballisták teljes felszerelését. A Turul strandfürdő belépőjének árából a tagok 25%-os, míg családtagjaik 10%-os kedvezményt kaptak. A vívók oktatási díjának felét, a céllövőknel az elhasznált lőszer árának felét az egylet térítette meg. A svédturnatanfolyam árából és a korcsolya szakosztály tagdíjából 50%-ot elengedtek.

²⁹⁰ *Megalakult a Szekszárdi Turul Sport Egylet tenisz szakosztálya.* Tolnamegyei Ujság 1928. június 2. (X. évf. 23. sz.) 10.

²⁹¹ *A Szekszárdi Turul Sport Egylet.* Tolnamegyei Ujság 1928. július 14. (X. évf. 29. sz.) 7.

3.3.2. Törekvés Sportegyesület

Tolna vármegye egyetlen iparos sportegylete a Szekszárdi Törekvés – amelynek színe a piros-fehér volt – az első világháború után tovább folytatta működését, elsősorban a labdarúgásra helyezve a hangsúlyt. 1920-ban a korábbi intéző Koncz Ferenc lemondott tisztségéről,²⁹² helyébe Joó József lépett egy időre, majd Tóth Sándor, 1922-től pedig Sztaszinó László lett a klub intézője. Az egyesület működött ugyan a háborút követő nehéz időszakban, azonban súlyos anyagi gondokkal küzdött, 1923-ban adományokat is gyűjtöttek a fenntartása érdekében a városban. Abban az évben ünnepelte a Törekvés fennállásának tíz éves jubileumát. Az évforduló alkalmából a Törekvés Old Boy csapata – amelyben az 1913-as játkosok léptek pályára – futballmérkőzést játszott a Törekvés I. csapatával.²⁹³ 1926-ban az egyesületnél kerékpáros szakosztály alakult,²⁹⁴ amelynek vezetője először Sztaszinó László lett, majd 1928-tól Strasser Jenő, 1930-tól pedig Sommer Béla töltötte be ezt a tisztséget. A szakosztály évente több kerékpárversenyt is rendezett felnőtt és ifjúsági kategóriában. A gyorsasági kerékpárversenyeket általában Tolna és Szekszárd között, a négyszer 1000 méteres staféta csapatversenyeket pedig Szekszárd belterületén tartották. A legsikeresebb versenyzők ebben az időszakban Horváth János és Rohi István voltak.²⁹⁵

A Törekvésnél születtek tervek az atlétikai és az úszó szakosztály megszervezéséről, kellő számú jelentkező esetén. Ebben az időszakban már gyakran léptek a pályára kombinált labdarúgó csapatok, a Törekvés és a Turul játékosiból összeállított csapatok játszottak a város színeiben. 1930 januárjában végül megvalósult a birkózó szakosztály létrehozásának terve, a szakosztály edzője dr. Radó Gyula, az MTK egykori trénerére lett. A szakosztályt Strasser Jenő vezette.²⁹⁶ Radó Gyula számos tehetséges birkózót nevelt, akik közül a legeredményesebb versenyzők a következők voltak: Buzás, Hepp, Hradek, Kovács, Leposa, Márkus, Támer, Vesztergombi.²⁹⁷ A Törekvés eközben egyre komolyabb anyagi problémákkal küzdött, ezért amikor 1929-ben felmerült egy esetleges fúzió terve a Szekszárdi Turul Sportegyesülettel, a vezetőség hajlandónak mutatkozott az egyesülésre. Kikötésük az volt, hogy az új egyesület mindenképpen új néven működjön, mert nem akartak csak úgy beolvadni a Turulba.

²⁹² *A Szekszárdi Törekvés Sport Egylet.* Tolnamegyei Ujság 1920. augusztus 7. (II. évf. 33. sz.) 3.

²⁹³ *A Törekvés old-boy csapata.* Tolnamegyei Ujság 1923. május 26. (V. évf. 21. sz.) 4.

²⁹⁴ *Kerékpáros szakosztályt állít fel a törekvés.* Tolnamegyei Ujság 1926. június 19. (VIII. évf. 24. sz.) 7.

²⁹⁵ *Városközi kerékpárverseny.* Tolnamegyei Ujság 1928. szeptember 15 (X. évf. 38. sz.) 6.

²⁹⁶ *Birkózás.* Tolnamegyei Ujság 1930. január 15. (XII. évf. 4. sz.) 3.

²⁹⁷ KACZIÁN 1989, 226.

3.3.3. Tolnavármegye Sportegylet

Az 1920-as és az 1930-as évek fordulóján merült fel a gondolata egy vármegyei jellegű sportegyesületet létrehozásának. Magyarországon ez volt az első ilyen jellegű kezdeményezés, amelyet Klebelsberg Kunó is támogatott. A kultuszminiszternek az volt a meglátása, hogy a magyar sportnak nagy egységekre van szüksége, a hatékonyabb működés és a jobb átláthatóság érdekében.²⁹⁸ 1929 márciusában tárgyalások kezdődtek Szekszárd két nagy hagyományokkal rendelkező, de egyre rosszabb anyagi helyzetben lévő egyesülete, a Turul és a Törekvés között egy esetleges fúzióról. Nem csak a sportegyesületek voltak nehéz anyagi helyzetben akkoriban, Szekszárd városa is komoly gondokkal küzdött. 1930-ban Vendel István Szekszárd polgármestere ígéretet tett egy modern szekszárdi versenyszobára és strandfürdő megépítésére, azonban kénytelenek voltak az építkezést elhalasztani. A tárgyalások a fúzió ügyében végül 1931-ben nyugvópontra tértek, a Turul és a Törekvés úgy döntött, hogy közösen folytatják tovább. A korábban rivalizáló egyesületek vezetői belátták, hogy egy új, megyei egyesület létrehozása megoldást jelenthet egy olyan szorító helyzetben, amelyben már fennmaradásuk is bizonytalanná vált. A Tolnavármegye Sportegylet Szévald Oszkár alispán elnöklete alatt 1931. február 21-én tartotta első választmányi ülését. Az új egyesület vezetősége célul tűzte ki, hogy a levontaköteles sorból kikerülő sportolók számára edzési és versenyzési lehetőséget biztosít és igyekszik megtartani őket a sport világában.²⁹⁹

Az egyesület nem örökölte meg egyik korábbi szekszárdi csapat színeit sem, a játékosok nem a Turul kék-fehér, vagy a Törekvés piros-fehér színeiben léptek pályára, hanem a vármegye színeit szimbolizáló „*bordólila*” mezben. Az új egyesület díszelnökévé Gömbös Gyula honvédelmi minisztert kérték fel. Választmányában Szekszárd közéletének olyan személyiségei kaptak helyet, mint Babits István, Debulay Imre, Haász Jakab, Kunczer Jenő, Leopold Kornél, Makray Ferenc, Mohay Lajos és Sztaszinó László.³⁰⁰ Az egyesület igyekezett a lehető legtöbb sportágat felvonultatni, megalakulásakor kilenc szakosztálya működött: asztalitenisz (szakosztályvezető: Kaszás Endre), atlétika (szakosztályvezető: Ács Sándor³⁰¹), birkózó (szakosztályvezető: Dr. Radó Gyula), evezős (szakosztályvezető: Dr.

²⁹⁸ *Vármegyei jellegű sportegylet alakul Tolna megyében a hivatalos körök és a megyei társadalom támogatásával.* Tolnamegyei Ujság 1931. január 10. (XIII. évf. 3. sz.) 5.

²⁹⁹ *A Tolnavármegye Sport Egylet alakuló közgyűlése.* Tolnamegyei Ujság 1931. február 11. (XIII. évf. 12. sz.) 1.

³⁰⁰ Kaczián 1989, 225.

³⁰¹ a gimnázium testnevelőtanára

Radó Gyula), korcsolya (szakosztályvezető: Dr. Gritzmann József), labdarúgó (szakosztályvezető: Dr. Horváth Árpád), tenisz (szakosztályvezető: Ulrik József), úszó (szakosztályvezető: Dr. Babits István) és vívó szakosztály (szakosztályvezető: Dr. Hagymássy Zoltán). 1932-ben két új szakosztály alakult az egyesületnél, a tornász (szakosztályvezető: vitéz Makray Ferenc) és az ökölvívó (szakosztályvezető: Molnár Sándor).³⁰²

A kezdeti lelkesedés gyorsan alábbhagyott, ahogyan az anyagi támogatás is elfogyott és 1933-ban már csak hat szakosztály (birkózó, evezős, korcsolya, labdarúgó, ökölvívó és tenisz) működött, a többi „*megfelelő érdeklődés hiányában nem fejtett ki működést*”, az egyesület taglétszáma pedig folyamatosan csökkent.³⁰³ A működő szakosztályok is komoly problémákkal küzdöttek. Az evezős szakosztály önerőből volt kénytelen fenntartani magát, működésében visszaesés volt tapasztalható, utánpótlás neveléssel egyáltalán nem foglalkoztak, versenyeket nem tudtak rendezni. A birkózó szakosztálynál is stagnáló állapotokról számoltak be. A megfelelő anyagi feltételek hiányában nem volt lehetősége a szakosztálynak versenyek rendezésére, az edzéseiket az iparösszékházban tartották, azonban ez a lehetőség is megszűnt az év folyamán. A szakosztály tárgyalásokat kezdeményezett a helyi leventeegyesülettel, a levente birkózók szakosztályba való bevonásáról, mert a leventeegyesület révén – a selyemgyár épületében – ingyenes edzőhelyhez juthatott volna a szakosztály. A vívók is a külső segítségben látták a megoldást, a taglétszámot növelendő katonatisztek szerettek volna bevonni köreikbe, de nem jártak szerencsével. A katonatisztek nem léptek be az egyesületbe és a társadalom más rétegiből nem volt megfelelő számú jelentkező, ezért működésképtelenné vált a szakosztály. Egyedül a korcsolyaszakosztály tudott eredményeket felmutatni és ez volt az egyetlen némi profitot termelő szakosztálya a Tolnavármegye Sportegyletnek.³⁰⁴ A helyzet évről-évre romlott, a szakosztályok anyagi gondokkal küzdöttek, a taglétszám csökkent és a teljesítmény is hanyatlott. Mindezen problémák mellett Schneider János, az egyesület alelnöke szükségét érezte, hogy az 1935 májusi közgyűlésen hangot adjon azon félelmének, hogy esetleg „*nem kívánatos elemek*” is bekerülhetnek a sportegyletbe. Kérte, hogy a tagok felvételénél az erkölcsi és hazafias magatartást is vizsgálják meg. Dr. Radó Gyula, a birkózó szakosztály vezetője azonban megnyugtatta, hogy nem volt olyan eset, amely aggodalomra adott volna

³⁰² MNL TML X.79. Tolnavármegye Sportegylet iratai. 1932–1939.

³⁰³ MNL TML X.79. Tolnavármegye Sportegylet iratai. 1932 –1939. Főtitkári jelentés. 1934. május 2. Dr. Horváth Árpád főtitkár

³⁰⁴ MNL ML X.79. Tolnavármegye Sportegylet iratai. 1932–1939. Jegyzőkönyv. 1934. május 4.

okot, mert az alapszabály szerint minden új tag felvételéhez két egyesületi tag ajánlása szükséges.³⁰⁵ A főtitkári jelentés szerint az egyesület 1935-ben mintegy 150 tagot számlált. A szakosztályok működése akadozott, és a visszaesés tovább fokozódott 1937-ben, amikor számos tehetséges sportoló távozott a városból és az egyletből. Az eredményességet rontotta, hogy nem volt olyan ellenfél, akivel az egészséges rivalizálás által együtt fejlődhetnek volna a sportolók.³⁰⁶ A súlyos anyagi gondok enyhítésére adománygyűjtést szerveztek az egylet javára. 1939-ben a sportegylet főtitkárát – aki egyben a labdarúgószakosztály vezetője is volt –, Dr. Horváth Árpád vármegyei főjegyzőt Rimaszombatba helyezték át.³⁰⁷ A Tolnavármegyei Sportegylet 1942 őszére már katasztrofális állapotba került. A tenisz szakosztály életképtelenné vált, a korcsolya szakosztály már nem folytatott sporttevékenységet. Nem volt atlétika és vívó szakosztály. Az úszó szakosztály még működött, de 47 tagja mindössze edzéseket tartott, nem volt pénz a versenyekre, és az egyesületnek alig volt olyan tagja, aki nem leventeköteles korú volt.³⁰⁸

3.3.4. Egyéb sportegyletek Szekszárd sportéletének palettáján

A Turul és a Törekvés, majd pedig a Tolnavármegyei Sportegylet mellett néhány kisebb egyesület is működött hosszabb-rövidebb ideig a korszakban Szekszárdon. Haypál Benő és Resch Aurél – a gimnázium testnevelőtanára és igazgatója – kezdeményezte a Szekszárdi Atlétikai Klub³⁰⁹ újjászervezését. A 45 tagú egyesület 1926-ban alakult meg Aczél József elnökletével.³¹⁰ Amikor 1931-ben megalakult a Tolnavármegyei Sportegylet, amelyben a korábbi Szekszárdi Turul Sportegyesület és a Szekszárdi Törekvés Sportegyesület közösen folytatták tovább tevékenységüket,³¹¹ a Törekvés kerékpáros szakosztályának tagjai úgy döntöttek, hogy saját egyesületet alapítanak és 1932-ben létrehozták a Szekszárdi Kerékpáros Egyesületet.³¹² Az egyesület elnökévé Ács Sándor

³⁰⁵ MNL TML X.79. Tolnavármegyei Sportegylet iratai. 1932–1939. Tolnavármegyei Sport Egylet választmányi ülés jegyzőkönyve. 1935. május 2.

³⁰⁶ *Sportjubileum*. Tolnavármegyei Ujság 1941. február 8. (XXIII. évf. 11. sz.) 3.

³⁰⁷ *A szekszárdi sport vezérének távozása*. Tolnavármegyei Ujság 1939. január 14. (XXI. évf. 5. sz.) 4.

³⁰⁸ *Szekszárd sportproblémája*. Tolnavármegyei Ujság 1942. szeptember 2. (XXIV. évf. 66. sz.) 2.

³⁰⁹ A Szekszárdi Atlétikai Klub az egykori Tornász- és Tűzoltó Egyletről vált le, azonban nem folytatott érdemleges sporttevékenységet.

³¹⁰ KACZIÁN 1989. 223–227.

³¹¹ *A Tolnavármegyei Sport Egylet alakuló közgyűlése*. Tolnavármegyei Ujság 1931. február 11. (XIII. évf. 12. sz.) 1.

³¹² Az 1932-ben alakult Szekszárdi Kerékpáros Egyesület tisztikara: vitéz Vendel István (díszelnök), vitéz Géczy Sándor, dr. Gritzmann Gyula, dr. Halmos Andor (védnökök), Ács Sándor (elnök), Mutschenbacher Jenő

testnevelőtanárt választották, aki szerette volna Szekszárdon megkedveltetni ezt a sportágat, ezért a kerékpárversenyek mellett, kerékpáros kirándulásokat³¹³ is szervezett.³¹⁴ Néhány szót szeretnék ejteni az autó-motorsportról is, mert ugyan a korszakban létrejövő egyesület megyei jelentőségű, mégis vannak kifejezetten Szekszárdi vonatkozásai. A motorsport egy technikai sportág. Az első motorversenyt Franciaországban rendezték 1894-ben. A Motorkerékpár Klubok Nemzetközi Szövetségét – amely a Nemzetközi Motorsport Szövetség elődje volt – 1904-ben alapították. A versenyek szervezését igyekeztek összehangolni, a szabályokat egységesítették és bevezették a motorok géposztályok szerinti besorolását. Magyarországon 1899-ben rendezték az első motorversenyt. A Magyar Motorkerékpározók Szövetsége 1906-ban alakult meg. 1920-ban a Királyi Magyar Autó Clubon belül motoros szakosztály létesült, amely a motorsport tevékenységét 1945-ig irányította.³¹⁵ A Tolnamegyei Motoros Szövetség 1929-ben alakult meg. A szövetség célja az volt, hogy a motorkerékpársport híveit egyesületbe tömörítse és a kisebb-nagyobb túrák, versenyek rendezése mellett, gondoskodjon a tagok érdekvédelméről is. A klub elnöke Faragó József földbirtokos lett, a klubnál fontos tisztségeket töltöttek be a következő tagok: Radits Zoltán, Debulay Béla, Strasser Jenő, dr. Künsztler Kálmán, Kocsis Lajos, Debulay Antal, dr. Leszler Alajos, Debulay Imre és Sommer Béla. Tiszteletbeli tagok voltak: Szévald Oszkár alispán, dr. Hagymássy Zoltán vármegyei főjegyző, vitéz Vendel István polgármester, dr. Horváth Árpád vármegyei aljegyző, dr. Bordás Árpád rendőrkapitány, László Aladár műszaki főtanácsos, vitéz Szekeres Gyula vármegyei testnevelési felügyelő, Marossy Dezső testnevelési vezető és Kenézy Endre pénzügyigazgató.³¹⁶ 1930. április 27-én új szervezet alakult, ez volt a Tolnamegyei Automobil és Motoros Club. Az egyesület két tagozatból állt, mégpedig az automobil klubból, amelynek székhelye Bonyhád volt, és a szekszárdi székhelyű motoros klubból. A klub elnöke dr. Bartal Aurél nyugalmazott főispán lett, társelnöknek Dőry Frigyeszt választották, az alelnök Szabó Lajos, az ügyvezető igazgató Perczel Mihály volt, az ügyészi tisztelet dr. Künsztler Kálmán látta el, pénztárosnak Pétermann Jakabot, ellenőrnek Sommer Bélát, titkárnak Faragó Istvánt, gazdának Bruckmann Jenőt

(alelnök), Gondos Gyula (kapitány), Sommer Béla (titkár), Hemmert János (pénztárnok), Aszalay József (könyvtárnok), Obernig Henrik, Simon László (ellenőrök), Árpássy Ferenc, Aszalay József, Kéry Gyula, dr. Kliegl Lajos, Simon László, Schank László (versenybizottság), Titte Kálmán, Titte József, Obernig Henrik, Debulay János, Róth Andor (választmány). Tolnamegyei Ujság 1932. május 25. (XIV. évf. 40. sz.) 4.

³¹³ *Kerékpárverseny*. Tolnamegyei Ujság 1932. október 8. (XIV. évf. 79. sz.) 6.

³¹⁴ MÁCSAINÉ IVÁN 2024a

³¹⁵ NÁDORI 1986, 79–89., 613–625.

³¹⁶ *A Tolnamegyei Motoros Club megalakulása*. Tolnamegyei Ujság 1929. május 25. (XI. évf. 21. sz.) 5.

választották meg. Az autószakosztály vezetője báró Jeszenszky Andor, a motorszakosztályé pedig Faragó József lett. Az egyesület Jankó Ágoston főispánt, Szévald Oszkár alispánt és dr. Perczel Béla felsőházi tagot is tiszteletbeli tagjának választotta.³¹⁷

A korszakra jellemző módon a motorsport is nemzeti és katonai jelleget öltött az 1930-as években. 1934-től évente megrendezték a Frontharcos Túrautat, amelynek során a nagy háborúban elesett hősök előtt kívántak tisztelegni. Emellett a túra célja volt az is, hogy az autósok és motorosok állóképességét és harcedzettségét próbára tegye. A versenyzőknek 1200 kilométer hosszú, vagy azt meghaladó távot kellett teljesíteniük mindössze huszonnégy óra alatt. 1930 nyarán a klub autó és motorkerékpár ügyességi és motorkerékpár megbízhatósági versenyt rendezett Szekszárdon. A megbízhatósági verseny győztese Ács Sándor szekszárdi reálgimnáziumi testnevelő tanár volt. Ezen a versenyen második helyezett lett Bartal György, dr. Bartal Aurél faddi földbirtokos fia, aki ekkor mindössze 17 esztendő volt.³¹⁸ A fiatal versenyző a következő évek ügyességi és túraversenyein sikerrel vett részt és egyre nagyobb hírnévnek örvendett, kétszer volt győztese a huszonnégy órás frontharcos túraútnak. A tehetséges ifjú pályafutásának és életének egy szörnyű baleset vetett véget 1936. augusztus 16-án.³¹⁹ A Tolnavármegyei Automobil és Motoros Club 1937 júliusában megrendezte autók és motorkerékpárok részére, 410 kilométeres távon „*Bartal György emlékversenyét*”. A verseny országos jellegű volt, mert az 1937. évi motorkerékpáros bajnokság pontszerző versenyének számított, ezért akik a magyarországi motorkerékpáros bajnoki címért versenyeztek kötelesek voltak részt venni rajta.³²⁰ A verseny idegenforgalmi szempontból is igen jelentős eseménye volt Szekszárdnak és egész Tolna megyének. A Magyar Filmiroda hangosfilmfelvevő autója felvételeket is készített az emlékversenyről.³²¹

³¹⁷ *A Tolnamegyei Autómobil és Motoros Club alakuló gyűlése.* Tolnamegyei Ujság 1930. április 30. (XII. évf. 33. sz.) 1–2.

³¹⁸ *Motorsport.* Tolnamegyei Ujság 1930. július 30. (XII. évf. 59. sz.) 4.

³¹⁹ Bartal György azon az augusztusi napon a Bernrieder családnál vendégeskedett Közép-Hídvégen, ahonnan Kölesdre indult a társaság. Az elől haladó autót motorkerékpárján követte Bartal György a mögötte ülő Szent-Ivány Ödönnel. Amikor a nagy sebességgel száguldó motorkerékpár utolérte a hatalmas port felverő autómobilt Bartal György meggondolatlan előzésbe kezdett. A por miatt nem vette észre a szemből – szabályosan közlekedve – érkező kétfogatú kocsit és összeütközött vele. A kocsi rúdja eltört és Bartal György ennek ütközve azonnal meghalt. Utasa néhány sérüléssel megúszta a balesetet. A szerencsétlenség szemtanúi megrendüléssel olvasták az összeroncsolódott motorkerékpáron az ezüstplakett feliratát: „*Gondolj apádra és anyádra és lassan hajts!*” Dr. Bartal Aurél nem sokkal korábban vásárolta fiának 3000 pengőért a kitűnő gyártmányú motorkerékpárt, amelyre féltő szeretettel, figyelmeztetésül erősítette a plakettet.

³²⁰ *Euristes szelleme – Bartal György emlékére.* Tolnamegyei Ujság 1937. június 19. (XIX. évf. 47. sz.) 1–2.

³²¹ MÁCSAINÉ IVÁN 2020b

3.4. Ifjúsági sport, iskolai testnevelés a két világháború között Szekszárdon

Az 1920-as évektől Magyarországon rendszeressé váltak a középiskolák közötti bajnokságok. A Budapesti Középiskolai Atlétikai Club (BKAC) az iskolai és az iskolán kívüli testnevelés összehangolására jött létre 1921-ban. 1924-ben ebből a szervezetből fejlődött ki a KISOSZ, vagyis a Középiskolások Sportköreinek Országos Szövetsége, amely a középiskolások iskolán belüli sportját felügyelte és irányította. A KISOSZ nevét 1927-ben Középiskolások Sportköreinek Országos Központjára, KISOK-ra változtatták.³²²

Szekszárd ifjúsági sportja az 1920-as évek közepére fellendült. A gimnáziumon belül megrendezett és az iskolák közötti úszóversenyek, atlétikai versenyek, mezei futóversenyek, dísztornák, kosárlabda és labdarúgó mérkőzések, asztalitenisz bajnokságok, céllövő versenyek színesítették a sportéletet.³²³ Az 1920-as évek elejétől ifjúsági sportkör működött a gimnáziumban, amelynek vezetője Haypál Benő tornatanár volt. A tornaszakosztály hetente egyszer, az atlétikai szakosztály jó időben naponta tartotta gyakorlatait a vásártéren.³²⁴ Az évek múltával a szakosztályok száma tovább emelkedett. 1924-ben hetvenöt taggal működött a sportkör, a diákok torna, atlétika, télisport és úszó szakosztályokban sportolhattak. Az 1920-as évek közepén már nem csak a gimnáziumban létezett ifjúsági sportélet Szekszárdon. 1925-ben a bejelentett sportkörök között szerepelt a Szekszárdi állami községi polgári fiúiskola „Botond” sportköre is, amely Simon József testnevelőtanár felügyelete alatt működött,³²⁵ 1926-ban pedig megalakult a szekszárdi általános községi polgári leányiskola sportköre, Babits Angéla³²⁶ vezetésével.³²⁷ A szekszárdi felsőkereskedelmi iskola sportkörét csakúgy, mint a gimnáziumét, Haypál Benő vezette. A gimnázium ifjúsági sportköre gyakran rendezett különböző versenyeket a vármegye középiskolái részére, például úszóversenyt, asztalitenisz vagy kosárlabda bajnokságot, céllövő versenyt. Tolna vármegye két örök riválisa a szekszárdi és a dombóvári gimnázium, számos alkalommal összemérték erejüket kosárlabda, asztalitenisz és futball sportágakban.

³²² SZABÓ – SZIKORA 2004, 122.

³²³ 1922-ben a Tolnavármegyei Testnevelési Bizottság Bonyhádön rendezte meg a középfokú iskolák tornaversenyét, amelyen részt vett a szekszárdi gimnázium csapata is. *Vármegyei középiskolai tornaverseny. Ifjúsági Testnevelés.* 1922. június 26. (VI. évf. 26. sz.) 5.

³²⁴ *Az ifjúsági sportkör működése.* A Szekszárdi M. Kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1923 – 24. tanévről. 11–12.

³²⁵ Ifjúsági Testnevelés. 1925. március 31. (IX. évf. 28. sz.) 12.

³²⁶ Babits Mihály költő húga, a polgári leányiskola testnevelő tanára

³²⁷ Ifjúsági Testnevelés. 1926. április 7. (X. évf. 29. sz.) 11.

Az 1926/1927-es tanévben új, testnevelésből képesített tanár vette át a testnevelés oktatását és az ifjúsági sportkör vezetését³²⁸ a szekszárdi gimnáziumban Dinich Győző személyében.³²⁹ Dinich tanár úr azonban a következő tanévre nem tért vissza az iskolához, ezért a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium Gáthy Elemér testnevelő tanárt alkalmazta helyette. Gáthy Elemér sem maradt sokáig az intézménynél, ezért 1927 decemberében a minisztérium vitéz Bicskei Szilveszter³³⁰ testnevelő tanárt helyezte Szekszárdra.³³¹ Bicskei Szilveszter irányítása alatt tovább fejlődött az ifjúsági sportkör, játék, torna, atlétika, télisport, turisztika, futball, asztalitenisz és kosárlabda szakosztályokban sportolhattak a diákok a felügyelete alatt. A gimnáziumban betöltött állása mellett tagja volt Szekszárd város testnevelési bizottságának, valamint a Turul Sportegyesület választmányának.

1929. június 5-én vitéz Bicskei Szilveszter motorbicikli balesetben életét veszítette,³³² ezért az 1929/1930-as tanévtől Ács Sándor³³³ vette át a gimnáziumban a testnevelés oktatását, valamint a sportkör vezetését.³³⁴ A sportkör az 1930/1931-es tanévtől kezdve felvette *Sipos Márton* nevét.³³⁵ Ács Sándor sport iránti elkötelezettségét mi sem bizonyítja jobban, mint a város sportéletében betöltött sokoldalú szerepe. A Tolnamegyei Sportegyletnél az atlétika és – egy rövid ideig – az úszó szakosztály vezetője volt, a Béri Balogh Ádám céllövő egyesületnél választmányi tag, majd 1932-től a Szekszárdi Kerékpáros Egyesület elnöke. A szekszárdi Bezerédj István fiú felsőkereskedelmi iskola ifjúsági sportkörét is ő vezette. 1930 novemberében sikeresen vett részt a Tolna megyei Automobil és Motoros Club megbízhatósági versenyén, amelynek abszolút győztese lett, valamint a 250 kilométeres kategória első helyén végzett.³³⁶ 1932-ben az Ifjúsági Testnevelés hasábjain megjelent egy tudósítás Szekszárd diáksportjáról, amelyben a szerző alapvetően Ács Sándor testnevelő tanár Szekszárd diáksportja terén kifejtett erőfeszítéseit emelte ki. Ács Sándor vezetésével működött a gimnázium és a kereskedelmi iskola

³²⁸ Haypál Benő később Budapestre került, 1942-ben testnevelési tanulmányi főfelügyelővé nevezték ki. Felesége, Drégely Klára szintén testnevelőtanár volt.

³²⁹ A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Reálgimnázium értesítője az 1926 – 27. tanévről. 8–9., 24.

³³⁰ Bicskei Szilveszter a Vitézi Rend tagja, emléklapos tartalékos hadnagy. Kitüntetései: ezüst és bronz Signum Laudis a kardokkal a vitézségi érem szalagján, I. oszt. ezüst vitézségi érem, Károly-csapatkereszt. A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Reálgimnázium XXIII. évi értesítője az 1928 – 29. tanévről. 17.

³³¹ A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Reálgimnázium értesítője az 1927 – 28. tanévről. 10–11.

³³² A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Reálgimnázium XXXIII. évi értesítője az 1928 – 29. tanévről. 30–31.

³³³ Ács Sándor hadviselt, hadirokkant. Kitüntetései: Háborús emlékérem, Károly-csapatkereszt, sebesülési érem. A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Reálgimnázium XXXV. évi értesítője az 1930 – 31. tanévről. 17.

³³⁴ Ifjúsági Testnevelés. 1929. október 23. (XIV. évf. 7. sz.) 13–14.

³³⁵ Ifjúsági Testnevelés. 1930. október 10. (XV. évf. 6. sz.) 6.

³³⁶ Testnevelő tanár sikere egy motoros versenyen. Ifjúsági Testnevelés. 1930. november 5. (XV. évf. 9.sz.) 8.

sportköre, a cikk szerint „*komoly diáksport csak ebben a két iskolában van*”. A polgári fiúiskolában a sportolás lehetőségei anyagi okok miatt voltak nagyon behatároltak, a polgári leányiskolában pedig a természetjárást részesítették előnyben a sportok közül.³³⁷ A polgári leányiskola *Zrínyi Ilona* sportkörét ekkor már Theiszen János igazgató vezette, a negyvenhat tag turisztikával, télisportokkal, úszással és játékkal foglalkozott, azonban nem üzték versenyszerűen ezeket a sportágakat.³³⁸

A szekszárdi gimnáziumban a testnevelés tanítását és az ifjúsági sportkör vezetését az 1935/1936-os tanévben Bessenyei Gyula testnevelő tanár vette át Ács Sándortól. Bessenyei Gyula a Magyar Atlétikai Szövetség és a MOTESZ³³⁹ vidéki intézőbizottságnak tagja, Szekszárd város leventeegyesületének sportszakoktatója volt.³⁴⁰ A sportkör továbbra is a székesfehérvári tankerülethez tartozott és rendszeresen részt vett kerületi és országos ifjúsági csapatbajnokságokon, jelvénytörő versenyeken, a KISOSZ és a MOTESZ által rendezett bajnokságokon. 1936-ban a sportkörnél atlétika, torna, futball, úszó, tenisz, asztalitenisz és télisport szakosztály működött.³⁴¹ 1937-ben céllövő szakosztály, 1938-ban vívószakosztály is indult. 1937-ben a KISOK országos II. osztályú csapatbajnokságban a gimnázium csapata második lett, a kerületi KISOK és a MOTESZ által rendezett ifjúsági csapatbajnokságot pedig megnyerte.³⁴² A gimnázium sportköre több alkalommal is megrendezte a kerületi KISOK tornászbajnokságot, ahol I. o. csapatbajnokságot nyertek a szekszárdi gimnazisták. A gimnázium tanulói közül többen is kerületi bajnokságot nyertek, és akadt olyan is aki országos bajnok lett a KISOK által rendezett megmérettetésen. 1939-ben Szekszárdon rendezett kerületi KISOK bajnokságban ismét I. osztályú csapatbajnok lett az intézet, és a MOTESZ által rendezett kerületi tornászbajnokságban bajnok lett az iskola csapata. A háború éveiben a gimnázium is egyre inkább tanárhiánnyal küzdött, az 1941/42-es tanévben Faludi Ferenc Hatvanba, Csapó Jenő Ipolyságra, Muhoray András Budapestre került. Bessenyei Gyula³⁴³ 1942. április 27-től katonai szolgálatot teljesített, a testnevelés oktatását és az ifjúsági sportkör elnökségét Patacsi József hittanár, cserkészparancsnok, leventeoktató látta el.³⁴⁴

³³⁷ Szekszárd diáksportja. Ifjúsági Testnevelés. 1932. február 15. (XVI. évf. 21. sz.) 5.

³³⁸ Ifjúsági Testnevelés. 1931. február 29. (XVI. évf. 23.sz.) 2.

³³⁹ Magyarországi Testedző Egyesültek Szövetsége

³⁴⁰ A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Gimnázium évkönyve az 1942 – 43. tanévről. 11.

³⁴¹ Ifjúsági Testnevelés. 1936. október 19. (XXI. évf. 6. sz.) 3.

³⁴² A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Gimnázium XLI. értesítője az 1936 – 37. tanévről. 23–24.

³⁴³ Bessenyei Gyula tartalékos főhadnagy, az I. osztályú tűzkereszt, az erdélyi és a délvidéki emlékérem és az I. osztályú Magyar Sportérem tulajdonosa.

³⁴⁴ A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Gimnázium évkönyve az 1941 – 42. tanévről. 24.

Az ifjúsági sport továbbra is kötődött a cserkészmozgalomhoz, a szekszárdi gimnázium és a cserkészlet viszonya szoros maradt. Az 1918/1919-es tanévben a szekszárdi 40. sz. cserkészcsapat tizenkettő – köztük egy kerékpáros és egy lovas – őrre bővült. A gimnázium tanári karában is számos cserkészisztet találunk. A Magyar Cserkészszövetség VII. kerülete Szekszárd székhellyel 1922. május 7-én alakult meg, elnöke dr. Resch Aurél (a gimnázium igazgatója), főtitkára Éri Emil, főpénztárosa Mentz János, intézőbizottsági tagjai Ujsághy Géza és Haypál Benő voltak, valamennyien a gimnázium tanárai.³⁴⁵ Magyarországon 1922-ben a leánycserkészek szervezete is kezdett kiépülni, 1923-ra befejeződött a szekszárdi leánycserkészcsapat megszervezése is.³⁴⁶ 1925 szeptemberében azonban az MLCSSZ (Magyar Lánycserkész Szövetség) elnöksége feloszlatta a szekszárdi polgári iskola leánycserkész csapatát, mivel Bálintné Lőrinczi Ida vezető családi okokból lemondott a csapat vezetéséről.³⁴⁷ A szekszárdi 40. sz. cserkészcsapat vezetőjét, Éri Emil parancsnokot 1924-ben (11 év szolgálat után) Budapestre helyezték át, a csapat új parancsnoka Haypál Benő, majd Faludi Ferenc³⁴⁸ lett.³⁴⁹ Faludi Ferencről a 40. sz. „Szekszárdi Cserkészek” csapatának két tagozatát később Patacsi József hittanár, illetve Mentz János igazgatóhelyettes vette át. A csapathoz igazolt tisztek: Faludi Ferenc igazgató, Csapó Jenő, Muhoray András, Surányi Károly tanárok, Ferenc József tanító, dr. Tóth Béla ügyvéd.

3.5. A honvédelmi sport szerepe a korszakban

1920 és a trianoni békeszerződés jelentős változásokat hozott Magyarország életébe. A békeszerződés rendelkezései többek között a magyar hadügyet is szigorúan érintették. A katonai előírások 35 ezer főben maximalizálták a hadsereg létszámát, és megtiltották az általános hadkötelezettséget. A nehézfegyverzet és légiflotta nélküli hadsereg létszáma mindössze a tizenkettedrészét tette ki a szomszédos kisantant tagállamok haderejének.³⁵⁰ A

³⁴⁵ *Szekszárdi Cserkészek*. A Szekszárdi M. Kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1921 – 22. tanévről. 12–13.

³⁴⁶ Ifjúsági Testnevelés. 1923. január 8. (VII. évf. 1. sz.) 4.

³⁴⁷ Ifjúsági Testnevelés. 1925. szeptember 30. (X. évf. 5. sz.) 15.

³⁴⁸ Faludi Ferenc a Tolnavármegyei Testnevelési Bizottság tagja, valamint a vármegyei cserkészszervezet főtitkára volt az 1920-as évek második felében.

³⁴⁹ *A 40. sz. szekszárdi cserkészekről*. Ifjúsági Testnevelés. 1924. november 11. (IX. évf. 9. sz.) 11.

³⁵⁰ ROMSICS 2010, 141–149.

revízióra³⁵¹ törekvő magyar államnak szüksége volt alternatív lehetőségekre.³⁵² A magyar nemzetgyűlés 1921-ben fogadta el a testnevelési törvényt,³⁵³ amely több más rendelkezés mellett megteremtette a törvényi kereteket a leventemozgalom létrehozásához. A Horthy-korszak emblemikus ifjúsági sportmozgalmát elsősorban azzal a céllal hívták életre, hogy fizikai nevelést biztosítson a fiatalok számára, így készítve fel őket a katonai szolgálatra.³⁵⁴ A leventeszervezet, bár mutat némi hasonlóságot a pánszláv ifjúsági mozgalommal, a Sokollal, mégis sajátosan magyar intézmény volt. Nevét Árpád-házi Levente hercegről kapta, akinek a 11. század folyamán komoly szerepe volt a magyar hadsereg megszervezésében. A testnevelési törvény értelmében, minden 12 és 21 év közötti fiúnak kötelező volt a lakhelyén alakított leventeegyesület foglalkozásain heti két, később négy órában részt venni. A törvény csak azokra a fiatalokra nem vonatkozott, akik rendszeres testnevelést biztosító iskolába jártak vagy bevonultak katonai szolgálatra.³⁵⁵ A leventék kiképzésének kialakításakor a cserkészekről vettek át különböző módszereket és gyakorlatokat. A leventeintézmény korcsoportos bontása is a cserkészekről származik.³⁵⁶ A különböző korcsoportok végén, szintén a cserkészekről kölcsönzött gyakorlat szerint, a fiataloknak leventeprobát kellett tenniük.³⁵⁷ A leventeszervezet életében kiemelten fontosak voltak a külsőségek, nagy szerepe volt a levente-tízparancsolatnak, a fogadalomnak és a leventeköszöntésnek.³⁵⁸ Nagy hangsúlyt fektettek az istentiszteletek és a különböző ünnepélyek megtartására.³⁵⁹ A leventemozgalom életében vízvonalas volt az 1938-as év. Darányi Kálmán miniszterelnök ekkor hirdette meg a „győri programot”, ami egy egymilliárd pengős hadseregfejlesztési program volt, és sor került a bledi egyezmény megkötésére, amelyben a kisantant tagállamok elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát. A magyar katonai vezetés zöld utat kapott, hogy nyíltan irányítása alá vonja a leventeintézményt.³⁶⁰ Az új honvédelmi reformok a testnevelési kötelezettség katonai előkészítő rendszerre való átalakítását célozták. Az új honvédelmi törvény³⁶¹ értelmében a

³⁵¹ Revízió (latin szó, jelentése: felülvizsgálat), revíziós politika: a békeszerződés felülvizsgálatát, nemzetközi jogi szintű újratárgyalását kívánta elérni elsősorban diplomáciai eszközökkel.

³⁵² ZEIDLER 2009, 80–81.

³⁵³ 1921. évi LIII. törvénycikk a testnevelésről; ROMSICS 2000, 167–169.

³⁵⁴ KEREPESZKI 2010, 104–115.

³⁵⁵ ROMSICS 2010, 181–182.

³⁵⁶ KIS 2015.

³⁵⁷ KEREPESZKI 2010, 104–115.

³⁵⁸ Leventeköszöntés: Szebb (Szabad Erős Becsületes Boldog) Jövőt! – Adjon Isten!

³⁵⁹ KEREPESZKI 2010, 104–115.

³⁶⁰ ROMSICS 2010, 235–270.

³⁶¹ 1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről.

honvédelmi kötelezettség magában foglalta a leventekötelezettséget, a hadkötelezettséget, a honvédelmi szolgáltatások kötelezettségét és a légvédelmi kötelezettséget.³⁶²

1941 nyarán Magyarország belépett a második világháborúba, a hadbalépés pedig hatással volt az élet minden területére hazánkban. A sportélet átszervezése sem váratott magára sokáig. Az Országos Testnevelési Tanács helyett egy szélesebb jogkörrel bíró, centralizáltabb szervezetet hoztak létre, ez volt az Országos Sport Központ (OSK). Megjelent „*a sport mindig honvédelem*” jelszó, amelyet széles körben terjesztettek és hangoztattak. A sport tehát már nem csupán testmozgást jelentett, egyértelműen a honvédelem eszközévé vált ezekben az években.³⁶³ 1941-től a lányokat is bevonták a leventeintézménybe. Szekszárdon is megalakult a leventeegyesület leánycsoportja, a fiúkra kötelező leventekiképzést a lányokra önkéntes alapon terjesztették ki. 1941-ben létrehozták a Honvédelmi Minisztérium VIII. főcsoportját, melynek irányítása alá osztották be a leventeegyesületeket. Ekkor már nyíltan is magas beosztású tisztek kerültek a mozgalom vezetőségébe, például vitéz Béldy Alajos. A leventemozgalom sötét korszaka a nyilas-hungarista hatalomátvétellel köszöntött be. A totális mozgósítás elrendelésével a leventék sorsa megpecsételődött, a leventeköteles fiatalokat frontszolgálatra osztották be. A nyilas kormány rendeletére több tízezer leventét kényszerítettek Németországba, ahol nagyon sokan életüket vesztették a harcok során.³⁶⁴ A leventeintézményt 1945-ben felszámolták, és a Horthy-rendszer összeomlását követő új rendszerben a leventék megítélése negatívvá vált. A kommunista hatalom számára nem volt elfogadható az a nacionalista, vallásos szellemiség, mely a leventemozgalmat jellemezte. Azokra a leventékre, akik túléltek a háborút és hazatértek Magyarországra, a megbélyegzés, rosszabb esetben a Gulág gyűjtőtáborai vártak.³⁶⁵ A háborút követő években a népbíróságok a leventemozgalom számos vezetőjét ítélték el, kezdve a legmagasabb rangú parancsnokoktól egészen az egyszerű leventeoktatókig. Többségüket internálták, vagy hosszabb-rövidebb időre börtönbüntetésre ítélték. Béldy Alajos országos leventeparancsnokot első fokon halálra ítélték, később életfogytiglani kényszermunkára változtatták az ítéletet.³⁶⁶

³⁶² MÁCSAINÉ IVÁN 2019, 480–481.

³⁶³ BARÁT 2019, 59–62.

³⁶⁴ KEREPESZKI 2010, 104–115.

³⁶⁵ VÁRDAI 2019.

³⁶⁶ SZAKÁLY 2008, 115–123.

3.5.1. A szekszárdi leventeegyesület³⁶⁷

A Tolnavármegyei Törvényhatósági Testnevelési Bizottság elnöke a vármegye alispánja volt. A bizottság tagjait három csoport alkotta. Az első csoport azokból állt, akik hivatalból voltak tagjai a bizottságnak,³⁶⁸ a második csoport azokból a személyekből, akiket az Országos Testnevelési Tanács elnöke nevezett ki,³⁶⁹ a harmadik csoport pedig azokból, akiket a törvényhatósági bizottság választott az adott időszakra.³⁷⁰ A testnevelési törvényt végrehajtó rendelet³⁷¹ kihirdetését követően a testgyakorlásra köteles ifjakat leventeegyesületekbe tömörítették. 1924-től Tolna megyében is megalakultak a leventeegyesületek. A Szekszárdi Ifjúsági Levente Testedző Egyesület 1925. február 22-én tartotta alakuló közgyűlését.³⁷² A magyar királyi belügyminiszter 1925. április 25-én a 218354/1925. számú leirattal az egyesület megalakulását tudomásul vette és annak működését engedélyezte. Az alakuló közgyűlésen jelen voltak a leventeegyesületbe önként belépő tagok,³⁷³ valamint 700–800 leventeköteles ifjú. A szekszárdi leventeegyesület elnöke Vendel István polgármester lett.³⁷⁴ 1925 nyarán Szekszárd lakosainak száma 14800 fő volt, a városban ténylegesen összeírt leventekötelesek száma 1287 fő, a szekszárdi

³⁶⁷ MÁCSAINÉ IVÁN 2020a, 335–363.

³⁶⁸ 1927–1929 között: dr. Kramolin Gyula vármegyei tiszti főorvos, Bárdos Ádám királyi tanfelügyelő, Taubler Gyula vármegyei testnevelési felügyelő, Tamás Viktor a szekszárdi Magyar Királyi Állami Garay János Gimnázium igazgatója, a járási főszolgabírók: Reich Oszkár, Becht Ödön, Szongott Edvin, dr. Szabó Elemér, Kenézy László, dr. Karz István, valamint Vendel István polgármester.

³⁶⁹ 1927–1929 között: vitéz Tihanyi Szilárd magyar királyi honvédőrnagy, a vármegyei vitézi szék kapitánya, Faludi Ferenc reálgimnáziumi tanár, dr. Hacks Ferenc királyi ügyész, Kenézy Endre királyi pénzügyigazgató helyettes, dr. Kunczer Jenő ügyvéd, László Aladár királyi műszaki tanácsos.

³⁷⁰ 1927–1929 között: Dőry László nyugalmazott ezredes, földbirtokos, Kiss Lajos esperes plébános, dr. Örfy Gyula vármegyei tiszti főügyész, Weber János felsőházi tag, földbirtokos.

³⁷¹ A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1924. évi 9000. számú rendelete, a testnevelésről szóló 1921. évi LIII. törvénycikk végrehajtásáról (Magyar rendeletek tára 1924, 1456–1469).

³⁷² MNL TML Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

³⁷³ Vendel István polgármester, dr. Bus Lajos városi főjegyző, Kenézy Endre pénzügyi igazgatóhelyettes, Hubrick René testnevelésügyi előadó, Polgár István vármegyei aljegyző, Morvay László vármegyei aljegyző, vitéz Simon Ferenc államrendőrségi irodatiszt, vitéz dr. Tölgyessy Sándor orvos, Debulay József villanytelepi könyvelő, Sárossy Károly polgári fiúiskolai igazgató. Szintén önként csatlakoztak a polgári iskola tanárai: Szörényi János, Paál Samu, Mikula Dezső, Murányi Kálmán, Simon József és Polgár Alajos; valamint dr. Dulin Jenő ügyvéd, Haypál Benő tornatanár, Raffay Sándor tanító, Pigniczky Ferenc gazdasági iskolai tanár, Hivert József nyugalmazott MÁV műszaki tisztviselő, továbbá Makk József, Turi Árpád, Katona József számtisztek.

³⁷⁴ Az alelnöki tisztelet dr. Dulin Jenő ügyvéd töltötte be. A jegyző Turi Árpád vármegyei számtiszt, a pénztáros vitéz Simon Ferenc államrendőrségi irodatiszt, a könyvtáros Katona József számtiszt, az ellenőr pedig Makk József számtiszt lett. A választmányi tagok lettek a hivatalból bekerült ifjúsági oktatókon kívül: Papp István, Föglein Ferenc, Cank Mihály, Szabó István, Reiter Mihály, Takács János, Pettrits Károly, Mészáros Sándor, Schönstein Sándor, Simon János, Sziber Béla, Takács Gyula. A számvizsgáló bizottság három főből állt, Tóth Pál városi főszámvevő mellett Debulay József villamostelepi könyvelő és Tutsni Pál pénzügyi számvizsgáló alkotta.

leventeegyesületbe szervezett levente kötelesek száma pedig 774 fő. Az 1925-ös jelentés szerint csak ideiglenes „játszóter” állt rendelkezésre, mégpedig a vásártér belső része, leventeotthon nem volt, leventeünnepélyt még nem tartottak. A kiképzés hiánya miatt pedig a fogadalom letételére csak 1925 harmadik negyedében kerülhetett sor.³⁷⁵ A téli leventefoglalkozások megtartása a városi iskolák tantermeiben volt lehetséges. A polgári fiúiskola, az újvárosi, a belvárosi, az alsóvárosi római katolikus iskola és az izraelita elemi iskola tantermei alkalmasak voltak erre a célra. 1925 novemberében a Szekszárdi Önkéntes Tűzoltó Testület vállalta, hogy a leventéknek tűzoltókiképzést biztosít, a kiképzést minden hónap első vasárnapján tartották.

A „Levente” szervezési és nyilvántartási adatokról 1926 februárjában készült összesített kimutatás szerint a ténylegesen összeírt leventeköteles ifjak száma 1005 fő volt, míg a leventeegyesületbe szervezett leventeköteles tagok száma 929 fő.³⁷⁶ A leventeegyesületben két szakosztály működött, a labdarúgó és az ökölvívó. Tervbe vették további szakosztályok létesítését is, elsősorban a kerékpáros szakosztályét. A leventeegyesület úszóoktatója Hivert József volt, a labdarúgó intéző pedig Sztaszinó László leventeoktató. A levente dobosok oktatását Vörös Sándor városi dobos végezte. Taubler Gyula,³⁷⁷ a vármegye testnevelési vezetője 1926-ban Haypál Benőt, a szekszárdi reálgimnáziumi tornatanárát bízta meg egy Szekszárdra nézve egységes oktatói program kidolgozásával és az oktatás irányításával.³⁷⁸ 1926-ban továbbra sem volt Szekszárdon leventeotthon, viszont levente átvonulási szállás működött.

1927-ben a leventeegyesület elnöki tisztét Ulrich József vette át.³⁷⁹ Marossy Dezső, városi testnevelési vezető 1927-ben a szekszárdi leventeegyesületet két alosztályra osztotta, a könnyebb adminisztrálás érdekében. Az úgynevezett belvárosi alosztály lett a Séd-pataktól jobbra terjedő városrész. A másik, az úgynevezett újvárosi alosztály pedig a pataktól balra fekvő rész. A belvárosi alosztály főoktatója Edler Lajos szolgálaton kívüli főhadnagy, az

³⁷⁵ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

³⁷⁶ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

³⁷⁷ Horthy Miklós kormányzó 1928. június 17-én avatta vitézzé Taubler Gyulát, aki a nevét ebből kifolyólag vitéz Szekeresre változtatta.

³⁷⁸ *Levente-főoktatói megbízás.* Tolnamegyei Ujság 1926. május 15. (VIII. évf. 19. sz.) 6.

³⁷⁹ Társelnök lett Szabó János és Schnerider János, alelnök dr. Dulin Jenő, dr. Kunczer Jenő és Polgár István. A háznagyti tisztet vitéz Simon Simon töltötte be, a jegyző Krammer János, a pénztáros Gisztl Géza, az ellenőr pedig Hemmert János lett. A számvizsgáló bizottság tagjai: Tóth Pál, Mohay Lajos és Horváth János voltak; választmányi tagok pedig: Kiss Lajos, Horváth Károly, Tóth Lajos, Némerth Gyula, Rubinstein Mátyás, Föglein József, Török Pál (Majsai), Frei János (Takler), Debulay Imre, Ranga Antal, Tóth János (ékszerész), Szejay Sándor, Ürményi Sándor, dr. Gaál Dezső, Malonyay Elemér és vitéz Makray Ferenc.

újvárosi alosztály főoktatója pedig dr. Horváth Árpád vármegyei jegyző lett.³⁸⁰ Miután két csoportra osztották az egyesületet, a város testnevelési vezetője 1927 szeptemberében szabályozta a leventeegyesületbe tartozó leventék kiképzését is.³⁸¹ Marossy Dezső a vármegyei testnevelési felügyelővel történt egyeztetés után úgy rendelkezett, hogy mindkét főcsoportból külön kell összeírni a kerékpáros és a lovas leventéket és névjegyzékbe foglalva egy külön főcsoportban kell őket egyesíteni. Ennek a főcsoportnak Edler Lajos főoktató vette át a szervezését. A lovas szakaszba mindkét főcsoportból azokat a leventéket vették fel, akik erre önként jelentkeztek, volt saját lovuk és lovas kiképzést szerettek volna kapni. A kerékpáros szakaszba szintén azokat a leventéket lehetett felvenni, akiknek volt saját kerékpárjuk és önként jelentkeztek a kerékpáros kiképzésre. A motorkerékpárosokat is ebbe a külön csoportba osztották be. A kerékpáros és a lovas szakaszok kiképzésénél a legnagyobb hangsúlyt a speciális kiképzésre helyezték, az általános kiképzésből csak az elemi tudnivalókat kellett elsajátítaniuk a leventéknek. Mivel Edler Lajos, a belvárosi főcsoport korábbi főoktatója új beosztást kapott, helyét a belvárosi főcsoportnál vitéz Simon Simon töltötte be. A belvárosi főcsoport és az újvárosi főcsoport is két-két szakaszra volt beosztva. A belvárosi főcsoport ½ zászlóalj parancsnoka vitéz Simon Simon főoktató volt. Az első század parancsnoka Hemmert János, a második század parancsnoka Hivert József oktatók voltak. Az újvárosi főcsoport ½ zászlóalj parancsnoka dr. Horváth Árpád főoktató volt. Az első szakasz parancsnoka Blasszauer János, a második szakasz parancsnoka pedig Csankó Imre³⁸² oktatók voltak. Mindkét főcsoportnál úgy kellett a leventék beosztását megoldani, hogy az idősebb leventék kerüljenek az első szakaszba, a fiatalabbak pedig a második szakaszba. A futballcsapat feletti felügyeleti jogot az újvárosi leventeparancsnok kapta meg, a futballcsapat vezetője Sztaszinó László oktató volt. A tűzoltó kiképzésre a leventéket szakaszonként, szakaszparancsnokaik vezetésével rendelték ki. A tűzoltókiképzést Birner István tűzoltó főparancsnok, leventeoktató vezette.

1929. július 1-től Fischer Károly nyugállományú százados lett Szekszárd testnevelési vezetője. 1930 februárjában megalakította a szekszárdi leventeegyesület palánkpusztai csoportját is, hogy a távol lakó leventéknek ne okozzon külön kellemetlenséget a leventeképzésen való részvétel. A leventeoktató Czobor Mátyás lett a palánkpusztai csoportnál, a létszámot egy segédoktató, három tisztes és huszonhét levente alkotta.³⁸³

³⁸⁰ *A Szekszárdi Levente Egylet alosztályai*. Tolnamegyei Ujság 1927. április 9. (IX. évf. 15. sz.) 6.

³⁸¹ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936 (472/1927.).

³⁸² Csankó Imre bevonulásáig ideiglenesen Papp István volt a 2. szakasz parancsnoka, aki Csankó Imre szakaszparancsnok bevonulása után a századnál maradt, mint beosztott tisztt.

³⁸³ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

Hivatalosan a leventeintézmény tagjainak egyenruhában kellett megjelenie a képzéseken, amelyen jelezték a megfelelő korcsoportot és a letett leventepróbákat is. Szekszárdon a leventeifjúság nagy részének túlságosan nagy anyagi terhet jelentett volna az uniformis beszerzése. Nem engedhették meg maguknak tehát az egyenruha használatát, csak a leventesapka viselése volt általános. Egyenruhát a leventeoktatók és segédoktatók, valamint a levente díszszakasz és a leventezenekar viselt. A szekszárdi leventeegyesület zenekarának oktatója Gaszner Nándor zenekarmester volt, a zenekar egyenruháját a szekszárdi szabó, Rózsa Ödön készítette el.³⁸⁴

A testnevelési törvény alapján megalakuló leventeegyesületeknek nagyon fontos feladata volt, hogy kiképzett oktatók felügyeletére bízzák a leventeifjúság nevelését. A törvényhatósági testnevelési bizottság ennek érdekében országsszerte tanfolyamokat szervezett. Folyamatosan szükség volt a leventeintézmény oktatói karának bővítésére és pótlására. Éry Márton alispán 1925 májusában rendelte el, hogy a leventeoktatók díjazása igazolt oktatási óránként minimum egy aranykorona legyen, amelyet visszamenőleg is ki kellett fizetni az oktatóknak, és ezután minden hónapban meg kell kapniuk a járandóságot.³⁸⁵ Az ifjúsági oktatók fokozatai a következők voltak: vezetőoktató, főoktató, oktató és segédoktató. 1924. augusztus 11–25. között Szekszárdon is ifjúsági oktatóképző (testnevelési) tanfolyamot rendeztek, amelyet számos követett a későbbiekben.³⁸⁶ Egy-egy tanfolyamra általában negyven fő körüli pályázó volt, többségében tanítók, papok, jegyzők, és tartalékos tisztek jelentkeztek. A szekszárdi leventeegyesület megalakulásával tíz leventeoktató alkalmazására nyílt lehetőség, de 1925. szeptember 1-től tizenöt főre emelték az oktatók létszámát. Az 1927-es megyei adatok³⁸⁷ szerint a leventeoktatók többsége tanár, illetve tanító volt.³⁸⁸ A szekszárdi leventeegyesületnél megfigyelhető, hogy az oktatók egy része valamilyen fegyveres szervnél³⁸⁹ teljesített szolgálatot, de többségük a város polgári sportegyesületeinek tagságából került ki. Az 1925 júliusáig működésben lévő leventeoktatók között egy nyugállományú tisztt, öt tartalékos tisztt, kettő nyugállományú tartalékos altisztt, egy tanító, és egy cserkésztsiztt volt. Polgári alkalmazásukat illetőleg egy kivétellel aktív

³⁸⁴ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

³⁸⁵ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

³⁸⁶ *Ifjúsági oktatóképző (testnevelési) tanfolyam Szekszárdon*. Tolnamegyei Ujság 1924. augusztus 2. (VI. évf. 31. sz.) 4.

³⁸⁷ Az 1927-es adatok szerint a megyében 233 oktató és ugyanannyi segédoktató teljesítette a leventeoktatást. Az oktatók között volt 152 tanár, illetve tanító, 5 magántisztviselő, 47 köztisztviselő, 14 földműves (birtokos), 12 iparos, 3 kereskedő.

³⁸⁸ *A leventeintézmény mai állása*. Tolnamegyei Ujság 1927. november 12. (IX. évf. 46. sz.) 2–3.

³⁸⁹ Honvédség, rendőrség, tűzoltóság.

hivatali állást töltötték be Szekszárdon. Tanfolyamot azonban csupán három oktató végzett ekkor még Szekszárdon, a következő években folyamatosan pótolták a hiányosságokat. A tanfolyam vezetője Szekszárdon 1925-ben Martin József főelőadó volt. A szekszárdi leventeegyesületnél a testnevelési alap 1928. évi költségvetése szerint három 3 főoktató, 16 oktató és 4 segédoktató volt alkalmazásban. Ezen kívül egy segédoktató dobos, egy segédoktató kürtös, egy karmester és egy segédkarmester dolgozott még az egyesületnél. 1927-ben több leventeoktató is lemondott kinevezéséről. Mivel a leventeegyesület tényleges kivonuló létszáma 750 és 800 között mozgott, az országos testnevelési tanács által kiadott kiképzési tervezet szerint legalább 22 oktatóra volt szükség. Marossy Dezső kérte 6 leventeoktató kinevezését, azonban Szekszárd város polgármestere elutasította a kérést arra hivatkozva, hogy a testnevelési alapan nincs fedezet az újabb oktatók bérezésére. Mindketten az alispánhoz fordultak támogatásért, aki végül a testnevelési vezető javára döntötte el a vitát és határozatot hozott kilenc új leventeoktató kinevezéséről.³⁹⁰ A szekszárdi leventeegyesület oktatói között voltak, akik hosszú éveken keresztül teljesítettek szolgálatot, de olyanok is, akik csak egy rövid időszakot töltöttek a leventeifjúság oktatásával. A kinevezésről való lemondásnak számtalan oka lehetett, vitéz Tölgyessy Sándor például elköltözött Szekszárdról, néhány oktatónak a megromlott egészsége miatt kellett visszavonulnia, és a katonai szolgálat is befolyásolta az oktatók pályafutását. 1938 őszén, néhány hét alatt öt leventeoktató vonult be katonai szolgálatra. Szekszárd megyei város népgondozó kirendeltségének 1938 novemberében kelt levelében, melyet Vendel István polgármesternek küldtek, a leventeoktatókkal kapcsolatos kérés olvasható. A levélben írója megfogalmazta azt is, hogy milyennek is kellett lennie egy elhivatott leventeoktátónak: „A leventeoktátónak tehát a kötelező foglalkozási órák után sem szűnhetik meg működése. A leventeoktató a nap minden szakában oktatója, nevelője a leventének. Ha ez nem így van, ha az oktató csak a megfizetett órákban foglalkozik a levente ifjúsággal, úgy ilyen megbízásra nem érdemes. A cél érdekében felkérem Polgármester urat, mint a Testnevelési Bizottság Elnökét, hogy a jövőben leventeoktátóul csak azokat hozza javaslatba, akik vállalják, hogy a levente szakosztályokban is minden külön díjazás nélkül közreműködnek.”³⁹¹ A levél szerzője a leventeegyesület működésével kapcsolatos elvárásait is közölte: „A levente egyesület munkája ott kezdődik, ahol a kötelező foglalkozási órák munkája befejeződik. Az előképzést vezető és irányító hatóságoknak oda kell hatniuk, hogy a levente egyesület a

³⁹⁰ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

³⁹¹ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (1392/1938. sz.).

*kötelező foglalkozási órákon kívül is működjék. Ez úgy érhető el, ha a levente egyesület szakosztályokban gondoskodik az ifjúság erkölcsi, lelki, szellemi és testi neveléséről.*³⁹²

Minden leventeegyesületben 1938 után szükséges volt megalakítani a nevelési, a légvédelmi és légoltalmi, valamint a lövészsakosztályokat. A nevelési szakosztály előadásainak megtartására általában a helybeli tanítót vagy lelkészt neveztek ki. A légvédelmi és légoltalmi szakosztály vezetésére a város légoltalmi parancsnokát kérték fel. 1939 februárjában a főjegyző felkérte Török István városi tűzoltó parancsnokot, hogy a leventeegyesületben megalakítandó légvédelmi és légoltalmi szakosztály irányítását vállalja el. A lövész szakosztály vezetését pedig a vezető főoktató gondjaira bízták. A leventék politikai pártban nem szerepelhettek. A leventeegyesületekben bármilyen tisztség betöltése csak magyar állampolgárság megszerzését követően volt lehetséges a nem magyar állampolgároknak.

Az 1939-es honvédelmi törvény³⁹³ magában foglalta a leventekötelezettség újbóli szabályozását is: *„1939. II. tc. 7. §. Minden magyar állampolgár ifjú annak az évnek szeptember hó 1. napjától, amelyben 12. életévét betölti, mindaddig, míg tényleges katonai szolgálatát meg nem kezdi, vagy a katonai szolgálatra való alkalmatlanságát végleg meg nem állapítják, az alábbi szabályok szerint leventekötelesek. A leventekötelezettség általában megszűnik legkésőbb annak az évnek szeptember hó 30. napján, amelyben az ifjú a huszonharmadik életévét betölti. Ezen az életkoron túl is leventekötelesek maradnak tényleges katonai szolgálatra való bevonulásukig azok, akik a tényleges katonai szolgálat megkezdésére halasztást kaptak. Levente kötelesek az országban lakó azok az ifjak is, akiknek állampolgársága nem állapítható meg.*³⁹⁴ A magyar királyi honvédelmi miniszter rendelete értelmében 1939-től a leventefoglalkozásokat a hétköznapi délelőttjén vagy délutánján kellett megtartani. Szekszárdon a haderőn kívüli (levente) kiképzést minden szombaton 14 és 18 óra között tartották. A katonai parancsnokságról ezért azt kérték a polgármestertől, hogy a városházán alkalmazott leventeoktatókat³⁹⁵ szombat délutánra mentse fel az irodai szolgálat alól.³⁹⁶

1941-ben átalakították a leventeszervezetet, amennyiben elrendelték leventebizottságok megalakítását. Minden megyei városban leventebizottságot kellett alakítani 1941. április 15-ig. A korábbi községi testnevelési bizottságoknak a

³⁹² MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (1392/1938. sz.).

³⁹³ 1939. évi II. törvény a honvédelemről.

³⁹⁴ ROMSICS 2000, 297–302.

³⁹⁵ Bartinai Jánost, Szablár Bélát, Dörömbözi Istvánt és vitéz Zsigmond Gézát.

³⁹⁶ MNL TML Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (1268./1939. sz.).

leventeképzéssel kapcsolatos teendőit vették át az újonnan megalakított leventebizottságok. Szekszárd város leventebizottsága 1941. április 15-tel 5 év időtartamra megalakult. A bizottságnak hivatalból tagja volt: vitéz Vendel István polgármester, mint elnök, dr. Kelemen József magyar királyi tisztiorvos, Gaál János római katolikus apátplébános, Tóth Lajos református lelkész, Németh Gyula evangélikus lelkész. Szintén hivatalból voltak tagok a szekszárdi iskolák igazgatói,³⁹⁷ dr. Szakáts István királyi közjegyző, a leventeegyesület elnöke és Kristóffy László főhadnagy, a leventeegyesület titkára. A bizottságba Szekszárd megyei város katonai parancsnoksága további három főt³⁹⁸ és két leventeoktatót³⁹⁹ javasolt, akiket a polgármester nevezett ki. Szekszárd megyei város képviselőtestülete pedig három képviselőtestületi tagot⁴⁰⁰ választott a bizottságba.⁴⁰¹ A szekszárdi leventeegyesület elnöke 1941-ben már dr. Kunczer Jenő⁴⁰² volt, 1944-ben pedig dr. Szakáts István.⁴⁰³

3.5.2. Lovas leventék és levente távlovaglások Szekszárdon

A leventemozgalom egyik legfontosabb sportága – a lövészet mellett – a lovaglás volt. Nem sokkal a leventeintézmény létrejöttét követően elkezdődött a lovaslevente szakosztály országos megszervezése. A szekszárdi leventeegyesületnél 1927-ben a belvárosi és az újvárosi főcsoportok mellett létrehoztak egy külön főcsoportot, amely egy kerékpáros és egy lovas szakaszból állt. A főcsoport vezetője Edler Lajos főoktató volt. A lovas kiképzés 1928-ban indult Szekszárdon. A lovaslevente-kiképzés azonban a legtöbb helyen nem volt oly mértékben fejleszhető, mint ahogy elvárták volna. Ennek legfőbb oka az alkalmas lovak hiánya volt, ezért az Országos Testnevelési Tanács úgy döntött, hogy díjmentesen rendelkezésre bocsát lovakat a kiképzés elősegítése céljából. Aki jelentkezett a lovak igénybevételére, kötelezte magát arra, hogy a lovat három évig tartja és a lovas kiképzés

³⁹⁷ Malonyai Elemér igazgató-tanító a belvárosi római katolikus elemi iskola igazgatója, Majnay József igazgató-tanító az újvárosi római katolikus elemi iskola igazgatója, Makk József igazgató-tanító az alsóvárosi római katolikus elemi iskola igazgatója, Gacsályi László igazgató-tanító a csatári községi elemi iskola igazgatója, Héti József igazgató-tanító a felsővárosi református elemi iskola igazgatója, és Schank László igazgató tanító a belvárosi református elemi iskola igazgatója.

³⁹⁸ Marth Ferenc vaskereskedő, Joó Sándor üzletvezető, Domonyai Péter földműves (Domonyai Péter halála után Marth Sándor pékmester került a bizottságba).

³⁹⁹ Bartinai János csoportparancsnok és Papp István csoportparancsnok, akik közül Bartinai János lesz a bizottsági előadó (Bartinai János helyét 1944-ben Patacsi József hittanár, levente főtiszt vette át).

⁴⁰⁰ Frey János, Hangel Andor, Majsai László.

⁴⁰¹ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (3675/1941. sz.).

⁴⁰² MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944.

⁴⁰³ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (3256/1944 sz.).

céljára hetente három napon át 3-3 órára, vagy a vasárnapot kivéve egy hétköznapi napon a leventeegyesület rendelkezésére bocsátja. Az igényelt lovakat Pécsen lehetett átvenni, a szállítási költség az igénylőket terhelte. Az igénylők a lovakat felhasználhatták közmunkára való fogatoláshoz, ha az igénylő a község volt, akkor községi előfogatos lovakként, vagy mint tűzoltó lovakat és csak a megszabott időre kellett a leventekiképzés céljára átengedniük őket. Természetesen csak olyan községekben lehetett igényelni a kedvezményesen kiadott lovakat, ahol a leventeegyesületen belül lovaslevente-csoport működött. A lovaslevente-csoport megalakításához 12 levente jelentkezésére volt szükség.⁴⁰⁴ Szekszárdon 19 igénylő összesen 36 ló kiutalását kérte.

Rudnyánszky Ferenc huszárőrnagy 1926-ban kezdeményezte, hogy szervezzenek a lovas leventék részére távlovaglást. A programhoz tekintélyes pártfogót is talált vitéz nagybányai Horthy István nyugalmazott lovassági tábornok, a kormányzó bátyjának személyében. Horthy István komoly katonai pályát járt be. IV. Károly lovassági oktatója volt, 1913–1914-ben a császári és királyi jász-kun 13. huszárezred parancsnoka. Az első világháborúban dandárparancsnok, a Nemzeti Hadsereg megszervezésekor lovassági felügyelő, majd altábornagy. Mint lovassági tábornok vonult nyugdíjba, a felsőház létrehozásától (1927) egészen 1937-ben bekövetkezett haláláig Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági képviselője volt. A távlovaglást minden évben az idős tábornok vezette, akiről köztudott volt, hogy legalább napi két órát tölt a nyeregben. 77 éves korában, orvosának utasítása ellenére törött lábbal lovagolta végig az országos túrát. A távlovaglások évről évre nagyobb hírnévre tettek szert. A kispazda és levente lovasokhoz hazai úrlovasok és külföldi előkelőségek, arisztokraták és politikusok is csatlakoztak.⁴⁰⁵ Egy-egy távlovaglás alkalmával 400–500 kilométeres távot tettek meg a lovasok. Az útvonal minden évben változott. A szervezők igyekeztek propagandacélra felhasználni a távlovaglásokat. Szándékuk az volt, hogy Magyarországot megismertessék a külföldi vendégekkel, akik majd „*hazájukban szószólói lehetnek a magyar ügynek és tanúi a trianoni igazságtalanságnak*”. A túraút során magánházaknál szállásolták el a résztvevőket, és mindenütt hatalmas ünnepléssel, kulturális programokkal, díszebédekkel és mulatsággal fogadták őket. A propagandacélok mellett gazdasági érdekek is húzódtak a háttérben. A távlovaglásokon gazdag gyárosok és földbirtokosok is részt vettek és a szervezők abban reménykedtek, hogy a külkereskedelmi kapcsolatokra mindez pozitív hatást gyakorol majd. Rudnyánszky Ferenc

⁴⁰⁴ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

⁴⁰⁵ *Fontos gazdasági érdekek kívánják a lovaslevente intézmény megszervezését.* Magyar Jövő 1929. január 5. (IX. évf. 4. sz.) 6.

örnagy, a távlovaglások főszervezője soha nem mulasztotta el beszédeiben felhívni a figyelmet a kiscgazda lovassport nemzetgazdasági fontosságára.

Szekszárd történetében a legemlékezetesebb az 1932. évi távlovaglás volt, amely alkalmával egy egész napot a városban töltöttek a lovastúra résztvevői. A Magyar Gazdák Országos Lovas Egyesülete már kora tavasszal elkezdte szervezni a programot, Szekszárdon is komoly előkészületek történtek. A Tatóról induló lovasok útvonala a következő volt: Felsőgalla, Bicske, Alcsút, Vál, Kiszszentpéter, Martonvásár, Ercsi, Adony, Dunapentele, Dunaföldvár, Solt, Harta, Dunapataj, Kalocsa, Gerjen, Fadd, Tolna, Szekszárd, Bonyhád, Pécsvárad és a végállomás Pécs. Május 23-én 11 óra 30 percre várták a résztvevők Szekszárdra érkezését.⁴⁰⁶ Tolna megyében Eördögh Zoltán magyar királyi gazdasági felügyelő kalauzolta a lovas csapatot, amelyet vitéz nagybányai Horthy István, György szász-meiningeni herceg és Rudnyánszky Ferenc őrnagy vezetett.⁴⁰⁷ Szekszárdra beérkezve a Rákóczi, Széchenyi utcákon és a Garay téren át vonultak a Béla király térre, amelyet erre az alkalomra a vendég lovasok zászlóival díszítettek fel. A templom előtt fogadóbizottság várta őket, amelynek élén Szévald Oszkár alispán állt. A fogadóbizottsággal szemben sorakozott fel a lovascsapat. A múzeum gyűjteményében található Borgula-fotón a lovasok között a távlovaglás vezetője, vitéz nagybányai Horthy István nyugalmazott lovassági tábornok is látható. A távlovaglásnak kétségtelenül volt gazdasági haszna Tolna megyére nézve, a hollandok ugyanis 21 lovat vásároltak meg azzal a céllal, hogy a Hollandiában létesítendő magyar mintaistállóba állítsák be őket, és eladásra került 30 vagon rozs és több ezer liter bor.⁴⁰⁸ A távlovaglásokon olyan vendégek vettek részt, mint például Frank von Papen korábbi német kancellár, Németország bécsi nagykövete, de a lovasokkal ott volt a *New York Herald* európai főszerkesztője, a legnagyobb német sportlap, a *Sport im Bild* szerkesztője és a *Le Sport Universel Illustré* című francia lap munkatársa. A túráknak köszönhetően Magyarországra látogattak neves politikusok, katonatisztek, írók és újságírók. A külföldi lovasok között sokan vezető szerepet töltöttek be hazájuk gazdasági életében. A hollandok és a németek általában a mezőgazdasági és a gyáripari dolgok iránt érdeklődtek, a francia, svéd, észt, litván és a holland résztvevőket különösen a magyar lovak érdekelték, míg az olasz vendégek leginkább a magyar nacionalizmust kívánták megismerni.⁴⁰⁹ Horthy

⁴⁰⁶ *Kiscgazda távlovaglás a vármegyében*. Tolnamegyei Ujság 1932. április 9. (XIV. évf. 27. szám) 3.

⁴⁰⁷ *Kiscgazda és levante távlovaglás*. Tolnamegyei Ujság 1932. május 18. (XIV. évf. 38. szám) 1–2.

⁴⁰⁸ *A dunántúli távlovaglás résztvevői a vármegyénkben*. Tolnamegyei Ujság 1932. május 28. (XIV. évf. 41. szám) 1.

⁴⁰⁹ A Pesti Hírlap 1937. évi naptára 90.

István 1937 őszen bekövetkezett halála után is igyekeztek a megszokott színvonalon megrendezni a lovastúrákat, amelyeket ezután Horthy István emlék távlovaglás néven tartottak számon.⁴¹⁰ A második világháború és főként a háborút követő politikai változások viharai azonban elsodorták ezt a hagyományt, amely idővel a feledés homályába merült.⁴¹¹

3.5.3. A leventemozgalom megítélése

Amióta a testnevelési törvény létrehozta a leventeintézményt, megítélése számos változáson esett át. A Horthy-korszakban ez az intézmény volt (kötelező volta miatt) a legnagyobb taglétszámú ifjúsági mozgalom. Fennállása során, sokféleképpen igyekeztek népszerűvé tenni, azonban korántsem volt olyan közkedvelt, mint ahogy a korabeli sajtóban feltüntették. *„A testnevelési törvény nagyfontosságú gondolatnak adott életet. Nem arról van itt szó, hogy fiainkat azért tömörítsük a Levente Egyesületekbe, hogy ott őket katonailag képezzék ki, hanem egyedül azt célozza, hogy a magyar ifjúság a testét acélossá, rugékonnyá, hajlékonnyá eddze és az a betegségekkel szemben is ellentállóvá legyen. De célja a testnevelésnek még az is, hogy a magyar ifjúságot a nem megfelelő helyekről, társaságoktól elvonatja és kellő felügyelet mellett hasznosan és kellemesen elszórakoztassa. Örömmel jelentette az alispán, hogy a Levente-Egyesület már közel 60 községben megalakult s a hazafias munka ezekben a községekben lelkes vezetők oktatása mellett szép sikerrel már javában folyik.”*⁴¹² A leventeifjúság a testnevelési kötelezettséget a legtöbb esetben nyűgnek tekintette, és ha csak tehette, igyekezett kibújni alóla. Minden hónapban több száz fegyelmi eljárás indult a szekszárdi leventeegyesület mulasztó leventéivel szemben. Az újságokban azonban legtöbbször az elismerés hangján írtak a leventemozgalomról és csak elvétve fordult elő, hogy megemlítették egy-egy levente mulasztását, mintegy egyedi esetként feltüntetve azt. *„A cserkészlet mellett szépen fejlődik a levente intézmény is és ezen nagy nemzeti gondolat iránt első időben mutatkozott ellenszenv és idegenkedés erős mértékben lelohadt a lelkekben és a szülők is örömmel küldik gyermekeiket e hasznos, de egyben üdítőleg ható, szórakoztató foglalkozáshoz.”*⁴¹³ A vármegyei jegyző, dr. Horváth Árpád így fogalmazott 1926 szeptemberében: *„Megkezdődött ismét a nagy nemzeti újjáépítő munka egy újabb periódusa. A megcsonkított, leromlott kis Magyarország szívét megdobogtatja, új*

⁴¹⁰ Akik lóhátról szerették meg Magyarországot. Esti Ujság 1939. április 23. (IV. évf. 92. sz.) 8.

⁴¹¹ MÁCSAINÉ IVÁN 2020c

⁴¹² Az alispáni jelentés. Tolnamegyei Ujság 1925. április 4. (VII. évf. 13. sz.) 4.

⁴¹³ Az alispáni jelentés. Tolnamegyei Ujság 1926. augusztus 14. (VIII. évf. 32. sz.) 1.

reménnyel, ezeréves múltjának dicsőségével tölti el legszebb intézményének, a »Leventének« erősödése és izmosodása. – A magyar égbolt még borult, de halvány csillogásában is biztatóan keresi, látja már minden magyar szem a szebb jövőhöz vezető tejutat – a leventék útját. A »Levente« felségesen magyar létszükséglet, olyan intézmény, ami a destruktív világrombolásnak fáj, mert ökölbe szorított kézzel áll ellen. Igyekszik a közönyt, a beletörődést megakadályozni. A régi haza képét és vágyát a fogékony ifjú lelkekbe kitörölhetetlenül belevésni. A jobb jövőbe vetett hitet erőssé tenni és főleg a nemzeti érzést és gondolatot minél öntudatosabbá tenni.”⁴¹⁴

A háború után sok minden megváltozott Magyarországon, a korábbi korszak megítélése negatívvá vált. A Horthy-rendszert a helyi sajtóban is fasiszta rendszernek, a leventemozgalmat pedig fasiszta szervezetnek titulálták. „Magyarországon a második világháborút megelőzően az 1921. évi testnevelési törvény, a leventemozgalom beindítása legalizálta a katonai képzésre való felkészítést, a legvadabb nacionalista-soviniszta-militarista szellemben.”⁴¹⁵ „A klerikális reakció a sovíniszta revizionizmus szellemével fertőzte az ifjúságot. [...] A revizionizmus édestestvére a militarizmus. Az ifjúság bevonása a revizionista politikába, megkívánta a katonai szellem ápolását, a fegyveres kiképzést és a háborúra való előkészítést. Ezt a célt szolgálta a Horthy-kormányok támogatta cserkészmozgalom és a leventeintézmény. Prohászka püspök a cserkésztől »a keresztény nemzeti szellem megújhdását« várta. Ebbe a mozgalomba a munkás és paraszt ifjúságot is be akarták vonni. [...] A cserkészmozgalom fasiszta volt a velejéig. [...] A cserkésztervszerűen készítette elő az ifjúságot a második világháborúra. Ezt a külsőségek is megmutatták. A felavatás például katonai formák között, katonai hatóságok részvételével és papi segédlettel történt. A cserkészvezetők között a papok és szerzetesek mellett szép számmal szerepeltek horthysta katonatisztek és tisztviselők. [...] Nem meglepő az sem, hogy egy ilyen társadalmi összetételű vezetőség a hangsúlyt a militarista szellemre fektette. A leventeintézmény a cserkésztől kapta mind a kiképzőket, mind pedig a nevelési módszereket. [...] Mindebből kitűnik, hogy a klerikális reakció a háborús örületben a Horthy-fasizmusnak jó katonákat akart nevelni, illetve alkalmas ágyútölteléket akart szállítani. Ezt a célt szolgálta az ifjúság körében kifejtett agitációja.”⁴¹⁶ A leventeintézményről a Horthy-korszakban, mint egy rendkívül népszerű, hazafias

⁴¹⁴ *Levente-beköszöntő*. Tolnamegyei Ujság 1926. szeptember 25. (VIII. évf. 38. sz.) 5.

⁴¹⁵ *Iskola és honvédelmi nevelés*. Tolna Megyei Népújság 1967. december 13. (XVII. évf. 294. sz.) 5.

⁴¹⁶ *A klerikális reakció romboló munkája az ifjúság között a Horthy-fasizmus alatt*. Tolnai Napló 1953. június 25. (X. évf. 147. sz.) 2.

mozgalomról tudósított a propaganda. A kommunista korszakban pedig egyértelműen elítélték, fasisztának tartották a mozgalmat, gyakran összemossa a cserkészzel, rosszabb esetben a Hitlerjugenddel. A leventéket, akik korábban kényszerből vettek részt a foglalkozásokon, hirtelen megbélyegezték, ezért a felnövő fiatalok legtöbbször nem is beszéltek ifjúságuk ezen időszakáról. A szekszárdi népbíróság több száz peranyagot tartalmazó iratanyagában mindössze öt esetben fordul elő korábbi leventeoktatók elleni eljárás.⁴¹⁷ A szekszárdi népbíróság I. számú tanácsa október 11-én hirdetett ítéletet Patacsi József „háborús bűnösséggel vádolt gimnáziumi hitoktató” ügyében. A vádak Patacsi ellen a következők voltak: nyilas jelvény viselése (a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség gyűlésén), Szovjetunió ellenes uszítóbeszéd (melyek újsággözleményben is megjelentek), és a legsúlyosabb vád, miszerint „a szekszárdi leventeifjúságot a nemzetőrségbe sorozva nyugatra kísérte”.⁴¹⁸ Patacsi a Tolnamegyei Ujság egyik 1943-as cikkében még pozitív megítélésben részesült: „Patacsi József róm. kat. hittanár, leventeoktató gyűjtőhatású előadása sokak lelkében indítást adott a leánylevente egyesületek megszervezésére.”⁴¹⁹ Az első tárgyalás napján a szekszárdi gimnázium tanulói a tanári kar vezetésével felvonultak a vádlott szabadon bocsátását követelve. A szekszárdi népbíróság végül felmentette a „háborúra uszító paptanárt”.⁴²⁰ Annak ellenére, hogy a szekszárdi népbíróság elrendelte Patacsi József szabadlábra helyezését, az ÁVO⁴²¹ letartóztatta, és végül csak 1947. január 22-én szabadult.⁴²²

A leventemozgalom megítéléséhez hozzátartozik annak vizsgálata, hogyan viszonyultak az érintettek – a testnevelésre kötelezett korosztály – a keretek közé szorított sportolás lehetőségéhez. Minden településen nyilvántartást kellett vezetni a leventeköteles fiatalokról. Így tudták ellenőrizni a foglalkozásokon való részvételt. Az igazolatlanul hiányzók szüleiket súlyos pénzbírságokkal vagy akár elzárással is büntették. A 18 évet betöltött leventéknek maguknak kellett a felelősséget vállalniuk, igazolatlan hiányzás esetén ők viselték a büntetést. A fiatalok körében a leventeintézmény meglehetősen népszerűtlennek számított, és jellemzően igyekeztek kibújni a rájuk rótt kötelezettség alól. Szekszárd vezetőségén a leventeintézmény fennállása alatt folyamatosan gondot okozott a leventék

⁴¹⁷ MNL TML XXV.11. Szekszárdi Népbíróság iratai 1945 – 1947

⁴¹⁸ *A szekszárdi népbíróság ismét levizsgázott.* Új Dunántúl 1945. október 17. (II. évf. 231. szám) 3.

⁴¹⁹ *Pedagógiai szeminárium.* Tolnamegyei Ujság 1943. február 12. (XXV. évf. 10. szám) 2.

⁴²⁰ *A szekszárdi népbíróság ismét levizsgázott.* Új Dunántúl 1945. október 17. (II. évf. 231. szám) 3.

⁴²¹ Az Államvédelmi Osztály (ÁVO) a Belügyminisztérium különleges testülete, amely eredetileg a háborús bűnösök felkutatásával foglalkozott. ROMSICS 2010, 343.

⁴²² Magyar Katolikus Lexikon <https://lexikon.katolikus.hu/P/Patacsi.html> (utolsó letöltés: 2025. 01. 24.)

engedetlensége. Vendel István polgármester számos alkalommal intézett felszólítást⁴²³ a város lakosságához, hogy visszaszoríthassa a leventeifjúság körében elszaporodó mulasztásokat. 1925 májusában Hubrick René testnevelési vezető a városi tanácshoz intézett levelében arra hívta fel a figyelmet, hogy mennyire fontos lenne a mulasztások kordában tartása: „A »Szekszárdi Ifjúsági Levente Testedző Egyesület« megalakulása után az iskolán kívüli ifjúság testnevelése az intéző bizottság által kijelölt oktatók által folyó évi március hó 15.-étől kezdődőleg hetenként (vasárnap délután 3–5 óráig) kettő órában az országos testnevelési tanács által megállapított irányelvek szerint megkezdődött. Az egyesülethez kijelölt oktatók mindent elkövetnek, hogy a megbízatásukhoz híven, lelkiismeretes pontossággal és ügybuzgalommal hivatásuknak eleget tegyenek, azonban sajnálattal kell megállapítani azon körülményt, hogy a Levente tagok körében az egyesülettől való távolmaradásra történik izgatás s ennek folyamányaként a kötelező testnevelési előadásokról a tagok elmaradnak. Így nem várható a kívánt eredmény s különben is olyan rossz hatást szül a megjelenő tagokra társaik – (megtorlatlanul hagyott) mulasztása, elmaradása – hogy az eddig pontosan megjelenő tagok távolmaradásától kell tartani, illetve hogy a rendelet, mellyel az illetők kötelezettek az iskolán kívüli testnevelésre, általuk negligálva lesz.”⁴²⁴ A testnevelési vezető aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban is, hogy mennyire népszerűtlen Szekszárdon a leventeegyesület: „Sok ellensége van városunkban a Levente egyesületnek, mert a lakosság nem kis része a célnak magasztos, üdvös voltát megérteni, elismerni képtelen. Köztudomású, hogy városunk egyik szerzett testületének gyűlésén elhatározott a Levente egyesület megszüntetése iránti lépések megtétele, melynek hatása már észlelhetővé lett az összejöveteleken. Az oktatás alkalmára igénybevett vásártér belső részletének elfoglalhatása miatt is kifogással élt a területi bérlő, nyilván a Levente egyesület ellenségeinek rábeszélésére, ami Dr. Bus Lajos városi főjegyző közbelépésével kedvezően elintéződött.”⁴²⁵

A helyzet az idő múlásával sem javult. A vármegyei testnevelési felügyelő ellenőrző szemléin megállapította, hogy 1937-ben az előírt foglalkozásokról igazolatlanul távol maradó leventék száma a létszámhoz viszonyítva 30–40%-kal emelkedett. Stocker Géza, a szekszárdi leventeegyesület vezető főoktatója 1937 decemberében jelentést tett Vendel István polgármesternek az igazolatlanul mulasztó leventék magas arányának ügyében. Négy okot jelölt meg a főoktató a mulasztások nagy számának magyarázataként. Első helyen

⁴²³ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936 (1837/1925. sz. Hirdetmény).

⁴²⁴ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936.

⁴²⁵ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944.

említette, hogy a leventeegyesület részére a testnevelési törvény rendelkezése szerint a városi hatóság által kiadott leventenyilvántartások nem tartalmazták az összes Szekszárdon élő leventeköteles ifjút. Ennek oka, hogy az ide érkezők általában nem tettek eleget bejelentési kötelezettségüknek. A másodikként felhozott lehetséges ok, hogy a mulasztó leventék névjegyzékét hiába adták át a rendőrségnek a foglalkozásokhoz való elővezetetés érdekében, a rendőrség tömegesen nem tudta előállítani őket. A megrögzött mulasztó leventék előállítására csak hetek múltával került sor. A város külterületein lakókat pedig egyáltalán nem állt módjukban előállítani, így ezek nagy része nem is járt foglalkozásra. Harmadik sarkalatos pontként az előállítások rossz körülményeit jelölte meg a főoktató, aki szerint ez a büntetés akár több kárt okozhatott, mintha büntetlenül maradt volna a mulasztás. Így fogalmazott: *„Az így mégis előállított néhány megrögzött távolmaradót, az egyéb fegyelmezetlenséget és mulasztást elkövetőkkel egyetemben a testnevelési törvény rendelkezése értelmében kiszabandó visszatartás büntetéssel kellene sújtani büntetésből a foglalkozáson való részvétel után, amely célra szükséges és alkalmas helyiség többszöri kérelem ellenére nem áll rendelkezésre, a város erről nem gondoskodott, így a leventéket az előírt módon büntetni nem tudjuk. Ha mégis feltétlen szüksége mutatkozott a visszatartásnak, akkor pár leventét a rendőrségre állítottunk elő a kiszabott visszatartási büntetés kitöltésére, ahol azonban hely hiányában a rendőrségi folyosón tartatnak vissza, ahol bűnözők, sőt nem egyszer ugyanakkor kéjnlők is tartózkodnak kihallgatásra várva. Mivel az egyesület céljaival ez ellenkezik, de a testnevelési törvény is másképp intézkedik e büntetés végrehajtásáról, az egyesület lehetőleg a rendőrségi folyosót fenti indokok alapján csak a legszükségesebb esetben veszi igénybe. Az pedig, hogy a fenti 2. pont alapján néhány leventét a rendőrség előállít és az a foglalkozáson részt vesz, nem büntetés a megrögzötten mulasztó levente részére, mert tudja, hogy ismét heteknek kell elmúlnia, amíg újra sor kerülhet, elővezetésére, így érthető hogy büntetés hiányában a foglalkozáson nem jelenik meg, míg elő nem vezetik.”*⁴²⁶ Negyedik ok pedig a vezető véleménye szerint az volt, hogy a testnevelési törvény értelmében kiszabott pénzbüntetés csak a legkritább esetben volt behajtható. A távolmaradó leventék nagy része szegény szülők gyermeke volt, akik nem tudták megfizetni a büntetéseket. Stocker Géza javaslatokkal is előállt a helyzet javítására vonatkozóan. Meglátása szerint először is Szekszárd összes alkalmazottat tartó kereskedőjét, iparosát és gazdasági cselédet tartó gazdáját figyelmeztetni kell a testnevelési törvény rendelkezéseire, amely szerint alkalmazottaikat kötelesek a leventefoglalkozásokon való részvételre

⁴²⁶ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (1937. december 15.).

elengedni és rászorítani, tehát bejelenteni is. Ellenkező esetben velük szemben szigorú pénzbírság kivetését javasolta, amely minden bizonnyal behajtható lenne. A mulasztó leventék legnagyobb százaléka az idegenből származó alkalmazottakra esett, akik ideérkezésük titokban tartásával nem kerültek nyilvántartásba. Második pontban a főoktató javasolta a polgármesternek, hogy a rendőrök számának emelésével tegye lehetővé a gyakoribb elővezetéseket. Sürgette továbbá egy visszatartási helyiség kijelölését, amelyről a testnevelési törvény is rendelkezett. Úgy vélte, hogy a városházán üresen álló raktárhelyiség tökéletesen megfelelhet a célnak. *„Szükséges ehhez azonban megfelelő és teljesen megbízható hatósági megbízott kirendelése (tűzoltó, kisbíró) a büntetés végrehajtásának foganatosítására, sőt időnkénti ellenőrzésre, hogy mulasztás ne történhessen, a kirendelőnek ellenőrzésére is szükség lenne, hogy a levante az egyesület oktatói kara által, avagy súlyosabb esetben Polgármester úr által kiszabott büntetést valójában ki is töltse.”*⁴²⁷ Stocker Géza javaslatai közül a legfontosabbnak az alkalmazottaik levanteképzését szabotáló munkáltatók megbüntetését tartotta és ennek bevezetését sürgette leginkább.

1938-ban a testnevelési és népgondozó kirendeltség előljáró parancsnoka a kiképzési év folyamán ismételten azt tapasztalta, hogy a szekszárdi levanteegyesület állapota úgy kiképzés, mint fegyelem tekintetében fokozatosan, de különösen 1938. évben nagymértékben romlott.⁴²⁸ *„A fegyelem csökkenése különösen abban csúcsosodott ki, hogy a leventék mind nagyobb és nagyobb számban hiányoztak igazolatlanul, és ha a rendőrség az ilyeneket elő is vezette, még az aznapi foglalkozásról megszöktek. A kiképzés csökkenését világosan mutatta a folyó évi vármegyei verseny, hol a szekszárdi levante-versenyszakasz igen gyengén szerepelt és nagyon rossz helyezést ért el.”*⁴²⁹ Az előljáró az eredménytelenség és a fegyelem lazulásának okát a levanteoktatók, elsősorban a vezető főoktató, Stocker Géza alkalmatlanságában látta. Véleménye szerint Stocker Géza nem tudott egy ilyen nagy levanteegyesületet összetartani, fegyelmezni és a levanteképzést irányítani. Ezért javasolta a vezető levante főoktató leváltását. A többi nem megfelelő oktató leváltására fokozatosan került sor. A mulasztások azonban a későbbiekben is gondokat okoztak. A vármegyei katonai parancsnok 1939 januárjában figyelmeztette a polgármestert, hogy a levante fegyelmi ügyeket egy héten belül kell intézni, mivel az a tapasztalat, hogy a szekszárdi

⁴²⁷ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levante iratok 1937–1944 (1937. december 15.).

⁴²⁸ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levante iratok 1925–1936 (375/1938. sz.).

⁴²⁹ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levante iratok 1925–1936.

leventeegyesület vezető főoktatója nem intézi ezeket időben. A figyelmeztetés idején is több mint 200 ilyen ügy várt elintézésre.

3.5.4. A szekszárdi leventeegyesület kapcsolata a polgári sportegyesületekkel és a cserkészettel

Az 1925-ben létrehozott Szekszárdi Ifjúsági Levente Testedző Egyesületnek oktatókra volt szüksége. Az első években a leventeoktatóknak több, mint a fele a Turul Sportegyesület tagjaiból került ki Szekszárdon. 1925-ben a 23 leventeoktatóból (akik az év során hosszabb-rövidebb ideig az egyesület alkalmazásában álltak) 14 volt a Turul tagja. Taubler Gyula,⁴³⁰ a vármegye testnevelési vezetője 1926-ban Haypál Benőt, a szekszárdi reálgimnázium tornatanárát bízta meg az oktatói program kidolgozásával és az oktatás irányításával. Haypál Benő a Szekszárdi Turul Sportegyesület megalakulásakor annak igazgatója volt, valamint a vívószakosztály vezetője. A leventeegyesület úszóoktatója, a szintén Turul-tag Hivert József lett, aki a Turulnál a vízipólót oktatta. Dr. Horváth Árpád főoktató és Ulrich József – aki 1927-ben lett a leventeegyesület elnöke – szintén a Turul soraiból került ki. A leventeegyesület belvárosi főcsoportban a két századparancsnok Hemmert János és Hivert József, az újvárosi főcsoportban pedig Blasszauer János és Csankó Imre leventeoktatók mindannyian a Szekszárdi Turul Sportegyesület tagságához tartoztak. A leventék tűzoltókiképzését a szintén Turul-tag Birner István tűzoltó főparancsnok, leventeoktató vezette. A Turul tagjai között tehát szép számmal találunk olyanokat, akik a leventében is feladatot vállaltak. Azonban nem csak a Turul sportolói képviseltették magukat a szekszárdi leventeegyesületben. A másik nagy hagyományokkal rendelkező városi sportegyesület a Törekvés köréből is kerültek ki leventeoktatók. A levente labdarúgócsapat intézője az a Sztaszinó László leventeoktató volt, aki a Törekvés futballcsapatánál töltött be fontos pozíciót. Sztaszinó László neve a Turul 1924-es taglistáján is szerepelt, és 1928-ban őt választották Szekszárd város labdarúgó szövetségi kapitányának, az ő feladata volt a városközi mérkőzésekre összeállítani Szekszárd válogatott labdarúgó csapatát. Futballmeccseken rendszeresen mérték össze erejüket a leventék Szekszárd labdarúgóival, ilyenkor gyakran vegyes csapatot állított ki a város a Turul és a Törekvés sportolóiból. Később a Tolnavármegye Sportegylet állandó ellenfele maradt a szekszárdi

⁴³⁰ Horthy Miklós kormányzó 1928. június 17-én avatta vitézzé Taubler Gyulát, aki a nevét ebből kifolyólag vitéz Szekeresre változtatta.

leventeegyesületnek. Gyakran rendeztek a polgári sportegyletek a leventeegyesülettel közös sportünnepélyeket, ahol a leventékkel együtt mutatták be a Turul és a Törekvés, 1931 után pedig a Tolnavármegye sportolói fizikai felkészültségüket. Az állami támogatás révén a leventeegyesület sokkal jobb anyagi helyzetben volt, mint az állandó gondokkal küzdő Törekvés, Turul, majd később Tolnavármegye Sportegylet. Szekszárd kisvárosi jellegéből adódóan nagy volt az átfedés a leventeegyesület és a polgári egyesületek tagjai között. A város régi sportolói leventeoktatóként vettek részt a leventeegyesület munkájában, a fiatalság pedig – kötelezettsége révén is – elsősorban a leventében sportolt.

A cserkészmozgalom és a leventeintézmény rivalizálása, a két szervezet között kialakuló ellenséges viszony nem volt jellemző Szekszárdon. Ennek oka minden bizonnyal Szekszárd kisvárosi jellegében keresendő, hiszen számos esetben találunk átfedést a szervezetek tisztségeit betöltők személyében. Egyik ilyen példa a Csongrádról áthelyezett Róder Pál, aki 1932 és 1935 között a Garay gimnázium igazgatója volt. Róder Pál cserkésztsiszt, az Országos Magyar Cserkészszövetség VI – VII. kerületének társelnöke, a Tolna megyei cserkész intéző bizottság elnökhelyettese volt és mellette a Szekszárdi Levente Egyesület társelnöki tisztét is betöltötte.⁴³¹ 1936-ban Róder Pált a korábbi igazgatóhelyettes, Faludi Ferenc követte az igazgatói székben. A gimnázium tanári karában számos cserkésztsisztet találunk,⁴³² közülük többen szorosán kötődtek a leventeintézményhez is.⁴³³ Faludi Ferenc maga is cserkésztsiszt⁴³⁴ volt, emellett Tolna vármegye és Szekszárd testnevelési bizottságának tagja. A gimnáziumban a leventeórákat hétfőnként tartották. A főoktató vitéz Berend Iván tanár, az oktatók: Bessenyei Gyula, Mayer Péter, Muhoray András és Patacsi József intézeti tanárok voltak.⁴³⁵ A Szekszárdi Levente Egyesület és a „Szekszárdi Cserkészek” (40. számú cserkészcsapat) közötti viszony kifejezetten jónak volt mondható. Gyakran vettek részt közösen a városi ünnepélyeken, sportversenyeken.

⁴³¹ *A tanárok társadalmi és irodalmi működése.* A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Reálgimnázium XXXIX. évi értesítője az 1934 – 35. tanévről. 17.

⁴³² Csapó Jenő cserkészcsapattsiszt, a Tolna megyei cserkészszervezet főtitkára, a vármegyei cserkésztsiszt próbáztató bizottság tagja. Mentz János cserkésztsiszt, a Tolna megyei cserkészszervezet kiscserkészügyi előadója, a vármegyei próbáztató bizottság tagja. Patacsi József cserkészcsapattsiszt, a Tolna megyei cserkészszervezet vezetőtsiszt-helyettese. Surányi Károly cserkészcsapattsiszt, cserkészparancsnok, cserkészszervezet ellenőrzője, a vármegyei cserkésztsiszt próbáztató bizottság tagja. Wallacher László a községi iparostanonciskola igazgatója, a 670. sz. I. Béla király cserkészcsapat szervezőtestületének elnöke, valamint a Szekszárdi Levente Egyesület választmányi tagja. Muhoray András cserkésztsiszt, vármegyei cserkészellenőr, leventeoktató.

A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Gimnázium XLIII. értesítője az 1938 – 39. tanévről. 18.

⁴³³ A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Gimnázium évkönyve az 1939 – 40. tanévről. 22.

⁴³⁴ A IV. cserkész kerület intézőbizottságának társelnöke, Tolna vármegye cserkész intéző bizottságának elnöke, a vármegyei cserkésztsiszt próbáztató bizottság elnöke.

⁴³⁵ A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Gimnázium évkönyve az 1940 – 41. tanévről. 7.

3.6. A sport infrastruktúrájának fejlődése Szekszárdon a Horthy-korszakban

3.6.1. Az előző korszak sportlétesítményeinek sorsa

Szekszárdon az első világháborúig terjedő időszakban megjelenő sportágak a következők voltak: a kerékpározás, az úszás, a tenisz, a vívás és a labdarúgás. Ezen sportok meghonosodása a városban szükségessé tette bizonyos infrastruktúra kialakítását. Tenispályákat, korcsolyapályát és labdarúgópályát hoztak létre a városban és a közeli Csörge-tavon strandfürdőt alakítottak ki. Az első világháborút követő években azonban ezeknek a sportlétesítményeknek az állapota jelentősen leromlott. Az 1920-as évek közepére kialakult Szekszárdon egy olyan sajnálatos helyzet, hogy hosszú hónapokon át nem volt egyetlen olyan pálya sem, ahol a város labdarúgó csapatai megtarthatták volna edzéseiket. Az addig használt labdarúgópályát az Országos Földbirtokrendező Bíróság házhelynek osztotta ki és a város kénytelen volt a régi vásártér területén egy új, bekerített sportpályát kialakítani, amely végül 1927. őszére készült el, az ünnepélyes felavatására szeptember 8-án került sor. Az új sportpálya megnyitásától olyan sportágak fellendülését várták, mint az atlétika, a tenisz és természetesen a labdarúgás.

Szekszárd úszói sem voltak jobb helyzetben, mint a labdarúgók. A városnak voltak tehetséges úszói, de nem volt uszodája, sem strandfürdője, nem volt olyan alkalmas hely, ahol biztosítani tudták volna a gyakorlási lehetőséget a sportolóknak. A szekszárdi strandfürdő ügye éveken keresztül foglalkoztatta a város sportolni vágyó közönségét. 1922-ben részvénytársasági alapon szándékoztak megteremteni az uszodát, a terv azonban nem valósulhatott meg az egyre emelkedő munkabérek és anyagárak miatt. Amikor nem sokkal később a Turul Sportegyesület felkarolta az ügyet, először a vásártéren, a korcsolyázótó átalakításával kívánták létrehozni a fürdőt. Az előkészületek során azonban kiderült, hogy a tó vízmennyisége túl kevés, a villanytelep melletti állandóan apadó kút pedig nem szolgáltat megfelelő mennyiségű vizet az uszoda működéséhez, de sem a városnak, sem a sportegyesületnek nem volt elegendő anyagi forrása ahhoz, hogy új kutat fúrassanak.⁴³⁶ 1924 májusában Babits István egy rendkívül ösztönző cikket írt a Tolnamegyei Ujságban a szekszárdi strandfürdő létrehozásának fontosságáról. *„Úgy hiszem, egyáltalán nem szorul bővebb fejtegetésre a fürdők létének szükségessége. Hazánkban a közegészségügy mai állása*

⁴³⁶ CSEKŐ 2004

*igen sok kívánni valót hagy hátra. (...) A mi népünk egyik sajnálatos hibája, hogy irtózik a víztől (külsőleg, belsőleg egyaránt). (...) Az úszás a legeszményibb testgyakorlás, nincs sport, amely szebben és arányosabban fejlesztené az alakot, formásabban képezné ki az izmokat.”*⁴³⁷ Babits István javasolta, hogy a strandfürdőt a Csörge-tónál alakítsák ki. A városi tanács támogatta ezt a kezdeményezést, annál inkább, mivel a testnevelési törvény végrehajtásáról szóló miniszteri rendelet előírta a városoknak, hogy az ifjúság sportszerű nevelése érdekében gondoskodjanak szabad fürdő létesítéséről. A városi közgyűlés úgy határozott, hogy a Csörge-tó mellett átengednek a közfürdő kialakításának céljára egy keskeny partrészletet, azzal a kikötéssel, hogy a gazdák vízhasználatát és az ingyenes szabadstrand használatát nem korlátozzák. A Turul Sportegyesület hozzáfogott a munkálatokhoz és a Csörge-tó sekélyebb részét övező parton felépítette a fürdőkabinokat és elvégezte a földmunkákat. Az új strandfürdőt 1924. július 27-én adták át a város közönségének. A kabinok előtt különböző sportszerek – hinták, nyújtók, trapézok – álltak a fürdőző közönség rendelkezésére. A vendéglőben pedig hűsítő italokat és hideg ételeket árusítottak. Mivel a Csörge-tó Szekszárd városközpontjától több kilométer távolságra fekszik, a strandolni vágyóknak meg kellett oldaniuk a közlekedést is. Strasser Jenő szekszárdi tűzifa-kereskedő, omnibuszjáratot szervezett, amely naponta többször indult a Garay térről a strandfürdőhöz.⁴³⁸ A korszakban a fürdőzésnek még szigorú szabályai voltak, például csak a „jóízlésnek és tisztességnek megfelelő” fürdőöltözékben volt szabad fürdeni. Ez azt jelentette, hogy a férfiaknak is kötelező volt tizenöt éves kor felett az egyberészes fürdődressz viselése. Fürdőigazgatóságot neveztek ki, amelynek tagjai Szévald Oszkár vármegyei főjegyző (az egyesület elnöke), Kenézy Endre királyi pénzügyigazgató helyettes (az egyesület alelnöke), Polgár István vármegyei aljegyző (az egyesület titkára), dr. Babits István vármegyei aljegyző (mint fürdőigazgató), László Aladár királyi műszaki tanácsos, dr. Sztanó Sándor kórházi főorvos, valamint dr. Kunczer Jenő, dr. Barcsay Károly és Gisztl Géza voltak.⁴³⁹ Az 1920-as években egyre égetőbbé vált egy új strandfürdő és sportuszoda létesítésének kérdése Szekszárdon. A város polgármesterének, Vendel Istvánnak munkásságát nagyszabású városfejlesztési politika jellemezte. Nevéhez olyan beruházások sora köthető, amelyek nagy mértékben mozdították elő Szekszárd városias jellegének erősödését. Ilyenek voltak többek között a vízmű, vágóhíd, hűtőház építése, a

⁴³⁷ *Fürdőt Szekszárdnak!* Tolnamegyei Ujság 1924. május 24. (VI. évf. 21. sz.) 1–3.

⁴³⁸ *Strandélet Szekszárdon.* Tolnamegyei Ujság 1924. augusztus 2. (VI. évf. 31. sz.) 3.

⁴³⁹ *A Szekszárdi Turul Sport Egyesület csörgetői strandfürdője.* Tolnamegyei Ujság 1924. augusztus 23. (VI. évf. 34. sz.) 4.

villamoshálózat korszerűsítése, a Séd-patak mederrendezése. Az 1920-as évek elejétől tervezett strandfürdőt végül 1932-ben sikerült megépíteni a városban. Szekszárd rendkívül rossz – csődközeli – anyagi helyzete nem tette lehetővé, hogy a város egyedül finanszírozza a beruházást. Társadalmi összefogásra volt tehát szükség, létrehozták a Szekszárd és Környéke Strandfürdő Rt.-t. Különböző tervek és elképzelések voltak a megvalósításra. Volt a városban egy olyan csoport, amely feleslegesnek tartotta egy új strandfürdő megépítését, helyette a Hungária Gőzfürdő kibővítését tartották inkább célszerűnek, elkerülve így a későbbi konkurenciaharcot. A fürdő tulajdonosa azonban olyan magas vételárat kért az intézményért, ami ellehetetlenítette ezt az opciót. Dr. Babits István az úszószakosztály – és egyben a csörge-tói Turul strandfürdő – vezetője értelmetlennek tartotta egy új strandfürdő létrehozását, kizárólag egy modern fedett uszoda építésének tervét támogatta volna. Az általa szorgalmazott – modern uszodakomplexumra vonatkozó – terv egy olyan kisváros, mint Szekszárd költségvetésébe nem fért bele, megvalósítása – még állami támogatással is – egészen egyszerűen lehetetlen volt. A város sportjának egy másik kiemelkedő egyénisége, Ács Sándor testnevelőtanár is bekapcsolódott a fürdőről folyó vitába. Ács Sándor is rendelkezett az úszósportban szerzett tapasztalattal, hiszen mielőtt Szekszárdra költözött volna a Jászapáti Összetartás SE úszószakosztályának vezetője volt. Ács szerint a fürdő kialakításakor törekedni kell a strandolók, az úszók és a vízilabdázók érdekeinek egyeztetésére. Az ötven méteres medencét tartott volna ideálisnak az úszósport gyakorlására és úgy vélte az úszók és vízilabdázók pályájának elég mélynek kell lennie, ezért külön részt alakított volna ki a strandolók részére. Haidekker János városi főmérnök terveiben egy 50x25 méteres – a kisvíznél 1 méter, az ugrótoronynál 2,5 méter mély vízű – medence, illetve 20–60 centiméter mély gyerekmedence szerepelt. A munkálatokat 1931. októberében kezdték meg az artézi kút fúrásával, azonban MÁV igazgatósága tiltakozott a kút üzembehelyezése ellen, mert védeni akarta saját artézi kútja vízbázisát. A több hónapos huzavona után végül nem sokkal az új fürdő átadása előtt került csak sor az engedélyezésre. A Szekszárd és Környéke Strandfürdő Rt. strandfürdője és uszodája 1932. július 6-én nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. Az anyagiak, pontosabban azok hiánya azonban felülírták a sportszempontokat. Az eredeti tervekkel ellentétben az úszómedence hossza 33,5 méter, szélessége 15 méter lett, mélysége 115 és 170 centiméter között változott. Ilyen paraméterekkel a strandfürdő nem volt alkalmas komolyabb sportesemények megrendezésére – valójában edzésre sem nagyon – és semmiképpen sem volt

sportuszodának tekinthető.⁴⁴⁰ Csakhamar problémák adódtak a vízellátással is, ezért 1935-ben a város két Norton kút felállítását határozta el, mindez azonban csak terv maradt, megvalósítására nem került sor. Az új szekszárdi strandfürdő nem volt komolyabb befolyással a Csörge-tó fürdőéletére. 1934-ben a város szabadfürdőt alakított ki a Csörge-tó északi részén. Az ingyenes fürdő létrehozását a város kispapjai képviselői – Föglein János, Taksonyi János és Dulin Jenő – szorgalmazták, hogy kikapcsolódási lehetőséget biztosíthassanak Szekszárd szegényebb lakosai számára. A Tolnavármegye Sportegylet kísérletet tett strandfürdőjének felújítására, amelynek üzemeltetését az 1930-as években bérbe adta.⁴⁴¹ Az évtized közepén egyre gyakrabban merült fel a strandfürdő eladásának gondolata. Már 1935-ben is arra a megállapításra jutottak, hogy a strandfürdő megtartása bérbeadásal nem előnyös az egyesület számára,⁴⁴² az eladásról azonban csak 1936-ban született végleges döntés. 1936-ban Gauzer Ádám vásárolta meg a tavat és az azt kövelvevő területet. Terveiben egy víkendtelep létrehozása szerepelt, azonban ez az elképzelés végül sosem valósult meg.⁴⁴³

1919-ben a korcsolyaegylet egyesült a Szekszárdi Sport Clubbal, amely vállalta, hogy a modern igényeknek megfelelően átalakítja a jégpályát. A Sport Club nem sokkal később a Turul Szövetség tagegyesületeként alakult újjá, és a Szekszárdi Turul Sportegyesület vezetősége már 1922 végén úgy döntött, hogy felkarolja a városi jégpálya ügyét és rendbe hozatja a vásártéri korcsolyapályát. Tervbe vették a pálya esti kivilágításának kiépítését, ezért tárgyalásokba kezdtek a városi villanytelep vezetőségével. 1923 decemberében már a korcsolyázni vágyók rendelkezésére állt a Szekszárdi Turul Sportegyesület vásártéri jégpályája. A felszerelést kijavították, a pályát gondozták, a pavilont fűtötték, jégmestert és ellenőrt fogadtak fel.⁴⁴⁴ Esténként nyolc óráig villanyvilágítás mellett lehetett korcsolyázni, amiért nem számítottak fel pótdíjat.⁴⁴⁵ A szabadtéri jégpálya azonban ki volt téve az időjárásnak, amely nem mindig kedvezett a korcsolyasportnak. Előfordultak olyan enyhe téli időszakok, amikor a tavaszi napsütés vagy az eső lehetetlenné tette ennek a sportnak a művelését. Az 1927-es enyhe télen például a korcsolyaszakosztály érdemleges működést nem tudott kifejteni.

⁴⁴⁰ CSEKŐ 2004

⁴⁴¹ CSEKŐ 2004

⁴⁴² TML MNL X.79. Jegyzőkönyv. Tolnavármegye Sportegylet iratai. 1932–1939.

⁴⁴³ CSEKŐ 2004

⁴⁴⁴ *Korcsolyázók figyelmébe!* Tolnamegyei Ujság 1922. december 23. (IV. évf. 52. sz.) 5.

⁴⁴⁵ *Korcsolyázók figyelmébe.* Tolnamegyei Ujság 1924. november 29. (VI. évf. 48. sz.) 4.

A teniszsport fellendítéséhez szükséges tenispályát a Szekszárdi Turul Sportegyesület vezetősége a vásártéri korcsolyapályán szeretne volna kialakítani. Mindez ideiglenes megoldásként merült fel, mert a tenispályák végleges helyét a már kilátásba helyezett új sporttelepen akarták kijelölni.⁴⁴⁶ Szekszárd város közgyűlése 1928 márciusában döntött arról, hogy a Turul Sport Egylet részére a sportpálya mellett két tenispálya létesítésére megfelelő nagyságú területet ingyenes használatra átenged. Haladéktalanul hozzákezdtek a pályák építési munkálataihoz, a kivitelezést Ziegler Károly ármentesítő társulati mérnök vállalta. A tenispályák a sportpálya közvetlen szomszédságában még abban az évben elkészültek, 1929-ben pedig már teniszversenyt is rendezhetett a szakosztály.

Az 1927-ben alakult evezős szakosztály saját anyagi erejére támaszkodva tartotta fenn magát, ennek ellenére sikerült beszerezniük egy négyes és egy dubló hajót. A viszonylag nagy távolság és a drága közlekedés miatt csak ritkán volt lehetősége a sportolóknak kijutni a Dunához. A szakosztály tagjai szintén önerőből szereztek be egy gépjárművet, így tudták olcsóbbá tenni a közlekedést.

3.6.2. A leventesporttér

A leventefoglalkozásokat országszerte a sportpályákon tartották. A szekszárdi leventeegyesület megalakulása után a vármegye alispánja felszólította a polgármestert, hogy a sporttér céljaira a város a sürgősen vásárolja meg a közalapítványtól a vásártéri területet. A cél az volt, hogy a lehető legrövidebb időn belül bekerített és felszerelt sporttelepet létesítsenek Szekszárdon. A város meg is vásárolt egy 55 ezer négyszögöles területet. Tárgyalások folytak arról, hogy az egész vásártér a város tulajdonába kerüljön, és megfelelő, állandó sportpálya álljon a leventeifjúság rendelkezésére. A téli, elméleti oktatás az elemi iskolák tantermeiben és a városi polgári iskola tantermeiben volt megtartva. Szekszárd város tanácsa a kialakított sportpálya kezelésével és gondozásával a szekszárdi leventeegyesület vezetőségét bízta meg. A leventeegyesület elnöksége pedig megegyezést kötött a városban működő polgári egyesületekkel⁴⁴⁷ a pálya használatára vonatkozólag.⁴⁴⁸ A leventeversenyeket, sportnapokat nagy nyilvánosság előtt, ünnepélyes hangulatban rendezték, ezekkel az eseményekkel is népszerűsítve a leventeintézményt.

⁴⁴⁶ *Tenispályákat létesít a Turul.* Tolnamegyei Ujság 1925. május 2. (VII. évf. 17. sz.) 5.

⁴⁴⁷ Turul Sportegyesület és Törekvés Sportegyesület

⁴⁴⁸ *A városi sporttelep kezelése.* Tolnamegyei Ujság 1928. november 3. (X. évf. 45. sz.) 7.

Komoly gondot okozott a szekszárdi leventeegyesületnek a felszerelések, köztük az Országos Testnevelési Tanács által kiutalt sportfelszerelések tárolása. Több alkalommal is kérte az egyesület vezetősége a polgármestert, hogy biztosítson számukra megfelelő raktárhelyiséget. Az alispán felajánlott ugyan egy pincehelyiséget, de az nem bizonyult alkalmasnak a rossz körülmények (penész, doh) miatt. 1931-re azonban a város olyan helyzetbe került, hogy nemhogy raktárhelyiséget nem tudott biztosítani, de a sportpályát is képtelen volt fenntartani. Tolnavármegyének azonban legalább a székhelyén szüksége volt egy olyan modern sporttelepre, ahol az összes sporteseményt lebonyolíthatták. Szekszárd város polgármestere ezért a városi sportpályát 1931. január 1-ével a Törvényhatósági Testnevelési Bizottság rendelkezésére bocsátotta. A sportpálya gondozását 1931 nyarán a Tolnavármegye Sportegyletre⁴⁴⁹ bízták. A kialakult helyzettel azonban nem mindenki volt elégedett. Tolnavármegye testnevelési és népgondozó felügyelőségének vezetője már 1932 nyarán indítványozta, hogy a sportteret a levente kispuskalőtérrel együtt haladéktalanul adják vissza a leventeegyesület kezelésébe.⁴⁵⁰ A leventeegyesület és levente sporttér feletti felügyeleti jog a vonatkozó rendeletek szerint Tolnavármegye testnevelési és népgondozó felügyelőjéé volt, így a sporttér és a lőtér hovatartozásának kérdése eldőlt. Az 1933. április 7-én megtartott képviselőtestületi közgyűlés határozata szerint a levente sportpálya a város tulajdonjogának fenntartása mellett a leventeegyesületnek lett átadva.

3.6.3. A leventelőtér

A leventeképzés egyik legfontosabb sportága a céllövészet volt, ezért lőtereket is ki kellett alakítani a településeken. Szekszárdon a kialakított lőpályát 1928-ra rendbe tették, csak a terület bekerítése volt még hátra, de arra az adott évben nem maradt fedezet. 1929 áprilisában azonban az esőzések miatt használhatatlanná vált. Mivel a leventeegyesület nem nélkülözhetette a lövészet oktatása miatt a pályát, kérte a polgármestert, hogy állíttassa helyre. A károk 1930-ra olyan mértékűek voltak, hogy szükségessé vált új lőtér megépítése, amelyre az Országos Testnevelési Tanácstól kértek támogatást.⁴⁵¹ Sajnálatos módon az új lőteret úgy alakították ki, hogy az a Szekszárd–Bátaszék vasútvonallal szemben, mindössze 47 méter távolságra helyezkedett el. A létesítésről és az engedélyeztetésről sem a Magyar Királyi

⁴⁴⁹ A Turul Sportegyesület és a Törekvés Sportegyesület fúziójával jött létre.

⁴⁵⁰ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1925–1936 (474/1932.).

⁴⁵¹ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok/1925–1936 (151/1930.).

Államvasutak pécsi üzletvezetőségének, sem a szekszárdi osztálymérnökségének nem volt előzetes tudomása. A lőtér fekvése olyan volt, hogy annak használata alkalmával a golyók a pályán közlekedő vonatok és alkalmazottak biztonságát veszélyeztették, ezért 1931 decemberében a lőtér használatát betiltották.⁴⁵² A leventék tavaszi foglalkozásának megkezdéséhez haladéktalanul szükség volt a lőtér kérdésének megoldására. A leventéken kívül a polgári lövészegetésnek, a magyar királyi posta lövészsakosztályának, a rendőrségnek és a helybeli középiskoláknak is szükségük volt alkalmas lőtérré kispuskacéllövészet gyakorlásához. Szekszárd megyei város képviselőtestületének 1932. május 20-án tartott rendkívüli közgyűlésén a képviselőtestület elhatározta, hogy a levente lőteret a Szekszárd–Bátaszék vasútvonal keleti oldalára helyezi át úgy, hogy a MÁV vasútvonalra nézve megállapított 60 méteres tűztávlaton kívül essen. 1932 júniusára a lőteret áthelyezték és lőtéren a golyófogó is elkészült, a lőtér átadására június 23-án került sor. Az öröm azonban nem tarthatott sokáig. Vendel István polgármestert a városi testnevelési felügyelő arról tájékoztatta 1932. december 21-én, hogy a szekszárdi leventék részére újonnan épített levente lőtér részint az idő viszontagságai, részint pedig külső behatások következtében nagymértékben megrongálódott, ezért alapos renoválása elkerülhetetlenül szükséges. *„Elsősorban szükséges a lőtér körülkerítése, melyet – tekintettel a gazdasági helyzetre – tartó oszlopok és drót huzallal lehetne legjobban eszközölni. A lőtér hosszában (110 m) és szélességét 5–5 méterrel meghaladó szélességben való körülkerítése szükséges, valamint a lőállásokon a fapadokat tartó faalapzatok megjavítása, a jelző állásokban a céltábla-tartó oszlopok és fakeretek átjavítása és újbóli elhelyezése. A jelző állásból vízlevezetésre szolgáló csatorna és kút kideszkázása (a föld fal már leomlott) valamint deszkáinak és oszlopainak átjavítása.”*⁴⁵³ A hibákat kijavították, és a sportpálya főbejáratától a vasút felé húzódó betonfalkerítés mentén egy árkot alakítottak ki, hogy a piacok, vásárok alkalmával odagyülekező vidéki kocsik ne okozzanak kárt a drága betonkerítésben. Az árok mentén gyorsan lombosodó fából fasort ültettek. A város a szekszárdi leventeegyesület sportterének létesítését nagy értékű telek adományozásával támogatta és annak *„kizárólagos és állandó használatát”* is biztosította. A sporttéren a leventeegyesület lőtere is berendezhető lett volna, mégis az előterjesztett kérelemre újabb területet bocsájtott a város a lőtér céljára. Mivel azonban a lőtér a város fejlődési irányában feküdt, idővel elkerülhetetlen volt annak

⁴⁵² A Magyar Királyi Államvasutak pécsi üzletvezetőségének 9423/1931. II. számú átirata értelmében a lőtéren nem folytathatók a lögyakorlatok, amíg az a vasútvonal tűztávlatán belül van elhelyezve.

⁴⁵³ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok/1925–1936 (495/1932.).

áthelyezése. A városi képviselőtestület 1937 márciusában határozta el, hogy a levente kispuskalóteret a sportpályára helyezi át.⁴⁵⁴ A képviselőtestület márciusban annak ellenére döntött a kispuskalótér áthelyezéséről, hogy januárban Haidekker János városi főmérnök nem javasolta annak kivitelezését. *„Az áthelyezésnek városrendezési szempontból akadályai vannak, mert nem számol azzal, hogy a jelenlegi korcsolyapálya mellett utca, illetve útvonal volna nyitandó a gazdasági iskola és a körülötte épülő városrész számára, míg, ha most a sporttelepet 7 méterrel délre hozzuk ki, elzárjuk ennek az útvonalnak a megnyitási lehetőségét és a város csak hosszadalmas úton és igen nagy kisajátítási költségekkel tudna a közlekedés számára utat nyitni. Tekintettel tehát, hogy a lőtér áthelyezése városrendezési szempontból akadályokba ütközik, annak végrehajtását nem javaslom. Szekszárd, 1937. január hó 31.”*⁴⁵⁵ Végül azonban Haidekker János főmérnököt sikerült meggyőzni az áthelyezés szükségességéről. A levente kispuskalótér áthelyezésének munkálatai 1938. év végére fejeződtek be.

3.6.4. A leventeotthon⁴⁵⁶

A leventeképzés nem csupán testnevelési és sportfoglalkozásokból állt. A mozgalom vezetői fontosnak tartották az ifjúság vallásos és nemzeti szellemű nevelését is. Országszerte leventeotthonokat alakítottak ki, ahol a fiatalok szabadidejüket is hasznosan tölthették el. *„A szakosztályokban való működés azonban csak ott lehet eredményes, ahol a levente egyesület levente sportcsarnokkal közösen összeépített levente otthont épít. Tudatával vagyok annak, hogy az egyes községektől milyen áldozatot követel, azonban ritka az a község, ahol ez többé-kevésbé keresztülvihető ne volna. Itt azonban szükséges, hogy egyéb talán kevésbé fontos dolgokat háttérbe szorítva az ifjúság nevelése érdekében hozzunk áldozatot. Szükséges tehát, hogy a közületek leventeotthonok létesítésére, azok berendezésére a szükséges anyagi fedezetet biztosítsák. Kiszállásaim alkalmával, több helyen meggyőződtem, hogy a levente egyesület a község által nem részesül kellő támogatásban. Tudomásom van arról is, hogy egyik községben levente otthon részére megfelelő középületi helyiség áll üresen és a község a főoktató ismételt kérése dacára nem hajlandó azt ezen célra a levente egyesületnek átengedni. Ez a tény előttem szinte érthetetlen akkor, amidőn a község saját fiatalságának*

⁴⁵⁴ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (20961/1936.).

⁴⁵⁵ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/iratok/levente iratok/1937–1944 (20961/1936.).

⁴⁵⁶ MÁCSAINÉ IVÁN 2021c

*erkölcsi, lelki, szellemi és testi neveléséről van szó. Hogy lehet akkor a fiatalságot a kocsmázástól megóvni, ha nem biztosítanak részére egy otthont, ahol fáradtságos napi fizikai munkája után szellemi és testi felüdülést is nyerhet.*⁴⁵⁷

Szekszárdon hosszú évekig megoldatlan volt a leventeotthon ügye. A leventeegyesület és a városi testnevelési felügyelő számos alkalommal kérte a polgármestertől és az alispántól, hogy biztosítsanak leventeotthon számára alkalmas helyiségeket. Végül 1933-ban a város kijelölte a leventeegyesület részére a Vörösmarty utca 5. szám alatti házban a bejárat mellett az első szobát a létesítendő leventeotthon céljára. Raktárhelyiségnek pedig ugyanott egy szoba és konyha lett kijelölve. A kijelölt ház a város közepén, könnyen megközelíthető helyen feküdt.⁴⁵⁸ Szekszárd város képviselőtestülete 1940-ben határozta el új, korszerű leventeotthon építtetését, habár már korábban is felmerült ennek szükségessége. Az építkezést 1942-ben kezdték meg, Dicity László építési vezető felügyelete alatt. A jóváhagyott tervek szerint körülbelül 170 ezer pengő szerepelt a költségvetésben. Az építkezés megkezdését követő időszakban azonban az anyagárak és a munkabérek oly mértékben emelkedtek, hogy lehetetlenné vált az építkezés befejezése az eredeti költségvetés szerint. A szükséges anyagok kiutalása pedig általában késedelemmel történt, és mindez az építkezés elhúzódását eredményezte. Vendel István polgármester 1944 januárjában a honvédelmi minisztériumhoz fordult államsegélyt kérve a leventeotthon felszerelésének beszerzéséhez.⁴⁵⁹ „[...] amidőn a Levente Otthon impozáns épülete csaknem készen áll, elengedhetetlenül szükséges, hogy annak belső berendezése is olyan legyen, amely a célnak megfelel. A Levente Otthon felépítésével a korszerű berendezésével nagyban hozzájárulni akarunk ahhoz, hogy a Szekszárdi Levente Egyesület mint egyesület legyen. Sajnos a háború okozta gazdasági viszonyok a város teherviselő képességét teljesen kimerítették úgy, hogy a korszerű berendezés költségeit viselni képtelen.”⁴⁶⁰ A polgármester jegyzéket is mellékelte a kérvényhez, amelyben a leventeotthonba tervezett berendezési tárgyak szerepeltek. A honvédelmi miniszter 821.472/VIII. 1943. számú rendeletével felszólította a várost, hogy 1944. március hó 15-ig Szekszárd leventeparancsnoksága útján igazolja a leventeszékház építésének teljes terv szerinti befejezését, illetve annak berendezve történt rendeltetésszerű átadását. Az építkezési szakosztály ülésén az építkezési bizottság megállapította, hogy a leventeotthon építésének befejezéséhez a csatorna elkészítése, az

⁴⁵⁷ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (1392/ 1938 sz.).

⁴⁵⁸ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok/1925–1936 (3759/1933.).

⁴⁵⁹ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (1978/1944.).

⁴⁶⁰ MNL TML V. 81. c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levente iratok 1937–1944 (1978/1944.).

ajtók és ablakok vasalása, valamint a lépcsőkorrlát elkészítése hiányzik csupán.⁴⁶¹ A leveleiratok között nincs több információ a leveleothonról. Néhány hónappal később a háború elérte Szekszárdot is. A szovjet hadsereg 1944. október 21-én érte el Tolna megye keleti határát. A Duna jobb partját a német hadvezetés erős védelmi vonallá építette ki. A szovjet csapatok budapesti hadművelete október 29-én indult meg. A csapatok a Duna bal partján nyomultak előre. November közepén a 4. gárdahadsereg Mohácsnál átkelt a Dunán és november 27-én Tolna megye földjére lépve északi irányba tört. November utolsó napjaiban kiszorították Tolna megyéből a német csapatokat.⁴⁶²

4. A sport szocialista átalakítása Szekszárdon a Rákosi-korszakban⁴⁶³

4.1. Szekszárd gazdasági és társadalmi keretei a diktatúra évtizedében

Magyarország 1944-től 1989-ig a Szovjetunió érdekszférájába tartozott. Az 1940-es évek harmadik harmadától a szovjet megszállás határozta meg a társadalmi-politikai-gazdasági berendezkedés szovjet mintájú átalakítását hazánkban.⁴⁶⁴ Az új rendszerben a piacgazdaságot egy központilag irányított termelési és elosztási mechanizmussal váltották fel, ez volt a tervutasításos rendszer alapja.⁴⁶⁵ Létrehozták a központilag irányított tervgazdálkodás szervezeti formáit. 1947-ben jött létre a Tervgazdasági Tanács és az Országos Tervhivatal, amelynek feladata volt az első hároméves terv kidolgozása.⁴⁶⁶ Az első hároméves tervet két és fél év alatt sikerült megvalósítani, 1947. augusztus 1-én indult és 1949 végére fejeződött be. A totalitárius rendszerekre jellemző, hogy nem elégednek meg a politikai hatalom centralizálásával, hanem a társadalom életének minden szegmensét irányítani igyekeznek. Céljuk, hogy a társadalmat a hatalommal rendelkező párt, vagy elitcsoport ideológiájának követőjévé alakítsák, felhasználva ehhez a kultúra területeit – többek között a sportot – is.⁴⁶⁷

Szekszárd megyeszékhely mivoltának köszönhetően, igazgatási funkcióit tekintve központi szerepet töltött be, mégis megőrizte bortermelő kisváros jellegét még a két

⁴⁶¹ MNL TML V.81.c. Szekszárd város/kiemelt iratok/levele iratok 1937–1944 (3256/1944. sz.).

⁴⁶² K. BALOG 1972.

⁴⁶³ MÁCSAINÉ IVÁN 2024d, 99–122.

⁴⁶⁴ RAINER 2011, 13–38.

⁴⁶⁵ GYARMATI 2011, 157b–181.

⁴⁶⁶ 1947. évi XVII. törvénycikk a hároméves gazdasági tervről
https://jogkodex.hu/isz/1947_17_torveny_9890866 (utolsó letöltés: 2025. 02. 15.)

⁴⁶⁷ RUZSA 2018, 338–341.

világháború közötti időszakban is. 1945 januárjában a Nemzeti Bizottság megalakította a város képviselőtestületét, amely megválasztotta polgármesternek a szovjet katonai parancsnokság által már 1944. december 13-án kinevezett Senye Sándort. 1945 nyarán újjáalakult a képviselőtestület, az új polgármester a kisgazdapárti Sente László lett, akit 1946 februárjában a kommunista Pekáry István követett a pozícióban. 1948-ben, a két munkáspárt egyesülését követően Bárd Flórián lett a város vezetője. A közigazgatást újjászervezték, megtisztították a *B-listázás* alá vont személyektől. A tanácsrendszer létrehozásával megszűnt az önkormányzatiság, a képviselőtestület helyett a tanács állt a város élén. A régi polgári társadalmi kereteket felszámolták. A polgárság és a régi elit képviselői a perifériára szorultak, birtokaikat elkobozták, nem vállalhattak közhivatalt. Helyüket a kommunista párt helyi káderei vették át a közigazgatásban és a hivatalokban.⁴⁶⁸

A város lakossága kis mértékben növekedett a korszakban (a népesség száma 1941-ben 15909 fő, 1949-ben 16317 fő, 1960-ban 19419 fő volt), ez a növekedés azonban elsősorban a vidékről beköltözőknek volt köszönhető. 1948-ban az ipar államosításakor nem volt a városban egyetlen olyan üzem sem amelyik száz főnél többet foglalkoztatott volna. A Molnár Nyomda volt a legtöbb munkást foglalkoztató vállalkozás, alig több, mint harminc alkalmazottal. A városban működő kisműhelyekben általában 5 – 10 fő dolgozott.⁴⁶⁹ Még az 1950-es években is csak néhány kisebb tanácsi üzem működött Szekszárdon (Szekszárdi Vasipari Vállalat, Szekszárdi Faipari Vállalat, Szekszárdi Sütőipari Vállalat), 1952-ben hozták létre Mezőgazdasági Gépjavítót, amely egyedüli üzemként képviselte a minisztériumi ipart. 1952-ben szinte teljesen megszűnt a magánkisipar Szekszárdon. Egy év alatt az iparendélyek felülvizsgálatával, visszavonásával és fenyegetéssel sikerült elérni, hogy 282 magánkisiparból 140-et felszámoljanak. Teljesen megszűnt a magánvállalkozás a kovács, szobafestő, sütő, mérlegkészítő, szikvízgyártó, cukrász és kádár szakmákban. Maradt néhány szabó, borbély, cipész, asztalos és fazekas. A szövetkezeti mozgalom eredményeként létrejött a Szekszárdi Szabó-, a Kövendy Sándor Cipész- és a Tolna Megyei Szolgáltatóipari Szövetkezet. 1948 és 1952 között megtörtént a kereskedelem államosítása is, néhány nagykereskedelmi vállalat lerakatot létesített a városban és létrehozták a Népbolt- és Vendéglátóipari Vállalatot. Az 1949-es statisztika szerint 1945-ben a földreformnak köszönhetően Szekszárdon és Ócsényben 594 család jutott földhöz. Ezeknek a birtokoknak

⁴⁶⁸ RUZSA 2018, 336–337.

⁴⁶⁹ GAÁL 2013

a többsége (75%) 1 és 5 kataszteri hold közötti terület volt.⁴⁷⁰ A mezőgazdaság sem kerülhette el az államosítást. A szekszárdi parasztok legnagyobb sérelme a baktai szőlők tagosítása volt, 142 gazda 113 kataszteri hold szőlőjét vették el. 1949 és 1952 között állami gazdaságokat alakítottak ki, Tolna megyében 21 állami gazdaság működött.⁴⁷¹

A társadalmi elégedetlenség 1956-ban forradalomhoz vezetett Magyarországon. A budapesti események híre Szekszárdot is elérte. Október 27-én egy békés demonstrációval vették kezdetüket a helyi események. Körülbelül ötszáz fős tömeg gyűlt össze a városban, megrongálták az 1919-es mártírok és a szovjet katonák sírjait és ledöntötték a felszabadulási emlékművet. A vandalizmust azonban a forradalmi vezetés elítélte és rendbehozta a sírokat, eltakarították a romokat. Október 30-án alakult meg a 101 fős városi nemzeti bizottság, amely megyei jogkörrel is rendelkezett. A nemzeti bizottság irányítása alá tartozott a 135 fős nemzetőrség. Szabadságolták a rendőrség és a honvédség vezetőit, az ügyészség és a bírói testület élére új vezetők kerültek, november 2-án őrizetbe vették az ÁVH volt tisztjeit. November 5-én egyértelművé vált, hogy a szabadságharc elbukott, a szekszárdi nemzeti bizottság átadta a hatalmat a párt végrehajtó bizottságának.⁴⁷²

4.2. A sportélet újjászervezése a háború után

A második világháború utolsó évei alatt Magyarországon a sport is óriási veszteségeket szenvedett. A korábbi sportlétesítményekből nagyon kevés maradt épen, a pályák, a lelátók megrongálódtak, a sportszerek elvesztek, az egyesületek felbomlottak. Szekszárdon a Tolnavármegye Sportegylet 1943-ban beszüntette működését, így a város szinte teljesen sport nélkül maradt.⁴⁷³ A háború után a hétköznapi élet normalizálódásával a sportélet is kezdett magához térni. 1945-ben számos sportágban, ha nehéz körülmények között is, de megindult a munka. Az előző korszak sportegyesületei közül elsőként a munkás sportegyesületek kezdtek működni. A fiatalok sportolási igénye jelentős húzóerő volt, de érthető módon nem a sportélet megszervezése volt a legfontosabb feladat ebben az időszakban. A közlekedési eszközök hiánya, a hidak, utak állapota, és a rossz közbiztonság nagy mértékben nehezítette a települések közötti sportkapcsolat kibontakozását. A felszerelés olcsósága fontos szempont volt bizonyos sportágak, például a röplabda

⁴⁷⁰ ROMSICS 2010, 335–384.

⁴⁷¹ V. KÁPOLNÁS 2018, 345–352.

⁴⁷² V. KÁPOLNÁS 2018, 353–356.

⁴⁷³ *További levelek* Nemzeti Sport (XXXV. évf. 199. sz.) 1943. október 12. 6.

népszerűvé válásában, mert még a legnépszerűbb sportágban, a labdarúgásban is meglehetősen mostoha körülmények uralkodtak akkoriban.⁴⁷⁴

A háború után Szekszárdon is egy munkás egyesület, a Törekvés volt az, amely újraszerveződve felkarolta a sportéletet. Senye Sándor polgármester támogatta az egyesület újjáalakulását, amelynek 1945-ben 269 tagja volt.⁴⁷⁵ Támogatásának minden bizonnyal köze volt ahhoz, hogy Senye Sándor az 1913 és 1931 között működő Törekvés Sportegyesületben is aktívan részt vett, 1929-től a labdarúgó szakosztály vezetője volt.⁴⁷⁶ A városban a labdarúgás mellett az úszás és az ökölvívás⁴⁷⁷ talált magára először. A Szekszárdi Törekvésben megalakult az ökölvívó szakosztály és Leposa Dezső⁴⁷⁸ edzői munkájának köszönhetően fejlődésnek indult a város ökölvívósportja. A szekszárdi Leposa testvérek már egészen fiatalon elkötelezték magukat az ökölvívó sport iránt. A hat fiútestvérből öten ökölvívók lettek, a hatodik testvér, Lajos pedig birkózó. Gyula, Dezső, Béla és Ferenc hosszú éveken át aktívan versenyzett, László viszont csak néha lépett szorítóba, de így is főiskolai bajnokságot nyert. 1932-ben indult Szekszárdon az ökölvívó szakosztály, a Leposa testvérek is ekkor kezdték a sportot és néhány év alatt a város legjobb levegőívői lettek.

1945-ben már működött labdarúgó csapat a városban, de hogy milyen körülmények között, annak bemutatására felidézzük Pallos Miklós beszámolóját. A játékvezetők tanácsának elnöke 1955-ben mesélte el az alábbi esetet: *„1945. novemberében küldést kaptam a délnyugati JT⁴⁷⁹-től, hogy a következő vasárnap vezessem le Szekszárdon a Szekszárdi Törekvés – Dombóvári Vasutas csapatok közötti bajnoki mérkőzést. Kezdési idő 14 óra. Tizenhárom óra 30 perckor megjelentem a helyi csapat öltözőjében, miután ez a helyiség volt csak fűtve, ahol együtt találtam a szekszárdi csapat játékosait és intézőjét. Ellenfél még nem volt. Mielőtt az öltözködéshez kezdtek volna, a csapat a MÁV telefonon keresztül a bátaszéki vasútállomástól megtudtuk, hogy a dombóvári csapat – mely reggel 4 órakor indult el Dombóvárról – már Bátaszéken van, de mivel a menetrendre építeni nem lehet, valószínűleg majd lesz egy vonatuk, mellyel, ha minden jól megy, félórán belül megérkezhetnek Szekszárdra. Közölték azt is, hogy a dombóváriak a vonaton fognak*

⁴⁷⁴ GERGELY 2018, 90.

⁴⁷⁵ KACZIÁN 1989, 224.

⁴⁷⁶ *Tisztújítás a Törekvésnél* Tolnamegyei Ujság 1929. január 12. (XI. évf. 2. sz.) 8.

⁴⁷⁷ 1947 januárjában már arról olvashatunk az Új Dunántúl egyik számában, hogy a szekszárdi ökölvívó szakosztály komoly erőt képvisel és több jó képességű ökölvívóval rendelkezik, mint például Leposa Dezső, aki országos vidéki bajnokságot nyert korábban. Új Dunántúl (IV. évf. 14. sz.) 1947. január 18. 4.

⁴⁷⁸ *A Leposák közül öten öklöztek.* Tolnamegyei Népszó 1987. december 1. (XXXVII. évf. 283. sz.) 6.

⁴⁷⁹ Játékvezető Tanács

átöltözni és így a szekszárdi csapat készülhet a mérkőzésre. Fel is öltöztünk, a csapatot igazoltattam és vártuk az ellenfelet. Fél három elmúlt, ellenfél még mindig nem érkezett meg. A szekszárdi csapat intézője szerette volna, hogy a várakozási idő leteltével fújjam le a mérkőzést, azonban megmagyaráztam neki, hogy ha a dombóvári sportolók hajnali 4 óta úton vannak már, nem volna becsületes eljárás, ha nem adnánk meg minden lehetőséget a mérkőzés lejátszására. A játékosok többsége is ezen a véleményen volt – és tovább vártunk. Telefonon ismét érdeklődtünk a bátaszéki vasútállomástól, ahol azt a választ kaptuk, hogy a csapat egy tehervonattal Bátaszékről már elindult. Újabb 15-20 perc várakozás után a decsi állomás küldött értesítést, hogy már ott vannak a dombóvári sportolók és azt üzenik, hogy ma még minden körülmények között megérkeznek és kérik a szekszárdi csapatot, hogy miután a mérkőzést nem lehet lejátszani, biztosítsanak nekik szállást és a mérkőzést játsszák le hétfőn. Délután 17 óra tájban – teljes sötétségben – meg is érkezett az agyonfagyott dombóvári csapat és a vendéglátó sportkör forró teával, de fűtetlen nagyteremmel várta őket (az akkori DISZ⁴⁸⁰ épületben), ahol a játékosok az éjszakát eltöltötték. Hétfőn délután 24 óra várakozás után a bajnoki mérkőzést szabályszerűen lejátszották. Este elindultak vissza a dombóvári sportolók és ha figyelembe vesszük az akkori vonatközlekedést,⁴⁸¹ aránylag rövid idő alatt, már kedden a déli órákban otthon is voltak Dombóváron.”⁴⁸²

A politikai pártok korán felismerték a sport politikai, gazdasági és kulturális jelentőségét és hamarosan a sport is a politikai harc színterévé vált. 1945 februárjában megalakult a Magyar Kommunista Párt (MKP) irányítása alatt álló Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) ifjúsági sportközpontja, majd a MADISZ sportegyesületek. A koalíciós pártok erre válaszul létrehozták saját sportközpontjaikat, a Szociáldemokrata Párt a Barátság Sportközpontot, a Kisgazdapárt a Kinizsi Sportközpontot, végül pedig a Nemzeti Parasztpárt a Kossuth Sportközpontot.⁴⁸³ Az MKP sportpolitikája eltért koalíciós partnereitől, a kommunisták elvetették ugyanis a saját sportegyesületi hálózat létrehozását. A sportot a többiekhez hasonlóan ők is fel akarták használni politikai céljaikra, de úgy döntöttek, hogy sokkal célravezetőbb beépülni a meglévő sportszervezetekbe és ott növelni

⁴⁸⁰ A Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) 1950-ben alakult, célja a 14 éven felüli ifjúság egységes kommunista erkölcsi-politikai nevelése volt.

⁴⁸¹ Összehasonlításul napjainkban ugyanez, a Dombóvár – Bátaszék – Szekszárd útvonal vasúti közlekedéssel másfél óra alatt tehető meg, és ez az idő még így is soknak számít, ha figyelembe vesszük, hogy közúton egy óra ráfordítással áthidalható a Dombóvár – Szekszárd közötti 64 kilométeres távolság.

⁴⁸² *Így indult meg a labdarúgás megyénkben a felszabadulás után.* Tolnai Napló (XII. évf. 8. sz.) 1955. január 11. 4.

⁴⁸³ KISS – MITROVITS 2023, 692–693.

a kommunista befolyást, mint újakat létrehozni. Természetesen a sportélet vezető szervezeteiben is igyekeztek irányító szerepet betölteni. A kommunista párt eszköznek tekintette a tömegsportot – elsősorban az ifjúsági és munkássportot – a tömegek politikai megnyeréséhez.⁴⁸⁴ Az MKP szervezetekben kialakították a sportfelelősi rendszert, és a Tömegszervezeti Osztályon létrehozták a sportalosztályt, amelynek feladata az volt, hogy a sport által tömegeket nyerjen meg a párt célkitűzéseinek.⁴⁸⁵ „A sportkör munkájában nem csak a testnevelést kell tekinteni, hanem komoly politikai nevelő munkát is kell folytatnia.”⁴⁸⁶ Az MKP központjában a sportpolitikai kérdésekkel 1945 januárjától Gerő Ernő foglalkozott, a sportügyeket Gerő irányításával Hidas Ferenc szervezte.⁴⁸⁷

1945 első felében létrejöttek a magyar sport vezető szervei, a Legfelső Sport Tanács (LST) és a Nemzeti Sport Bizottság (NSB), majd folyamatosan a területi NSB-ket is megalakították. A Nemzeti Sport Bizottság első intézkedései közé tartozott a „fasiszta” jellegű sportszervezetek feloszlata,⁴⁸⁸ a sportvezetők múltjának tisztázására pedig igazoló eljárásokat⁴⁸⁹ folytattak le.⁴⁹⁰ Az NSB elrendelte továbbá a sportolók kötelező orvosi vizsgálatát és felszólította a sportegyesületeket, hogy működésükről tegyenek jelentést.⁴⁹¹ Felszámolták a Horthy-korszak sportszervezeteit – az Országos Sport Központot (OSK), a MOVE-t, és a leventeintézményt – és betiltották az olyan nagymúltú sportegyesületeket, mint a MAC, az „osztályidegen” szakembereknek pedig nem volt többé helyük a sportapparátusban.⁴⁹² 1946 júniusában a testnevelés és a sport területén is megjelent a „B-lista”.⁴⁹³ 1949-től az OSH káderosztálya ellenőrizte mindenkit, akit a sport területén alkalmaztak.⁴⁹⁴

Az MKP és az SZDP 1945 májusában létrehozta a Munkás Sport Központot (MSK), amely ezt követően rendelkezhetett a feloszlalt OSK és az egykori leventeegyesületek vagyonaival. Az MSK legfőbb feladata az újjáalakult munkás sportklubok támogatása volt. A két munkáspárt az MSK létrehozásával a sportban is átvette a hatalmat.

⁴⁸⁴ BAKONYI 2007, 34–35.

⁴⁸⁵ KUTASSI 1987, 17–18.

⁴⁸⁶ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. október 2.

⁴⁸⁷ KUTASSI 1987, 17–18.

⁴⁸⁸ A fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlatairól szóló 529/1945. ME rendelet alapján.

⁴⁸⁹ Az igazoló eljárásról szóló 15/1945. M. E. sz. rendelet alapján.

⁴⁹⁰ RIGO 2017, 110.

⁴⁹¹ KUTASSI 1987, 26–27.

⁴⁹² TAKÁCS 2018 a

⁴⁹³ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 299–300.

⁴⁹⁴ HORVÁTH 2003, 22.

Az „egységes magyar sportmozgalom” kialakítását tűzték ki célul, a munkát tisztogatással kezdték, amelyet az államosítás követett.⁴⁹⁵ Lefoglalták a betiltott sportegyesületek, a MOVE és a leventeszervezet sportfelszereléseit.⁴⁹⁶ A cserkészmozgalom is a leventeintézmény sorsára jutott, tevékenységét betiltották, szervezeteit feloszlatták.⁴⁹⁷ A kommunista párt politikai törekvései a sportra is kiterjedtek, a célja egyértelműen a sportszervezetek állami irányítás alá vonása és az egységes sportpolitika kialakítása volt. A Népsport 1945. április 24-től az NSB hivatalos lapjaként, majd 1945. június 11-től a Nemzeti Sport Bizottság és a Munkás Sport Központ sajtóorgánusaként jelent meg.⁴⁹⁸ A magyar sportéletben már az 1947-es választások előtt gyakorlatilag teljessé vált a kommunista dominancia, a választások után pedig nyílt kommunista uralom alakult ki.⁴⁹⁹

A sportmozgalomban a politikai fordulat az MKP sportprogramjának meghirdetésétől az Országos Sport Hivatal (OSH) megalakulásáig – 1947. november végétől 1948. március elejéig – tartott. Az MKP sportprogramját⁵⁰⁰ 1947. november 23-án hozták nyilvánosságra. A közben meghirdetett „népi bajnokságok”, röplabdakampányok, mezítlás labdarúgó vetélkedők, falujáró sportnapok, iskolai sportudvarépítő akciók, Rákosi és Népszava Kupák biztosították a program sportmozgalmi hátterét.⁵⁰¹ Az MKP sportprogramjában 31 pontban foglalták össze a sportmozgalom legfőbb tennivalóit.⁵⁰² A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak egységes sportprogramja 1948. március 5-én került a Minisztertanács elé. A sportirányítás átszervezését kormányprogrammá tették.⁵⁰³ 1948 márciusában létrehozták az Országos Sporthivatalt (OSH), amelynek elnöke Hegyi Gyula lett. A korszakban két fontos intézmény létezett ezen kívül a sport feletti ellenőrzés és irányítás szempontjából. Az egyik a párt sportkollégiuma, a másik pedig a SZOT sportosztálya, amelynek élén Sebes Gusztáv állt.⁵⁰⁴ 1948-ban az OSH felállításával

⁴⁹⁵ TAKÁCS 2018a

⁴⁹⁶ KUTASSI 1987, 12–14.

⁴⁹⁷ SZABÓ – SZIKORA 2004, 128.

⁴⁹⁸ KUTASSI 1987, 31.

⁴⁹⁹ BAKONYI 2007, 35.

⁵⁰⁰ Az MKP sportprogramjában a következő irányelveket jelölte meg: „1. A tömegsport megszervezése. 2. A minőségi sport kifejlesztése. 3. A sportoktatás és nevelés munkájának kiszélesítése. 4. A sportegészségügy átszervezése. 5. A magyar sport népi vezető szerveinek megerősítése és autonómiájának biztosítása. 6. A nemzetközi sportkapcsolatok kiépítése elsősorban a Szovjetunióval és a környező, népi demokratikus útra lépő országokkal.” A Magyar Kommunista Párt sportprogramja (Népsport (III. évf. 228. sz.) 1947. november 23. 3.)

⁵⁰¹ KUN 1996–2000a, 609–610.

⁵⁰² KUTASSI 1987, 134–136.

⁵⁰³ KUTASSI 1987, 143.

⁵⁰⁴ HORVÁTH 2003, 21.

egyidőben megszüntették a MADISZ, a Barátság, majd nem sokkal később a Kinizsi és a Kossuth sportközpontokat.⁵⁰⁵ A hagyományos „társadalmi” sportegyesületekkel szemben pedig elkezdődött a névváltoztatási és átszervezési kampány.⁵⁰⁶

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Magyar Kommunista Párt 1948 júniusában egyesült, létrejött a Magyar Dolgozók Pártja, amely 1948. június 12–14-én tartotta alakuló kongresszusát. A kommunistáknak három év alatt sikerült vagy megsemmisíteni, vagy beolvasztani a legjelentősebb ellenfeleiket, a néhány még megmaradt kisebb pártot pedig bekényszerítették az 1949. február 1-én létrehozott Magyar Függetlenségi Népfrontba. Az MDP alakuló kongresszusán, 1948 júniusában a sport állami támogatásáról és irányításáról, valamint a testedzés tömegmozgalommá fejlesztéséről is döntés született. A pártvezetés elsősorban honvédelmi szempontból tartotta fontosnak a sportot és a testnevelést. Az MDP sportpolitikájának alaptétele volt, hogy politikamentes sport nem létezik, és a sportmozgalom legfőbb politikai feladata a szocializmus szolgálata.⁵⁰⁷

Az 1950. január 1-én életbe lépő első ötéves terv már a sport helyzetéről is rendelkezett: *„A tervidőszak alatt lehetővé kell tenni, hogy a legszélesebb tömegek, különösen az ifjúság tömegei sportoljanak és a testedzés legkülönbözőbb ágait műveljék, megteremtve a tömegsportban a széles alapot az élsportolók kiválasztására.”*⁵⁰⁸ A törvény elrendelte, hogy 1952-re be kell fejezni a budapesti Népstadion⁵⁰⁹ építését, a Testnevelési Főiskola továbbfejlesztését, a testnevelési iskolák bővítését, továbbá a tervidőszak végéig 400 új sportpálya és 100 egyéb sportlétesítmény építését.⁵¹⁰ A szocialista rendszerben a sport a politika eszközévé vált, a sportsikereket a hatalom saját sikereiként értelmezte és közvetítette. A sportot a politikai vezetés a saját legitimitációjára használta fel, a sport pedig ennek köszönhetően a korszakban kivételezett helyzetbe került.

Az újjászerveződő sportélet fontos kérdése volt az amatőr – profi ellentét tisztázása. A profizmussal szembeni ellenszenv meghatározó volt ebben az időszakban. Általánossá vált a népi demokratikus testnevelési és sportmozgalomban az „állami amatőrizmus” elve,

⁵⁰⁵ KISS – MITROVITS 2023, 694.

⁵⁰⁶ KUN 1996–2000a, 609–610.

⁵⁰⁷ BAKONYI 2007, 38–39.

⁵⁰⁸ 1949. évi XXV. törvény (a Magyar Népköztársaság első Ötéves Nép gazdasági Tervéről az 1950. január 1-től az 1954. december 31-ig terjedő időszakra) 48. § (1) https://jogkodex.hu/jsz/1949_25_torveny_5787490 (utolsó letöltés: 2025. 02. 16.)

⁵⁰⁹ A Népstadiont végül 1953. augusztus 20-án adták át a nagyközönségnek.

⁵¹⁰ 1949. évi XXV. törvény (a Magyar Népköztársaság első Ötéves Nép gazdasági Tervéről az 1950. január 1-től az 1954. december 31-ig terjedő időszakra) 48. § (1) https://jogkodex.hu/jsz/1949_25_torveny_5787490 (utolsó letöltés: 2025. 02. 16.)

ami a gyakorlatban burkolt profizmust jelentett. Az élsport lehetőséget adott a társadalmi emelkedésre, mivel az élsportolók anyagi-társadalmi előnyökhöz jutottak, sportállásokat kaptak.⁵¹¹ Számukra – a társadalom nagy részével ellentétben – a külföldi utazások lehetősége is nyitott volt. A sportsikerek propagandaértéke miatt az OTSB még a hidegháború legkeményebb időszakában is szorgalmazta az élsportolók gyakori nemzetközi szereplését.⁵¹² Magyarországon a sport a tömegkultúra fontos eleme volt, a sportrendezvényeken való részvétel népszerű szabadidős tevékenységnek számított. Az európai és világversenyeken jelentős sikereket értek el a magyar sportolók, akik számára komoly motivációt jelentett, hogy kiemelkedő sportteljesítményük az egyetlen kiugrási lehetőség volt, ami anyagi-társadalmi előnyhöz juttathatta őket.⁵¹³

4.3. A szovjet modell kialakítása – a TSB-rendszer

*„Hazánk Szocialista építése mellett fontos a sport Szocialista továbbfejlesztése ahhoz, hogy Szocialista sportot tudjunk létre hozni. Ehhez szükséges a sport tömegesítése, melyhez Pártunk megadja az útmutatást és a kellő segítséget.”*⁵¹⁴ Természetesen a sport terén is a Szovjetunió volt a mérce. 1947 áprilisában hivatalos tárgyalások kezdődtek a Szovjetunió Állami Testnevelési és Sportbizottsága valamint a magyar Legfelső Sport Főtanács között.⁵¹⁵ A Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) kérte, hogy a sport átalakításában felhasználhassák a Szovjetunió tapasztalatait, ezt követően tanácsadók⁵¹⁶ érkeztek hazánkba, akik segítséget nyújtottak a szovjet típusú államszocialista sportszervezet kiépítésében. A Szovjetunióban a sportot az államhatalom és az ideológiai indoktrináció eszközének tekintették és nem egyéni élvezetnek. Ezért a sport az állam számára elsődleges fontosságú volt, hiszen a tömegek nevelésének egyik eszközeként funkcionált. Emellett a sportot felhasználták az állam védelmi potenciáljának növelésére és a külpolitikai célok előmozdítására is.⁵¹⁷ A Szovjetunióban hangsúlyozták a testkultúra

⁵¹¹ GERGELY 2018, 92–95.

⁵¹² KASNYA 2019

⁵¹³ VALUCH 2001 335–336.

⁵¹⁴ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. Tolnamegye Tanácsa VB-nél működő Testnevelési és Sport Bizottság munkaterve az 1952. január 1. – március 31-ig terjedő időszakra. Pintér Antal (MTSB elnök) Szekszárd, 1951. december 24.

⁵¹⁵ KUN 1996–2000a, 609.

⁵¹⁶ A Szovjetunióból érkező két tanácsadó: Nikonov Leonid Georgevics, az Ukrán Minisztertanács mellett működő Testnevelési és Sport Bizottság elnökhelyettese és Szamaukov Fedor Ivanovics, a Sztálinról elnevezett Testnevelési Intézet történeti tanszékének vezetője. RIGÓ 2024, 53.

⁵¹⁷ WASHBURN 1956, 490.

fontosságát, bevezették az egészségközpontú sportrendszert, amely a munkások termelékenységének javítását szolgálta. Ezt a modellt más kommunista államok is átvették. A kommunista államokban a sportot a politikai stabilizáció eszközeként használták. A sport képes volt előmozdítani a politikai lojalitást, amely túlmutatott a rokonsági, faji és vallási hovatartozáson. A sportot arra is felhasználták, hogy elvonják a fiatalokat a vallástól, és a nők társadalmi emancipációjához is hozzájárult. Igyekeztek a sportot olyan társadalmi problémák kezelésére is alkalmazták, mint a bűnözés és az alkoholizmus.⁵¹⁸ Jelentős szakadék tátongott azonban az élsport finanszírozása és az átlagemberek életszínvonala között. Az elit sportolókra jelentős összegeket költött az állam, azonban a tömegsportot és a szabadidős sportlétesítményeket elhanyagolták. A nemzetközi versenyeken elért győzelmeket a szovjet rendszer ideológiai ellenfelein aratott diadalnak tekintették, ezért prioritás volt a mindenáron való győzelem elérése. A szovjet sportrendszer sikereire a kommunizmus felsőbbrendűségének bizonyítékaként tekintettek, ezért ennek a sikernek az elérése érdekében olyan eszközöktől sem riadtak vissza, mint a korrupció és a teljesítménynövelő szerek használata.⁵¹⁹

Magyarországon is megkezdődött a sportmozgalom teljes centralizálását célzó tervek kidolgozása, a szovjet típusú államszocialista sportszervezet kiépítése. Az átalakítás első lépéseként a sportklubokat szakszervezeti keretekbe vonták, ekkor még a sportkörök szakszervezeti irányítás alatt ugyan, de továbbra is önállóan működtek. A szakszervezeteket gyakorlatilag államosították, megfosztották őket eredendő funkcióiktól, helyette új – kulturális, ideológiai, fizikai nevelési – feladatok ellátását írták elő számukra.⁵²⁰ A második lépés a fegyveres testületek sportegyesületeinek felállítása volt, majd 1951-ben megtörtént a korábbi klubszerkezet teljes átalakítása. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa állami feladatnak jelölte meg a sport és a testnevelés munkáját, mint a kommunista nevelés alapját.⁵²¹ A testneveléssel és sporttal foglalkozó állami és társadalmi szervezetek önállóságát felszámolták, az Elnöki Tanács 1951. évi 2. sz. rendelete – az Országos Sporthivatal helyett – létrehozta az Országos Testnevelési és Sportbizottságot (OTSB), amely közvetlenül a Minisztertanács alá tartozott.⁵²² Az OTSB elnöke államtitkári

⁵¹⁸ RIORDAN 2007, 111–113.

⁵¹⁹ RIORDAN 1993. 247–252.

⁵²⁰ SIPOS 2003, 19–21.

⁵²¹ 1951. évi 2. törvényerejű rendelet a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Országos Testnevelési és Sport Bizottság szervezéséről https://jogkodex.hu/jsz/1951_2_tvr_5082718 (utolsó letöltés: 2024. 04. 01.)

⁵²² KUN – SIPOS 1979, 36.

minőségben Hegyi Gyula,⁵²³ alelnöke pedig Sebes Gusztáv⁵²⁴ lett.⁵²⁵ Az OTSB feladata volt a Magyar Népköztársaságban folyó testnevelés és sportmunka szakirányítása és ellenőrzése. Budapesten, a megyékben, a járásokban, a közvetlenül megyei tanács alá rendelt városokban és Budapest városi kerületeiben is testnevelési és sportbizottságot kellett alakítani. A bizottság elnevezésében meg kellett jelölni azt a helyi tanácsot, amelynek végrehajtóbizottságánál a bizottság működött.⁵²⁶ A TSB minden testnevelési és sportmunka vezető, irányító és ellenőrző szerve volt, elnöke függetlenített állami alkalmazott, aki a TSB munkáját az OTSB valamint az illetékes Tanács VB rendelkezései alapján irányította.⁵²⁷

Az Országos Testnevelési és Sport Bizottság (OTSB) feloszlatta a különféle egyesületeket és helyette egységes rendszerű és egységes alapszabállyal ellátott szakszervezeti és szövetkezeti sportköröket hozott létre.⁵²⁸ Első körben tíz szakszervezet⁵²⁹ alakította meg központi sportkörét. Az egyes sportkörök a központi sportkör irányítása alá kerültek, önállóságukat elveszítették. A sportszervezeti struktúra a párt- és az állami struktúra része lett. A sportkörökben csak az adott ágazathoz tartozó munkahelyen dolgozók sportolhattak.⁵³⁰

A TSB rendszer bevezetésével a labdarúgás irányítását is az OTSB egyik alosztálya vette át, az MLSZ-t megszüntették.⁵³¹ 1951 tavaszán életbe lépett az új bajnoki rendszer. A labdarúgás kivételével valamennyi sportágban megszüntették a Nemzeti Bajnokságot. A bajnokságok minden sportágban a járási, a városi és a megyei bajnokságokon alapultak. A megyei bajnokok küzdöttek az országos bajnokságért. A labdarúgásban az NB I. és az NB II. osztályok megmaradtak, az NB III. osztály megszűnt, helyette bevezették a megyei

⁵²³ Hegyi Gyula 1945-ig a Vasas szakszervezetének vezetőségi tagja és a labdarúgó szakosztályának intézője volt.

⁵²⁴ 1949 és 1956 között a magyar labdarúgó válogatott szövetségi kapitánya, 1947 és 1950 között a Szakszervezeti Tanács sportosztályának vezetője és 1948 és 1951 között a MOB elnöke volt.

⁵²⁵ KASNYA 2019

⁵²⁶ 1951. évi 2. törvényerejű rendelet a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Országos Testnevelési és Sport Bizottság szervezéséről https://jogkodex.hu/jsz/1951_2_tvr_5082718 (utolsó letöltés: 2024. 04. 01.)

⁵²⁷ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. JTSB beszámoló. Lépő László (JTSB elnök). Szekszárd, 1951. április 17.

⁵²⁸ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. Beszámoló járási sportmunkáról

⁵²⁹ Vasas szakszervezetek – Vasas SE (színe: piros-kék), Bányász szakszervezetek – Bányász SE (színe: piros-fekete fehér alapon), Textiles szakszervezetek – Vörös Lobogó SE (színe: kék), Építők szakszervezetek – Építők SE (színe: kék-fehér), Vasutas szakszervezetek – Lokomotív SE (színe: piros-fekete), Közlekedési szakszervezetek – Előre SE (színe: kék-sárga), Élelmezési szakszervezetek – Kinizsi SE (színe: fehér-piros), Közalkalmazott szakszervezetek – Petőfi SE (színe: fehér-fekete), Vegyipari szakszervezetek -Szikra SE (színe: piros-sárga), Kereskedelmi szakszervezetek – Vörös Meteor SE (színe: meggypiros)

⁵³⁰ KISS – MITROVITS 2023, 694–700.

⁵³¹ KISS – MITROVITS 2023, 698.

egységes I. osztályt. Egységes versenynaptárt tettek kötelezővé, a sportolók osztályozása pedig az MHK rendszerre épült, a következő fokozatok szerint: ifjúsági sportoló, III. osztályú sportoló, II. osztályú sportoló, I. osztályú sportoló, végül a Magyar Népköztársaság kiváló sportolója. Az MHK próbát valamennyi sportolónak le kellett tennie, mert enélkül nem versenyezhetett.⁵³² Szekszárdon 1951-ben alakult meg a Városi TSB. A meglévő sportkörök ekkor még nem tartoztak semmiféle szervezethez, meg kellett kezdeni a különböző társadalmi sportegyesületek átszervezését. A sportkörök új alapszabályt kaptak, megkezdődhetett a toborzás az újonnan alakult sportkörökbe. Egyes sportvezetők azonban ragaszkodtak a régi társadalmi sportegyesületi felépítéshez, a munka így lassan haladt.⁵³³

A TSB-k mellett társadalmi sportszövetségeket kellett alakítani. Ezek a szövetségek által jóváhagyott tervek szerint működtek, évente beszámoltak munkájukról az illetékes TSB-nek.⁵³⁴ Szekszárdon a Tolnamegyei TSB mellett több éven keresztül nem sikerült megszervezni a társadalmi szövetségeket, és megszervezésük után sem mindig voltak működőképeseek. 1956-ban öt társadalmi szövetség⁵³⁵ működött Szekszárdon.⁵³⁶

Az OTSB a Szovjetunió tapasztalatainak felhasználásával 1951-ben először dolgozott ki olyan egységes tervet, amely a sport valamennyi területére számszerűen meghatározta a minőségi és mennyiségi fejlesztéseket. A testnevelési és sportmozgalom 1952. évi fejlesztésére vonatkozó, az OTSB által kiadott utasítás érvényes volt valamennyi állami és társadalmi sportszervezetre.⁵³⁷ Az 1952. évi fejlesztési terv szerint emelni kellett a sportkörök számát 50 %-kal, a sportolók számát pedig 68 %-kal, az MHK jelvényesek számát 52 %-kal, a kiképzett társadalmi aktívák számát 96 %-kal, a társadalmi munkával és sportköri beruházással építendő sportpályák számát pedig 103 %-kal. Az OTSB megállapította a megyék közötti sorrendet is a sportfejlesztési terv teljesítésében. A voluntarista sportpolitika nem vezetett eredményre Tolna megye esetében. Tolna megye a sportban általában az elmaradt megyék közé tartozott, nem volt például NB II-es labdarúgó

⁵³² Dunántúli Napló 1951. január 9. (VIII. évf. 6. sz.) 6.

⁵³³ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. Beszámoló. Kárpáti András (VTSB elnök). Szekszárd, 1954. január 10.

⁵³⁴ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. JTSB beszámoló. Lépő László (JTSB elnök). Szekszárd, 1951. április 17.

⁵³⁵ Atlétikai Társadalmi Szövetség, elnöke: Zádor Béla, Kosárlabda Társadalmi Szövetség, elnöke: Horvay Árpád, Asztalitenisz Társadalmi Szövetség, elnöke: Kovács Lajos, Torna Társadalmi Szövetség, elnöke: Lackó László, Labdarúgó Társadalmi Szövetség, elnöke: Pál László.

⁵³⁶ MNL TML XXIII.21.b. Tolna Megyei Tanács – Testnevelési és Sporttanács iratai. Az MHK testnevelési rendszer elvi alapjai (1956)

⁵³⁷ Az 1952. évi sportfejlesztési terv. Tolnai Napló 1952. január 13. (IX. évf. 10. sz.) 8.

csapata sem ebben az időszakban.⁵³⁸ 1951 év végén a megye a II. tervjelentés adatai szerinti összesítésben 50,2 %-kal⁵³⁹ az utolsó helyen végzett a megyék versenyében.⁵⁴⁰

A sport szocialista átalakításának fontos eleme volt a tömegesítésre való törekvés, vagyis a társadalom minél szélesebb rétegének bevonása a sportba, amely alatt elsősorban tömegsportot értünk. „*Pártunk és Kormányzatunk elsőrendű feladatnak jelöli meg a tömegsport szélesítését, hogy a termelékenység és a béke védelmének érdekében erős és harcos dolgozókat neveljünk.*”⁵⁴¹ A kiterjedt apparátussal rendelkező sportszervezetek a Párt útmutatásával, munkatervek alapján dolgoztak, mert „*a tervszerűség biztosíték a Szocialista sport megvalósításához, a tömegesítés és a minőség terén.*”⁵⁴² A második világháború előtti években hozzávetőlegesen 300 ezren sportoltak Magyarországon. Elsősorban a középosztály fiataljai és a szakmunkások egy része alkotta a sportolók többségét, akiknek 60%-a Budapesthez kötődött. Az 1950-es évek közepére a sortkörü tagok száma meghaladta a félmilliót és többségük – 70%-uk – már nem Budapesten, hanem vidéken élt. Továbbra is a labdarúgás maradt a legnépszerűbb sportág, 1955-ben több, mint 2000 labdarúgópályát és 92 ezer igazolt játékost tartottak nyilván.⁵⁴³

A Szekszárd városi TSB is igyekezett mindent megtenni a sport népszerűsítése érdekében. 1954-ben még nem működött Agitációs és Propaganda Bizottság a VTSB mellett, mert nem sikerült megszervezni, mégis folyt az agitációs és propagandamunka. Tavasszal bevezették a mindennapos *Hangos Sporthíradót*, de ezt a fórumot rövid időn belül megszüntették, mert a nyilvános bírálatokat sok esetben a sportkörök támadásnak vették.⁵⁴⁴ A szekszárdi járási és városi TSB valamint a Tolnai Napló közösen készítette a *Képes Sporthíradót*, amit a város központjában lévő sportszaküzlet kirakatában helyeztek el.⁵⁴⁵ A

⁵³⁸ *Társadalmi sportszövetségek tagjai megválasztásának kérdése Tolna megyében.* Népsport 1953. október 9. (IX. évf. 202. sz.) 1.

⁵³⁹ A sportkörök fejlesztésének versenyében 87,9 %-os, a sportolók számának növelésében 36,1 %-os, a minősített sportolók számának versenyében 10 %-os, a pályaépítések versenyében 82,8 %-os, a társadalmi aktívák versenyében pedig 22 %-os teljesítménnyel az összesítésben 50,2 %-kal az utolsó helyre került.

⁵⁴⁰ *A II. tervjelentés adatai szerint összesítésben Tolna megye az utolsó a megyék versenyében.* Tolnai Napló 1951. november 14. (VIII. évf. 265. sz.) 4.

⁵⁴¹ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. Tolnamegye Tanácsa VB-nél működő Testnevelési és Sport Bizottság munkaterve az 1952. január 1. – március 31-ig terjedő időszakra. Pintér Antal (MTSB elnök). Szekszárd, 1951. december 24.

⁵⁴² MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. MTSB munkaterv 1952. január 1.-től március 31.-ig

⁵⁴³ ROMSICS 2010, 375–376.

⁵⁴⁴ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Szekszárd Városi Testnevelési és Sport Bizottság 1954. évi beszámolója. A beszámolót készítette: Kárpáti András VTSB elnök.

⁵⁴⁵ *Hírek, eredmények.* Népsport 1954. augusztus 23. (X. évf. 168. sz.) 4.

képeket hetente, kéthetente cserélték, a megyei, a járási és a városi sportrendezvények fotóiból válogatva. 1954-ben indították a VTSB Híradót, amelynek számai szintén tartalmaztak bírálatokat a sportkörüi vezetők számára, de mivel a kiadvány a sportkörüi vezetőkhez került, nem a sportolókhoz, azokat csak egy szűk réteg olvashatta.⁵⁴⁶

A magyar szocialista sportmozgalom legnagyobb kritikája 1954-ben született meg. Az MDP KV 1954. december 15-i, a *Testnevelési és sportmozgalmak helyzetéről* című határozata az elért pozitívumok hangsúlyozása mellett rávilágított a magyar sportpolitika hibáira. A dokumentumból – amely lesújtó kritikát fogalmazott meg a sztálinizmus korszakának sportéletéről – kiderül, hogy Magyarországon 1954 végén a valódi tömegsport elmaradott volt, az ifjúságnak pedig csak egy szűk rétege sportolt rendszeresen. Hibaként említették az iskolai testnevelés hiányosságait, a falusi sport fejletlenségét, az MHK testnevelési rendszer népszerűtlenségét, a csupán papíron létező teljesítményeket, a próbázások valótlan adatközlését. A hibák okát pedig elsősorban a sportolók erkölcsi és politikai nevelésének hiányosságában látták. Szintén jelentős hibaként értékelték a sportszervezetek túlzott bürokratizálódását, a személyi kultusz általánossá válását a szervezeten belül és a pazarlást. Ez a határozat – amely a Nagy Imre nevével fémjelzett „új szakasz” politikai légkörében született – alapjaiban kérdőjelezte meg az előző évek sportpolitikájának sikerességét. A politikai életben azonban ismét egy fordulat állt be, amely hatással volt a sportpolitikában zajló eseményekre is. 1955-ben ismét Rákosi Mátyás kezébe került a hatalom, Nagy Imrét felmentették miniszterelnöki tisztségéből. Az ideológiai harc tovább folytatódott minden káros „jobboldali elhajlással” szemben, így az 1954-es párthatározat javaslatainak végrehajtása is elmaradt. Lényegi változás a sportban nem történt, a határozat által bírált sportvezetők – többek között az OTSB elnöke és elnökhelyettese – a helyükön maradtak.⁵⁴⁷

4.4. MHK mozgalom és testnevelési rendszer

⁵⁴⁶ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Szekszárd Városi Testnevelési és Sport Bizottság 1954. évi beszámolója. A beszámolót készítette: Kárpáti András VTSB elnök.

⁵⁴⁷ RIGÓ 2023.

Hegy Gyula 1948. december 31-én a Népsportban megjelent nyilatkozata⁵⁴⁸ egyértelművé tette, hogy eljött az ideje a magyar sport teljes szovjetizálásának. A nyilatkozat értelmében 1949. április 4-ével a szovjet GTO tömegsportmozgalom⁵⁴⁹ mintájára életre hívták Magyarországon a Munkára Harcra Kész mozgalmat.⁵⁵⁰ Már az MKP 1947. évi sportprogramjában körvonalazódott egy új országos jelvénytörvény szerző verseny rendszeresítése, amelynek előkészítő munkálataival a párt az OSH-t bízta meg. 1949 februárjában országsszerte megjelentek az MHK mozgalmat ismertető propaganda füzetek. A VKM 800/1949. sz. rendelete előírta a próbázató bizottságok létrehozását, a próbázásokat 1949. április 4-én Budapesten ünnepélyes keretek között nyitották meg, és április végén már ki is osztották az első MHK jelvényeket a sikeres próbázóknak.⁵⁵¹

Az MHK bevezetésének évében a követelményeket úgy állapították meg, hogy különösebb nehézség nélkül teljesíteni lehessen, mert igyekeztek a dolgozók minél szélesebb rétegeit bevonni az MHK mozgalomba.⁵⁵² A mozgalmat 1950-ben módosították, már magasabb követelményeket állítva a próbázók elé. Fő célkitűzés volt, hogy „*a sportmozgalom ne legyen öncélú, szolgálja a társadalom érdekeit, a közösség érdekeit, segítse elő a társadalom tagjainak felkészülését a munkára és a haza megvédésére*”.⁵⁵³ 1951-től már nem mozgalomról, hanem MHK testnevelési rendszerről beszélünk. Az OTSB – 1951 januárjában megjelent – 1. sz. utasítása a sport alapvető módszerül az MHK testnevelési rendszert jelölte meg. A testgyakorlatok nem sportáganként voltak elkülönítve, az MHK követelményeket és szinteket egységes rendszer foglalta egybe.⁵⁵⁴ 1952. január 1-től csak azok sportolhattak, akiknek az MHK próba letételéről igazolványuk volt. Valamennyi sportkörnek elsősorban az általános szakosztályt, az MHK szakosztályt kellett felállítania, csak azután lehetett a többi szakosztályt megalakítani.⁵⁵⁵ A sportkörök

⁵⁴⁸ Április 4-én, a felszabadulás évfordulóján kezdődnek a népi sportjelvénytörvény szerző versenyek. Hegyi Gyula újévi nyilatkozata az elmúlt év mérlegéről és a jövő év nagy feladatairól. Népsport 1948. december 31. (IV. évf. 251. sz.) 1.

⁵⁴⁹ A GTO testnevelési rendszert Sztálin útmutatása alapján a Bolsevik Párt XVI. (1930) Kongresszusa után a Komszomol valósította meg. A teljesítményrendszert a moszkvai Testnevelési Főiskola kollektívája dolgozta ki V. V. Gorionyevszkij professzor vezetésével. Gerincét a torna, az atlétika, a játék a küzdősportok és a népi testkultúra hagyományai alkották. Bevezetésére 1931-től került sor. KUN 1984, 297.

⁵⁵⁰ RIGO 2017, 193.

⁵⁵¹ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1977, 321–357.

⁵⁵² MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. Tolnamegye Tanácsa VB-nél működő Testnevelési és Sport Bizottság munkaterve az 1952. január 1. – március 31-ig terjedő időszakra. Pintér Antal (MTSB elnök) Szekszárd, 1951. december 24.

⁵⁵³ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. 1951

⁵⁵⁴ MNL TML XXIII.21.b. Tolna Megyei Tanács – Tolna Megyei Testnevelési és Sporttanács iratai. Az MHK testnevelési rendszer elvi alapjai (1956)

⁵⁵⁵ *Megyénk sportjának fejlődése*. Tolnai Napló 1951. október 7. (VIII. évf. 234. sz.) 6.

vezetőségének feladata volt az MHK testnevelési rendszerrel kapcsolatos felvilágosító, tájékoztató és propagandamunka, a jelentkezések, edzések, versenyek, próbák szervezése, illetve lebonyolítása. Az MHK bizottság legkisebb létszáma három, legnagyobb létszáma tíz fő lehetett. A bizottság tagjai: az elnök, a titkár, a nyilvántartási felelős, a propagandista, a próbázatók, a DISZ helyi képviselője és az orvos. A bizottságok feladata volt az MHK testnevelési rendszer céljának, jelentőségének, szabályainak és követelményeinek ismertetése, a sportolók jelentkezésének megszervezése, a jelentkezők nyilvántartásba vétele, a sportlétesítmények, sportfelszerelések biztosítása, edzések szervezése és vezetése, versenyek, próbák szervezése, a lepróbázottak felterjesztése a jelvényért, mozgósítás az ellenőrző próbákra, a jelvények kiosztása, a jelvényesek szakosztályokba irányítása, az új jelentkezők beszerzése és a mozgósítás az ismétlő próbákra. Nagy súlyt fektettek az egyéni meggyőzésre, igyekeztek fenntartani azt a látszatot – papíron legalábbis –, hogy a jelentkezések önkéntes elhatározáson alapulnak.⁵⁵⁶

A TSB-k feladata volt a testnevelési rendszerrel kapcsolatos agitációs, propaganda és hírverő munka irányítása. Az iskolákban a testnevelő tanárok szervezték meg az MHK bizottságot és a testnevelési rendszerrel kapcsolatos munkát. Ők készítették fel az ifjúságot az MHK próbákra a testnevelési órákon a módosított tanterv alapján. A próbákat az iskolákon belül, házi verseny keretében rendezték meg.⁵⁵⁷ Öt fokozatot különböztet meg a rendszer, mégpedig LMHK előkészítő, LMHK megfelelő, LMHK kiváló,⁵⁵⁸ MHK I., és MHK II. fokozatot.⁵⁵⁹ Az ismétlő próbázásokat 1953-tól vezették be, két kötelező⁵⁶⁰ és két szabadon választható próbaszámból álltak. Az MHK próbázók nyilvántartása a sportkörökben történt a személyi lap vezetésével. A jelentkezők kötelesek voltak a próbázások és versenyek alkalmával a helyi TSB kiküldöttje jelenlétében ellenőrző próbán részt venni. Később az MHK EB (Ellenőrző Bizottság) munkája megváltozott, mivel az MHK próbát csak nyilvános versenyen lehetett teljesíteni, és ez kiküszöbölte az ellenőrző

⁵⁵⁶ A szabályzat szerint mindenféle erőszakot kerülni kellett, mert a rendszeres testnevelés és sportolás csakis a sportoló saját elhatározásán alapulhat.

⁵⁵⁷ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. 1951

⁵⁵⁸ Az LMHK előkészítő fokozat 5 kötelező próbaszámból állt, az LMHK megfelelő és kiváló fokozata pedig 7 próbaszámból (ebből 4 kötelező, 3 szabadon választható).

⁵⁵⁹ Az MHK I. és az MHK II. fokozata 9 próbaszámból (ebből 5 kötelező, 4 szabadon választható) állt. Az MHK fokozatban a kötelező próbák a következők voltak: torna szabadgyakorlatok, férfiaknak húzódzkodás, 150 méteres akadályfutás, úszás, kerékpározás, vagy gránátdobás célba, mezei futás, gyaloglás férfiaknak 5 km, nőknek 3 km.

⁵⁶⁰ 150 méteres akadályfutás, mezeifutás

próbák addigi rendszerét.⁵⁶¹ A korcsoportok a következőképpen alakultak: az LMHK-ban 14-től 16 év betöltéséig, az MHK I. fokozatban 16 évtől felfelé, az MHK II. fokozatban 17 évtől felfelé vehettek részt a fiatalok. Az első próba leteltétől számított egy év alatt kellett teljesíteni az összes próbát a jelvény megszerzéséhez. A próbázókat kötelezték, hogy előadásokon is részt vegyenek, amelyek sportpolitikai kérdésekről, sportfeladatokról, egészségügyi problémákról, valamint az edzésekkel kapcsolatos teendőkről szóltak. „*Nagy súlyt fektetünk arra is, hogy sportolóinkat világnézetileg is képezzük.*” – nyilatkozta Müller György a Tolna megyei sportfelelős 1950-ben.⁵⁶² Teljes értékű próbának számított, ha valaki valamelyik sportágban osztályba sorolt versenyző volt. A II. fokozatban kötelező volt az ismétlő próba három éven belül, ha valaki átlépett a következő korosztályba. Jelvényt minden próbázó csak a teljes próba letétele után kaphatott.⁵⁶³

1952-től nyilvánvalóvá vált, hogy a tömegsport az erőfeszítések ellenére kampány jellegű maradt, az MHK próbázók száma és a szpartakiádok résztvevőinek száma is jelentősen csökkent.⁵⁶⁴ Az MHK mozgalom a propaganda kampányok ellenére az 1950-es évek közepére elvesztette mozgalmi jellegét, csak az iskolákban tudták végrehajtani a tervfeladatokat, a dolgozók körében egyre inkább eredménytelenné vált. A munkavégzés menetébe nehéz volt beilleszteni az üzemi tornát és a szpartakiádok is egyre inkább tessék-lássék módon zajlottak le.⁵⁶⁵ Legfontosabb hiányosság az MHK és az egyesületi minőségi sport különállása volt. Az MHK mozgalom szervezeti felépítése elszakadt a minőségi sporttól és önálló mozgalommá vált. A minőségi sportolók nem vettek részt az MHK próbákon a szintek gyengeségére hivatkozva.⁵⁶⁶ 1955. októberében az MHK testnevelési rendszer számára új szabályzatot vezettek be, a bürokratikus eljárások egyszerűsítése céljából.⁵⁶⁷ 1956. január 1-től bevezetésre került az új Munkára és Honvédelemre Kész testnevelési rendszer.⁵⁶⁸

Szekszárdon a sportkörök többsége nem tett eleget jelentési kötelezettségének és nem fordítottak nagy gondot az MHK tervek teljesítésre sem. A nem megfelelő működés miatt a

⁵⁶¹ MNL TML XXIII.21.b. Tolna Megyei Tanács – Tolna Megyei Testnevelési és Sporttanács iratai. Az MHK testnevelési rendszer elvi alapjai (1956)

⁵⁶² Népsport 1950. március 10. (VI. évf. 50. sz.) 4.

⁵⁶³ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. 1951

⁵⁶⁴ KUN – SIPOS 1979, 53.

⁵⁶⁵ KUN 1996–2000a, 612.

⁵⁶⁶ MNL TML XXIII.314.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. 1951

⁵⁶⁷ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 357–363.

⁵⁶⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló a Szekszárd Városi TSB 1956. I. negyedévi MHK munkájáról és a Ságvári Endre sportseregszemle versenyek előkészítéséről

VTSB elnöke szigorításokat vezetett be. Kilátásba helyezte például, hogy azon sportköröknek, amelyek nem teljesítik az MHK fejlesztési tervüket, leállíttatja az ellátmányát, valamint azt, hogy a sportkörnél sportoló minősített sportolókat felfüggeszti a versenyzéstől a következő évadra.⁵⁶⁹ Különböző módszerekkel próbáltak minél több embert bevonni az MHK mozgalomba, például a Tolnai Napló kezdeményezésére elindult az „Áprilistól – Októberig” mozgalom, amelynek célkitűzése az volt, hogy a sportkörök áprilistól októberig minden MHK jelentkezőt próbáztassanak le.

4.5. Szekszárd sportja 1950 és 1956 között

A Szekszárdi Magasépítési Vállalat dolgozói 1950 őszén hozták létre sportkörüket. Az Építők Sportkör 1950-től működött Szekszárdon, ez volt a város első szakszervezeti sportköre. Elsőnek a labdarúgó szakosztályt szervezték meg, később férfi és női kosárlabda csapat is alakult.⁵⁷⁰ Az első időszakban egy vállalatra felépülő sportkör volt, majd a későbbiek folyamán az Építőipari Vállalatokat magába foglaló sportkörre alakult át. Szekszárdon az Építők SK négy szakosztályának alapját négy nagy vállalat képezte, a Magasépítő a labdarúgó szakosztályt, a Téglagyárak az úszó szakosztályt, a Tatarozó a kosárlabdaszakosztályt, az Útfenntartó pedig a birkózószakosztályt patronálta. Az alakulás után néhány évvel már két labdarúgó csapatnak, két férfi és egy női kosárlabdacsapatnak, egy vízilabda csapatnak, az úszóknak és a birkózóknak nyújtottak sportolási lehetőséget. A sportkör birkózó szakosztályának edzője Szilágyi Dezső – akinek a nevéhez fűződött a birkózósport újraélesztése Szekszárdon – 1952-ben elköltözött a városból, így a szakosztály jövője kétségessé vált.⁵⁷¹ 1953 elején úgy látszott, hogy az Építők labdarúgócsapata is feloszlik, mivel három-három játékosát átigazolta a Dózsa és a Petőfi, előző évben pedig a Vörös Meteorba ment át hat játékos. A vezetőség és a sportolók azonban mindent megtettek, hogy a csapat fennmaradjon. 1954-ben már csak a labdarúgó és a birkózó szakosztály működött a sportkörön belül, előző évben feloszlatták a kosárlabda szakosztályt, az úszó- és vízilabda szakosztályt pedig 1954-ben adták át a Kinizsi Sportkörnek.⁵⁷² Ebben az

⁵⁶⁹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló az MHK munkáról. Kárpáti András (VTSB elnök). Szekszárd, 1954. augusztus 31.

⁵⁷⁰ *Szekszárd sportélete a fejlődés útján*. Népsport 1951. június 1. (VII. évf. 108. sz.) 3.

⁵⁷¹ „Építők” remények. Tolna Napló 1953. január 18. (X. évf. 15. sz.) 8.

⁵⁷² MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Kárpáti András (VTSB elnök) Beszámoló az MHK munkáról. Szekszárd, 1954. augusztus 31.

időszakban 112 fő sportolt az Építőknél, közöttük 4 női sportolóval.⁵⁷³ A sportkörnek nem volt sportlétesítménye, a sporttelepet és a tornatermet a Városi Tanácstól bérelték.⁵⁷⁴ 1954 második felében a sportkör szétesett, majd 1955 elejétől új vezetőséggel működött tovább. A birkózószakosztályt 1955-ben átszervezték és a városi fiatalokból harminc fővel megemelték a létszámát is. 1955-ben a labdarúgó szakosztályt is fiatalították.⁵⁷⁵ Az Építők taglétszáma 152 főre emelkedett az 1956-os évre, közülük a női sportolók létszáma 19 fő volt, a korábbi 4 helyett és az MHK jelvényesek száma is emelkedett 115-re (81-ről).⁵⁷⁶ Az Építők 1956-ban megalakította a tenisz szakosztályát, ezzel a város sportpalettáján ismét megjelent ez a sportág.⁵⁷⁷

1951-ben több sportkör is alakult Szekszárdon. A Vörös Meteor 1951-től működött, ez volt a város második sportköre. 1952 végén egy időre beolvadt a Petőfi Sportkörbe, de 1954-től – némi átszervezés után – ismét önálló sportkörként működött. Mint szakszervezeti sportegyesület a KPDSZ⁵⁷⁸-hez tartozó 16 kereskedelmi és pénzügyi vállalat dolgozóinak biztosította a sportolás lehetőségét.⁵⁷⁹ Ekkor a sportkör hat szakosztályában – kézilabda, kosárlabda, labdarúgás, röplabda, természetjáró, úszó- és vízilabda – mintegy 250-en sportoltak, közülük 27 nő. A sportkör egy kosárlabda⁵⁸⁰ és egy röplabda pályával rendelkezett,⁵⁸¹ de a kosárlabda szakosztály működésénél komoly problémát jelentett, hogy az egész megyében nem találtak megfelelő szakképzettséggel rendelkező kosárlabda edzőt.⁵⁸² 1954-ben a sportkör olyan kosárlabda pályát épített, ahol a kosárlabdacsapat este is játszhatott. A városi tanács azonban – annak ellenére, hogy a pályaépítésre előzőleg

⁵⁷³ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁵⁷⁴ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Jelentés a Szekszárdi Építők Sportegyesületről 1955. évi január hó 1-i helyzet alapján. Polyák László (gazdasági felelős), Juhász István (Építők sportköri elnök) Szekszárd, 1955. január 3.

⁵⁷⁵ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló/jelentés a Szekszárdi Építők SK 1955. első félévi munkájáról. Juhász István (Építők sportköri elnök) Szekszárd, 1955. június 28.

⁵⁷⁶ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁵⁷⁷ *A szekszárdi fiatalok és a tenisz.* Tolnai Napló 1956. július 19. (XIII. évf. 169. sz.) 4.

⁵⁷⁸ Kereskedelmi és Pénzügyi Dolgozók Szakszervezete

⁵⁷⁹ MHL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló jelentés a Szekszárdi Vörös Meteor Sportkör 1955. első félévi munkájáról. Szeghalmi (sportkör elnök). Szekszárd, 1955. augusztus 30.

⁵⁸⁰ 1954-ben a sportkör olyan kosárlabda pályát épített, ahol a kosárlabdacsapat este is játszhatott. A városi tanács azonban – annak ellenére, hogy a pályaépítésre előzőleg engedélyt adott – meggondolta magát és szabadtéri színpadot létesített a kosárlabdapálya helyén.

⁵⁸¹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁵⁸² Népsport 1956. február 7. (XII. évf. 28. sz.) 4.

engedélyt adott – meggondolta magát és szabadtéri színpadot létesített a kosárlabdapálya helyén. A Vörös Meteor úszószakosztályának edzője Tollár Tibor⁵⁸³ eredményes munkát végzett, a vízilabda csapat 1955-ben megnyerte a megyei bajnokságot, pedig az úszó szakosztály tagjai olyan fiatalok voltak, akik 1955-ben kezdték meg a rendszeres edzéseket.⁵⁸⁴ A vízilabda csapat annak ellenére szerepelt jól, hogy ősztől tavaszig az edzések „szárazon” folytak, mert nem volt fedett uszodája a városnak.⁵⁸⁵ Új szakosztályok – sakk, torna, asztalitenisz – alakultak, a labdarúgás viszont eltűnt a palettáról.⁵⁸⁶ A taglétszám valószínűleg ennek köszönhetően csökkent a felére 1956-ra, úgy hogy a női sportolók száma nem változott.⁵⁸⁷

A Városi Tanács sportköre, a Dózsa 1951 nyarán, harmadikként alakult meg Szekszárdon.⁵⁸⁸ A kezdeti években a sportkörnél a labdarúgás, a röplabda és az ökölvívás került előtérbe, ezen kívül motoros szakosztálya is működött. A Szekszárdi Dózsa ökölvívó szakosztályának 1951-ben 20 leigazolt játékosa volt, heti két edzést tartottak a leányiskolában.⁵⁸⁹ A sportkör röplabdacsapata⁵⁹⁰ jelentős sikereket ért el, felkerült a megyei bajnokságból az NB II-be.⁵⁹¹ 1953-ban sor került a Dózsa és a Bástya sportkörök fúziójára. 1951 februárjában alakult meg az Államvédelmi Hatóság saját egyesülete a Bástya SE, színe a piros-fehér volt.⁵⁹² A Szekszárdi Bástya 1951 végén jött létre a város negyedik sportköréeként. Kis létszámmal kezdte meg működését, de 1952-ben már nyolc szakosztály működött a sportkörben, az atlétika – Bessenyei Gyula edzővel –, a szertorna, az asztalitenisz, a kosárlabda, a labdarúgás, a röplabda, a céllövő és a sakk szakosztály. A

⁵⁸³ Dr. Tollár Tibort az 1956-os szekszárdi eseményekben való részvétele miatt (a nemzeti bizottság tagja volt) a szabadságharc leverése után börtönbüntetésre ítélte a Pécsi Megyei Bíróság. Amnesztiával szabadult 1959-ben, azonban további életútját az 1956-os múltja jelentősen befolyásolta.

⁵⁸⁴ MHL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Szekszárd Városi Tanács VB mellett működő Testnevelési és Sport Bizottság 1955. évi beszámolója. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd 1956. január 12.

⁵⁸⁵ *A szekszárdi úszók terveit*. Tolnamegyei Népújság 1956. december 19. (XIII. évf. 296. sz.) 4.

⁵⁸⁶ *Újjáélesztették a Szekszárdi Vörös Meteor vezetőségét*. Tolnai Napló 1956. január 1. (XIII. évf. 1. sz.) 8.

⁵⁸⁷ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956.

⁵⁸⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd, 1956. január 13.

⁵⁸⁹ *A Szekszárdi Dózsa SK minden támogatást megad ökölvívóinak*. Tolnai Napló (VIII. évf. 181. sz.) 1951. augusztus 26. 8.

⁵⁹⁰ Magyarországon 1945 előtt egyetlen röplabdacsapat sem volt, a Magyar Röplabda Szövetség 1946-ban alakult. 1951-ben Tolna megyében már ötven férfi és női röplabdacsapatot tartottak nyilván, ezeken kívül pedig sok üzemi csapat is működött, ahol csak szórakozás célból röplabdáztak.

⁵⁹¹ Dunántúli Napló (VIII. évf. 1. sz.) 1951. január 3. 6.

⁵⁹² KISS – MITROVITS 2023, 701–702.

sportkör az általános gimnáziumot patronálta.⁵⁹³ Bessenyei Gyula testnevelőtanár neve már a Horthy-korszakban is felbukkant Szekszárd sporttörténetében, 1938-tól mint leventeoktató szerepel a szekszárdi leventeegyesület irataiban. A fegyveres szervek sportkörei közül csak a Belügyminisztérium (Dózsa) és az ÁVH⁵⁹⁴ (Bástya) sportköre alakult meg az 1950-es évek elején Szekszárdon, a Magyar Honvédség sportköre (Honvéd) csak 1960-ban⁵⁹⁵ jött létre a városban. 1953-ban a Párt és a Minisztertanács határozata értelmében több minisztérium, így a Belügyminisztérium is eddig hozzájuk nem tartozó szervekkel, társmisztériumokkal került összevonásra, így alakult ki az államvédelmi szervekkel megerősített Belügyminisztérium. A határozat következtében – a Párt és az OTSB határozata alapján – a Dózsa és a Bástya sportegyesület egyesült és Dózsa SE néven folytatta a munkát. 1953. szeptember 28. és október 31. között az ország egész területén megtartották a sportköri vezetőség és küldöttválasztó taggyűléseket.⁵⁹⁶ A Szekszárdi Dózsa és a Szekszárdi Bástya egyesülésével az új Dózsa sportkör a megye legnagyobb sportköre lett. A sportolókat a következő szakosztályokban foglalkoztatták: atlétika, torna, kerékpár, úszó, motoros, labdarúgó, kosárlabda, céllövő és ökölvívó. Az általános (MHK) szakosztály keretében sportoltak a háromtusázók, az asztaliteniszezők, a röplabdázók és a tekézők. Az új Dózsa SK két iskolát is támogatott, az általános gimnáziumot és a közgazdasági technikumot. A sportkör tornaszakosztályát gyakorlatilag ezeknek az iskoláknak a diákjai alkották.⁵⁹⁷ 1956-ban közel háromezren sportoltak a Szekszárdi Dózsaiban, hozzávetőlegesen 20% volt a női sportolók aránya.⁵⁹⁸ A sportkör versenyzői atlétikában és ökölvívásban érték el a legjobb eredményeket. Az atlétika szakosztály edzője 1954-től Mozolai János⁵⁹⁹ testnevelő tanár volt, aki atléta edzőként és tanárként is komoly elismerésnek örvendett. Az ökölvívók vezetőedzője pedig az a Leposa Dezső volt, aki edzői pályafutását még a Törekvésben

⁵⁹³ *Szekszárd egyik nagy sportköre lesz a Bástya SK.* Tolnai Napló 1952. február 26. (IX. évf. 47. sz.) 4.

⁵⁹⁴ Az Államvédelmi Osztály (ÁVO) 1948. szeptember 6-tól Államvédelmi Hatóság (ÁVH) néven működött tovább, 1949-ben kivált a Belügyminisztériumból és közvetlenül a Minisztertanács, majd 1950-tól a Honvédelmi Bizottság, személy szerint Farkas Mihály felügyelete alá tartozott. 1953-ban már 16 központi osztálya volt. ROMSICS 2010, 343.

⁵⁹⁵ 1960-ban helyezték Szekszárdra a 9. Önálló Vegyvédelmi Zászlóaljat. 1962-ben jött létre a városban az 5. Önálló Vegyisugárfelderítő Század, amely 1973-ban került át Kiskőrösre.

⁵⁹⁶ KISS – MITROVITS 2023, 701–702.

⁵⁹⁷ *A Szekszárdi Dózsa SK vezetőségválasztó taggyűlése elé.* Tolnai Napló 1953. október 17. (X. évf. 240. sz.) 4.

⁵⁹⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁵⁹⁹ Mozolai János (1931–2008) a szekszárdi atlétika kiemelkedő alakja. 1954-től a Garay János Gimnázium testnevelő tanára. Számos országos bajnok és válogatott atlétát nevelt, a magyar atlétika egyik legkiválóbb sprinterének, Kovács Attilának is ő volt a felfedezője és nevelőedzője. A Magyar Atlétikai Szövetség honlapja <https://atletika.hu/en/node/143> (utolsó letöltés: 2024. 05. 13.)

kezdte. Azon OTSB utasítás alapján, amely kimondta, hogy „*mindenki ott sportol, ahol dolgozik, tehát munkahelyének megfelelő sportkörben*”, a BM Tolnamegyei Főosztálya azt a határozatot hozta, hogy 1954. január 1-től a főosztály kötelékébe tartozó dolgozók (rendőr, börtönőr, tűzoltó, pénzügyőr stb.) csak a Szekszárdi Dózsa SK színeiben sportolhatnak. A rendelkezés alól abban az esetben adhatott a főosztály vezetője felmentést, ha a Dózsa nem tartott igényt az adott sportolóra.⁶⁰⁰ Arra is volt példa, hogy egy egész kosárlabdacsapat kapott engedélyt a Dózsából való távozásra. 1954-ben a férfi kosárlabdacsapat minden játékosa átigazolt a Petőfi Sportkörbe.⁶⁰¹

Az ötödik sportkörként megszervezett Szekszárdi Petőfi sportkör 1952 elején alakította meg a labdarúgó szakosztályát,⁶⁰² majd a bajnoki idény végén magába olvasztotta a Vörös Meteor sportkört.⁶⁰³ Az első két évben csak labdarúgó és sakk szakosztályt működtető Petőfi 1954-ben a Dózsa után a második legnagyobb taglétszámmal (197 tag, közülük 30 nő)⁶⁰⁴ működő sportkör volt a városban. Elindult a munka a röplabda, kosárlabda, tenisz, teke, atlétika és kézilabda szakosztályokban is. Ekkora fejlődést egyetlen másik városi sportkör sem tudott felmutatni.⁶⁰⁵ A Lendület Sportkör szintén 1952 elején alakult Szekszárdon, három működő szakosztállyal (labdarúgás, röplabda, tenisz) és összesen 70 sportolóval, akik között 5 hölgyet találunk.⁶⁰⁶ Az egészségügyi dolgozókat tömörítő sportkörnek egy tenisz- és egy röplabdapályája is volt.⁶⁰⁷ 1954-ben a sportkörök és szakosztályok összevonásával kapcsolatos rendelet értelmében a Petőfi, a Fáklya és a Lendület Sportköröket egyesítették az országban.⁶⁰⁸ Szekszárdon a fúzióra nem került sor, a Petőfi és a Lendület önálló sportkör maradt a már meglévő szakosztályok működésével.⁶⁰⁹

⁶⁰⁰ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. A BM Tolnamegyei Főosztály kötelékébe tartozó rendőrök, BV-k, tűzoltók stb. sportolása. A megyei Rendőrkapitányság átírata alapján. Lépő László (MTSB elnök) Szekszárd, 1954. január 4.

⁶⁰¹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. szeptember 10.

⁶⁰² *Hírek, eredmények.* Népsport 1952. május 29. (VIII. évf. 106. sz.) 4.

⁶⁰³ *A vasárnap sportja.* Tolnai Napló (IX. évf. 281. sz.) 1952. november 30. 8.

⁶⁰⁴ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁶⁰⁵ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Beszámoló az MHK munkáról. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. augusztus 31.

⁶⁰⁶ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Beszámoló az MHK munkáról. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. augusztus 31.

⁶⁰⁷ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁶⁰⁸ KISS – MITROVITS 2023, 701–702.

⁶⁰⁹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. A szekszárdi VTSB 1954. évi beszámolója. Szekszárd, 1955. január 12. Kárpáti András VTSB elnök

1955-ben a Bástya név újra megjelent, a Petőfi néven egysített közalkalmazotti, helyiipari és városgazdasági, egészségügyi, valamint pedagógus szakszervezetek egyesülete kapta ezt a nevet.⁶¹⁰ Szekszárdon ugyan nem került sor a két sportkör fúziójára, de a névváltozás itt is életbe lépett. A Lendület és a Petőfi sportkör 1955-től Szekszárdi Bástya néven működött. A Szekszárdi Bástya a tanácsi dolgozók, a megyei hivatalnokok, az orvosok, a jogászok és a pedagógusok sportköre volt, amelyben elkülönült a Bástya I. (tanácsi) és a Bástya II. (kórházi) sportkör. A Bástya I. sportkörnél a legnagyobb fejlődést a torna szakosztály mutatta, Laczkó László edző vezetésével a női csapat 1955-ben megnyerte az Országos Bástya bajnokságon a csapatbajnokságot. 1956-ban már több, mint háromszáz sportolója volt a sportkörnek, ahol a nők aránya 18 %-ra emelkedett.⁶¹¹ A Bástya II. (kórház) Sportkörben 1955-től működött a vívószakosztály, amelynek vezetője Tamás András volt.⁶¹² A kórház sportegyesülete a mai napig működik és vívószakosztálya az egyetlen Tolna megyében.

A kisipari szövetkezetek sportmozgalmát szervező Spartacus Sportközpontot 1952 áprilisában hozták létre, ezt követően országsszerte megindult a Spartacus sportkörök megalakítása. A Szekszárdi Spartacus megalakuláskor, 1952-ben életre hívták a kerékpár szakosztályt, amely az egyetlen olyan szakosztálya volt az egyesületnek, amely a kezdetektől egészen a sportkör megszűnéséig működött. A kerékpársport népszerűsítése érdekében a megyei labdarúgóbajnokság mérkőzéseinek szünetében üldözőversenyeket rendeztek a salakpályán. Igyekeztek a kerékpározást is tömegsporttá fejleszteni.⁶¹³ 1953-ban az MHK próbák letételét elősegítve 20 km-es versenyt rendeztek a férfiak és 10 km-es versenyt a nők számára.⁶¹⁴ Matus Magda a sportkör női kerékpárversenyzője ebben az évben első helyezést ért el az Országos Spartacus Szpartakiádon.⁶¹⁵ A Városi Testnevelési és Sportbizottság 1954-es beszámolójában úgy írtak⁶¹⁶ a Szekszárdi Spartacusról, mint „*a legjobban*

⁶¹⁰ KISS – MITROVITS 2023, 701–702.

⁶¹¹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁶¹² MHL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács VB mellett működő Testnevelési és Sport Bizottság 1955. évi beszámolója. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd 1956. január 12.

⁶¹³ *Készülnek első versenyükre a Szekszárdi Szpartakusz kerékpárosai.* Tolnai Napló (XIII. évf. 57. sz.) 1956. március 7. 4.

⁶¹⁴ *32 induló a Szpartakusz kerékpárversenyén.* Tolnai Napló (X. évf. 93. sz.) 1953. április 21. 4.

⁶¹⁵ *Sporthírek.* Tolnai Napló (X. évf. 203. sz.) 1953. augusztus 30. 8.

⁶¹⁶ „*A kollektív vezetés irányítja a sportkör munkáját. Minden munkáról írásbeli igazolást tudnak felmutatni. MHK munkában egyedül ez a sportkör végez kielégítő munkát, bár sportkörük tagsága jórészt idős sportolókból áll.*” MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló az MHK munkáról. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. augusztus 31.

megszervezett sportkörrel a városban.⁶¹⁷ A kerékpáron kívül a labdarúgás, a röplabda, a sakk és a teke kapott még szerepet a közel kétszáz tagot számláló sportkörnél, ahol a nők létszáma nem érte el a harminc főt.⁶¹⁸ A kerékpárszakosztály első vezetője és edzője Losonczi Sándor volt, aki maga is versenyzett. 1955-ben a szekszárdi Spartacus sportkör elnöksége Losonczi Sándor kerékpáros edzőt fegyelmi úton távolította el, mint nem kívánatos elemet a sportkörből.⁶¹⁹ A Spartacus kerékpáros szakosztályának új edzője Lengyel Tibor 1956 elején vette át a sportolók edzését.

1952. októberében alakult meg Szekszárdon az ÉDOSZ Kinizsi sportkör, az élelmiszeripari dolgozók szakszervezeti sportköre. Az első időszakban a sportkör labdarúgó, röplabda, úszó, sakk és asztalitenisz szakosztályt is működtetett.⁶²⁰ 1954-ben jelentős változás történt, átszervezésre volt szükség, új vezetőséget választottak. Az év elején már csak a labdarúgó szakosztály működött, majd átvették az Építők által feloszlott úszó és vízilabda szakosztályt 14 aktív sportolóval. A vízilabdázók és úszók edzője Tollár Tibor volt. 1954-ben más szakosztály nem működött a sportkörnél, csak alkalmi röplabda és asztalitenisz csapatok szerepeltek a szakszervezetileg a Kinizsihez tartozó vállalatoknál.⁶²¹ A sportkör 136 tagot számlált – akik között mindössze 8 nő volt –, nem volt saját sportlétesítménye.⁶²²

Szekszárdon kis létszámú sportkörként működött az 1950-es évek elején a Postás Sportkör, amelyet többször átszerveztek és újjáalakítottak. A sportkört 1954 decemberében egy időre meg is szüntették, mivel már hosszabb ideje nem végzett egyáltalán sportmunkát.⁶²³ Az Országos Testnevelési és Sport Bizottság 1955-ben a Posta, MÁV, MÁVAUT sportköröket egy egyesületté vonta össze. Szekszárdon ennek a rendeletnek az értelmében létrejött az új sportkör, a Közlekedési Sport Egyesület, melynek színe zöld-fehér

⁶¹⁷ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló az MHK munkáról. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. augusztus 31.

⁶¹⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁶¹⁹ MHL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács VB mellett működő Testnevelési és Sport Bizottság 1955. évi beszámolója. Szekszárd 1956. január 12. Szászi János VTSB elnök

⁶²⁰ *Megalakult Szekszárdon az ÉDOSZ Kinizsi*. Tolnai Napló 1952. november 5. (IX. évf. 260. sz.) 4.

⁶²¹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló a Kinizsi Sportkör munkájáról 1954. január 1-től augusztus 31-ig terjedő időre. Szemző Lajos (SK elnök). Szekszárd 1954. szeptember 14.

⁶²² MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁶²³ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1955. január hó 3.

lett. A négy – labdarúgó,⁶²⁴ asztalitenisz,⁶²⁵ teke⁶²⁶ röplabda⁶²⁷ – szakosztállyal rendelkező egyesület 1956-tól a Szekszárdi Postahivatali Törekvés Sportkör nevet viselte. Mindössze 30 tagja volt, akik között nem találunk női sportolót.⁶²⁸

A Zalka Máté Sportkör Szekszárd motorosainak biztosított sportolási és versenyzési lehetőséget. A sportkör az 1950-es évek elején alakult és csak a motoros szakosztályt működtette.⁶²⁹ A kislétszámú sportkör mindössze négy minősített sportolóval rendelkezett.⁶³⁰ Gyakran rendeztek a városban gyorsasági versenyeket, amelyeken a legeredményesebb versenyző Illyés János volt.⁶³¹

1951-ben Szekszárd összes sportszakosztályában – az iskolai szakosztályokat is beleértve – 1406 fő sportolt, közülük 235 fő osztályba sorolt versenyzőként, és ebben az évben 2327 fő jelentkezett (legalábbis papíron) a városban az MHK próba letételére.⁶³² 1952 októberében kilenc sportköre volt a városnak⁶³³ az összesítő kimutatás szerint, 1953-ban pedig már 13 sportkör⁶³⁴ működött Szekszárdon, a szakosztályok száma 58, a sportlétesítményeké pedig 13⁶³⁵ volt. A női sportolók száma csekély emelkedést mutat, de arányuk nem haladta meg a 15%-ot.⁶³⁶ 1956-ban a legtöbb minősített sportolója (123) a Szekszárdi Bástya I. sportkörnek volt, második helyen a Dózsa sportkör állt (98 minősített sportolóval), harmadik helyen pedig a Vörös Meteor végzett (48 sportolóval).⁶³⁷ A sportolók számát tekintve a sportágak közül első helyen a labdarúgás állt Szekszárdon, az országos viszonylathoz hasonlóan itt is a foci volt a legnépszerűbb, annak ellenére, hogy jelentős sikereket nem értek el a város futballistái. Az 1949–1950-es bajnoki idényben a Szekszárdi

⁶²⁴ szakosztályvezető: Kurovszky Sándor

⁶²⁵ szakosztályvezető: Szabó István

⁶²⁶ szakosztályvezető: Cziráki János

⁶²⁷ szakosztályvezető: Szendrői Gézáné

⁶²⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁶²⁹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁶³⁰ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁶³¹ *Motorsport*. Népsport 1954. szeptember 28. (X. évf. 194. sz.) 4.

⁶³² *Komoly fejlődés várható megyénkben a sportolásban*. Tolnai Napló 1951. június 23. (VIII. évf. 144. sz.) 4.

⁶³³ *Sportköri hírek*. Népsport (VIII. évf. 203. sz.) 1952. október 5. 4.

⁶³⁴ A sportkörök tagjainak összlétszáma 1724 fő, 13-16 éves 681 fő, 17-19 éves 370 fő, 20-35 éves 383 fő, 35 éven felüli 290 fő, közülük 574 női sportoló volt, MHK jelvényes pedig 1327 fő.

⁶³⁵ 5 tornaterem, 1 labdarúgópálya, 2 szilápálya, 1 kézilabdapálya, 1 tenispálya és 1 MHK akadálypálya

⁶³⁶ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁶³⁷ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

Törekvés kiesett az NB III-ból, és mivel a városnak több, mint egy éven át nem volt labdarúgó pályája, visszalépett a megyei I. osztályú bajnokság küzdelmeitől is. Az újonnan megszervezett szövetkezeti sportkörök közül az Építők labdarúgócsapata kezdte meg először működését, majd a Vörös Meteor is megjelent a palettán. Amikor 1951-ben a Dózsa csapata is bekerült a megyei bajnokságba megélné a labdarúgó élet. 1954-ben az ifjúsági bajnokság is megindult a városban, ami nagyon fontos volt az utánpótlás nevelés miatt.⁶³⁸ A fontosabb sportágak közül a kerékpározás a Spartacushoz került, az úszás a Vörös Meteorhoz, az atlétika a Dózsához, a torna pedig a Bástyához.⁶³⁹ Szekszárdon az atlétika megteremtése Bessenyei Gyula testnevelőtanár nevéhez fűződik, a sportágot a városban a két anyagilag legjobban szituált egyesület, a Bástya és a Dózsa támogatta. Az atléták nevelése hálátlan szerep volt, mert amire a fiataloknál megmutatkozott az edzői munka eredménye, addigra az egyetemi tanulmányok vagy egyéb munkakörök elszólták őket a fővárosba vagy nagyobb vidéki városokba. A kosárlabdasporthoz Lackó László és Merő Béláné testnevelőtanárok indították el, majd 1954-ben megrendezték az első kispályás kézilabdamerkőzést is a városban. A szekszárdi csapat a két testnevelőn kívül azokból került ki, akik már a kosárlabdán keresztül megismerkedtek a labdajátékokkal.⁶⁴⁰ Szilágyi Dezső testnevelőtanár a Vörös Meteor birkózószakosztályának edzője volt, az ő munkája nyomán erősödött a város birkózósportja. Az ökölvívást a Dózsa patronálta, a csapat edzője Leposa Dezső, a többszörös délnyugati bajnok volt, aki mesteri oklevéllel rendelkezett. Az asztalitenisz kedvelt sportág lett a városban, versenyszerűen azonban kevesen űzték. A város legjobb sakkozói a Dózsa gyűjtötte össze. A röplabda teret hódított 1945 után, a tenisznél viszont visszafejlődés volt tapasztalható. Szekszárdon egyik egyesület sem foglalkozott versenyszerűen a téli sportokkal, de alkalmasszerűen rendeztek ilyen jellegű versenyeket. Szép számmal voltak hódolói a tekének és bontogatta szárnyait a motorsport is a városban.⁶⁴¹

4.6. A testnevelés, mint a kommunista nevelés egyik legfontosabb eszköze

A háború után a szekszárdi gimnázium sportélete is lassan visszatért a normális kerékvágásba, az iskola ifjúsági sportegyletének vezetője ismét Bessenyei Gyula testnevelő

⁶³⁸ *Szekszárd labdarúgásáról.* Tolnai Napló 1954. július 21. (XI. évf. 171. sz.) 4.

⁶³⁹ *A szekszárdi sportolók négy kívánsága.* Népsport 1956. február 7. (XII. évf. 28. sz.) 4.

⁶⁴⁰ *Nagy sikere volt az első szekszárdi kézilabdamerkőzésnek.* Tolnai Napló 1954. május 5. (XI. évf. 105. sz.) 4.

⁶⁴¹ *Fellendülésben van Szekszárd sportélete.* Tolnai Napló 1952. január 10. (IX. évf. 7. sz.) 4.

tanár lett, a tagok a Törekvés – korábbi levante – sporttelepen gyakoroltak. Az iskola csapata részt vett a KISE (Központi Iskolai Sport Egyesület) mezei futóversenyén, és az országos KISE bajnokságban második helyezést ért el.⁶⁴² 1948-ban az ország összes középiskolái részére kiírt Kossuth vándordíjas atlétikai versenyt az intézet leány- és fiútanulói nyerték meg. A Petőfi vándorzászlós versenyben hatodik lett az intézet, röplabdaversenyben a leánytanulók elsők lettek, a kerületibajnokságban. 1948-ban Bessenyei Gyula testnevelő tanárt az általános iskolák fiútestnevelésének szakfelügyeletével bízták meg, Tolna megyében tizenkét iskolát látogatott.⁶⁴³

A Rákosi-rendszer nagy gondot fordított a fiatalok iskolán kívüli nevelésére, amelynek szolgálatába két szervezetet állított. Az egyik a Magyar Úttörők Szövetsége, a másik pedig a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) volt. A DISZ 1950-ben alakult, célja pedig a 14 éven felüli ifjúság egységes kommunista erkölcsi-politikai nevelése lett.⁶⁴⁴ 1950-ben előírták az MHK próbarendszer elemeinek beépítését az iskolai tananyagba.⁶⁴⁵ A jelvénytörzsi mozgalmakban (MHK, VIT⁶⁴⁶) való részvételre is leginkább a középiskolás korosztályt tudták mozgósítani. Az 1950/1951-es tanévben életbe lépett a testnevelés érdemjegyről intézkedő rendelet,⁶⁴⁷ amely felemelte a testnevelést a többi tantárgy szintjére.⁶⁴⁸ Korábban a testnevelés nem volt egyenrangú a többi tantárggyal, érdemjegyét nem vették figyelembe az általános tanulmányi eredmény kiszámításakor, nem volt buktató ereje. Szintén ettől a tanévtől vált kötelezővé az új típusú iparitanuló iskolákban a testnevelés, a Minisztertanács 1026/1952. számú határozata alapján pedig az 1952/1953-as tanévtől ezt a tantárgyat bevezették az egyetemek és a főiskolák első két évfolyamán is.⁶⁴⁹ 1951. március 1-gyel testnevelési és sportosztályt hoztak létre a Közoktatásügyi Minisztériumban, amelynek feladata az iskolai testneveléssel és a tanulóifjúság sportjával

⁶⁴² A Szekszárdi M. Állami Garay János Gimnázium évkönyve az 1946 – 1947. iskolai évről. 10–11.

⁶⁴³ A Szekszárdi M. Állami Garay János Gimnázium évkönyve az 1948 – 1949. iskolai évről. 5–9.

⁶⁴⁴ ROMSICS 2010, 365–366.

⁶⁴⁵ 120 – 10/1950. sz. VKM rendelet az általános iskolák számára és 1280 – 10/1950. sz. VKM rendelet az általános gimnáziumok számára

⁶⁴⁶ A Világifjúsági Találkozót (VIT) 1947-ben rendezték meg először. Ezután két évente tartották meg a találkozót, amelynek jelszava: „Békét a világnak, barátságot a népek és az emberek között!” volt. A magyar fiatalok is részt vettek a találkozókön. A készülődést számos hazai rendezvénnyel is emlékeztetéssel akarták tenni. Ezek közül kiemelkedett az a nagyszabású jelvénytörzsi verseny, amelyet a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Magyar Testnevelési és Sporttanács és a Magyar Honvédelmi Sportszövetség rendezett. A VIT jelvénytörzsi versenyeken részt vehetett minden 13. évet betöltött fiú és leány, illetve férfi és nő, aki meg akarta szerezni a fesztivál sportjelvényének valamelyik fokozatát.

⁶⁴⁷ 66 000/1949/1. sz. VKM rendelet

⁶⁴⁸ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 322–357.

⁶⁴⁹ KUN – SIPOS 1979, 38–39.

kapcsolatos operatív feladatok ellátása volt.⁶⁵⁰ Minden igyekezet ellenére az iskolai testnevelés hatékonysága nem érte el a megfelelő szintet, mint ahogyan az erőltetett tömegsporté sem.⁶⁵¹ Az iskolai testnevelés a közoktatás szerves része lett, de a tornatermek és a sportfelszerelés hiányát nem tudták mindenhol egyik pillanatról a másikra orvosolni.

A korszakban rendszeresek voltak az olyan kampány sportrendezvények, amelyeket általában a nagy ünnepek alkalmával (április 4-én, május 1-én, november 7-én) rendeztek az ország szinte valamennyi településén a tanulóifjúság részvételével. A totalitárius rendszerek számára fontosak a látványos tömegdemonstrációk, mivel legitimációjuk egyik megnyilvánulását látják bennük. Funkciójuk, hogy alkalmat és lehetőséget teremtsenek a nép és a hatalom közötti érzelmi összhang kifejezésére.⁶⁵² Országosan nagy figyelmet kapott a felszabadulás tizedik évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozat 1955 áprilisában, amelyre többek között sportrendezvényekkel készültek Szekszárdon is. Ezeken a sportünnepélyeken a város valamennyi sportköre és sportolója szerepet kapott, az OTSB Agitációs és Propaganda osztálya pedig kiadott beszédvázlatokkal és – a magyar sport 10 évét (1945 – 1955) bemutató – propagandaszövegekkel gondoskodott róla, hogy mindenki megfelelően értelmezze az évforduló jelentőségét.⁶⁵³

Szekszárdon három középiskolai sportkör működött az 1950-es években. A három sportkörrel rendelkező középiskola: az Általános (Garay) Gimnázium, a Közgazdasági Technikum és a Mezőgazdasági Technikum volt. A gimnázium közel ötszáz tanulójának három testnevelő⁶⁵⁴ oktatta a testnevelést.⁶⁵⁵ Az iskolának volt tornaterme, de 1952 januárjáig nem tudták használni, mert textilraktárként hasznosították a második világháború után.⁶⁵⁶ A Mezőgazdasági Technikumba jóval kevesebb diák járt, mint a gimnáziumba, itt elég volt egy testnevelőtanár⁶⁵⁷ is. Csak kis méretű tornaterem állt az iskola rendelkezésére,

⁶⁵⁰ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 322–357.

⁶⁵¹ TAKÁCS 2018 a

⁶⁵² HADAS – KARÁDY 1995, 100–101.

⁶⁵³ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai. OTSB agit-prop. osztály. Budapest, 1955. március 4.

⁶⁵⁴ Szilágyi Dezsőné torna oktatói minősítéssel rendelkezett, 1942-ben végzett a Testnevelési Főiskolán. Mozolai János atlétika oktatói minősítéssel rendelkezett, 1954-ben végzett a Testnevelési Főiskolán. Zárodi Tibor pedig 1953-ban végzett a Pedagógiai Főiskolán Pécsen.

⁶⁵⁵ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Jelentés. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd, 1955. május 6.

⁶⁵⁶ *Négyhónapos vajúdas után felszabadult végre a szekszárdi ált. gimnázium tornaterme.* Tolnai Napló 1952. január 9. (IX. évf. 6. sz.) 4.

⁶⁵⁷ Szentirmai Ferenc torna oktatói minősítéssel rendelkezett, 1949-ben végzett a Testnevelési Főiskolán.

ami jelentős korlátokat szabott a testnevelés oktatásának.⁶⁵⁸ A Közgazdasági Technikum tanulóinak létszáma meghaladta a Mezőgazdasági Technikumét, de a testnevelés oktatására itt is csak egy tanárt⁶⁵⁹ alkalmaztak, viszont az iskola megfelelő tornateremmel rendelkezett.⁶⁶⁰ Az iparitanuló fiatalok sportjának fejlesztése érdekében 1951 februárjában létrehozták a Munkaerőtartalékok SE-t, amelynek fő feladata az iparitanulók MHK mozgalomba történő irányítása volt.⁶⁶¹ A Munkaerőtartalék Sportegyesület (MTSE) Szekszárdon 1955. márciusáig működött, lehetőséget biztosítva az iparitanulóknak a sportolásra. Két szakosztálya volt, az atlétika és a kosárlabda szakosztály.⁶⁶²

Szekszárdon két általános iskolai sportkör működött a vizsgált időszakban, egy a fiúiskolában és egy a leányiskolában. Az Általános Leányiskolában – amely rendelkezett megfelelő tornateremmel – a testnevelést egy testnevelő⁶⁶³ oktatta.⁶⁶⁴ Az Általános Fiúiskola tanulóinak létszáma jóval nagyobb volt, így érthető módon a testnevelés oktatására több pedagógust⁶⁶⁵ kellett alkalmazni.⁶⁶⁶ Tornaterme volt ugyan az iskolának, de sajnálatos módon 1951 decemberéig nem lehetett használni, mert gabonaraktárként szolgált.

Szekszárdhoz tartozott a Józsefpusztai, az Ózsákpusztai és az Ócsény-Szőlőhegyi általános iskola is. A József- és Ózsákpusztai iskolákban az osztályok 1 – 8 osztályig egyben voltak, mivel a tanulók létszáma 36 és 34 fő volt összesen. A testnevelést a beosztott pedagógusok tanították, testnevelő szakos pedagógus egyik iskolánál sem volt. Az Ócsény-Szőlőhegyi általános iskola részben osztott iskolaként működött, a felső tagozat két osztályt tett ki. A testnevelést olyan pedagógus tanította, akinek nem volt megfelelő végzettsége. Az órákat a szabadban tartották, mert az iskolának nem volt tornaterme.⁶⁶⁷ Az iskolai sportkörök

⁶⁵⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Jelentés. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd, 1955. május 6.

⁶⁵⁹ Laczkó Lászlónak torna, atlétika oktatói minősítése volt, 1941-ben végzett a Testnevelési Főiskolán.

⁶⁶⁰ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁶⁶¹ KISS – MITROVITS 2023 700.

⁶⁶² MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁶⁶³ Szabó Józsefné (Györbíró Klára) 1953-ban végzett a Pedagógiai Főiskolán.

⁶⁶⁴ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Jelentés. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd, 1955. május 6.

⁶⁶⁵ Fogarasi János 1955-ben végzett a Pedagógiai Főiskolán. Lengyel Tibor a Testnevelési Főiskolán elvégzett három évfolyamot, majd a Pedagógiai Főiskolának a levelező tagozatán tanult 1955-ben a végzettség megszerzése érdekében. Gabi Géza Pedagógiai Főiskolát végzett 1953-ban.

⁶⁶⁶ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Jelentés. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd, 1955. május 6.

⁶⁶⁷ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd VTSB iratai 1954-1956. Jelentés. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd, 1955. május 6.

tagjai 1954-ben még mindannyian MHK jelvényesek voltak.⁶⁶⁸ 1956-ban azonban az MHK jelvényesek aránya már az általános iskolai sportkörökben is jelentősen visszaesett, ekkor a tanulóknak mindössze 50-60 %-a teljesítette a próbákat.⁶⁶⁹

4.7. Honvédelmi sport a Rákosi-korszakban

Hazánkban a két világháború között a leventemozgalom keretében nyílt lehetőség a honvédelmi sport gyakorlására. Nem meglepő módon az 1945 után kibontakozó kommunista rendszerben is szükségét látták a honvédelmi jellegű sportszervezet kialakításának. 1948-ban jött létre a Magyar Szabadságharcos Szövetség (MSZHSZ),⁶⁷⁰ amely a tagok szabadságharcos szellemének növelése mellett célul tűzte ki a népi kultúra terjesztését, a testedzést és a népi demokrácia védelmére való felkészítést. Megalakultak az MSZHSZ szervezetei, az egész országban létrehozták a motoros-, céllövő, sí- és lovas szakosztályokat. Létrejött az Országos Magyar Repülő Egyesület (OMRE) is, amely a sportrepülő egyesületeket tömörítette. Az OMRE 1951-ben megszűnt, ekkor a Magyar Repülő Szövetség (MRSZ) vette át a repülő klubok, majd nem sokkal később az ejtőernyőzés irányítását.⁶⁷¹

Az MSZHSZ szekszárdi szervezete a honvédelmi sport népszerűsítése céljából gyakran rendezett látványos sportnapokat Szekszárdon. A lövész versenyeket lőtér hiányában a sportpályán rendezték meg. Szekszárdon a honvédelmi sportok közül a motorozás került előtérbe, az MSZHSZ szekszárdi szervezetén belül motoros szakosztály működött.⁶⁷² A motoros kör 1950 augusztusában megrendezte a *Koreáért és a békéért* elnevezésű meghívásos gyorsasági versenyt, amelynek teljes bevételét a koreai magyar tábori kórház céljaira ajánlották fel. A versenyt Szekszárd belterületén rendezték, a Széchenyi út – Szent Imre kert – Hunyadi utca – Károlyi utca – Mátyás utca – Rákóczi út által alkotott „pályán”.⁶⁷³ A versenyen sikeresen szerepeltek a szekszárdi motorosok, a legjobb eredményt Illyés János érte el, aki NSU motorjával megnyerte a 250 köbcentis gépek

⁶⁶⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Sportkörök év végi jelentése 1955. év január hó 1. napján

⁶⁶⁹ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. A sportkörök évvégi jelentéseinek összesítése 1956

⁶⁷⁰ 1948. február 29-én jött létre a Magyar Partizánok Bajtársi Szövetségének és a Magyar Partizánbarátok Szövetségének egyesítésével.

⁶⁷¹ KUN SZABÓ 2018a. 35–36.

⁶⁷² *Mai sportmúsor*. Tolnai Napló (XI. évf. 205. sz.) 1954. augusztus 29. 8.

⁶⁷³ „Koreáért és a békéért” Népsport (VI. évf. 155. sz.) 1950. augusztus 4. 5.

futamát, az 500 köbcentisek között pedig a második helyen végzett.⁶⁷⁴ 1954-ben az MSZHSZ szekszárdi sportnapjára a megye területéről hat lövész csapat érkezett, akik harci túrát hajtottak végre. A sportpályán lövész bajnokságot tartottak, a motoros ügyességi és a kerékpáros ügyességi verseny a salakpályán volt megtartva. Röplabda mérkőzés és atlétikai verseny is színesítette a programot.

1955-ben az MDP KV az OMRE és az MRSZ összevonásáról döntött, és létrehozta a Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetséget (MÖHOSZ). A MÖHOSZ alapszervezetei sportklubokat alakítottak, ahol szakkörök, tanfolyamok formájában adták át a honvédelmi és szakmai ismereteket a fiataloknak, harci túrákat és tömegversenyeket szerveztek. A MÖHOSZ szervezeteiben a következő szakosztályokat alakították ki: lövész, motorkerékpáros, modellező, rádiós, vitorlázó- és motorosrepülő, ejtőernyős, lovas, ezen kívül a különböző vízisportok gyakorlására is lehetőség nyílt.⁶⁷⁵

A Testnevelés és Sportbizottság és a Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetség helyi szervezete⁶⁷⁶ köteles volt a munkáját összehangolni egymással.⁶⁷⁷ A Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetség Tolnamegyei ideiglenes elnöksége 1955. március 19-én határozatot hozott a szövetség előtt álló feladatok végrehajtására. A sportolók között népszerűsíteni akarták a Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetséget. A MÖHOSZ megyei titkára Iszák Pál volt ebben az időben, a szekszárdi rádiós klubot Fojdl Ferenc vezette.⁶⁷⁸

4.8. Sportlétesítmények Szekszárdon – a sport infrastruktúrájának átalakulása

Amikor Szekszárd – az 1930-as években komoly nehézségek árán felépített – sporttelepét 1949-ben más célra vették igénybe, a város hosszú időre labdarúgó- és futópálya, valamint lőtér nélkül maradt, és több, mint egy évig gyakorlatilag semmilyen sporteseményt nem tudtak rendezni a megyeszékhelyen. A sporttelep helyén lakótelep épült és a mellette elhelyezkedő – szintén oly nehezen elkészült – levanteotthon is más funkciót kapott. 1952. április 4-én avatták fel, mint járási kultúrotthont.⁶⁷⁹

⁶⁷⁴ *Szép küzdelmeket hozott a szekszárdi szabadságharcosok „Koreáért és békéért” motorversenye.* Népsport (VI. évf. 158. sz.) 1950. augusztus 8. 1.

⁶⁷⁵ KUN SZABÓ 2018a. 36.

⁶⁷⁶ A szekszárdi MÖHOSZ a Rákóczi út 16. szám alatt működött.

⁶⁷⁷ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Lépő László (MTSB elnök) Szekszárd, 1955. március 25.

⁶⁷⁸ *Szorgalmas munka folyik a szekszárdi MÖHOSZ-ban.* Tolnai Napló (XII. évf. 246. sz.) 1955. október 19. 4.

⁶⁷⁹ *Járási kultúrotthont avatott Szekszárd április 4-én.* Tolnai Napló 1952. április 8. (IX. évf. 82. sz.) 3.

1950-ben indultak az első ötéves terv⁶⁸⁰ keretében az új szekszárdi sporttelep építési munkálatai. A pálya közvetlenül a vasútállomás mellett, mintegy 16 katasztrális holdnyi területen létesült. A terv szerint a labdarúgópályát szabályos futópálya, azt pedig motorversenyek rendezésére alkalmas salakpálya vette volna körül. Ezen kívül terveztek egy földhányásos lelátót, amely lépcsőzetes kiépítése után 5000 néző befogadására vált volna alkalmassá. A pálya mellett kaphatott helyet az edzőpálya, amellelt pedig a kosárlabdapályák, tenispályák és röplabdapályák. Az építkezés elkezdését követően nagy reményeket fűztek hozzá, hogy már az 1950-es évben a sporttelepen lehet megrendezni az MHK próbákat.⁶⁸¹ Szekszárd 1950-ben 300 ezer forint támogatást kapott a földmunkákra, és az öltözőre, 1951-ben 525 ezer forint érkezett a pályákra, a magas- és mélyépítésre, 1952-ben ez az összeg kiegészült 203 ezer forinttal, amelyet a motorpályára és a kispályákra fordíthattak. A három év alatt összesen 1 millió 28 ezer forint támogatás érkezett, azonban a sporttelep nem készült el.⁶⁸² A tervből 1952-re még csak az edzőpálya, a futópálya és a kosárlabdapálya valósult meg, az építkezés lassan haladt, gondok akadtak a labdarúgópálya füvesítésével is.⁶⁸³ A munkálatokat végző 73/2 Építési Vállalat időközben trösztté alakult át, 1952-ben az építési munkálatokat a TOTÉV vállalta el, a nagypálya füvesítését pedig a Szekszárdi Kertészeti Vállalat kapta feladatul. 1952 októberében elkészült a sporttelep motoros salakpályája, de a lelátó építését továbbra is anyagihiány gátolta. Az MHK akadálypályát a gimnazisták építették meg társadalmi munkában.⁶⁸⁴ Szekszárdon a teniszsport is szünetelt a pályahiány miatt, egészen 1955-ig. Az 1954-es év folyamán épült meg egy sportköri pálya, valamint a városi sporttelep területén a két városi pálya, így újra indulhatott a sportág a városban. A labdarúgó pálya gyeptéglázására a tanács 1956-ban újabb 60 ezer forintot szavazott meg, pedig már az első ötéves terv keretében közel másfélmillió költséget emésztett fel a sporttelep kialakítása. A – végül 1956-ban elkészült – sporttelepen a következő létesítmények kaptak helyet: egy nagyméretű labdarúgópálya, egy labdarúgó edzőpálya, három röplabdapálya, két kosárlabdapálya, három tenispálya, egy salakos motorpálya, egy atlétikai pálya és egy MHK akadálypálya.⁶⁸⁵

⁶⁸⁰ 1949. évi XXV. törvény a Magyar Népköztársaság első Ötéves Népgazdasági Tervéről https://jogkodex.hu/jsz/1949_25_torveny_5787490 (utolsó letöltés: 2024. 04. 07.)

⁶⁸¹ *Szép, korszerű sporttelep épül Szekszárdon.* Népsport (VI. évf. 50. sz.) 1950. március 10. 4.

⁶⁸² *Miért nincs még sporttelepe Szekszárdnak?* Népsport (VI. évf. 187. sz.) 1952. szeptember 12. 3.

⁶⁸³ Elkészült viszont az edzőpálya sövénykerítése és a rózsaliget, amelyet majdnem teljesen kitapostak a munkálatok során.

⁶⁸⁴ *Meg kell gyorsítani Szekszárdon a pályaépítés munkálatait.* Népsport (VIII. évf. 5. sz.) 1952. január 7. 2.

⁶⁸⁵ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. január 10.

Nemcsak a sportpályák kérdése alakult döcögösen a városban, a tornatermekkel való ellátottság is hagyott némi kívánnivalót maga után. 1952-ig mindössze egy használható tornaterme volt Szekszárdnak. A három meglévő terem közül kettőt nem lehetett eredendő funkciójában használni, mivel raktárként vették őket igénybe a háború után. 1956-ra megépült a közgazdasági technikum tornaterme, a gimnáziumét pedig felújították, így ekkor már négy tornaterem állt rendelkezésre és folyamatban volt egy ötödik kialakítása is az épülő húsztantermes általános iskola területén.⁶⁸⁶ A szekszárdi leventeotthon megrongálódott épületét is újrahasznosították a második világháború után, de – legalábbis egyelőre – nem sportcélokra. A felújítás után, 1952. április 4-én, mint járási kultúrotthont avatták fel az épületet, ahol könyvtár, olvasószobák, rádió- és játékszobák várták az érdeklődőket.⁶⁸⁷

A kiemelt sportágak helyzete a város területén nem volt a legmegfelelőbb. Az úszósportág fejlődését a városi Népfürdő kis mérete és lefoglaltsága nem tette lehetővé, és Szekszárdon még nem volt fedett uszoda ebben az időszakban. A kerékpár sportág fejlődését a nehezen beszerezhető versenykerékpár alkatrészek akadályozták, a torna sportág fejlődését pedig a nehezen beszerezhető tornaszerek és a szakemberek hiánya. Voltak olyan sportágak is, amelyeknek a fejlődése egyáltalán nem volt biztosítva a városban. Szekszárd területén nem volt egyetlen lőtér sem, ahol lövész versenyeket lehetett volna rendezni, pedig ez honvédelmi szempontból is fontos lett volna. A teke sportág versenyének lebonyolítására sem volt megfelelő pálya az egész város területén.⁶⁸⁸

5. Szekszárd sportja a Kádár-korszakban

5.1. Szekszárd társadalma és gazdasága a konszolidáció időszakában

Akármilyen békésen is zajlottak a forradalom eseményei Szekszárdon, a megtorlást a városban sem kerülhette el a résztvevők többsége. 1957–1958-ban 20 főt állítottak bíróság elé Szekszárdon, a vád „*a népi demokratikus államrend elleni szervezkedés, lázítás, izgatás*” volt. Végül 16 főt ítéltek közel negyven év börtönbüntetésre. A nemzeti bizottság és a nemzetőrség vezetőinek perét a Pécsi Megyei Bíróság tárgyalta, rájuk 2–8 évig terjedő

⁶⁸⁶ *Újabb tornaterem Szekszárdon.* Népsport (XII. évf. 110.) 1956. június 1. 2.

⁶⁸⁷ MÁCSAINÉ IVÁN 2021c

⁶⁸⁸ MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló Szekszárd város területén működő sportkörök munkájáról. Szászi János (VTSB elnök) Szekszárd 1956. május 4.

börtönbüntetés várt.⁶⁸⁹ Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követő megtorlások (elbocsátások, néhány esetben bebörtönzés) után lassú konszolidáció kezdődött. Általánosságban elmondható, hogy Szekszárd követte az országos változásokat, azonban helyi adottságai (bortermelő kisváros jelleg, megyeszékhely státusz) némiképp árnyalták gazdaságának és társadalmának arculatát. Szekszárd a legelmaradottabb megyeszékhelyek közé tartozott, nem volt számottevő ipara, az útjai nagy része még mindig földesút volt és a csatornahálózatot sem sikerült minden városrészben kiépíteni. Az 1950-es évek végén megindult a város modernizálása, nőtt a városi lakosság, a környező falvakból sokan költöztek Szekszárdra a munkalehetőségek és az oktatás miatt. A társadalmi mobilitás elsősorban a fiatal paraszt-, és munkásszármazásúak felemelkedését jelentette. Az 1960-as évektől felgyorsult Szekszárd iparosodása. Megkezdte működését a Rákospalotai Bőr- és Műanyagfeldolgozó Vállalat szekszárdi egysége, és az évtized közepére már több, mint hatszáz fő (elsősorban nők) dolgozott a bőrdíszműárakat gyártó üzemben. Hamarosan újabb leányvállalatok települtek Szekszárdra, mint például a Mechanikai Mérőműszergyár (MMG), majd a Fővárosi Óra- és Ékszeripari Vállalat, végül pedig a Borsodi Vegyikombinát szekszárdi telephelye. A szekszárdi tejüzemben helyi kezdeményezésre indult meg a termelés 1960-ban. A Szekszárdi Vasipari Vállalatból kifejlődött BHG is jelentős termelőkapacitással rendelkezett, első számú terméke a *Gemenc* márkájú olajkályha volt. Az 1960-as évek közepére két jelentős építőipari cég is működött városban, a TOTÉV (Tolna Megyei Tanácsi Építő- és Szerelőipari Vállalat) és a TÁÉV (Tolna Megyei Állami Építőipari Vállalat).⁶⁹⁰ Az iparban foglalkoztatottak száma gyorsan emelkedett, 1960-ban alig több, mint kétezer fő dolgozott ebben az ágazatban, tíz évvel később viszont számuk már a hatezer főt is meghaladta. 1959-ben megkezdődött a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Négy termelészövetkezetet (Béri Balogh Ádám, Garay János, Jóreménység, Szabadság) hoztak létre a városban és 1961-ben a parasztság többsége belépett a tsz-be. Az 1970-es évek végére a szekszárdi termelészövetkezeteket egyesítették és Aranyfürt Mezőgazdasági Termelészövetkezet néven működtek tovább. A mezőgazdaság területén is meghatározóvá vált a nagyüzemi termelés, a szekszárdi termelészövetkezet és a Szekszárdi Állami Gazdaság gazdálkodott területeinek jelentős részét szőlőültetvények alkották.⁶⁹¹

A gazdasági változások a népességszám jelentős növekedéséhez vezettek az 1960-as évektől kezdődően, az 1970-es évek közepére már több mint 30 ezer fős népessége volt

⁶⁸⁹ V. KÁPOLNÁS 2018, 353–356.

⁶⁹⁰ V. KÁPOLNÁS 2018, 357–361.

⁶⁹¹ V. KÁPOLNÁS 2018, 361–363.

Szekszárdnak. Az általános iskolai hálózat bővült, 1958-ban létesült a 3. számú (ma Babits Mihály Általános Iskola), és 1966-ban kezdte meg működését a 4. számú (ma Dienes Valéria Általános Iskola) általános iskola. A legjelentősebb középiskola Szekszárdon továbbra is a Garay János Gimnázium maradt, de mellette új középfokú intézmények is létesültek. A műszaki szakközépiskola 1967-ben, az egészségügyi szakközépiskola pedig egy évvel később kezdte meg működését a városban. A szakmunkásképző iskola 1965-ben Ady Endre nevét vette fel.⁶⁹² A 1970-es, 1980-as években a város modernizálódott, polgáriasodott, de nem vált ipari központtá. Az üzemek a helyi foglalkoztatást biztosították, nem országos súllyal működtek. Nőtt a középréteg (pedagógusok, egészségügyi dolgozók, mérnökök, állami hivatalnokok), a város kulturális központtá vált (könyvtár, múzeum, művelődési ház, zeneiskola). A régi belváros megőrizte kisvárosi jellegét, miközben lakótelepek épültek a körülötte.

5.2. A sport átszervezése 1956 után

1956-os forradalom a sport területén is változásokat hozott. Elsöpörte a szovjet típusú sportszervezeti formákat, az egyesület és próbarendszer (MHK, LMHK) elnevezéseket.⁶⁹³ Még a Népstadion nevét is Ifjúsági Stadionra változtatták. A forradalom idején leváltották az OTSB vezetőit, megszüntették az MHK mozgalmat és támogatták a régi polgári sportklubok újbóli megalakulását. Egyértelmű volt, hogy a sport területén is szükség van a megújulásra. A Testnevelési Főiskolán is megalakult a MEFESZ helyi szervezete, megfogalmazták a TF tíz pontját. Forradalmi sportbizottságok alakultak a társadalmi sportszövetségekben és a nagy sportegyesületekben, az OTSB Forradalmi Bizottságát 1956. október 31-én választották meg. A Forradalmi Bizottság szükségesnek látta a magyar sport átszervezését, megvalósítására azonban már nem maradt ideje, mert a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1956. december 8-i hatállyal feloszlatta a forradalmi bizottságokat és a munkástanácsokat. Az 1956. december 15-i 10054/1956. számú határozat rögzítette az – 1951. évi 2. törvényerejű rendelettel létrehozott – OTSB megszüntetését, és elrendelte, hogy az országos sportfőhatóság feladatait az Oktatási és Kulturális Ügyek Minisztériuma vegye át. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. december 19-én kiadott, az egyes minisztériumok összehívásáról szóló 1956. évi 33. számú törvényerejű rendelete létrehozta

⁶⁹² GAÁL 2013

⁶⁹³ KUN 1996–2000, 613.

az új oktatási és kulturális ügyekért felelős tárcát, a Művelődésügyi Minisztériumot – az Oktatásügyi és a Népművelési Minisztérium összevonásával –. A rendelet megerősítette továbbá az OTSB – 1956. december 31. hatállyal történő – megszűnését, és annak korábbi feladatkörét a Művelődésügyi Minisztérium hatáskörébe rendelte.⁶⁹⁴

Az 1956-os forradalom leverése után a Kádár János vezette Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a sport területén is tett bizonyos engedményeket. Elnézőbbek lettek a civil szerveződésekkel szemben és visszakapták nevüket az egykori polgári sportegyesületek, például az FTC, az MTK, az UTE, vagy a MAFC. Az engedményekre szükség volt, mivel a sport nagy mértékben hozzájárult a pártállami hatalom legitimációjához és konszolidációjához.⁶⁹⁵ Az 1956 utáni konszolidáció a sportmozgalomban valójában fokozatos visszarendeződést jelentett, amelynek végére az 1954-es MDP KV határozatban⁶⁹⁶ megkritizáltak gyakorlatilag visszatértek a sportélet vezető pozícióiba. A hazai sportéletről legközelebb az 1980-as években lehetett őszinte kritikát hallani.⁶⁹⁷ A testnevelési és sportmozgalom vezetésére, irányítására és ellenőrzésére – a megszűnt TSB rendszer helyébe – új szervezet hoztak létre. 1957. január 17-én héttagú kormánybizottság alakult a sportügyek ideiglenes intézésre. A sportapparátus létszámát a központban és vidéken is jelentősen csökkentették.⁶⁹⁸ A testnevelés és a sport irányítása továbbra is állami feladat maradt. Az iskolai testnevelés és sport kérdéseivel is a sport átszervezésével és ügyeinek vitelével megbízott kormánybizottság foglalkozott. Abban mindenki egyetértett, hogy az iskolai testnevelés és sport fejlesztése az egész magyar sportmozgalom egyik kulcskérdése, ezért döntést hoztak többek között az iskolai testnevelési órák számának felemeléséről és a testnevelés oktatás fejlesztéséről.⁶⁹⁹

A Minisztertanács a Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alatt, önálló jelleggel 1957-ben létrehozta a Magyar Testnevelési és Sporthivatalt (MTSH),⁷⁰⁰ 1958-ban⁷⁰¹ pedig a Magyar Testnevelési és Sport Tanácsot (MTST),⁷⁰² amelynek alsóbbrendű szervezetei a TST-k minden megyében, megyei jogú városban, járásban, járási jogú városban, budapesti

⁶⁹⁴ RIGÓ 2024

⁶⁹⁵ TAKÁCS 2018 b

⁶⁹⁶ Az MDP KV 1954. december 15-i, a *Testnevelési és sportmozgalmak helyzetéről* című határozata

⁶⁹⁷ BAKONYI 2007 41–45.

⁶⁹⁸ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 470.

⁶⁹⁹ *A kormánybizottság határozata az iskolai testnevelésről*. Tolna Megyei Népűjság 1957. március 6. (II. évf. 55. sz.) 6.

⁷⁰⁰ 1087/1957. sz. határozat a sport irányításáról. FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 471.

⁷⁰¹ a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1958. évi 4. számú törvényerejű rendelete értelmében

⁷⁰² Az Elnöki Tanács 1958. évi 4. számú törvényerejű rendelete. FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 471.

kerületben megalakultak. Az MTST elnöke Hegyi Gyula lett, az elnökségbe pedig bekerültek a megszűntetett OTSB korábbi tagjai.⁷⁰³ 1962-ben Hegyi Gyula nyugdíjazásakor történt némi változás az állami sportirányítás élén, azonban továbbra is túlsúlyban voltak a Rákosi-korszakból itt maradt, pozíciójukat őrző vezetők.⁷⁰⁴

Az állami (hivatali) szervezet legfőbb irányítása mellett szükség volt öntevékenyebb társadalmi munkára, így a hivatali szerv mellett a társadalmi szervekre hárult az egyes sportágak tényleges irányítása. Az MTSH feladata az iskolán kívüli testnevelés, valamint a sport állami irányítása, ellenőrzése volt. Az MTST feladata pedig az, hogy a magyar testnevelés és sport társadalmi vonatkozású kérdéseiben meghatározza a testnevelés és sport elvi célkitűzéseit és feladatait. Ellenőrzést gyakorolt, állást foglalt és javaslatot tett az állami szerveknek. Minden megyében a legjobb szakemberek bevonásával igyekeztek létrehozni a 10-15 tagú helyi Testnevelési és Sport Tanácsot. A Magyar Testnevelési és Sporthivatal (MTSH) megyei szerve a Megyei Testnevelési és Sportfelügyelőség volt, amely kettős irányítás alatt állt. Szakmai szempontból az MTSH, a helyi feladatok megoldása tekintetében pedig a helyi tanács végrehajtó bizottságának irányítása és ellenőrzése alá tartozott.⁷⁰⁵ 1957 januárjában Tolna megyében is megkezdődött a tanácsapparátus átszervezése, „racionalizálása”. A Megyei Testnevelési és Sportbizottságot felszámolták, amely közel öt esztendőn át irányította a megye sportéletét. Megyei szinten az MTSB munkáját a tanács művelődési osztálya keretében működő előadó és egy testnevelési szakfelügyelő látta el a továbbiakban. Egyes sportköröket megszüntettek, mások a lényegesen kevesebb támogatás miatt nem tudták biztosítani a fennmaradásukat. A szakosztályok működtetésére sportáganként szakszövetségeket kellett létrehozni a megyékben. A sport állami irányítását a megyei sporthivatal látta el.⁷⁰⁶ A Tolna megyei Testnevelési és Sporttanács 1958 márciusában alakult meg, elnöke Lépő László az 1957-ban megszűntetett MTSB korábbi

⁷⁰³ Martin Ferenc (az OTSB volt tagja), Barcs Sándor (az OTSB volt tagja), dr. Hepp Ferenc (az OTSB Módszertani Osztályának volt munkatársa), Kutas István (az OTSB Sportoktatási Hivatala korábbi vezetője), Fehérvári Béla (Kutas István korábbi helyettese), Molnár József (az OTSB Elnöki Osztályának korábbi vezetője), Béres Tibor (az OTSB Szervezési Főosztályának volt vezetője), Perlusz József (az OTSB hajdani osztályvezetője), Soós István (az OTSB Helyi TSB-k és Egyesületi Osztályának előadója), Sajgál Gyula (a budapesti TSB egykori elnöke), Rózsa László (a Honvéd Sportközpont és a HM Testnevelési és Sportosztályának vezetője, a Testnevelési Főiskola igazgatója), Antal József (volt OTSB tag), Németh Imre (a Népstadion igazgatója), Terényi Imre (az MDP, majd az MSZMP sportreferense)

⁷⁰⁴ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 363–368.

⁷⁰⁵ *Sportéletünk új szervezései rendszere*. Tolna Megyei Népművelési és Sportbizottság 1957 március 12. (II. évf. 60. sz.) 4.

⁷⁰⁶ *A Megyei Testnevelési és Sport Hivatal közleménye*. Tolna Megyei Népművelési és Sportbizottság 1957. március 10. (II. évf. 59. sz.) 6.

elnöke lett.⁷⁰⁷ Az országos példához hasonlóan Szekszárdon is pozícióban maradtak a Rákosi-rendszerből itt maradt sportvezetők.

Az egységes rendszerű szakszervezeti sportegyesületek felszámolásáról 1956 decemberében rendelkezett a SZOT. Az ötvenes évek elején alakult központi sportegyesületek megszűntek az 1956-os, 1957-es év során és a sportköröket szakszervezeti irányítás alá vonták. A szakszervezetek anyagi támogatást nyújtottak az egyesületeknek, papíron, vagy ténylegesen foglalkoztatták a hivatalosan amatőr játékosokat. Újjászerveződtek a szakszervezeti ágazatok, ennek alapján a sportegyesületek jelentős részét tizenkilenc szakszervezetbe tömörítették, de megmaradtak a Spartacus, a Dózsa és a Honvéd sportklubok, valamint önálló csoportot alkottak a községi, főiskolai és az iskolai sportegyesületek.⁷⁰⁸ A sportkörök⁷⁰⁹ önállóan működhettek az alapszabályuk szerint, melyet a sportkör sajátosságainak figyelembevételével készítettek el, alapszabály nélkül egyetlen sportkör sem működhetett. Új irányelvek születtek a szakszervezeti sportéletben. A Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége napirendre tűzte a magyar testnevelési és sportmozgalom „demokratizálásának”, átszervezésének és egyszerűsítésének kérdését, és a Szaktanács elítélt minden erőszakos tömegsport-szervezést. A szakszervezeti sportmozgalom a korábbi évhez képest mindössze húsz százalékos támogatást kapott, ami jelentős anyagi kiesés volt. Megszüntették az üzemek kulturális és sportalapját. A sportklubokat társadalmi alapra kívánták helyezni, ennek érdekében igyekeztek megszüntetni a „gyámkodást és a túlzottan központi vezetést”. Szintén új irányvonal volt az a célkitűzés, hogy ne forgácsolják szét az erőket, hanem a városi ipar jellegétől és nagyságától függően a kisebb városokban egy, legfeljebb két sportklub működjön.⁷¹⁰

Az 1945 után létrejött szekszárdi sportkörök közül a Petőfi, a Dózsa és az Építők volt a legjelentősebb. A városi sportkörök között hiányzott az összefogás, gyakori volt a széthúzás. Az országos változások Szekszárd sportéletében is nyomon követhetőek. Már 1956 decemberében megkezdődtek a tárgyalások egy egységes szekszárdi labdarúgócsapat

⁷⁰⁷ *Megalakult a Tolna megyei Testnevelési és Sporttanács.* Tolna Megyei Népújság 1958. március 9. (III. évf. 58. sz.) 10.

⁷⁰⁸ KISS – MITROVITS 2023 702–704.

⁷⁰⁹ Sportkör alakulhatott az alábbiak szerint:

- üzemi, hivatali
- testületi (honvédelmi, belügyminisztériumi)
- iskolai
- szakszervezeti
- szövetkezeti
- falusi

⁷¹⁰ *Új irányelvek a szakszervezeti sportéletben.* Tolna Megyei Népújság 1957. január 31. (II. évf. 26. sz.) 4.

létrehozásáról. Az MTSB egyik utolsó intézkedéseként közölte, hogy a város valamennyi sportkörét felosztatják és Szekszárdi SE néven sportegyesületet hoznak létre.⁷¹¹ Elvi megállapodás született három szekszárdi sportkör – a Szekszárdi Bástya, a Szekszárdi Építők és a Szekszárdi Dózsa – egyesüléséről.⁷¹² Az egyesülés végül a Petőfi (volt Bástya) és a Dózsa között ment végbe 1957 februárjában. Az új egyesület neve Szekszárdi Sport Club lett, az egyesület sportolói a város színeiben, kék-fehérben versenyeztek.⁷¹³ Az új egyesület labdarúgó, kosárlabda, atlétikai és ökölvívó szakosztály működtetését határozta el, így a Dózsa atlétái és ökölvívói is az új sportkörben folytathatták a sportmunkát.⁷¹⁴ Egyelőre a Szekszárdi Építők sem szűnt meg létezni, habár az egyesületsből kihagyták, tovább működtette labdarúgócsapatát.⁷¹⁵

1957-ben újjászervezték a Szekszárdi Spartacus sportkört is. A vezetőség teljesen önálló sportklubot kívánt létrehozni, amely továbbra is a Spartacus nevet viselte. A szövetségi és a kisiparos érdekképviseleti szervek támogatták a sportklub működését.⁷¹⁶ A Spartacus a Vörös Meteor megszűnése után átvette a sportkör úszószakosztályát. 1958-ban az Építők sportkörének megszűnése után pedig a Spartacus vezetősége felajánlotta, hogy a KISZÖV alagsorában lévő helyiségben helyet ad a birkózó szakosztálynak is.⁷¹⁷ 1957-től Gerendai János lett a Spartacus kerékpáros szakosztályának edzője, aki szívvel lélekkel fogott hozzá a munkához és jelentős eredményeket ért el. 1957 nyarán a városban lévő idősebb labdarúgók létrehozták a Szekszárdi Öreg Fiúk labdarúgócsapatot,⁷¹⁸ vasárnaponként barátságos mérkőzéseket játszottak.⁷¹⁹

A szekszárdi sportolók az 1950-es évek végén országos bajnokságokon is megjelentek. 1957-ben szekszárdi siker született az országos ifjúsági ökölvívó bajnokságon. A Szekszárdi SC Leposa edző vezetésével három versenyzőt (Dorogi, Kálmán,⁷²⁰ Kappel)

⁷¹¹ *Megkezdődtek a tárgyalások az egységes szekszárdi labdarúgócsapat létrehozásáról.* Tolna Megyei Népújság 1956. december 7. (XIII. évf. 286. sz.) 4.

⁷¹² *Elvi megállapodás a három szekszárdi sportkör egyesülésére vonatkozóan.* Tolna Megyei Népújság 1956. december 8. (XIII. évf. 287. sz.) 4.

⁷¹³ *Egyesül a Petőfi és a Dózsa.* Tolna Megyei Népújság 1957. február 1. (II. évf. 27. sz.) 6.

⁷¹⁴ *Közös erővel az új úton Szekszárd sportja.* Népsport 1957. március 1. (XIII. évf. 42. sz.) 1.

⁷¹⁵ *Nem szűnik meg az Építők.* Tolna Megyei Népújság 1957. február 5. (II. évf. 30. sz.) 4.

⁷¹⁶ *Újjászervezik a Szekszárdi Szpartakusz Sportkört.* Tolna Megyei Népújság 1957. január 29. (II. évf. 24. sz.) 4.

⁷¹⁷ *A birkózók otthonra találtak.* Tolna Megyei Népújság 1958. március 13. (III. évf. 61. sz.) 4.

⁷¹⁸ Az öreg fiúk csapatában a következő játékosok kaptak helyet: Garai (Ganczer), Spanicsek, Fridrich, Nagy, Jenővári, Fehér, Német, Korsós Lajos, Korsós Dezső, Major, Tischler, Lépő, Zsoldos, Mihók, Sárosi.

⁷¹⁹ *„Új” labdarúgócsapat Szekszárdon.* Tolna Megyei Népújság 1957. július 4. (II. évf. 155. sz.) 4.

⁷²⁰ Kálmán János tagja volt a magyar ifjúsági ökölvívó válogatottnak, Dorogival együtt 1958-ban a Budapesti Dózsához igazoltak.

indított a versenyen. Dorogi Ferenc és Kálmán János bajnokságot nyert, Kappel a negyedik helyen végzett. A háromfőnyi szekszárdi csapat huszonhat egyesület között a hatodik helyen végzett a pontversenyben. Ebben az évben a szekszárdiak közül Pintér Márta és Bakó Ferenc atlétikában⁷²¹ lett országos bajnok. 1958-ban Tolna megye legeredményesebb versenyzői között számos szekszárdi sportolót⁷²² találunk. A Szekszárdi SC atlétikai szakosztálya az országos értékelés szerint a százötvenhat sportkör közül a harminckettedik helyen végzett, ezzel II. osztályú egyesület lett. Két szekszárdi kötődésű – de nem a város színeiben versenyző – sportoló, Gyulay György és Rajcsányi Mária világcúcsot ért el 1958-ban, mindketten az ejtőernyőzésben jeleskedtek.⁷²³ A városnak voltak tehát tehetséges sportolói, a fejlődéshez szükséges feltételek azonban a legtöbbször hiányoztak. Például nagyon sok tehetséges fiatal úszó tért át más sportágra, mert nem volt megfelelő edzési lehetőség a városban. Télen fedett medence hiányában csupán „száraz” edzést tudtak tartani, de a nyári edzési lehetőségek sem voltak kielégítőek.⁷²⁴

1957-ben a Dózsa és a Petőfi egyesülését nagy reményekkel fogadták a városban, azonban a fúzió nem bizonyult hosszúéletűnek. A Dózsa sportkör már 1958-ban újjáalakult, céllövő, ökölvívó, atlétika és labdarúgó szakosztállyal.⁷²⁵ A Dózsa komoly konkurenciát jelentett a Szekszárdi SC-nek, mivel jobb anyagi helyzetéből adódóan kedvezőbb feltételeket tudott biztosítani a sportokóinak. Elsősorban a Szekszárdi SC ökölvívói igazoltak át nagy számban a Dózsához, ami komoly gondot okozott. A Szekszárdi SC taggyűlésén Leposa Dezső ökölvívó edző azért kardoskodott, hogy az ökölvívó szakosztály vagy teljes egészében maradjon a Szekszárdi SC-nél, vagy pedig az egész szakosztály menjen át a Dózsához, különben kárba vész a hosszú évek munkája, mert kettészakad a szakosztály. A felnőtt labdarúgó csapatból csak 1-2 játékos akart átmenni a Dózsához, az ifjúsági csapat zöme viszont fontolóra vette az átlépést, mert a Dózsa sportkörnek lényegesen jobb volt a felszerelése. A Szekszárdi SC elnöke azonban nem volt hajlandó egész szakosztályokról

⁷²¹ A Szekszárdi SC-ben az atléták edzője Mozolai János volt.

⁷²² Felnőtt sportolók: Kálmán János ökölvívó (Szekszárdi Dózsa), Dorogi Ferenc ökölvívó (Szekszárdi Dózsa), Győrffy Mária atléta (Szekszárdi SC), Illyés János motorversenyző (Szekszárdi MHS), Gerendai János kerékpáros (Szekszárdi Spartacus). Ifjúsági sportolók: Szabó Miklós atléta (Szekszárdi SC), Markos Mátyás ökölvívó (Szekszárdi Dózsa), Alpár Miklós kerékpáros (Szekszárdi Spartacus), Földes József úszó (Szekszárdi Spartacus). Serdülő sportolók: Bakó Ferenc atléta (Szekszárdi SC), Pelényi Attila atléta (Szekszárdi SC), Schneider Konrád kerékpáros (Szekszárdi Spartacus).

⁷²³ *Tolna megye 1958. évi legeredményesebb csapatai, sportolói.* Tolna Megyei Népújság 1959. január 8. (IV. évf. 6. sz.) 4.

⁷²⁴ *Így vélekednek az úszósport vezetői.* Tolna Megyei Népújság 1958. november 20. (III. évf. 274.) 4.

⁷²⁵ *Megalakul Szekszárdon a Dózsa SK.* Tolna Megyei Népújság 1958. május 11. (III. évf. 110. sz.) 10.

lemondani, mind a négy szakosztály működéséhez ragaszkodott.⁷²⁶ 1959-ben a Szekszárdi SC Petőfire változtatta a nevét. A névváltoztatásra azért volt szükség, mert a sportkör a Dózsa újra alakulását követően már nem képviselte Szekszárd egész sportját.⁷²⁷ A sportkör számos névváltozást megélt. 1952-ben alakult meg Petőfi néven, 1955-től Bástyára változtatták a nevét, 1957-től ismét Petőfi néven működött, majd a Dózsával való egyesüléssel létrejött a Szekszárdi Sport Club, végül 1959-ben ismét a Petőfi név mellett döntöttek a sportkör vezetői.

1959-ben megjelent a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) sportpolitikájának összefoglalása egy tézisgyűjtemény formájában, amelynek címe: *A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődéspolitikájának értelmezése a testnevelési és sportmozgalomban*. Ezekben a tézisekben egy általános kritikát fogalmaztak meg az 1950-es évek sportpolitikájával kapcsolatban, miszerint *az élsport és fenntartása érdekében feláldozták a tömegsportot*. Azonban ennél konkrétabb bírálatot kapott az 1950-es évek sportpolitikáját megváltoztatni kívánó „ellenforradalmi” sportpolitika. A tézisek a magyarországi sportmozgalmat „demokratikus tömegmozgalomként” értelmezték és szükségesnek tartották egy egységes testnevelési rendszer kialakítását, amibe egyaránt beletartozik az iskolai testnevelés, az üzemi, hivatali, falusi, termelőségmozgalmi és a fegyveres testületekben végzett sport.⁷²⁸ A vezető szerep a sportmozgalomban továbbra is a párté maradt. A dokumentum a tömegsportot a KISZ és a szakszervezetek hatáskörébe utalta és az államot mentesítette a tömegsport támogatásának feladata alól, mivel azt javasolta, hogy a tömegsportot ezután a szakszervezetek és a szakosztályok tagdíjaiból, a rendezvények bevételeiből, az igazgatói alapokból és a sportolók egyéni hozzájárulásaiból finanszírozzák. Az MSZMP 1959-es sporttézisei alapján a sportvezetők számára adva volt a feladat, mégpedig a magyar sportmozgalom egységes tömegszervezetté való fejlesztése. A megvalósítás első lépéseként, az MTST 1960-ban kötelezővé tette a sportszervezetek számára a fejlesztési tervek (egyéves és ötéves) készítését, 1961 pedig a korábban megszüntetett MHK mintájára bevezette a Kilián Testnevelési Mozgalmat. Folytatva a munkát, egységes minősítési, átigazolási, edzési, versenyzési és bajnoki rendszert dolgoztak ki és vezettek be, amely minden sportágra kötelező volt.

⁷²⁶ *Élénk vita a Szekszárdi SC csütörtöki taggyűlésén*. Tolna Megyei Népszáság 1958. július 13. (III. évf. 164. sz.) 10.

⁷²⁷ *Hírek*. Népsport 1959. február. 16. (XV. évf. 33. sz.) 6.

⁷²⁸ BAKONYI 2007, 41–48.

5.3. A sport helyzete Szekszárdon 1959 és 1979 között

Szekszárdon az 1956 után létrehozni kívánt városi sportegyesület terve utópisztikus ábrándnak bizonyult. Már a létrehozás sem úgy sikerült, ahogy eredetileg tervezték – az összes Szekszárdon működő sportegyesület bevonásával –, hiszen végül csak a Petőfi és a Dózsa egyesületek fúziójára került sor. Az egyesülés pedig a várakozásokkal ellentétben nem működött és nem is tartott sokáig. A Dózsa már 1958-ban kivált a Szekszárdi Sport Clubból és újjászerveződött, így a magára maradt egyesület is visszavette 1959-ben a Petőfi nevet. A Dózsa és a Petőfi mellett továbbra is működtek, vagy újjászerveződtek Szekszárd korábbi egyesületei: a Spartacus, az Építők,⁷²⁹ a Vörös Meteor és a Kórházi sportkör. Az 1950-es évek végén létrejött kis sportkörök közül a Bördíszmű és a Gépjavító Vállalat sportköre érdemel említést, valamint az 1960-ban létrehozott Szekszárdi Honvéd. Ezek a kisebb sportkörök többnyire csupán labdarúgó csapatot tartottak fenn és az 1960-as évek végén már alig hallunk róluk, megszűntek, vagy beolvadtak valamelyik nagyobb szekszárdi sportkörbe.

1960-ban a politikai vezetés egy új testnevelési mozgalom megszervezéséről és beindításáról döntött. A tervek szerint ezt a mozgalmat Toldi Miklósról kívánták elnevezni. A mozgalmat az MHK és a VIT jelvénytulajdonos mozgalmak mintájára és azok tapasztalataiból kiindulva akarták meghirdetni 1961 elején.⁷³⁰ 1960 végére a Magyar Testnevelési és Sporttanács összeállította és jóváhagyta az új magyar testnevelési mozgalom szabályzatát. Az új sportmozgalmat végül nem Toldi Miklósról, hanem Kilián Györgyről nevezték el.⁷³¹ Az MTST úgy vélte, hogy „*iffjúságunk elé a kommunista ifjú típusát kell példaként állítani*”.⁷³² A Népsportban *Korszerű eszménykép* címmel jelent meg egy cikk, amelyben a

⁷²⁹ A Szekszárdi Építők 1966-ban megszervezte kézilabda szakosztályát, így már négy szakosztályban (asztalitenisz, labdarúgó, sakk, kézilabda) sportolhattak a Tolna megyei építőipari Vállalat dolgozói.

⁷³⁰ *Néhány gondolat a Toldi Miklós testnevelési mozgalomról.* Tolna Megyei Népszáság. 1960. július 19. (V. évf. 169. sz.) 5.

⁷³¹ Kilián Györgyöt kommunista politikai agitációs tevékenységéért börtönbüntetésre ítélték a Horthy-korszakban. 1939-ben Jugoszláviába, majd Görögországban és Törökországban keresztül a Szovjetunióba utazott. Moszkvában egy óragyárban dolgozott, ahol nemsokára sztahanovista lett, megválasztották szakszervezeti bizalminak. Amikor a háború elérte a Szovjetuniót jelentkezett a Vörös Hadseregbe, harcolt a doni fronton, de nem a magyar oldalon. A hadifogolytáborokban „*politikai felvilágosító munkát*” végzett, majd a kurszki fronton a német katonák felé közvetítette a szovjet parancsnokság felhívásait. 1943 nyarán Magyarországra küldték, hogy itthon folytassa a kommunista agitációt, Lengyelországban azonban nyoma veszett.

Ismerjük meg a magyar ifjúság példaképét: Kilián Györgyöt. Tolna Megyei Népszáság. 1960. december 7. (X. évf. 288. sz.) 5.

⁷³² *A Kilián Testnevelési Mozgalom.* Népsport. 1960. november 27. (XVI. évf. 242. sz.) 3.

szerző Arday Aladár sportújságíró hosszasan magyarázta, miért is jobb választás a mozgalom névadójának szerepére Kilián György, mint Toldi Miklós. Toldi Miklós a „*letűnt idők romantikus hőse*”, Kilián György ezzel szemben „*korszerű példakép*”.⁷³³ A korszakra jellemző abszurditás iskolapéldája, hogy a magyar ifjúság elé olyan példaképet állítottak, aki alig két évtizeddel korábban saját hazája és honfitársai ellen harcolt a szovjetek oldalán. A mozgalmat 1961. május 1-nyel indították és igyekeztek minél több résztvevőt bevonni a sportba általa. A mozgalom szabályzata három pontban határozta meg a résztvevők feladatait. Az első pont szerint a jelentkezőknek számot kellett adniuk úszástudásukról – ahol ez nem volt lehetséges, ott kerékpározással lehetett kiváltani az úszást –. A második pont utasítása szerint évente részt kellett venni testnevelési és sportvonatkozású előadásokon, vagy egy-egy jelvényfokozat megszerzéséig el kellett végezni valamelyik MHS technikai, illetve sportvezetői tanfolyamot. A harmadik pont szerint a jelentkezőnek az volt a feladata, hogy felkészüljön a fokozatok teljesítéséhez szüksége pontszámok megszerzésére, ezt a feladatot pedig rendszeresen kifejtett sporttevékenységgel lehetett megfelelően végrehajtani.⁷³⁴

A Kilián mozgalomban – ugyanúgy, mint korábban az MHK-ban, vagy a VIT-ben – leginkább az általános és középiskolás korosztály bizonyult mozgósíthatónak. Ez a korosztály azonban egyébként is többen mozgott, sportolt az átlagosnál, hiszen az iskolákban testnevelési órákon és úttörőfoglalkozásokon vettek részt. A Kilián testnevelési mozgalom elsődleges céljának tekintette, hogy azok számára is biztosítsa a rendszeres testmozgást, akik korábban egyáltalán nem sportoltak. Ezt a célt azonban a mozgalom – mint ahogyan a korábbi és a későbbi hasonló kezdeményezések sem – nem volt képes megvalósítani. Szekszárdon a sportegyesületek közül a Honvéd SE bizonyult a legaktívabbnak a Kilián mozgalomban való részvételt illetően. A Szekszárdi Honvéd Sportegyesület 1960-ban alakult meg a városban, ekkor helyezték Szekszárdra a 9. Önálló Vegyvédelmi Zászlóalj. 1962-ben jött létre a városban az 5. Önálló Vegyisugárfelderítő Század. 1962-ben az egyesület valamennyi tagja – míg az alakulat 89%-a – megszerezte a Kilián jelvényt, és ebből 19-en nem is álltak meg az aranyfokozatig. Az egyesületnek öt szakosztálya volt, labdarúgó, kézilabda, röplabda, atlétika és asztalitenisz. Elsődleges céljuk a szekszárdi alakulat tagjainak sportoltatása volt, jelentősebb sportsikereket nem könyvelhettek el –

⁷³³ *Korszerű eszménykép*. Népsport. 1960. december 25. (XVI. évf. 262. sz.) 2.

⁷³⁴ Az MTST Elnökségének 22/1960 (XI. 10.) számú határozata a Kilián Testnevelési Mozgalom bevezetése és szabályzata. Népsport. 1960. november 27. (XVI. évf. 242. sz.) 3.

labdarúgó csapatuk a megyei II. osztályban szerepelt –, de rendszeresen tartottak sportbemutatókat Szekszárdon és a környékbeli településeken.⁷³⁵

A magyarországi testnevelési és sportmozgalmat a korszakban tömegszervezeti alapokra kívánták helyezni. 1963-ban átszervezték a Magyar Testnevelési és Sporttanácsot, új neve Magyar Testnevelési és Sportszövetség (MTS) lett.⁷³⁶ Az MTS-t 1968-ban a sportegyesületek szövetségévé alakították át.⁷³⁷ A MSZMP sportpolitikájára vonatkozó téziseket 1965-ben újra kiadták, ami azt bizonyítja, hogy nem sikerült őket maradéktalanul megvalósítani. A Kádár-korszak sportpolitikáját alapvetően két irányvonal jellemezte. Egyrészt igyekeztek a társadalmi sportot (sportmozgalmat) decentralizálni, másrészt ragaszkodtak az élsport centralizációjának fenntartásához. A sport és a sportpolitika a Kádár-korszakban is az államszocialista rendszer szerves része maradt.⁷³⁸ Az 1970-es évek elején újabb szervezeti változás következett be a magyar sportéletben. Az Elnöki Tanács 1973. évi 9. sz. rendelete és a kormány 2010/1973. (IV. 1.) sz. végrehajtási utasítása megszüntette a Magyar Testnevelési és Sportszövetséget (MTS) és megalakította az Országos Testnevelési- és Sport Hivatalt (OTSH). Ez a rendelkezés azt jelentette, hogy újra az állami sportirányításhoz tértek vissza.⁷³⁹ A határozat az iskolai testnevelés és sport szerepének fokozását irányozta elő az ifjúság nevelésében. A szocialista sportban elsőbbséget kellett volna élveznie az ifjúsági sportnak, a tömegsportnak, a határozat célkitűzései azonban ennek épp az ellenkezőjét bizonyították. Ahogy Bakonyi Tibor munkájában rámutatott, csak azt kell kijavítani, tökéletesíteni, ami nem megfelelően működik. Tehát, ha a tömegsport szerepére nagyobb hangsúlyt kell fektetni, akkor annak szerepe a meglévő rendszerben nyilvánvalóan nem kielégítő. A szocialista sportot – elviekben – az különböztette meg a kapitalista sporttól, hogy a társadalmi sport (értsd: tömegsport) kiemelt támogatásban részesül. A propaganda és a valóság között azonban éles szakadék tátongott. A kérdés néhány évvel később ismét napirendre került, ami nyilvánvalóan annak tudható be, hogy az 1973-as intézkedés sem hozta meg a kellő eredményt a tömegsport fejlesztésének ügyében. Továbbra is problémát jelentett az iskolai testnevelés minősége, a testnevelő tanár-hiány, és a sportlétesítmények hiánya. Az 1970-es évek közepére egyértelművé vált, hogy a hazai

⁷³⁵ *Ahol valamennyi sportoló megszerezte a Kilián-jelvényt.* Tolna Megyei Népújság. 1963. január 25. (XIII. évf. 20. sz.) 6.

⁷³⁶ VÁMOS 2021, 234–237.

⁷³⁷ NYERGES 1994, 163.

⁷³⁸ BAKONYI 2007, 41–48.

⁷³⁹ FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 477.

sportélet hiányosságait csak a sport társadalmi alapokra helyezésével lehet orvosolni. A megoldást a problémára a politikai vezetésnek egyelőre nem sikerült megtalálni, ezért maradt továbbra is a propaganda, amely igyekezett elfedni az egyre súlyosbodó válságot.⁷⁴⁰ Sorra jelentek meg a spotpolitikai határozatok, amelyek újra és újra elismételték ugyanazon célkitűzéseket, miszerint elsődleges feladat az iskolai testnevelés és az ifjúsági sport fellendítése. A párt megtartotta a tömegsport állami felügyeletét, az anyagi fedezetének előteremtését pedig egyre inkább a helyi szervezetekre igyekezett átruházni.⁷⁴¹

A társadalmi sport népszerűsítésében nagy szerepe volt a kampányszerű tömegsportmozgalmaknak. 1970-ben hazánk „felszabadulásának” 25. évfordulója alkalmából meghirdették a Felszabadulási Sportjelvénytörvény mozgalmat. A program célja az volt, hogy biztosítsa az évforduló „méltó megünneplését” másrészt pedig alkalmat teremtsen a „tömegek sportba való bekapcsolására” – magyarul a tömegsport statisztikáinak javítására. A „Felszabadulási sportjelvény” megszerzéséhez négy követelményt⁷⁴² kellett teljesíteni, a feladatok között nem volt előírt sorrend. A jelvénytörvényt nem kötötték sem szintekhez, sem teljesítményhez, csupán a részvétel számított.⁷⁴³ A Sporthíradó 1970 júniusi számából azt is megtudhatjuk, mennyire volt sikeres Szekszárdon a kezdeményezés. A városban összesen 3119 ember vett részt a jelvénytörvény mozgalomban, akiknek nagy része (87 %) általános⁷⁴⁴ vagy középiskolás⁷⁴⁵ korú volt. A felnőttek körében nagyon kicsi volt a részvételi arány.⁷⁴⁶

A tömegsport fejlesztése érdekében az V. ötéves tervben⁷⁴⁷ a következő célkitűzéseket jelölték meg: 1. nagyobb mértékben kell ellensúlyozni a munkaártalmakból és a technikai fejlődésből adódó mozgásszegénységet, 2. a társszervek és sportszervek által szervezett – alkalmoszerű – sporttevékenységet rendszeres foglalkoztatási formává kell átalakítani, 3. a sportegyesületeket olyan mértékben kell megerősíteni, hogy alkalmasak

⁷⁴⁰ BAKONYI 2007, 48–54.

⁷⁴¹ BAKONYI 2007, 48–54.

⁷⁴² Piros színű emléklapért: a „Felszabadító Vörös Hadsereg nyomában” 10 km-es gyalogtúra, vagy 20 km-es kerékpártúra, vagy 10 km-es evezőstúra. Fehér színű emléklapért: részvétel úttörő olimpia, munkahelyi és falusi szpartakiád helyi, körzeti, járási versenyein. Zöld színű emléklapért: részvétel a jubileum tiszteletére rendezett egyéb sportversenyen. A negyedik követelmény: részvétel az 1970. évi megyei úttörő olimpia, munkahelyi vagy falusi szpartakiád döntőjén.

⁷⁴³ MNL TML X. 94. Szekszárdi Dózsa Sportegyesület iratai. Kiadványok. Sporthíradó (A Magyar Testnevelési és Sportszövetség Tolna megyei Tanácsának tájékoztatója) 1970. január (XIII. évf. 1. szám.)

⁷⁴⁴ a résztvevő általános iskolások száma: 1538 fő

⁷⁴⁵ a résztvevő középiskolások száma: 1177 fő

⁷⁴⁶ MNL TML X. 94. Szekszárdi Dózsa Sportegyesület iratai. Kiadványok. Sporthíradó. 1970. június (XIII. évf. 6. sz.)

⁷⁴⁷ 1976 – 1980

legyenek egy-egy település alapfokú tömegsport versenyeinek lebonyolítására, 4. az üdülők, lakótelepek, úttörő és KISZ táborok területét alkalmassá kell tenni arra, hogy a testnevelés és a sport legegyszerűbb mozgásait az ott élő, illetve az ott tartózkodó egyének valamennyien végezhesék.⁷⁴⁸ A kampányszerű megmozdulások, rendezvények tovább folytatódtak, a tömegsport továbbra is kiemelt figyelmet kapott Szekszárdon, számos programot⁷⁴⁹ szerveztek a városban.⁷⁵⁰ Az OTSH Testnevelési és Sportfőosztálya, a KISZ KB. Honvédelmi és Sportosztálya, a SZOT és az OKISZ Testnevelési és Sportosztálya 1976-ban például azzal a felhívással fordult a sportegyesületekhez, a szakszervezetekhez, valamint a KISZ és a szövetkezeti szervekhez, hogy a XXI. nyári olimpia ideje alatt rendezzenek nyílt sportnapokat. A kezdeményezést a „*Ne csak nézd – csináld is!*” szlogennel hirdették meg. Elvárták, hogy a szervezők alkalmazkodjanak a helyi viszonyokhoz, bármely sportág propagálása megfelelt a célnak. Igyekeztek a tömegsportrendezvényekre, versenyekre, túrákra, kirándulásokra minél több résztvevőt mozgósítani.⁷⁵¹ A tömegsportban résztvevők száma 1978-tól lassan emelkedő tendenciát mutatott. A résztvevőknek azonban közel 80%-a továbbra is iskolás korú volt, a fennmaradó rész a tömegsport csoportokban, sportegyesületek szakosztályaiban, honvédelmi sportklubokban végzett sporttevékenységet. A tömegsportban résztvevők számának eloszlása rétegenként és területenként eltérő volt, de elsősorban a fiatalabb korosztályok és a városlakók voltak aktívak. Szerepe volt ebben mindannak, hogy a központi rendezvények nagyobb húzóerőt képviseltek a tömegsportban való részvételre.

A Kádár-korszakban a város – és egész Tolna megye – legjelentősebb sportegyesülete a Szekszárdi Dózsa Sportegyesület volt. A lila-fehér klub bázisszerveként a Tolna megyei Rendőr-főkapitányságra támaszkodhatott. Amikor az egyesület 1958-ban kivált a Szekszárdi Sport Clubból, a céllövő, az ökölvívó, az atlétika és a labdarúgó

⁷⁴⁸ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. A tömegsport kibontakoztatásának feltételei, társadalmi úton történő megteremtésének programja az V. ötéves terv időszakára

⁷⁴⁹ MEDOSZ sportnap, pedagógus sportnap, ÉDOSZ sportnap, Építők sportnap, közalkalmazott sportnap, orvos-egészségügyi sportnap, HVDSZ sportnap, SZMT sportnap, Ifjómunkás sportnap, kereskedelmi és vendéglátóipari tanulók sportnapja, szakmunkástanulók TM sportnapja, Építők tanulók sportnapja, Baranya-Somogy-Tolna megyék szakmunkástanulóinak sportnapja, Havanna 78. sportnap, „Edzett Ifjúságért” sportnap, KISZÖV „EIM2 sportnap, Vasas üzemek sportnapja, Országos Sportnapok (OSN), munkahelyi szpartakiád

⁷⁵⁰ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Szekszárd Városi Tanács VB Testnevelési és Sportfelügyelősége 1978. évi tömegsport program tervezete

⁷⁵¹ MNL TML XXIII. 43. h. Testnevelési és Sportfelügyelőség iratai 1976. Szekszárd, 1976. június 25. Méhes János (a Testnevelési és Sportfelügyelőség vezetője)

szakosztály kezdte meg működését. 1961-ben a Szekszárdi Dózsa ökölvívóinak sikerült kiharcolnia az NB II-be jutást. Az ökölvívók nevelő edzője 1950-től Leposa Ferenc volt, aki eredményes versenyzői pályafutása befejeztével – bátyja, Dezső példáját követve – lett a fiatal ökölvívók edzője. A harmadik Leposa testvér, Béla is a szakosztályt segítette. Leposa Ferenc részt vett a megyei ökölvívó szövetség munkájában is. A szekszárdi ökölvívók a sportág hazai élvonalába tartoztak és hosszú éveken keresztül a „Leposa iskola” jelentette a hazai élvonalban az elit mezőnyt. Leposa Ferenc volt az edzője az Európa-bajnok Orbán Lászlónak⁷⁵² és az 1980-as évek mesteredzőjének Csötönyi Sándornak is.⁷⁵³ Orbán László a Szekszárdi Dózsa korábbi versenyzője 1969-ben – a Budapesti Honvéd színeiben – Bukarestben pehelysúlyban Európa-bajnok lett. Orbán 1968 és 1972 között három magyar bajnoki címet szerzett, 1971-ben Európa-bajnoki bronzérmes, 1972-ben könnyűsúlyban olimpiai ezüstérmes volt.⁷⁵⁴ Elvégezte a Testnevelési Főiskola ökölvívóedző szakát, és szülővárosába visszatérve, 1975-től a Szekszárdi Sportiskola ökölvívó szakosztályának edzője lett.⁷⁵⁵

1972-ben a Szekszárdi Dózsa labdarúgói bejutottak az NB I-be. A csapat 1973-ban is meg tudta őrizni pozícióját, és továbbra is az NB I/B-ben szerepelt.⁷⁵⁶ A város – és a megye – közvéleménye a labdarúgó szakosztály munkáját – sikereit és kudarcait – kísérte a legnagyobb figyelemmel. Ennek oka egyrészt a sportág népszerűsége volt, másrészt pedig az a tény, hogy ez volt Tolna megye egyetlen NB-s szintű labdarúgó szakosztálya.⁷⁵⁷ Az OTSH 17/1974 sz. utasítás rendelkezett a sportegyesületi szakosztályok kategóriába sorolásáról. A Szekszárdi Dózsa SE labdarúgó szakosztályát „A” kategóriába⁷⁵⁸ sorolták. A

⁷⁵² A szekszárdiak csak úgy emlegették Orbán Lászlót, hogy Ducó. Orbán a Vasipari Vállalat autójavító részlegénél dolgozott, ott tanult szakmát. A Szekszárdi Dózsa versenyzőjeként országos bajnokságot nyert. 1968-ban bevonult katonának, ekkor a Budapesti Honvéd igazolta. Első komoly nemzetközi sikerét a Dobó István nemzetközi viadalon szerezte Egerben, pehelysúlyban első lett.

⁷⁵³ A „Leposa iskola” második alapítója is elkészült. Tolna Megyei Népújság. 1989. május 24. (XXXIX. évf. 120. sz.) 6.

⁷⁵⁴ NÁDORI 1986, 702.

⁷⁵⁵ *Ismét Szekszárdon Orbán László.* Tolna Megyei Népújság. 1975. január 21. (XXV. évf. 17. sz.) 8.

⁷⁵⁶ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. A Szekszárdi Dózsa SE labdarúgó szakosztályának beszámolója az 1973. évi őszi bajnokság eredményeiről, illetve az 1974. évi tavaszi felkészülésről. Szekszárd, 1974. január 23. Paszler József (a Dózsa labdarúgó szakosztályának elnöke)

⁷⁵⁷ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. A Szekszárdi Dózsa SE 1977. évi küldött közgyűlési beszámolója

⁷⁵⁸ A sportegyesületi szakosztály „A” kategóriájú: „amennyiben a szakosztályban nemzetközi szintű felkészítési munka folyik, sportolói a nemzetközi középmezőnynek megfelelő eredményeket érnek el, a szakosztály eleget tesz a sportági szövetség által meghatározott szakmai követelményeknek.” MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai.

Szekszárdi Dózsa SE cselgáncs szakosztálya 1968-ban alakult, 1974-ben B kategóriás besorolást nyert. A cselgáncsot, mint olimpiai egyéni sportágat az SE társadalmi és hivatásos vezetése kiemelten kezelte, a szakosztály vezető edzője Varga Ferenc volt.⁷⁵⁹

A Petőfi érdemben nem tudott versenyezni a jobb anyagi helyzetben lévő és jóval nagyobb taglétszámú Dózsával a szétválást követően. Nem egészen egy évtizeddel később egyesült a Szekszárdi Gépjavító Vállalat sportkörével, amelyet innentől kezdve Szekszárdi Vasas Sportegyesület néven tartottak számon. 1967 januárjában megtartotta első közös közgyűlését a Szekszárdi Petőfi és a Szekszárdi Vasas. A két egyesület fúziójára azért került sor, mert a megyeszékhely vezetősége úgy ítélte meg, hogy „szükség van az erők koncentrációjára a célok megvalósítása érdekében”, tehát, ahhoz, hogy eredményeket érjen el a város a sportban, célszerűbb volt kevesebb – nagyobb létszámú – egyesületet működtetni, mint fenntartani a sok kis egyesületet. A Szekszárdi Vasas nyolc szakosztály (labdarúgó, kosárlabda, teke, röplabda, asztalitenisz, sakk, tenisz és súlyemelő) megszervezését irányozta elő,⁷⁶⁰ de az 1970-es évek közepén már csak négy szakosztály működött az egyesületnél. A labdarúgó szakosztály csapatiban 50-60 fiatal sportolt. A női kosárlabda szakosztály mellett újjáalakult a férfi kosárlabda szakosztály is, a kézilabda szakosztály játékosai a megyei bajnokságban szerepeltek. A súlyemelő szakosztályt 1975-ben szüntette meg az egyesület, a versenyzőket és a felszerelést a Városi Sportiskola vette át.⁷⁶¹ 1975 novemberében a városi sportfelügyelő, Várkonyi Béla javaslatot tett a Bördíszmű SK és a Vasas fúziójára. A javaslat lényege az volt, hogy a Vasas sportegyesület vegye át a Bördíszmű kézilabda szakosztályát. A kézilabda csapat az NB I/B-ben szerepelt és ahhoz, hogy meg tudja tartani pozícióját olyan anyagi és személyi feltételekre volt szükség, amelyet a Bördíszmű SE már nem tudott biztosítani. 1974-ben Szekszárd még hét sportegyesülettel⁷⁶² rendelkezett, ez a szám tovább csökkent a Bördíszmű és a Vasas fúziójával. Végül ez az összevonás sem tudta megmenteni az egyre nehezebb helyzetben lévő Vasas Sportegyesületet.

⁷⁵⁹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Beszámoló a Szekszárdi Dózsa SE cselgáncs szakosztályának munkájáról

⁷⁶⁰ A közgyűlés hozzájárult a Petőfi és a Vasas fúziójához. Tolna Megyei Népművelési és Sportbizottság. 1967. január 7. (XVII. évf. 6. sz.) 6.

⁷⁶¹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Daróczy Balázs SK elnök

⁷⁶² Szekszárd sportegyesületei 1974-ben: Bördíszmű SE (kézilabda szakosztály), Dózsa SE (atlétika, ökölvívó, cselgáncs, labdarúgó, súlyemelő szakosztály), Építők SE (röplabda, sakk, teke szakosztály), Kórház SE (vívó, asztalitenisz, kézilabda szakosztály), Központi SE (kajak-kenu, torna, asztalitenisz szakosztály), Szövetkezeti Spartacus SE (kerékpár, kézilabda), Vasas SE (kosárlabda, kézilabda, súlyemelő szakosztály)

A Szekszárdi Dózsa Sportegyesület 1977-ben átvette a Vasas női kosárlabda szakosztályát (az atlétika, cselgáncs, súlyemelő, ökölvívó, labdarúgó szakosztály mellé). Szekszárdon egyre népszerűbbé vált a kosárlabda sport, viszonylag népes közönség látogatta a mérkőzéseket. 1960-ban a Petőfi női kosárlabda csapata volt a megye egyetlen NB II-es csapata. A csapat edzője Szabó Ödön 1958-ban érkezett Szekszárdra, korábban Székesfehérváron, majd Békéscsabán kosárlabdázott és edzősködött.⁷⁶³ 1974-ben a Szekszárdi Vasas Sportkör kizárólag saját nevelésű játékosából álló együttese megnyerte az NB II-es bajnokságot, feljutva ezzel az első osztályba. Két NB I-es szezon után azonban a csapat újra az NB II-ben találta magát. A Szekszárdi Vasas SE nem tudta tovább fejleszteni és működtetni a sikeres szakosztályt, ezért 1977 januárjában a női és a férfi kosárlabda csapatot is átadta a Szekszárdi Dózsa SE-nek, amely biztosítani tudta a szükséges feltételeket. Ezzel egyidőben a labdarúgó szakosztály átadásáról is döntöttek. A Vasas súlyemelő szakosztálya már 1975-ben megszűnt, a használható súlyemelő felszereléseket átadták a Városi Sportiskola súlyemelő szakosztályának. A labdarúgó szakosztályt az Építők SE vette át 1977-ben, ezzel a fúzióval a Vasas Sportegyesület beolvadt az Építők Sportegyesületbe, amelynek új neve: Tolna megyei Állami Építőipari Vállalat Sportkör, rövidítve: TÁÉV SK lett. Várkonyi Béla a Városi Sportfelügyelőség vezetője a két sportkör egyesülésével egyidejűleg megállapította a Szekszárdi Vasas SE megszűnését.⁷⁶⁴ A TÁÉV sportkörnél központi szerepet kapott a tömegsport, labdarúgó szakosztálya a Vasas labdarúgó szakosztályával történt fúzióval nyert jogot a megyei I. osztályban való versenyzésre.⁷⁶⁵

1977-ben a Szekszárdi Dózsa 259 igazolt versenyzővel rendelkezett, akik közül 127 főnek volt valamilyen minősítése, és 27 dózsás versenyző volt tagja különböző válogatott kereteknek. Az igazolt sportolók között 78 nő volt, akik az atlétika és a kosárlabda szakosztályban versenyeztek.⁷⁶⁶ Az egyesület legeredményesebb szakosztálya egyéni sportágban az atlétika és a súlyemelés, csapatsportágban pedig a kosárlabda volt.⁷⁶⁷ A Dózsa

⁷⁶³ *Bemutatjuk a megye egyetlen NB II-es csapatát.* Tolna Megyei Népújság. 1960. február 6. (V. évf. 31. sz.) 5.

⁷⁶⁴ MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai. Határozat a Szekszárdi Vasas SE megszűnéséről. Szekszárd, 1977. március 30. Várkonyi Béla (a Városi Sportfelügyelőség vezetője)

⁷⁶⁵ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. A Költségvetési Üzem SK 1976. évi beszámolója

⁷⁶⁶ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. A Szekszárdi Dózsa SE 1977. évi küldött közgyűlési beszámolója

⁷⁶⁷ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Szekszárdi Dózsa Sportegyesület középtávú terve 1981–1985.

1979-ben indította be az NB II-es férfi kosárlabda szakosztályt, és átvette a Városi Sportiskola torna szakosztályát. A női kosárlabda csapat hamarosan ismét bekerült az NB I-be és ott is maradt az élmezőnyben. 1980-ban – a fedett uszoda megépítését követően – úszó-vízilabda szakosztály is alakult az egyesületnél. Az utánpótlás nevelést beépítették az SE szervezetébe a Szekszárd Városi Sportiskola jogutódjaként. A hosszabb távon eredménytelenné váló ökölvívó és torna szakosztályt végül megszüntették az 1980-as évek elején, így a Dózsában hat szakosztályban folyt tovább a munka.⁷⁶⁸ Az egyesület ekkor már 386 igazolt versenyzővel rendelkezett, az országos sportegyesületi rangsorban pedig – a 250 egyesület között – a 36. helyen állt.⁷⁶⁹

Szekszárdon 1978-ban hat sportegyesület működött, a Dózsa SE, a Szövetkezeti Spartacus SE, a Kórház SE, a TÁÉV SE, a Költségvetési Üzem SE és a Szekszárdi Városi Sportiskola. A Dózsa után a Szövetkezeti Spartacus SK volt a város legsikeresebb sportegyesülete. A Spartacusnál az 1970-es évek második felére a legeredményesebb szakosztály a kerékpáros szakosztály lett. A sportkör 1957-ben átvette az Építőktől a birkózó szakosztályt, amely tíz évig működött, a vidéki és az országos bajnokságokban is szép eredményeket értek el a sportolói. Megszűnését végül az anyagi támogatás hiánya és a teremhiány okozta. A szakosztály vezetője és edzője ifj. Hussy Károly volt, csak az utolsó évben helyettesítette – bevonulása miatt – Sümegi Vilmos. A sportkör természetjáró szakosztálya 1961-ben alakult meg Berger Mihály vezetésével, a tekeszakosztályt Radó Géza vezette. Nem feledkezhetünk meg az úszókról és vízilabdázókról, akik szintén szakosztály keretében működtek a sportkörnél. 1971-ben a Spartacus fuzionált a Vörös Meteorral – az OKISZ, a SZÖVOSZ és az OSZT irányelvei alapján – és az országban elsőként alakult meg új felállásban a Szekszárdi Szövetkezeti „Spartacus” Sportkör. A Vörös Meteor torna szakosztállyal gazdagította a sportkört, és ekkor vette át a Spartacus a Kórház sportkörétől a férfi kézilabda szakosztályt. A Spartacus sportkörnél 1975-ben szűnt meg a teke szakosztály, amelynek oka a játékosok átigazolása volt. Az Építőknél elkészült ugyanis az új automata tekepálya, ahol a játékosok lényegesen jobb körülmények között tudtak edzeni és versenyezni. A Spartacus játékosai jelezték átigazolási szándékukat és a sportkör elnöksége úgy döntött elengedi őket, megszüntetve a szakosztályt, így esélyét látták annak,

⁷⁶⁸ PERLAI 1983, 185–187.

⁷⁶⁹ Az ország egyetlen ügyvezető elnöknője. Tolna Megyei Népújság. 1979. március 11. (XXIX. évf. 59. sz.) 14.

hogy az Építőknél a következő évben egy ütőképes csapatot tudnak összekovácsolni.⁷⁷⁰ 1976-ban került sor az újabb – és legnagyobb – fúzióra a sportkör történetében, amikor hozzájuk került a Központi Sportegyesület asztalitenisz és kajak-kenu szakosztálya.⁷⁷¹ A két egyesület fúziójára a politikai vezetés utasítására került sor. Az irányelv az volt, hogy kevesebb egyesületben koncentráltabban foglalkozzanak a sporttal, nagyobb egyesületek jöjjenek létre, ahol több sportolót foglalkoztatnak, ne aprózzák el az energiákat kicsi, kevés sportolóval működő egyesületekben.⁷⁷² A Spartacus sportkörnek 1976-ban 191 tagja (köztük 82 ő) volt.

1976-ban fiatalok egy csoportja arra vállalkozott, hogy ismét felélessze a városban a motorsportot. A Szekszárdi Spartacus Sportkör hozzájárult, hogy szekszárdi fiatalok természetjáró szakosztályuk túramotorosaiként versenyezzenek.⁷⁷³ A Spartacus azonban csak nevet tudott adni a motoroscsoporthoz, egyéb támogatást nem. A motorosok két évvel később a TÁÉV-nél találtak otthonra, 1978-ban alakult meg a TÁÉV MHSZ alapszervezetének motorosklubja.⁷⁷⁴ Az 1980-as években a Spartacusban öt (asztalitenisz, kajak, kerékpár, kézilabda és természetjáró) szakosztályban folyt a munka,⁷⁷⁵ de az egyesület hamarosan megszüntette férfi kézilabda szakosztályát. A megyei Kézilabda Szövetség ekkor felkérte a városi sportfelügyelőséget, segítsen új egyesületet találni a kézilabda szakosztálynak. A TÁÉV SK vezetőjével folytak tárgyalások a szakosztály átvételéről, de végül nem jutottak eredményre.⁷⁷⁶

A megyei kórház sportköre még 1953-ban alakult egyetlen szakosztállyal, az akkor a járási bajnokságban szereplő labdarúgó szakosztály vezetője Pelényi Károly volt. A vívós szakosztály 1954-ben alakult meg, Tamás András vívómester vezetésével. Kétéves működés után, 1956-ban tevékenységük átmenetileg szünetelt, majd 1958-ban újra alakulva, mint a sportkör legrégebbi szakosztálya tovább működött. A sportkörnél az évek során volt kajak-kenu, úszó, sakk, íjász szakosztály, de ezek működése hosszabb-rövidebb idő után

⁷⁷⁰ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Jegyzőkönyv. Készült a Tolna megyei Szolgáltató Ipari Szövetkezet helyiségében. 1975. augusztus 15. Pálinkás István elnök

⁷⁷¹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus 1977. évi beszámolója

⁷⁷² *Egyesült a Szekszárdi KSE a Szekszárdi Spartacussal.* Tolna Megyei Népújság. 1976. január 24. (XXVI. évf. 20. sz.) 4.

⁷⁷³ *Közkedveltek a motorosversenyek.* Tolna Megyei Népújság. 1976. november 24. (XXVI. évf. 278. sz.) 6.

⁷⁷⁴ *Otthonra találtak a motorosok.* Tolna Megyei Népújság. 1978. március 30. (XXVIII. évf. 75. sz.) 6.

⁷⁷⁵ PERLAI 1983, 185–187.

⁷⁷⁶ MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Szekszárd, 1980. január 25. Kardos György (Városi Sportfelügyelőség vezetője)

megszűnt. 1967-ben alakult meg a kézilabda szakosztály, amely 1975-ig működött. A kórházi sportkör legkisebb létszámú szakosztálya az asztalitenisz szakosztály volt, amely 1970-ben alakult meg, dr. Takács Béla vezetésével.⁷⁷⁷ Az 1970-es évek végén a Kórházi sportkörnek már csak két szakosztálya (vívó, asztalitenisz) működött. A vívőszakosztály létszáma csökkenő tendenciát mutatott, az utánpótlással komoly gondok voltak. Az asztalitenisz szakosztály a megyei bajnokságban szerepelt. A szakosztályok mellett ebben a sportkörben is fontos szerepet töltött be a tömegsport. A kórház dolgozói számos tömegsportrendezvényen vehettek részt, férfi és női kispályás labdarúgó mérkőzéseken, női kézilabda bajnokságon, városi sakk bajnokságon, asztalitenisz bajnokságon.⁷⁷⁸

Ha sportáganként vizsgáljuk a helyzetet, akkor az országos átlagnak megfelelően a mennyiségi mutatók szerint Szekszárdon is a labdarúgás kerül az első helyre. Ez alól a minősített sportolók száma kivételt képez, a minősített sportolók 35%-át az atléták tették ki. Ha a minőségi faktorokat nézzük az összesítésben, akkor az atlétika és az ökölvívás volt eredményes az 1970-es évek elején a városban. Az 1970-es év statisztikai eredményei alapján Szekszárdon 43 sportversenyt rendeztek, 48 szakosztály működött a városban, az igazolt sportolók száma 1020 fő volt, a minősített sportolóké pedig 248 fő. Ha a megyei eredményeket is megnézzük, akkor feltűnik, hogy Szekszárd, mint megyeszékhely nem a sportolók számával tűnik ki, hanem a sportolók minőségével.⁷⁷⁹ Ha a lakosság számát is figyelembe vesszük,⁷⁸⁰ akkor azt látjuk, hogy a sportban résztvevő igazolt versenyzők aránya a megyeszékhelyen a legkisebb, viszont a minősített sportolók magas száma arról árulkodik, hogy a jobb képességű sportolókat igazolták a szekszárdi egyesületekben, akiknek így valószínűleg több lehetősége volt képzett edzők, sportvezetők felügyelete alatt fejlődni. 1976-ban 321, 1977-ben pedig 320 minősített sportolója volt a városnak (az 1970-es évhez képest ez a szám előrelépést mutat, hiszen akkor 248 minősített versenyző volt Szekszárdon). Az I. osztályú versenyzők száma jelentősen nőtt, 1976-ban hat sportágban 13, 1977-ben pedig már 7 sportágban 22 főről beszélhetünk. 1970-ben ez a szám mindössze 3 fő volt. Szintén sikerként könyvelhető el, hogy a női kosárlabda csapat 1977-ben ismét

⁷⁷⁷ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Jegyzőkönyv a Szekszárd Kórház Sportkör 1983. évi ünnepi közgyűléséről. Szekszárd, 1984. február 17.

⁷⁷⁸ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Elnökségi beszámoló a Szekszárdi Balassa János Kórház Sportkör 1978. évi közgyűlésére.

⁷⁷⁹ MNL TML X. 94. Szekszárdi Dózsa Sportegyesület iratai. Kiadványok. Sporthíradó. 1971. március (XIV. évf. 3. sz.)

⁷⁸⁰ A lakosság száma 1970-ben: Szekszárd 24 872 fő, Dombóvár 17 229 fő, Paks 13 585 fő, Bonyhád 12 700 fő, Tamási 7 555 fő

visszakerült az NB I.-be.⁷⁸¹ Az 1970-es években a városban nem volt úszó szakosztály, a fedett uszoda építése évekig elhúzódott, a Városi Sportfelügyelőség pedig csak az uszoda megépítése után kívánt foglalkozni az úszósport kérdéseivel.

5.4. A sportélet átalakulása Szekszárdon 1979 és 1989 között

Miközben a propaganda továbbra is azt sulykolta, hogy „*sportnemzet*” vagyunk, a valóságban a társadalom túlnyomó többsége szinte egyáltalán nem sportolt. Az iskolai testnevelés hatékonysága nem volt megfelelő, a tömegsport iránt pedig csekély volt az érdeklődés, a magyar sportéletet passzivitás jellemezte. Egy kimutatás szerint az általános és középiskolásoknak csupán a 13%-a sportolt rendszeresen. A politikai vezetés a sportélet hiányosságaiért már nem a szervezeti, személyi és politikai tényezőket tette felelőssé, hanem az elégtelen tárgyi feltételeket. Az államszocialista rendszer válságba jutott és a válságjelek egyre erőteljesebben jelentkeztek a sportéletben is. A sportban a szükséges változtatást, a reformokat azonban továbbra is fentről, a politikai vezetéstől várták, nem a sportvezetőktől és a sportban tevékenykedő szakértőktől. A sport közvetlen pártirányítása az 1980-as évek közepére megszűnt, de a hazai sportélet nem tudott mit kezdeni a váratlan szabadsággal.⁷⁸²

Szekszárdon a régi egyesületek közül a nagy túlélők továbbra is működtek. Ilyen volt a megye legnagyobb egyesülete a Szekszárdi Dózsa Sportegyesület, a Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör és a Balassa János Kórházi Sportkör. Az 1980-as évek elejére kiderült, hogy Tolna megyében lehetetlen fenntartani és egyformán támogatni minden sportegyesületet. A Párt jóváhagyásával a Megyei Sporthivatal vezetése úgy döntött, hogy a Szekszárdi Dózsa Sportegyesület lesz Tolna megye kiemelten kezelt egyesülete. A kiemelés nemcsak a megkülönböztetést, de a magasabb szakmai feladatok ellátását is maga után vonta. A Szekszárdi Dózsa Sportkör, mint megyeileg legrangosabb és megkülönböztetett sportegyesület, területileg egész Tolna megyére támaszkodhatott. Szakosztályaiban 1985-ben összesen 640 fő sportolt. A legnépesebb szakosztály a labdarúgó volt 191 fővel, majd az atlétika és a kosárlabda következett 168 és 102 fővel. A súlyemelő szakosztály létszáma 86 fő volt, a cselgáncs szakosztályé 74 fő. A legkevesebben az úszó szakosztályban sportoltak, mindössze 29 fő létszámmal működött, amit kiegészített a 64 fő

⁷⁸¹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Szekszárdi Városi Sportfelügyelőség 1977. évi munkájáról értékelőjelentés. Szekszárd, 1978. január 16. Várkonyi Béla VTSF főelőadó

⁷⁸² BAKONYI 2007, 55–63.

úszóiskolás. Az elmúlt évekhez képest ez a létszám 30-40 fővel volt kevesebb és az aktív sportolók többsége (80%) továbbra is utánpótláskorú volt. A legjobb eredményeket továbbra is az atléták és a kosárlabdázók érték el.⁷⁸³ A Szekszárdi Dózsa SE súlyemelő szakosztálya 1985-ben fennállása óta a legeredményesebb évét zárta, a szakosztály vezetője Scherer Sándor volt. 1981-től kezdődően rendezték meg Szekszárdon a súlyemelő Húsos Kupát. A súlyemelő szövetség képviselői 1985-ben javasolták a résztvevők körének bővítését (bolgár, szovjet versenyzőkkel), úgy vélték, hogy Szekszárdon alkalmasak a feltételek egy nemzetközi verseny lebonyolításához. Az 1980-as évek közepén a Dózsa súlyemelő szakosztályának igazolt versenyzői között magas volt magasabb minősítésű – I. osztályú, aranyjelvényes – sportolók aránya. A szakosztály legeredményesebb versenyzője Dallos Péter és Bertus Gábor volt ebben az időszakban.⁷⁸⁴ Bertus Gábor kiemelkedő eredményt ért el, válogatott és olimpiai kerettag volt, nemzetközi szinthez közeli teljesítménnyel.⁷⁸⁵

A Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör taglétszáma az 1980-as évek elején meghaladta az ezer főt, azonban a többségük csupán pártoló tag volt. Az egyesületben ténylegesen sportolók létszáma mindössze kétszáz fő körül mozgott.⁷⁸⁶ 1982-ben az asztalitenisz szakosztályban 32 fő, a kajak-kenu szakosztályban 54 fő, a kerékpár szakosztályban 50 fő, a kézilabda szakosztályban 46 fő, a természetjáró szakosztályban pedig 28 fő sportolt. Az egyesület 1983-ban meg is szüntette a női asztalitenisz szakosztályát. A kerékpáros szakosztály létszáma a '80-as években már elérte az ötven főt, nem volt külön vezetősége, a sportkör elnöke, Pálinkás István közvetlenül irányította. Schneider Konrád vezetőedző mellett, Sallai Antal főállásban, Halász Lászlóné segédedző és Szabó-Kovács János edző mellékállásban, Duzsi Tamás pedig társadalmi edzőként dolgozott a szakosztálynál, amelynek ifjúsági⁷⁸⁷ és felnőtt⁷⁸⁸ korcsoportban is voltak válogatott kerékpárosai. A Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkörön belül 1982-ben indult a női kerékpáros szakág. Halászné Jéhn Éva személyében társadalmi edző irányította

⁷⁸³ MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai. Tájékoztató az utánpótlás nevelés helyzetéről. Szekszárdi Dózsa SE. Szekszárd, 1985. november 12. Zalakovics Gábor

⁷⁸⁴ MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai. Jegyzőkönyv. Szekszárd, 1985. december 16.

⁷⁸⁵ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Beszámoló a Szekszárdi Dózsa SE súlyemelő szakosztályának 1986. évi munkájáról

⁷⁸⁶ A létszám 1981-ben 1136 fő (pártoló tagok száma: 864 fő, a szakosztályokban sportolók száma: 219 fő), 1982-ben a létszám 1239 fő (pártoló tagok száma: 1029 fő, a szakosztályokban sportolók száma: 210 fő).

⁷⁸⁷ Sajó Péter, Reibling Péter, Jávör Péter, Patton Csaba, Hettich János, Auth László

⁷⁸⁸ Halász László, Halász Zoltán, Liska Pál, Sajó Péter

az edzéseket, a női szakág versenyzői⁷⁸⁹ pedig jelentős sikereket értek el az országos versenyeken. 1983-ban Spanicsek Tünde és Varjas Erika országúti országos bajnok lett.⁷⁹⁰

A Balassa János Kórház Sportkörnek 1982-ben négy szakosztálya működött, a tenisz, a vívó, az asztalitenisz és a természetjáró. A sportkör legfiatalabb szakosztálya, a tenisz másfél évvel korábban alakult. A legrégebb szakosztály, a vívó, létszáma 20 – 30 fő körül ingadozott, és 1985-ben női törvívókkal bővült. A vívó mellett teke, tenisz, asztalitenisz és természetjáró szakosztállyal – ahová 1986-tól 15 fő került át a Spartacusból – rendelkezett az egyesület. Az egyesületnél a tömegsportban résztvevők száma csökkent az 1980-as évek közepén, ebben közrejátszott, hogy a kórház területén lévő kispályát hosszú időn át nem tudták használni, ezért a házi rendezvényeket sem lehetett megtartani.⁷⁹¹ A szabványméretű bitumenes kislabdapálya (tenisz-, kézilabda-, kosárlabda játékokhoz szükséges felfestéssel) 1987-ben készült el. A kórházi sportkör 1988. január 1-gyel megszüntette az asztalitenisz szakosztályát, csak a tenisz, a természetjáró és a vívós szakosztály maradt.

A régi egyesületek mellett az 1980-as évek elején néhány új sportegyesület alakult a városban, ekkor hozták létre a Szekszárdi Vízitársulat Sportegyesületet, és ekkor jött létre a Pedagógus SE is Jakab Géza vezetésével. Az 1980-as évek elején a BHG (Beloianisz Híradástechnikai Gyár) szekszárdi gyárának sportkörében is színes sportélet alakult ki. A Szekszárdi Vízitársulat Sportegyesület 1981-ben alakult meg a Szekszárd-paksi Vízitársulatnál. Az egyesület két szakosztályt hozott létre, a motocross és a tekét. A motoros szakosztály edzője Csötönyi Ferenc korábbi motorversenyző lett, de tanácsadóként a munkát segítette Ivicz Géza is, aki többszörös országos bajnok, az ötvenes évek kitűnő versenyzője volt.⁷⁹² Az egyesület titkárát Dr. Partos Jánost beválasztották a Magyar Autó-Motorsport Szövetség motocross szakbizottságába. 1986-ban a szakosztály – eredményei elismeréseként – lehetőséget kapott arra, hogy idénynyitó nemzetközi versenyt rendezzen és megkapta a Béke Barátság Kupa magyarországi futamának rendezési jogát is. A szakosztály érdeme, hogy sikerült újjáéleszteniük a városban komoly hagyományokkal rendelkező motorsportot. 1987-ben az egyesület létrehozta lövész szakosztályát, amely az MHSZ kihelyezett szakosztályaként működött, hat versenyzővel.⁷⁹³ Ugyanebben az évben megszűnt a motocross szakosztály az egyesületnél. Vörös Lobogó SE (Tolna) létrehozta saját

⁷⁸⁹ Varjas Erika, Hettich Gyöngyi, Spanicsek Tünde, Szabó-Kovács Beáta

⁷⁹⁰ MNL TML XXIII.114.b. 1974–1990. A Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkörnél felvett felügyeleti vizsgálati jegyzőkönyv. Várkonyi Béla a Városi Sportfelügyelőség főelőadója, 1983. november 22.

⁷⁹¹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai.

⁷⁹² Évadzáró a Vízitársulat SE-nél. Tolna Megyei Népújság. 1981. december 4. (XXXI. évf. 284. sz.) 6.

⁷⁹³ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Jegyzőkönyv. Készült a Szekszárdi Vízitársulat Sport Egyesülete évadzáró közgyűlésén 1988. január 29.

motocross szakosztályát, mintegy átvéve a szekszárdi motorosokat. A szakosztály továbbra is Szekszárdon működött, a Szekszárd-Szőlőhegyen lévő versenypálya használati jogát a városi tanács elnöke átadta az új szakosztálynak.

Az 1980-as években nem csak új egyesületek, hanem új sportágak is megjelentek Szekszárdon. Ilyen volt például az aerobic. A TÁÉV sportkör felkarolta a divatos aerobic tanfolyamot, amelynek keretében 40-50 nő foglalkozott rendszeresen testedzéssel. A sportág egyre népszerűbb lett a városban, ezért a Szövetkezeti Spartacus Sportkör is szeretett volna létrehozni egy aerobik csoportot 1983 szeptemberében. Kardos György a városi sportfelügyelőség vezetője azonban nem engedélyezte a tanfolyamot, mivel a tanfolyam vezetője nem rendelkezett a megfelelő képesítéssel. Rendelet szabta meg, hogy az aerobik tanfolyamot csak testnevelő tanárok, torna edzők, gyógytornászok, vagy táncpedagógusok vezethetik.⁷⁹⁴

A Városi Pártbizottság 1985. október 29-i ülésén javasolta a sportegyesületek szervezeti életének javítását, a művelődési és sport szervek szorosabb együttműködését, valamint, hogy fordítsanak nagyobb gondot az utánpótlás-nevelésre és a szabadidősport kiszélesítésére. Szekszárd területén kilenc sportegyesület és nyolc diáksportkör működött ekkor, a városi sportcsarnok építése már folyamatban volt, befejezését 1988. augusztus 20-ára várták.⁷⁹⁵ 1986-ban megszűnt a sportfőhatóság állampárti különállása, az állami sportirányítást (OTSH) összevonták az ifjúságpolitikával (Állami Ifjúsági Bizottság), létrehozva így az Állami Ifjúsági és Sporthivatalt (ÁISH).⁷⁹⁶ Az 1980-as évek harmadik harmadában Szekszárdon is az átalakítás időszaka következett, a sportot viharos gyorsasággal igyekeztek társadalmi mozgalommá fejleszteni. 1986 és 1988 között új sportegyesületek sora alakult Szekszárdon. Az MMG AM Műszergyára Sportegyesület 1986-ban jött létre, a városi sportfelügyelőség vezetője áprilisban vette nyilvántartásba. A Tolnatej Sportegyesület 1987 februárjában tartotta alakuló közgyűlését, a Szekszárdi Lakótelepi Szabadidő Sportegyesület áprilisban, a Babits Mihály Diáksport Egyesület májusban, az Egészségvédők Sportegyesület júniusban, a Húsipari Sportegyesület és az Atlétikai Club augusztusban, a Szekszárdi Vízmű SE és a Shotokan Karate Diák-Sport Egyesület pedig szeptemberben alakult. 1987 decemberében vették nyilvántartásba a Megyei Tanács Szabadidős Sportegyesületet, amelynek célja az volt, hogy asztalitenisz,

⁷⁹⁴ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Szekszárd, 1983. szeptember 29.

⁷⁹⁵ MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai. Szekszárd város és a városkörnyék testnevelési és sport mozgalmának 1985 – 1990 közötti időszakra vonatkozó fejlesztési koncepciója

⁷⁹⁶ BAKONYI 2007, 55–63.

tenisz, női torna és természetjárás sportágakban tömegsport csoportokat hozzon létre rendszeres sportolás érdekében. 1988 novemberében létrehozták a város önálló veterán atlétikai sportegyesületét, a Szenior Atlétikai Clubot. A Szekszárdi KSZE Sakk Klubot szintén 1988-ban vették nyilvántartásba. A Szekszárdi Diák és Szabadidősport Egyesület 1988 decemberében alakult meg, az egyesület elnöke Czencz Péter, legrangosabb rendezvényük pedig a SporTolna Fesztivál volt. 1984-ben Czencz Péter – a Vasi Vasember és a szolnoki Tisza Nonstop versenyek hatására – vetette fel az ötletét egy új sportversenynek,⁷⁹⁷ így kezdődött az új sportág, a triatlon és Szekszárd közös története. A program kidolgozásában Csutorás József és Nemes Miklós segédkezett, amelynek eredménye a SporTolna Triatlon Fesztivál megszületése volt.⁷⁹⁸ Az egyesületalapítási láznak köszönhetően 1989-re Szekszárdnak már több, mint két tucat sportegyesülete volt – még úgy is, hogy a Pedagógus Természetjáró Sportegyesület az év márciusában megszűnt –.⁷⁹⁹ A Szekszárdi Dózsa életében az 1988-as év volt a nagy vízváltó. A Szekszárdi Dózsa SE kiemelt nagy egyesületből egy szakosztályos (labdarúgó) kis egyesületté zsugorodott. A kosárlabda szakosztály is önállósodott, a Szekszárdi Kosárlabda Sport Clubot 1988 februárjában vették nyilvántartásba.⁸⁰⁰

A Húsiipari Sportegyesületet 1987-ben jött létre. A piros – fehér – fekete színeket viselő egyesület célja a súlyemelő, az asztalitenisz és a kézilabda versenysport fejlesztése, valamint a sportolás lehetőségének biztosítása volt a Szekszárdi Húsiipari Vállalat dolgozói részére. Az egyesület 1987 augusztusában tartotta alakuló közgyűlését, a Szekszárdi Dózsától kivált súlyemelő szakosztály és a vállalati tömegsport szakosztály létrehozásával. A tömegsport szakosztály az alapítástól kezdve átvette azokat a feladatokat, amelyeket korábban az egyes vállalati szervezetek sportbizottságai végeztek. A sportágak közül a létszámot és a színvonalat tekintve a kispályás labdarúgás és a horgászat emelkedik ki,⁸⁰¹ de

⁷⁹⁷ 1978 februárjában rendezték meg az első Ironman-t Oahu szigetén. A triatlon kitalálója John Collins tengerésztiszt volt, az első versenyen tizenöten indultak. Hazánkban 1984-ben rendeztek először triatlonversenyt Szombathelyen „Vasi Vasember” elnevezéssel.

⁷⁹⁸ *A szekszárdi diák- és szabadidősport egyesületről.* Tolna Megyei Népújság. 1989. január 21. (XXXIX. évf. 18. sz.) 5.

⁷⁹⁹ Atlétikai Club, ÁG. MEDOSZ, Dózsa SE, 3. sz. Babits Mihály Ált. Isk. DSE, Főiskolai DSE, Egészségvédők SE, Húsiipari SE, Kórház SE, Kosárlabda SC, KSZE Sakk Club, Megyei Tanács Szabadidő SE, MMG AM Műszergyár SE, Pedagógus Természetbarát SE, Szenior AC, Shotokán Karate DSE, Spartacus SK, Tolnatej SE, Vendéglátóipari DSE, Vízmű SE, Vízitársulat SE, TÁÉV SE, Lakótelepi Szabadidős SE, Városi Úttörőház DSE, Szekszárdi Diák és Szabadidősport Egyesület

⁸⁰⁰ MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai. Határozat. Szekszárd, 1988. február 18.

⁸⁰¹ 1987 és 1990 között közel kétszáz fő vett részt rendszeresen a horgászversenyeken, amelyek közül kiemelt népszerűségnek örvendett az évente megrendezett családi horgászverseny.

megjelent a lovaglás – amelyet csupán néhány fő űzött kitartóan – és az úszás is, amely egyre nagyobb népszerűsége telt szer. A tömegsport szakosztályon belül a kézilabda volt az egyetlen olyan sportág, amelyet kizárólag nők űztek. A súlyemelő szakosztályt a Húsipari SE a Szekszárdi Dózsától vette át, ahol évek óta jól együttműködő edzői gárda irányította a munkát. A vezetőedző azonban nem kötött szerződést az új egyesülettel, a szakosztály új vezetőedzője Szalai György lett.⁸⁰² A súlyemelő szakosztálynál női szakág is működött, amely hivatalosan 1987-ben alakult meg – még a Szekszárdi Dózsában –. 1984-ben fogadták el a női súlyemelést hivatalos szakágnak, az OTSH 1986. május 12-i hatállyal engedélyezte létrehozását Magyarországon. Szekszárdon a női versenyzők – akiknek edzője Farkas István volt – komoly eredményeket értek el.⁸⁰³ 1987-ben a súlyemelő szakosztály összegésében sikeres évet zárt. A legeredményesebb versenyzői Bertus Gábor (felnőtt EB VI. helyezett), Szalontai Tibor (junior EB – VB VI. helyezett), Szegedi Zsolt (IBV VII. helyezett), a női szakágban pedig Kollmann Klára (IBV VI. helyezett), Tóbiás Veronika és Spanicsek Tünde voltak.⁸⁰⁴ A Húsipari sportegyesület utánpótlás versenyzői a III. számú Általános Iskola, az ifjúsági és a felnőtt versenyzők pedig a város sportlétesítményeit használták. A végleges megoldást a városi sportcsarnok elkészülte jelenthette számukra, ezért a sportcsarnok építéséhez a Húsipari Vállalat kétfélmillió forinttal járult hozzá.⁸⁰⁵ 1990. július 1-től a sportegyesület átvette a Spartacus női NB II-es kézilabda szakosztályát.

Az ÁISH 1989-ben megbízta a Sporttudományos Tanácsot egy sporttörvény előkészítésével. Az ÁISH-t 1989-ben átszervezték, a Művelődésügyi Minisztériumon belül, új néven működött tovább, mint Országos Sport Hivatal (OSH).⁸⁰⁶ A rendszerváltás után az állam és a politika kivonult a sportból. A magyar sportélet szervezetei egyesületekké alakultak át, azonban ezek a sportszervezetek csak formálisan voltak egyesületek, mivel nem önkéntesen szerveződtek, hanem felülről hozták létre őket.⁸⁰⁷

5.5. Ifjúsági sport, iskolai testnevelés

⁸⁰² MNL TML X. 86. Szekszárdi Húsipari Vállalat Sportegyesületének iratai

⁸⁰³ MNL TML X. 86. Szekszárdi Húsipari Vállalat Sportegyesületének iratai. Tájékoztató a női súlyemelés helyzetéről. Szekszárd, 1987. március 9. Készítette: Balogh László vezetőedző

⁸⁰⁴ MNL TML X. 86. Szekszárdi Húsipari Vállalat Sportegyesületének iratai

⁸⁰⁵ MNL TML X. 86. Szekszárdi Húsipari Sportegyesület iratai. Összefoglaló vizsgálati jelentés. Szekszárd, 1988. március 2. Taksonyi István revizor

⁸⁰⁶ NYERGES 1994, 1963.

⁸⁰⁷ BAKONYI 2007, 55–63.

A Kádár-korszakban is odafigyeltek az ifjúság rendszeres sportra, mozgásra nevelésére. Az egészséges életmódra nevelés társadalmi és honvédelmi szempontból is fontos volt. A sporttal igyekeztek fejleszteni a fiatalok állóképességét és mellette a szabadidő aktív (ellenőrizhető) eltöltésére ösztönözték őket. Nem volt elhanyagolható szempont, az ideális szocialista ifjúság képét és egységét mutató propaganda lehetősége sem, amelyet a sportban elért sikerek által közvetíthettek. A kádári vezetés minden alkalmat megragadott, hogy irányítsa és felügyelje az ifjúság szocializációját, mert az volt a célja, hogy olyan generációkat neveljen fel, amelyek politikáját tovább vihetik. 1957-ben létrehozták a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséget (KISZ), amely az MSZMP közvetlen irányítása alatt állt.⁸⁰⁸ Az iskolai és a főiskolai testnevelés, valamint a falusi ifjúság sportjának irányítása a KISZ feladatává vált. Megalakult a KISZ saját sportszervező és irányító központja, az Országos Ifjúsági Sportbizottság (OISB).⁸⁰⁹ Az OISB Egyetemi és Főiskolai Sport Tanácsának elnöke Kutassi László volt. Az OISB bekapcsolódott a Nemzetközi Egyetemi Sport Szövetség munkájába és felkarolta a *Jó tanuló – jó sportoló* mozgalmat. 1960-ban az MTST döntött a Kilián Testnevelési Mozgalom létrehozásáról.⁸¹⁰ A mozgalom 1961 májusában indult be, célját – hogy a sport és a mozgás minden korosztály számára evidenciává váljon – nem érte el, a résztvevők túlnyomó többsége az iskolás korosztályból került ki.

Az 1960-as évek második felében – egészségügybe áramló jelentős állami támogatás, valamint a javuló gyógyászati ellátás ellenére – a magyar lakosság, korábban javuló tendenciát mutató egészségügyi állapota stagnált. Erre az időszakra jellemzővé vált a magas szénhidrát- és zsírtartalmú ételek fogyasztása, ráadásul mindezt a társadalom nagy része mozgásszegény életmóddal kombinálta. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a magyar társadalom körében rendkívül magasra emelkedett a szív- és érrendszeri megbetegedések aránya. Az állami vezetés ezért egyre nagyobb figyelmet fordított az ifjúság fizikai nevelésére. Erre vonatkozó utalást a kisdobosok hat pontja és az úttörők tizenkét pontja is tartalmazott: „A kisdobos/úttörő edzi testét és óvja egészségét.”⁸¹¹ 1965-ben rendezték meg Magyarországon az első Úttörő Olimpiát, amely az ifjúsági sportversenyek legmagasabb szintjének számított és elsősorban a tömegsport népszerűsítését célozta. Az MTS, a Magyar Úttörők Szövetsége és a Magyar Rádió és Televízió 1965-ben fogadta el a határozatot az úttörő olimpia

⁸⁰⁸ VÁMOS 2021, 231–234.

⁸⁰⁹ KUN – SIPOS 1979 64–65.

⁸¹⁰ 22/1960./XI. 10. sz. rendelet FÖLDES – KUN – KUTASSI 1989, 472.

⁸¹¹ A kisdobosok 5. pontja, és az úttörők 11. pontja.

megrendezéséről. Az első évben Tolna megyéből 250 úttörő vett részt az olimpián, 1968-ban pedig már 3701 fő tolnai fiatal versenyzett a meghirdetett tíz sportágban.⁸¹²

1965-ben négy szakosztállyal megkezdte működését a Szekszárdi Sportiskola. A szakosztályokban 230 tanuló került beiskolázásra.⁸¹³ A Sportiskola központi támogatás nélkül kezdett dolgozni, később az MTS Országos Tanácsa támogatást nyújtott az intézménynek. Szekszárd alacsony lakosság száma azonban nem tette lehetővé az évfáronkénti csoportok megszervezését, a sportiskola így nem tudott eleget tenni az MTS OT határozatának, ezért a támogatást megvonták. Létrejött a sportiskola utódja, a Szekszárdi Központi SE, amely folytatta az utánpótlás nevelő munkát. 1970-ben azonban a megye sportvezetése úgy döntött, hogy a következő évtől újra kell indítani a városban a sportiskolát. A Szekszárd Városi Sportiskola 1971-től kezdve működött, a munka az első években nem ment simán, mert a szakmai feltételek nem voltak megfelelőek, a városban kevés volt a szakember, a mellékfoglalkozást megtiltották. A testnevelő tanárok nem vállaltak külső munkát, mert az iskolai szakosztályok megalakulásával az iskolán belül is kereseti és sportvezetői lehetőséghez jutottak. A sportiskola léte gyakorlatilag néhány megszállott sportrajongó edzőnek volt köszönhető, hiszen legalább kétszer annyi sportvezetőre lett volna szükség az intézményben, mint ahányan rendelkezésre álltak. Néhány utalásból kiderül, hogy személyi ellentétek is nehezítették az intézményben folyó munkát. Mindezek ellenére a sportiskola eredményei egyre jobbak voltak. A nyári időszakban is lehetőséget biztosítottak a tanulóifjúságnak a sportolásra. A hat és tizennégy év közötti gyerekeknek nyári sportnapközit szerveztek a városban. Az edzők igyekeztek a napköziben is kiszűrni a legtehetségesebb fiatalokat, akiket ezután a sportegyesületek és a sportiskola különböző szakosztályaiba irányítottak.⁸¹⁴

Az ökölvívó szakosztály 1974-ben az ország második legjobb sportiskolai szakosztálya volt a Magyar Ökölvívó Szövetség értékelése alapján és az atlétika szakosztály eredménye is javuló tendenciát mutatott.⁸¹⁵ A sportiskola 1976-ban megszüntette torna szakosztályát, amire azért került sor, mert a városban nem volt felnőtt torna szakosztály, így

⁸¹² MNL TML X. 94. Szekszárdi Dózsa Sportegyesület iratai. Kiadványok. Sporthíradó. 1969. április (XII. évf. 4. sz.) 4–5.

⁸¹³ *Megkezdte működését a szekszárdi sportiskola.* Tolna Megyei Népújság. 1966. március 27. (XVI. évf. 73. sz.) 10.

⁸¹⁴ MNL TML XXIII. 43. h. Testnevelési és Sportfelügyelőség iratai 1974-1975. Szekszárd, 1975. május 21. Móra Zoltán módszertani főelőadó (Tolna megyei Tanács VB. Testnevelési és Sporthivatala)

⁸¹⁵ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Feljegyzés a városi TSF vezetőjének. Szekszárd, 1974. szeptember 6. Fertőszögi Béla sportiskolai igazgató

nem volt értele az utánpótlás nevelésének. Az addig a tornára fordított forrásokat a Sportiskola a későbbiekben egy olyan olimpiai sportág utánpótlásának biztosítására szeretne volna fordítani, amelynek jó színvonalú felnőtt szakosztálya is volt Szekszárdon, ezért a megszüntetéssel párhuzamosan létrehozták a cselgáncs szakosztályt. A megszüntetést fokozatosan hajtották végre, 1976-tól már nem iskoláztak be tornatagozatos gyereket.⁸¹⁶ 1976 januárjában a labdarúgó szakosztály is megkezdte működését a Sportiskolában. Támogatását a Szekszárdi Dózsa garantálta, a sportiskola és a sportegyesület közösen működtette a szakosztályt, a végzős labdarúgók a Dózsához igazoltak az iskolai képzés után. Már a szakosztály elindításakor kiderült, hogy mindez komoly gondot okoz a város labdarúgó szakosztállyal rendelkező sportegyesületeinek az utánpótlás nevelés megoldását illetően. Minden tehetséges gyerek a Sportiskolát (így a Dózsa SE-t) választotta, hiszen ott voltak a legjobb szakemberek és a legjobb feltételek. A Vasas és az Építők nem tudott még egy fél csapatra való gyereket sem toborozni.⁸¹⁷

Az országos sportpolitika középpontjában is az ifjúság egészségre és sportra nevelése állt. Versenyfelhívásokkal, tömegsport akciókkal és egyre szélesebb körű propagandával igyekeztek rábírni az ifjúságot a rendszeres testmozgásra. A nyári szünetekben a gyerekek a Pajtás Kupán mérhették meg magukat. Plakátokon és egyéb fórumokon hirdették a *Mozgás – Sport – Egészség* fontosságát, tudatosítva a társadalomban ennek a három fogalomnak a szoros összetartozását. 1975-ben debütált a televízióban a *Tévétorna* című műsor, amelynek célja szintén a mozgás, a sport, az egészséges életmód iránti érdeklődés felkeltése volt. 1977-ben vezették be hazánkban az *Edzett ifjúságért!* mozgalmat a hat és huszonhat év közötti fiatalok részére. A mozgalmat a KISZ, a Magyar Úttörők Szövetsége, az Oktatási Minisztérium és az Országos Testnevelési és Sporthivatal szervezte és célja az volt, hogy az ifjúságot a rendszeres mozgásra és sportra ösztönözze.⁸¹⁸ Ebben az időszakban jelent meg *Makk Marci és Makk Marcsi* a gyerekeknek szánt propaganda-anyagokban. A makkból készült figurákkal – és kis, meseszerű történeteikkel – igyekeztek népszerűsíteni az egészséges életmódot és ezen belül a mozgást, a kirándulást, a sportot.⁸¹⁹

A Szekszárdi Városi Sportfelügyelőség 1977. évi munkaértékelő-jelentésében azt olvashatjuk, hogy az „utánpótlás nevelés” volt a legelhanyagoltabb terület a város társadalmi

⁸¹⁶ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. A torna szakosztály megszüntetésének bejelentése Várkonyi Béla részére. Szekszárd, 1976. január 13.

⁸¹⁷ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Feljegyzés. Fertőszögi Béla (a Sportiskola igazgatója)

⁸¹⁸ VÁMOS 2021, 231.

⁸¹⁹ VÁMOS 2021, 237.

egyesületeinél. Az elhanyagoltságot elsősorban a sportvezetők rossz szemléletével, valamint a szakemberek és a gyakorlat hiányával magyarázták. Mindez tökéletesen egybevág a központi sportpolitika aktuális álláspontjával a magyar sportmozgalmat illetően. 1977-ben a város két legnagyobb egyesületében (Dózsa, Szövetkezeti Spartacus) lépéseket tettek az utánpótlás tervszerű nevelésének évfolyamos rendszerben történő biztosításáról, elsősorban és legeredményesebben a női kosárlabda (Dózsa) és a kerékpár (Spartacus) sportágakban. A sportiskola apparátusa 1977-ben alakult ki véglegesen és az intézmény öt szakosztályában (labdarúgó, súlyemelő, torna, atlétika, ökölvívás) biztosítani tudta bázis egyesületének, a Szekszárdi Dózsának az utánpótlást. A dokumentum kitér az iskolai sport (a városban nyolc DSK működött) és a versenysport helyzetére is. Nem a minősített versenyzők számának emelésére törekedtek, hanem a meglévő minősítéseken belül elérhető fejlődésre (például kerékpár sportágban a VB-n, IVB-n, a magyar válogatottban való helytállásra). 1977-ben Lépő László⁸²⁰ vette át Teszler Vendel megbízott igazgatótól⁸²¹ a Szekszárd Városi Sportiskola igazgatói tisztségét.⁸²² 1980 májusában pedig Böjtös György lett az új igazgató.⁸²³ 1980 őszén a sportiskolát hozzácsatolták a Szekszárdi Dózsához. A fúzió logikus lépés volt, hiszen az intézményben végzett fiatalok már korábban is többnyire a Dózsához igazoltak. A városi sportiskolából Dózsa sportiskola lett.

A Szekszárdi Dózsa Sportiskola hat szakosztálya az egész megye utánpótlás nevelési feladatait ellátta, de alapvetően a Dózsa Sportegyesület öt „B” kategóriás (atlétika, cselgáncs, súlyemelés, labdarúgás, kosárlabda) és egy „C” kategóriás (úszás) szakosztályához kapcsolódott szervesen. Néhány utánpótlás korú és tagozatos versenyző a Szekszárdi Szövetkezeti SE szakosztályait erősítette, illetve a legkevesebb munkát vállalók más egyesületek szakosztályaiba igazoltak. A sportiskolában öt főállású (atlétika, labdarúgó, súlyemelés 1-1 fő, úszás 2 fő és cselgáncs egy fő) és 23 mellékfoglalkozású (atlétika, labdarúgás 7-7 fő, kosárlabda, súlyemelés 3-3 fő, úszás 2 fő és cselgáncs egy fő) edző dolgozott. Az óvodából a testnevelési osztályba történő kiválasztást a tagozatos iskolák végezték szakmai megfigyelés, felvételi mérések, orvosi alkalmassági vizsgálat alapján. A

⁸²⁰ Lépő László 1924-ben született. A Testnevelési Főiskola sportvezetői szakán végzett, majd elvégezte az egy éves Pártfőiskolát. 1951. április 5-től, mint vezető dolgozott a sportmozgalom területén.

⁸²¹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Átadás-átvételi jegyzőkönyv. Szekszárd, 1977. május 24.

⁸²² MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Határozat a Városi Sportiskola igazgatójának kinevezéséről. Szekszárd, 1977. május 11. Dr. Nedók Pál tanácselnök

⁸²³ MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Szekszárd, 1980. május 15.

sportági és oldalági beiskolázás az előzőekhez hasonlóan ment végbe. A sportiskola a sportági kiválasztásnál az alkalmasságot helyezte előtérbe. A tagozatos iskolákban jól képzett tanárok dolgoztak, akiknek zöme a Sportiskolában edzősködött is.⁸²⁴

Egy – az 1985-ös és 1986-os évet vizsgáló – felmérés alapján megállapítható, hogy Szekszárdon a sportkörüli múlttal rendelkező közép fokú oktatási intézmények valamennyi tanulója DSK tag volt, az általános iskolákban ez a folyamat az 1986/1987-es tanévben indult meg. A Garay János Gimnáziumban versenyszerűen sportolt a tanulók 30-32 %-a, ami kiemelkedőnek tekinthető. A IV. számú általános iskolában ez az arány 12-18 %-os. A tanulók között az alkalomszerűen sportolók aránya volt a meghatározó, átlagosan 68-71 %. A felmentett tanulók száma emelkedő tendenciát mutatott, és az átlagos mértéket jelentősen meghaladta a Garay Gimnázium eredménye, mivel az intézményben minden huszadik tanuló fel volt mentve a testnevelés alól. Minden oktatási intézmény rendelkezett tornateremmel vagy tornaszobával, azonban felszereltségük, nagyságuk, minőségük eltérő volt. Szabadtéri létesítményekkel az oktatási intézmények nem a szükséges mértékben rendelkeztek, és azok minősége is sok kívánnivalót hagyott maga után. A testnevelőtanár ellátottság az intézményekben általában jó volt. Az oktatási intézmények és a sportegyesületek kapcsolatrendszere közvetlen, az utánpótlás biztosítása érdekében igyekeztek a tehetséges fiatalokat az egyesületi munkába célirányosan bevonni. A művelődési miniszter 4/1986. számú rendelete alapján a közép fokú és az általános iskolákban lehetőség nyílt az új típusú diáksportkörök és diáksport egyesületek létrehozására. A szekszárdi oktatási intézmények is éltek az alakítás, illetve az újjászervezés lehetőségével.⁸²⁵

5.6. Honvédelmi sport a Kádár-korszakban

Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei kettészakították a MÖHÖSZ-t.⁸²⁶ Az események Tolna megye területén is szétrombolták a volt MÖHOSZ szervezeteket, több MÖHOSZ dolgozó, aktivista a forradalomhoz csatlakozott, a felszerelési eszközökben is anyagi kár keletkezett. Az MSZMP Központi Vezetősége 1957. május 28-i határozata alapján létrejött a Magyar Honvédelmi Sportszövetség. A párhatarozat kimondta: „...az

⁸²⁴ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Tolna megyei sportiskolák 1981. évi értékelése

⁸²⁵ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Összefoglaló jelentés „Az iskolai sportlétesítmények hasznosítása Szekszárd város és városkörnyéki községekben” című vizsgálatról

⁸²⁶ KUN SZABÓ 2018a, 36.

MHS politikai tömegszervezet, s alapszervezeteinek feladata a politikai tömegmunka, melyet a párt honvédelmi politikájának megfelelően fejt ki a dolgozók között.”⁸²⁷ Az MHS feladata szerteágazó volt, magában foglalta a tartalékos tisztek összefogását és továbbképzését, a katonai szolgálatra bevonuló fiatalok katonai előképzését, a néphadsereg népszerűsítését, és közreműködött a lakosság légvédelmi, atom és hidrogén fegyverek elleni védekezésre való felkészítésében. A katonai kiképzéseken kívül a szövetség irányította azokat a sportágakat, amelyek honvédelmi jellegűek voltak: repülés, ejtőernyőzés, motorozás, lövészet, íjászat, modellezés stb.⁸²⁸

A Szekszárdi Repülő Klub⁸²⁹ 1957. május 11-én jött létre. A Lótenyésztési Főigazgatóságtól kapott szárítópajtát lebontották, az őcsényi repülőtéren pedig eredeti formájában felépítették hangárnak, és egy klubházat is építettek.⁸³⁰ 1961 decemberében az MHS szekszárdi repülőklubja felvette Gyulai György⁸³¹ – a nem sokkal korábban elhunyt ejtőernyős – nevét.⁸³² Pem Vilmos volt a szekszárdi ejtőernyős szakosztály vezetője. A sportág országos bajnoka Rajcsányi Mária is szekszárdi származású volt, de nem a város színeiben versenyzett. Az évről-évre megrendezett Ócsényi repülőnapon légtalmai bemutatót, különböző mentési, balesetvédelmi, elsősegélynyújtási gyakorlatokat, ejtőernyős és légbemutatót, motoros akrobatákat is láthatott a közönség. A rendezvény nagyon népszerű volt, sok nézőt vonzott nemcsak Szekszárdról, hanem a környékbeli településekről is. 1961-ben a Magyar Honvédelmi Sportszövetség szekszárdi repülő klubjának rendezésében az őcsényi repülőtéren került sor a területi ejtőernyős ugróversenyre. A szekszárdi csapatnak a versenyen a harmadik helyet kellett megszerezni ahhoz, hogy a Budapesten megrendezett döntőbe juthasson. Ez sikerült is a szekszárdi versenyzőknek, így mind a női, mind a férfi csapat bejutott a döntőbe.⁸³³

⁸²⁷ *Erősíteniünk kell a béke védelmére való felkészülést.* Tolna Megyei Népújság 1958. március 23. (III. évf. 70. sz.) 3.

⁸²⁸ *A szocialista haza védelmében.* Tolna megyei Népújság. 1957. december 6. (II. évf. 287. sz.) 3.

⁸²⁹ A klub megalakulásáig a repülés szekszárdi kedvelői Sztálinvárosba jártak repülni.

⁸³⁰ *Klubház épül a szekszárdi sportrepülőknél.* Tolna Megyei Népújság 1958. február 5. (III. évf. 30. sz.) 1.

⁸³¹ Gyulai György (1928 – 1961): ejtőernyős, az 1958-as VB-n aranyérmert nyert magyar csapat tagja, az egyéni versenyben második helyet szerzett. Négyszeres magyar bajnok. Az *Ég és föld között* című film felvételei közben, késleltetett ugrásnál vesztette életét. NÁDOR 1985, 321.

⁸³² *Gyulai György nevét vette fel a szekszárdi repülőklub.* Tolna Megyei Népújság. 1961. december 14. (XI. évf. 294. sz.) 6.

⁸³³ *A szekszárdi ejtőernyősök az országos döntőbe jutottak.* Tolna Megyei Népújság. 1961. június 10. (XI. évf. 135. sz.) 6.

Az MHS Tolna megyei motoros klubjának versenyzői jól szerepeltek⁸³⁴ a területi bajnokságokon, annak ellenére, hogy kevés géppel rendelkeztek és a pályahiány miatt nem nagyon tudtak versenyt rendezni. 1958-ban a Motoros Sportszövetség és a Megyei Rendőrkapitányság közlekedési osztálya engedélyezte a Sió híd – Szekszárd – Bonyhádi útnál fekvő háromszög versenyzés céljára való használatát, hosszú idő után így ismét rendezhettek versenyt Szekszárdon. Ebben az évben új motorokat is kapott a motoros klub, így a géppark⁸³⁵ már viszonylag jónak volt mondható.⁸³⁶ A hatvanas évek elején az MHS szekszárdi motorosklubjának legsikeresebb versenyzője Ivicz Géza – a magyar válogatott tagja – volt. Az MHS Szekszárdi Motoros Klubjának versenyzői éveken át sikeresen szerepeltek a megyei versenyeken Danuvia és Jawa típus motorkerékpárjaikkal.

A Magyar Honvédelmi Sportszövetség Tolna megyei Intéző Bizottsága 1959. évi munkaterve elkészítésénél az MHS Országos Elnökség határozatát vette alapul, amely szerint a Párt honvédelmi politikájának a dolgozó tömegekig történő eljuttatása szükségessé tette a propaganda fejlesztését. A megye továbbra is mezőgazdasági jellegű volt, ezért a nagy nyári munkák idején csak az írásos propagandát tudták alkalmazni, előadások szervezése ebben az időszakban nem volt kivitelezhető. Az évre összesen 250 előadást szerveztek Szekszárdon és a járásokban különböző honvédelmi jellegű témakörökből. A propagandamunka egyik fő célja az MHS célkitűzéseinek ismertetése és mind nagyobb tömegek bevonása a honvédelmi munkába. 1959-ben Szekszárdon négy gyorsasági és négy túra-, valamint két terepgyorsasági versenyt rendeztek, ezektől a versenyektől a sportág népszerűsítését várták. Továbbfejlesztették a honvédelmi napok⁸³⁷ szervezését. A Megyei Nőtanács segítségével igyekeztek minél több nőt bevonni a honvédelmi munkába. A repülő és ejtőernyős sportban elsősorban azokat a fiatalokat foglalkoztatták, akik az MHS valamelyik kiképzési ágában már alapfokú kiképzésben részesültek, tagjai voltak a KISZ-nek és a repüléshez szükséges általános műveltséggel is rendelkeztek.⁸³⁸

Országszerte egyre népszerűbbé váltak és ezeket, tízezreket mozgattak meg az összetett honvédelmi versenyek, honvédelmi napok. Az MHS összetett honvédelmi

⁸³⁴ 1957-ben a területi bajnokságon Illyés János az 500 cc-s kategóriában az első helyen, Valkay Lajos pedig a második helyen végzett. 125 cc-s kategóriában Bay Endre második lett.

⁸³⁵ Öt darab 125 cc-s gyorsasági Csepel, kettő darab 125 cc-s túra Csepel, egy darab 250 cc-s gyorsasági Jawa, kettő darab túra Jawa, egy darab 350 cc-s gyorsasági Jawa és egy darab 500 cc-s gyorsasági Norton.

⁸³⁶ *Újból láthatunk motorversenyeket.* Tolna Megyei Népújság 1958. augusztus 24. (III. évf. 199. sz.) 10.

⁸³⁷ A honvédelmi napokon különböző szakágak, repülősök, ejtőernyősök, motorosok, rádiósok és íjászok mutatták be tudásukat

⁸³⁸ *A Magyar Honvédelmi Sportszövetség jövő évi terveiből.* Tolna Megyei Népújság 1958. december 31. (III. évf. 307. sz.) 3.

versenyén részt vevő fiatalok futásban, kézigránátdobásban, kúszásban, egyensúlyozásban és kötélmászásban adtak számot felkészültségükről. Az MHS az évente megrendezett honvédelmi napon Szekszárdon is felvonultatta a honvédelmi jellegű sportokat.

1963-ban a Magyar Honvédelmi Sportszövetségnek több, mint 143 ezer tagja volt, akik 3337 alapszervezetben és 185 klubban dolgoztak.⁸³⁹ 1967-ben határozat született az MHS átszervezéséről. A Honvédelmi Sportszövetséget megszüntették és annak jogutódaként létrehozták a Magyar Honvédelmi Szövetséget.⁸⁴⁰ Az új szervezetet az egyszemélyi vezetés és felelősség elvét bevezetve, társadalmi alapokra kívánták helyezni. Már nem alapszervezetek – mint az MHS-ben – hanem klubok jöttek létre, élükön kinevezett vezetőkkel. Az MHSZ élén a főtitkár állt, a – városokban, községekben, munkahelyeken, üzemekben, hivatalokban működő – klubokat pedig a klubtitkár és a klubtanács irányította.⁸⁴¹ Az MHSZ, mint az MHS jogutódja, átvette annak létesítményeit, berendezéseit, felszerelését, vagyontárgyait, folytatta munkáját a fiatalok katonai szolgálatra történő felkészítésében, a lakosság polgári védelmi oktatásában.

A rádióamatőrök és a modellezők sem maradtak versenyek⁸⁴² nélkül Szekszárdon.⁸⁴³ Működött az MHS modellező szakköre, amelynek keretében a fiatalok a hajómodellépítéstől a modellező repülőgépig, minden gépet maguk készítettek. Az MHS szekszárdi modellező klubja 1964-ben kezdte meg működését a megyeszékhelyen tizenhat taggal. A Puskás Mihály vezette klub 1968-ban felvette az MHSZ szekszárdi „Alisca” modellező klub nevet. A régi tagok szinte teljesen lecserélődtek a négy év alatt, az alapítók közül már csak két modellező maradt a csapatban. Ez nem meglepő, mivel a modellezést elsősorban a fiatalok (középiskolások, ipari tanulók) űzték a városban.⁸⁴⁴ Az MHSZ – BHG Cséby László Honvédelmi Klubja 1988-ban a Pollack utcai sporttelepen autó-modell pályát is építtetett.

A motorosok évtizedek óta színesítették Szekszárd sporttörténetét, az 1970-es évek elejére mégis leáldozóban volt a motorsport sorsa a városban. Lelkes fiatalok egy csoportja az évtized közepén elhatározta, hogy feléleszti ezt a sportágat. A Szövetkezeti Spartacus

⁸³⁹ KUN SZABÓ 2018b, 254–255.

⁸⁴⁰ *Egyre inkább kiszélesednek a honvédelmi nevelés feladatai.* Tolna Megyei Népújság. 1967. augusztus 11. (XVII. évf. 188. sz.) 3

⁸⁴¹ KUN SZABÓ 2018b, 255.

⁸⁴² Rádióamatőr versenyek: rádióforgalmi éterverseny, rádiómérő megyebajnokság, rádiótávíráshoz és rádiótöbbszörös versenyek. Modellező versenyek: repülőmodellés (szabadonrepülő, rádióirányítású), hajómodellés (vitorláhajó) és autómodellés.

⁸⁴³ MNL TML X. 94. Szekszárdi Dózsa Sportegyesület iratai. Tolna megyei Tanács VB Ifjúsági és Sport osztálya 1989. évi versenynaptára

⁸⁴⁴ *Alisca Klub – Alisca Kupa.* Tolna Megyei Népújság. 1968. január 3. (XVIII. évf. 1. sz.) 5.

Sportkör vezetősége engedélyezte, hogy a motorosok a sportkör motoros szakosztályaként versenyezzenek. 1978-tól a motorosok a TÁÉV MHSZ alapszervezetének motorosklubjaként működtek tovább. A szakosztály vezetője Rácz László, az edző Hauszknacht Antal lett. A vállalatnál korábban is működött MHSZ klub, de technikai sportággal addig nem foglalkoztak.⁸⁴⁵

Az MHSZ – csakúgy, mint korábban az MHS – szakágai között kiemelten kezelt sportág volt a céllövészet. Az MHSZ szakosztályaiban űzött sportágak közül a lövészet volt az egyetlen, amelyből olimpiai versenyszámot rendeztek. A lövészet sportban a minőségi versenysportot a Magyar Sportlövő Szövetség, a tömegsportot pedig a Magyar Honvédelmi Sportszövetség – majd annak utóda a Magyar Honvédelmi Szövetség – képviselte. 1964-ben új lövészeti rendszert vezettek be az MHS-ben, amelynek feladatául szánták, hogy valamennyi sorköteles fiatal sajátítsa el a lövészeti alapokat, hogy a honvédségnél már eredményesen tudjon bánni a fegyverrel. A határozat szerint a lakosság számára – köztük a legfiatalabb, általános iskolás korosztály számára is – lehetővé kellett tenni a versenyszerű lövészet lehetőségét. Az iskolákban légpuskás szakosztályokat kellett alakítani és az úttörő mozgalom keretében bajnokságokat kellett szervezni.⁸⁴⁶ A tervek végrehajtására már az MHSZ idejében 1971-ben került sor, amikor elkezdődött az általános iskolák 5-8. osztályos tanulói számára a lövészsakkörök szervezése.⁸⁴⁷ Mindez Szekszárdon elég nehezen volt kivitelezhető megfelelő lőtér hiányában. Egyre sürgetőbbé vált egy kispuska lőtér kialakítása a városban. Hosszas várakozás után, végül 1972 nyarán adták át az új harmincnégy lőállásos lőteret a Lisztes-völgyben. A megye legmodernebb és legnagyobb sportlőtere három és fél millió forintos költségből készült el, a költségek nagy részét az MHSZ állta, kiegészítve a megyei tanács és a szekszárdi vállalatok támogatásával.⁸⁴⁸

1976-ben kötelezővé tették a fiatalok számára a honvédelmi nevelésben való részvételt. A honvédelmi oktatásban az általános iskolák 7. és 8. évfolyamán tanulók, valamint a középfokú oktatási intézmények tanulói és a felsőoktatási intézmények hallgatói vettek részt. A honvédelmi oktatás elméleti és gyakorlati foglalkozásokból állt, amelyeket

⁸⁴⁵ *Otthonra találtak a motorosok.* Tolna Megyei Népszó. 1978. március 30. (XXVIII. évf. 75. sz.) 6.

⁸⁴⁶ *Új lövészeti rendszer az MHS-ben.* Tolna Megyei Népszó. 1964. június 20. (XIV. évf. 143. sz.) 6.

⁸⁴⁷ SIMICSKÓ – SZABÓ 2022, 68–69.

⁸⁴⁸ *Épül a szekszárdi lőtér.* Tolna Megyei Népszó. 1972. március 12. (XXII. évf. 61. sz.)7.

az oktatási intézményekben és az MHSZ szaktanfolyamain kellett megtartani.⁸⁴⁹ Az MHSZ klubokban egyszerre foglalkoztak tömegsporttal, honvédelmi oktatással és politikai propagandatevékenységgel. Megnőtt az MHSZ klubok és a klubtagok száma is. 1978-ban 4912 klubban 197 ezer klubtagot tartottak nyilván, és ez a szám 1987-re több, mint 330 ezer főre növekedett. Az 1989-es rendszerváltás a Magyar Honvédelmi Szövetséget sem hagyta érintetlenül.⁸⁵⁰ A Minisztertanács 1022/1990. (II. 4.) MT határozata 1990. október 1. hatállyal megszüntette a Magyar Honvédelmi Szövetséget, ezzel egyidejűleg támogatását fejezte ki arra vonatkozóan, hogy az MHSZ szervezetei – az egyesülési jogról szóló törvény rendelkezései alapján – önkéntes alapon társadalmi szervekké alakuljanak át.⁸⁵¹

5.7. A sport infrastruktúrájának alakulása Szekszárdon a Kádár-korszakban

1956-ra elkészült Szekszárdon a Városi Sporttelep, amelyen a következő létesítmények kaptak helyet: egy nagyméretű labdarúgópálya, egy labdarúgó edzőpálya, három röplabdapálya, két kosárlabdapálya, három teniszpálya, egy salakos motorpálya, egy atlétikai pálya, egy MHK akadálypálya.⁸⁵² A sporttelep kezelését 1957 januárjában vette át a városi tanácstól az újonnan alakuló városi egyesület, a Szekszárdi Sport Club. A Szekszárdi SC gyors szétesését követően a sporttelep a város (és Tolna megye) legnagyobb egyesülete, a Szekszárdi Dózsa kezelésébe került.⁸⁵³ A Városi Sporttelep sportlétesítményei és a rendelkezésre álló néhány iskolai tornaterem nem bizonyult elegendőnek a(z) – egyre növekvő számú⁸⁵⁴ – szekszárdi lakosság sportigényének kielégítésére. Szekszárd népessége rohamos ütemben növekedett a korszakban, az 1970-es években – a leggyorsabb ütemű növekedést produkáló évtizedben – évente 3,36 %-kal nőtt. A város népessége 1945 és 1990 között majdnem megháromszorozódott. Új sportlétesítményekre volt tehát szükség a városban.

⁸⁴⁹ 2/1976. (VI. 17.) HM rendelet a honvédelemről szóló törvény végrehajtására kiadott 6/1976. (III. 31.) MT rendelet végrehajtásáról https://jogkodex.hu/jsz/1976_2_hm_rendelet_1458343 (utolsó letöltés: 2025. 03. 06.)

⁸⁵⁰ KUN SZABÓ 2018b, 255–256.

⁸⁵¹ A Minisztertanács 1022/1990. (II. 14.) MT határozata a Magyar Honvédelmi Szövetségről szóló 1024/1967. (VIII. 8.) Korm. határozat hatályon kívül helyezéséről és az ezzel kapcsolatos további feladatokról. Magyar Közlöny. 1990. február 14. (14. sz.) 303–304.

⁸⁵² MNL TML XXIII.114.a. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportbizottság iratai 1954-1956. Beszámoló. Kárpáti András (VTSB elnök) Szekszárd, 1954. január 10.

⁸⁵³ TMN (XIII. évf. 288. sz.) 1956. december 9. 4.

⁸⁵⁴ Szekszárd népességi adatai: 1949-ben 16 354 fő, 1960-ban 19 433 fő, 1970-ben 24 872 fő, 1980-ban 34 625 fő, 1990-ben 36 840 fő

A korábbi levanteotthon épületét sokan csak Sportszékházként ismerik Szekszárdon, hiszen a kilencvenes évek elejéig a megyei sportirányítás otthonaként működött. A második világháború után kultúrotthonként funkcionáló épület sportcélokra történő felhasználásáról 1960-ban döntött a megyei tanács VB. A Hunyadi utcai épületet felújították, és a sportrendezvények megtartására is alkalmas épületbe költözött a Megyei Testnevelési és Sporttanács (MTST) hivatala, valamint a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) megyei szervezete. A sporthivatal a földszinti helyiségeket, míg a TIT helyi szervezete az emeleti helyiségeket használhatta. A város így újabb sportlétesítménnyel lett gazdagabb, amelynek ünnepélyes átadásán Hegyi Gyula, az MTST elnöke mondott beszédet.⁸⁵⁵ Később az épületben kapott helyet a Városi Sportiskola (SPORI) is az 1970-es években. A Hunyadi utca 5. szám alatti ingatlan eladásáról 1991-ben döntöttek, mert fenntartása nem volt gazdaságos.

1960-ban a szekszárdi fegyveres testületek elhatározták, hogy társadalmi munkával új sporttelepet építenek a városban. A BM sporttelepet a városi sporttelep mögötti vásártéren építették fel 1961-ben.⁸⁵⁶ A városi tanács VB a Dózsa kérésére 12 hold területet biztosított az építkezéshez. A fegyveres testületek dolgozóin kívül sportolók, diákok vettek részt a munkában és több szekszárdi gazda lófogattal is segített a sportlétesítmény építésében. A BM ötszázezer forintot adott az építési anyagok megvásárlására és a szállítási költségekre, az MTST pedig az atlétikai pálya elkészítéséhez szükséges salak megvásárlására biztosított harmincötezer forintot.⁸⁵⁷ A BM sporttelepet 1962 nyarán, országos Dózsa atlétikai bajnoksággal adták át a közönségnek. 1961 júniusában kezdődött meg Szekszárdon a városi sporttelepen a kétpályás, nagygyolós, modern tekepálya építése. Az év végére fejeződtek be a munkálatok, a pálya avatásán 1962 márciusában a magyar tekeválogatott is részt vett.⁸⁵⁸

A Szekszárdi Vasas Sportegyesület elnökségének kezdeményezésére 1971-ben a Megyei Tanács, a Megyei KISZ, a Városi Tanács, a Városi KISZ társadalmi összefogással, a város északkeleti részén, a Pollack Mihály utca és a vasútvonal közötti területen az Ifjúsági Sporttelep létrehozását tervezte. A terv 1974-re valósult meg, amikor is augusztus 20-án átadták a város negyedik sporttelepét. A létesítmény azzal a céllal épült, hogy a városban élő és tanuló fiatalok számára biztosítsa a kulturált körülmények közötti tömegsport és

⁸⁵⁵ „A minőségi sport nem lehet öncél, a sportmozgalommal az a célunk, hogy Magyarország az egészséges emberek hazája legyen” Hegyi Gyula élménybeszámolója a szekszárdi sportcsarnok felavatásán. Tolna Megyei Népújság. 1960. december 13. (X. évf. 293. sz.) 5.

⁸⁵⁶ Új sporttelep épül Szekszárdon társadalmi munkával. Tolna Megyei Népújság 1960. szeptember 18. (V. évf. 221. sz.) 9.

⁸⁵⁷ Épül a Szekszárdi Dózsa új sporttelepe. Tolna Megyei Népújság. 1961. július 26. (XI. évf. 174. sz.) 5.

⁸⁵⁸ Befejezés előtt a szekszárdi új tekepálya. Tolna Megyei Népújság. 1961. november 19. (XI. évf. 273.)10.

versenysport rendezvények lebonyolításának lehetőségét. Néhány évvel később szükségessé vált a sporttelep bővítése a túlzott igénybevétel (havonta közel 4000 fő sportolt a területen) miatt. 1978-ban a Városi Tanács VB Testnevelési és Sportfelügyelőségének irányítása alá tartozott a Szekszárd Városi Sporttelep (Sport utca) és az Ifjúsági Sporttelep (Pollack Mihály utca). A sportlétesítmények folyamatos karbantartásra, időközönként pedig felújításra szorultak, például 1978-ban szükségessé vált a teke-pálya festése és burkolatának cseréje, valamint a kondicionáló terem megépítése, és az atlétikai pálya felújítását is be kellett fejezni.⁸⁵⁹

Szekszárd sportlétesítményei között 1977-ben találunk négy sporttelepet, egy labdarúgó pályát, egy csónakházat és két turistaházat. Az állami tulajdonban lévő sporttelepek közül egy (Városi Sporttelep) a városi tanács VB kezelésében, egy (Ifjúsági Sporttelep) a Vasas Se kezelésében, egy (BM Sporttelep) a BM főkapitányság kezelésében és egy (TÁÉV Sporttelep) a TÁÉV SK kezelésében állt. A Városi Sporttelepen egy füves és egy salakos labdarúgópálya, három kézilabdapálya, három tenispálya, egy nyolcsávós futópálya, dobókörök, távolugróhely, egy kétsávós tekepálya állt a sportolók rendelkezésére, a kiszolgáló épületekkel (öltözők, zuhanyzók, szertár, gondnoki lakás) kiegészítve. Az Ifjúsági Sporttelephez egy füves és egy salakos labdarúgópálya, egy kézilabdapálya, egy kosárlabdapálya, egy hatsávós futópálya, két röplabdapálya, dobókörök, távolugróhely, valamint a kiszolgáló épületek tartoztak. A BM Sporttelepen volt egy labdarúgópálya, egy hat sávós futópálya, egy ugrópálya, dobókörök, futófolyosó és a kiegészítő létesítmények. A TÁÉV sporttelepén (amelyet 1973-ban avattak fel) egy négysávós tekepálya, egy labdarúgópálya és egy kézilabdapálya várta a sportolókat. A Szövetkezeti Spartacus Sportkör által használt csónakház Fadd-Domboriban állt, egy csónaktároló és egy öt szobás épület (10 fő férőhellyel) tartozott hozzá. Az óbányai⁸⁶⁰ turistaházakat a Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör természetjáró szakosztálya használta. A kisebb, 15 fő befogadóképességű turistaházat a megszűnt Központi Sportegyesülettől vette át a sportkör. A nagyobb turistaház öt helyiségből állt és 26 fő befogadására volt alkalmas.⁸⁶¹ Egy 1985/1986. tanévi felmérésből is képet kaphatunk Szekszárd fedett és szabadtéri sportlétesítményeiről. A városnak négy tornacsarnoka, három tornaterme, tizenkettő

⁸⁵⁹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Városi sportlétesítmények feltételeinek javítása

⁸⁶⁰ A Baranya vármegyei Óbánya község a Keleti-Mecsek gyönyörű, védett erdővel körülvett völgyében fekszik, a korszakban – és napjainkban is – kedvelt kirándulóhely.

⁸⁶¹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai.

tornaszobája és egy kondicionáló terme volt. A fedett létesítmények közé tartozott továbbá tizennégy szertár és tíz öltöző. A szabadtéri létesítmények között találunk hat futópályát, tizenöt távolugró-, tizenkettő magasugró-, és egy súlylökő-kört, kilenc gimnasztikai udvart, tizenöt kézilabdapályát, öt kosárlabdapályát és tizenhat mászóállványt.⁸⁶²

1981. január 1-től a Szekszárdi Dózsa Sportegyesület kezelésében három sporttelep állt. A Városi Ifjúsági Sporttelep (Pollack utca), a Városi Sporttelep (Sport utca) és a BM testületek Sporttelepe. A pályákat igénybe lehetett venni a megyei sportági szakszövetségek versenysport rendezvényeire; a városi sportági szakszövetségek verseny- és tömegsport rendezvényeire; a sportegyesületek szakosztályainak edzéseire, versenyeire; a megyei/városi tanács VB művelődésügyi osztályának úttörő olimpiai és középfokú iskolai rendezvényeire; az iskolák testnevelés óráira, tömegsport rendezvényeire, középfokú iskolai bajnokságokra; honvédelmi napok rendezésére; DSK szakosztályok edzéseire; vállalatok, intézmények, szakszervezetek, szövetségek, politikai szervezetek, honvédség tömegsport rendezvényeire.⁸⁶³ A Szekszárdi Dózsa SE az 1980-as évek végére kiemelt nagy egyesületből egy szakosztályos kis egyesületté zsugorodott. A szakosztályok folyamatos leválása után 1988. január 1-től a létesítmény hálózat is osztódott. Az egyesület kezelésében maradt a BM létesítmény – amelyet a labdarúgó szakosztály használt –, valamint a II. számú földes pálya és a vásártér melletti tarackos pálya. A rendelkezésre álló sportlétesítmények azonban nem voltak a legjobb állapotban. A Dózsa stadionban – az 1987-es felújítási munkálatok ellenére – a felület egyenetlen volt, a mélyebb részeken összegyűlt a csapadék, a talaj gyenge vízelvezető képessége miatt, a II. számú földes pálya a téli felkészülési időszakban a legjobb lehetőség volt a labdarúgók számára, azonban a tavasz beálltával használhatatlanná vált (a talaj kőkemény volt, a fű becsomósodott). A tarackos pályát elsősorban az utánpótlás csapatok használták, minősége pedig az időjárás függvényében változó erősen változó volt.

1975 novemberében a városi sportfelügyelő jelentést készített Móra Zoltán főelőadó részére a város úszómedencéiről. Ebből a jelentésből kiderül, hogy Szekszárdon három intézmény rendelkezett úszómedencével ebben az időszakban. A Víz és Csatornamű Vállalat gondozásában álló városi strandfürdőnek egy 50 méter és egy 33 1/3 méter hosszúságú medencéje volt. Ezeken kívül két kisebb medence volt még a városban. Az egyik a Balassa János Kórház 20 x 12 méteres medencéje, a másik pedig a IV. számú Általános Iskola 15 x

⁸⁶² MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai.

⁸⁶³ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai.

7 méteres tanmedencéje volt.⁸⁶⁴ 1967-ben készült el a szekszárdi strandfürdő 50 méteres medencéjének építkezése. Az új versenymedence a nemzetközi szabályoknak is megfelelt, szélessége 20 méter, mélysége 0,85 és 2,95 méter közötti volt. Nyolc úszópálya állt a sportolni vágyók rendelkezésére. A medence vize – ellentétben a strandfürdő régi medencéjével, amely már a feltöltéskor sárga és zavaros – kristálytisza volt. A szakemberek úgy szerették volna megoldani az új medence vízellátását, hogy ne kelljen igénybe venni a város ivóvízhálózatát. A fürdő mellett fúrtak egy új kutat és a városi hálózat egy másik kútját vették igénybe, azonban mindez kevésnek bizonyult, majdnem egy hetet vett volna igénybe a medence feltöltése ezzel a módszerrel. Végül a szükséges vízmennyiséget a városi vízellátásból kellett pótolni, de medence heti egyszeri feltöltése nem zavarta a városi ivóvízellátást.⁸⁶⁵ Az 1970-es évek végén épült meg Szekszárd régóta várt fedett uszodája a strandfürdő felújításával. Az uszodában 33 1/3 méter hosszú medence létesült.⁸⁶⁶ Az uszoda az eredetileg tervezett időpontnál fél évvel korábban, 1979 novemberében nyitotta meg kapuit.

A „hagyományos” sportlétesítmények – sportpályák, tornatermek – mellett volt néhány speciálisabb objektum is Szekszárdon. Az egyik ilyen a lőtér volt. Szekszárd már a Rákosi-korszakban is lőtér gondokkal küzdött, a városban megrendezett lövész versenyeket, bemutatókat a sportpályán – annak elkészülte után – tudták csak lebonyolítani. Az 1960-as években ideiglenes lőtereken – például a Széchenyi úton – elsősorban a légpuskás versenyeket tudták megrendezni, de a honvédelmi ismeretek 1968-as iskolai oktatásának bevezetése után egyre égetőbbé vált egy új kispuska lőtér kiépítésének igénye a megyeszékhelyen. Az MHSZ fedett kispuska és sportpisztoly lőterének építését 1967-ben kezdték meg a város északi szélén fekvő Lisztes-völgyben. Az építkezés évekre elhúzódott, végül 1972 nyarán készült el a harmincnégy lőállásos lőtér.⁸⁶⁷

A Magyar Jég sport Szövetség többször hirdetett „*Építsünk jégpályát*” akciót.⁸⁶⁸ Szekszárdon is voltak ilyen jellegű kezdeményezések. Például a Herman Ottó lakótelepi Mikszáth parkban 1985-ben létesítettek jégpályát a KISZ Szekszárd városi bizottsága mellett működő Sport Munkabizottság pályázati felhívására. Ezek az ideiglenes jégpályák az

⁸⁶⁴ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Úszómedencékről jelentés Móra Zoltán főelőadó részére. Szekszárd, 1975. november 19. Várkonyi Béla sportfelügyelő

⁸⁶⁵ *Csak a „főidényre” készül el.* Tolna Megyei Népújság. 1967. május 19. (XVII. évf. 116. sz.) 5.

⁸⁶⁶ *Uszodakomplexum Szekszárdon.* Tolna Megyei Népújság. 1978. január 12. (XXVIII. évf. 10. sz.) 1.

⁸⁶⁷ *Épül a szekszárdi lőtér.* Tolna Megyei Népújság. 1972. március 12. (XXII. évf. 61. sz.) 7.

⁸⁶⁸ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Szekszárd, 1978. január. Török László főtitkár

időjárás függvényében néhány hétig működtek a városban és általában 80-100-an használták őket naponta. A Szekszárdi Vízitársulat Sportegyesület a Szekszárd-Szőlőhegyen létesített motocross versenypályát motoros szakosztálya számára. Amikor az egyesület 1987-ben megszüntette a szakosztályt, a sportolók átigazoltak a tolnai Vörös Lobogó SE újonnan létrehozott motocross szakosztályába. A szakosztály azonban helyileg továbbra is Szekszárdon működött, a Szekszárd-Szőlőhegyen lévő versenypálya használati jogát a Városi Tanács elnöke átadta az új szakosztálynak.

Korszakunk végén, 1989. május 27-én avatták fel Szekszárdon a sportcsarnokot. A megyeszékhelyek közül Szekszárd volt az utolsó, ahol sportcsarnok épült, és a város sportolójának ekkor már nagy szüksége volt erre a létesítményre.⁸⁶⁹ Elkészült a városi sportcsarnok, de nagyon rövid idő alatt kiderült, hogy fenntartása súlyos összegekbe fog kerülni és jelentős mértékben megterheli a városhatóságot.

5.8. A legfontosabb sportversenyek, a legsikeresebb sportolók

A város legjelentősebb sportegyesületeinek köszönhetően Szekszárd rangos sportesemények házigazdájává vált. A Szekszárdi Városi Tanács VB Testnevelési és Sportfelügyelősége kiemelt feladatának tekintette a hagyományos nemzetközi rendezvények lebonyolításának támogatását. Ilyen rendezvény volt a Gemenci Nagydíj Nemzetközi Országúti Kerékpárverseny, a Sió Kupa Kosárlabdatorna, a Sárköz Kupa Nemzetközi Asztalitenisz Verseny, a Szekszárd Kupa Nemzetközi Sakk Villámverseny, a Gemenc Kupa Nemzetközi Vitorlázó Verseny és a Sipos Márton Nemzetközi Úszóverseny.⁸⁷⁰ Szintén kiemelkedő sportesemény volt a Gemenc Kupa ökölvívóverseny, a Húsos Kupa súlyemelő bajnokság és a SporTolna Triatlon Fesztivál.

1968-ban rendezték az első Gemenc Kupát Szekszárdon, amely innentől kezdve minden évben a városba gyűjtötte az ökölvívás versenyzőit. 1970-től a Sió Kupa nemzetközi női kosárlabdatorna is színesítette a város sportéletét. A nemzetközi sportversenyek gyakorivá válásával egyre többször került előtérbe nemcsak a külföldi játékosok fogadásának, hanem a hazai játékosok külföldre utazásának kérdése is, hiszen az ide érkező sportcsapatok „visszahívták” a szekszárdiakat is egy-egy versenyre. A sportolók külföldre utazását, és a külföldi csapatok fogadását természetesen továbbra is szigorúan szabályozták.

⁸⁶⁹ *Ünnep Tolna megye sporttörténetében.* Tolna Megyei Néplap. 1989. május 29. (XXXIX. évf. 124. sz.) 6.

⁸⁷⁰ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Szekszárd Városi Tanács VB Testnevelési és Sportfelügyelőség 1986. évi munkaterve

Az OTSH elnökének 7/1973. számú utasításának II.3./11. pontja értelmében a sportegyesületeknek külföldi szervezettel való kapcsolatba lépését az illetékes városi sportfelügyelőség engedélyezhette. Az engedély megszerzését követően kezdhették meg a levelezést a külföldi sportszervekkel. A kapcsolat felvétele után a sportegyesületek külföldre való utazását, illetve a nemzetközi sporttalálkozót a Megyei Testnevelési és Sporthivatal engedélyezhette. Elsősorban olyan sportágak szakosztályai kaptak engedélyt nemzetközi sporttalálkozón való részvételre, akik egyéni sportágakban a hazai élvonalhoz tartoztak, illetve labdajátékokban NB-s bajnokságban szerepeltek. Nagyon kivételes esetekben kaphattak megyei bajnokságban lévő csapatok ilyen engedélyt. A kiutazási kérelemmel együtt közölni kellett a kiutazók létszámát – megjelölve a vezetőket, azok funkcióját – valamint a sportolók nevét, a kiutazás időtartamát, azt, hogy hol és mikor történik az országból való ki- és belépés, és hogy milyen közlekedési eszközzel történik az utazás. A csapatvezetőt a sportegyesület, a politikai vezetőt a megyei Sporthivatal jelölte ki.⁸⁷¹

1981-től kezdődően rendezték meg Szekszárdon a súlyemelő Húsos Kupát. A súlyemelő szövetség képviselői 1985-ben javasolták a résztvevők körének bővítését (bolgár, szovjet versenyzőkkel).⁸⁷² A Húsos Kupa először meghívásos nemzetközi versennyé, majd 1990-ben világkupává fejlődött, igazi fénykorát az 1990-es években élte.

1984-ben Czencz Péter – a Vasi Vasember és a szolnoki Tisza Nonstop versenyek hatására – vetette fel az ötletét egy új sportversenynek,⁸⁷³ így jött létre a SporTolna Triatlon Fesztivál.⁸⁷⁴

A szekszárdi úszók a kezdetektől példaképüknek tekintették Sipos Mártont és emlékére úszóversenyeket rendeztek a városban,⁸⁷⁵ melyek közül kiemelkedik az 1979-től megrendezésre kerülő Sipos Márton Nemzetközi Úszó Emlékverseny.⁸⁷⁶ Sipos Márton hirtelen robbant be az 1920-as évek úszósportjának világába. Úszótechnikájával megelőzte korát és korai haláláig meghatározó személyisége volt a magyar úszósportnak. Sipos

⁸⁷¹ MNL TML XXIII. 114.b. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai. Állásfoglalás. Szekszárd, 1978. január 2. Herczig Gábor

⁸⁷² MNL TML XXIII. 114.a. Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai. Jegyzőkönyv. Szekszárd, 1985. december 16.

⁸⁷³ 1978 februárjában rendezték meg az első Ironman-t Oahu szigetén. A triatlon kitalálója John Collins tengerésztiszt volt, az első versenyen tizenöten indultak. Hazánkban 1984-ben rendeztek először triatlonversenyt Szombathelyen „Vasi Vasember” elnevezéssel.

⁸⁷⁴ *A szekszárdi diák- és szabadidősport egyesületről.* Tolna Megyei Népújság. 1989. január 21. (XXXIX. évf. 18. sz.) 5.

⁸⁷⁵ *Sok induló a Sipos Márton-émlékversenyen.* Tolna Megyei Népújság 1966. augusztus 18. (XVI. évf. 195. sz.) 6.

⁸⁷⁶ *Az első verseny a szekszárdi fedettben.* Tolna Megyei Népújság 1979. december 5. (XXIX. évf. 284. sz.) 6.

Márton⁸⁷⁷ 1900. január 19-én született Szekszárdon, gyerekkorát is a városban töltötte és – mint ahogy az a Sporthírlapnak 1921-ben adott interjúból⁸⁷⁸ kiderül – itt tanult meg úszni, egészen kicsi gyerek korában, a Schwarz-féle uszodában, a Hungária gőzfürdő nyitott húszméteres medencéjében. A vele készített riportból azt is megtudhatjuk, hogy Sipos Márton csak Keszthelyen, a Gazdasági Akadémián töltött éve alatt kezdett versenyszerűen úszni, 1920 előtt nem versenyzett és nem edzett rendszeresen. Tehát a szekszárdi születésű úszóbajnok sosem versenyzett szekszárdi színekben. 1921 áprilisában a budapesti Rudas uszodában rendezett versenyen a 60 méteres gyorsúszásban győzött. Ugyanebben az évben megnyerte a 100 méteres országos mellúszó bajnokságot, majd országos csúcsot⁸⁷⁹ úszott. A MAFC (Műegyetemi Atlétikai és Football Club) versenyzőjeként 1922-ben ismét országos bajnok lett, országos csúcsot⁸⁸⁰ úszott, és ebben az évben Budapesten legyőzte Erich Rademachert, a világ legjobb mellúszóját. Ez a győzelem egész Európában ismertté tette a nevét.⁸⁸¹ 1922 szeptemberében 1 perc 16,8 másodperces idővel beállította a német úszó, Lützow 1913 óta fennálló világrekordját és jelentősen megjavította a 100 méteres mellúszás magyar rekordját. Néhány nappal később, szeptember 26-án a BEAC (Budapesti Egyetemi Atlétikai Club) versenyén 1 perc 16,2 másodperces világrekordot úszott. A világrekordot három éven keresztül, egészen 1925-ig senki nem tudta megdönteni. Eredményének óriási jelentőséget ad magyar szempontból, hogy legközelebb hetvenegy évvel később tudott magyar úszó 100 méteres férfi mellúszásban világsúcsot felállítani.⁸⁸² Az 1924-es olimpián Párizsban nem volt 100 méteres mellúszás, ezért 200 méteren indult és a második előfutamban kiesett. Hazatérése után betegeskedni kezdett,⁸⁸³ 1926. december 11-

⁸⁷⁷ Édesapja, idősebb Sipos Márton szőlőbirtokos és '48-as párti képviselő aktív szereplője volt Szekszárd közéletének a századfordulón. Idősebb Sipos Márton első felesége, Nyéki Anna – akitől két leánygyermek született – halála után másodszor is megnősült. Lieber Annával kötött házasságából született Márton nevű fia 1900-ban. A kis Marci késői gyermek volt – édesanyja 47, édesapja pedig 58 esztendő volt a születésekor – és korán árván maradt. Lieber Anna 1911-ben, idősebb Sipos Márton pedig 1917-ben hunyt el. Házuk a Rákóczi utcában, az újvárosi templom közelében állt, Ékes József kereskedő vásárolta meg 1917-ben, az édesapa halála után. Sipos Marci Szekszárdon érettségizett, majd 1918-ban bevonult katonának. A magyar királyi 120. honvéd táborigád tüzérezrednél szolgált, majd a háború után Keszthelyen a Gazdasági Akadémián folytatta tanulmányait.

⁸⁷⁸ *Sipos Márton – Beszélgetés a magyar mellúszó bajnokkal s rekorderrel.* Sporthírlap 1921. augusztus 8. (XII. évf. 63. sz.) 6.

⁸⁷⁹ 1 perc 19,2 másodperc

⁸⁸⁰ 1 perc 18,4 másodperc

⁸⁸¹ *Sipos vagy Rademacher.* Sporthírlap 1923. január 18. (XIV. évf. 6. sz.) 8.

⁸⁸² Ezt az eredményt – 1 perc 0,95 másodperces idővel – Güttler Károly érte el 1993-ban. 1924-ben Sipos Márton olimpiai kiküldött volt Párizsban.

⁸⁸³ *Két-három hét múlva Sipos Márton elhagyhatja a kórházat.* Árboc – Vízisport 1926. október 16. (VI. évf. 18–19. sz.) 8–10.

én hunyt el.⁸⁸⁴ A Tolna Megyei Önkormányzat elismerve Sipos Márton kiemelkedő teljesítményét, megyei kitüntető díjat nevezett el róla. A Sipos Márton-díjat minden évben a megyenapon adják át, elismerve a megye versenysportjában, testnevelési, szabadidős és diáksportjában, turisztikai és természetjáró tevékenységében kifejtett kimagasló teljesítményeket.

Szekszárd sportrendezvényei közül kiemelkedik Gemenci Nagydíj nemzetközi kerékpárverseny, amelyet 1975-ben rendeztek meg először a városban. Nem ez a legrégebb óta megrendezésre kerülő bajnokság a városban, és nem is az egyetlen nemzetközi rangú verseny, azonban a Gemenci Nagydíj volt Szekszárd történetében a legtöbb embert aktivizáló sportesemény. Kiemelkedik a versenyeken résztvevő sportolók és a versenyekre a városba látogató közönség számában, a hozzá kapcsolódó kísérő rendezvények által pedig generációkat mozgatott meg a szekszárdiak közül. Szinte nincs olyan a városban, akinek ne lenne valamilyen emléke a fél évszázados bajnoksággal kapcsolatban.

5.8.1 A Gemenci Nagydíj⁸⁸⁵

„... Szekszárdon egyszerűen szerették a bringát és a sportág általános megbecsülésnek örvendett. Ez motiválta a fiatalokat, sokan akartak jó bringássá válni, néhányan ténylegesen azok is lettek.”⁸⁸⁶ – mondta Steig Csaba⁸⁸⁷ egy interjúban 2009-ben. Az egészen biztos, hogy a kerékpársportnak kiemelt szerepe volt Szekszárd sporttörténetében.

A Szekszárdi Spartacus kerékpáros szakosztályában az 1960-as évek elején 18-20 fő kerékpározott Gerendai János irányítása alatt.⁸⁸⁸ A szekszárdi kerékpárosok⁸⁸⁹ versenyeredményei az évtized végére komoly fejlődést mutattak, rendszeresen részt vettek többek között Pécs nemzetközi kerékpárversenyén, a Mecsek Kupán. A Spartacus sportkör

⁸⁸⁴ *Ma délután temetik Sipos Mártont.* Sporthirlap 1926. december 13. (XVII. évf. 195. sz.) 10.

⁸⁸⁵ MÁCSAINÉ IVÁN 2024b

⁸⁸⁶ Vasvári Ferenc: Barcelona olimpikonja, Steig Csaba. Bikemag, 2009. <https://bikemag.hu/magazin/barcelona-olimpikonja-steig-csaba/> (utolsó letöltés: 2024. 08. 16.)

⁸⁸⁷ Szekszárdi kerékpáros, többszörös magyar bajnok, olimpikon.

⁸⁸⁸ *Szervezett élet, kiváló eredmények a Sz. Spartacus Sportkör szakosztályaiban.* Tolna Megyei Népújság 1963. augusztus 4. (XIII. évf. 181. sz.) 8.

⁸⁸⁹ Gerendai János versenyzői voltak ebben az időszakban hosszabb-rövidebb ideig: id. Auth László, Bajai Sándor, Bakó József, Bokros József, Csicsó István, Dúzsi Tamás, Fejős Ferenc, Forgács József, Gazdag István, Gaál Ferenc, Keresztes József Klézli János, Kuczor László, Lovag György, Leimszider Ferenc, Oláh László, Pintér Baranyi János, Ranga András, Sallai Antal, Schmidt János, Schneider Konrád, Sersli Tibor, Szabó Kovács János, Szűcs József, Tóth Ferenc, Vajda Ferenc, Vanitsek István.

kerékpáros szakosztályának köszönhetően az 1970-es évek elejére Szekszárdon már több száz fiatal ismerkedett meg a sporttal és közülük számos tehetséges versenyző is kitűnt. A Szekszárdi Spartacus volt a megye egyetlen olyan sportköre az 1970-es évek elején, amelynek volt I. osztályú sportolókkal⁸⁹⁰ rendelkező szakosztálya.⁸⁹¹ A város kerékpársportjának fellendüléséhez jelentős mértékben hozzájárult Schneider Konrád⁸⁹² – a sportkör korábbi versenyzőjének – hazatérte Szekszárdra, aki 1970-ben vette át vezetőedzőként a szakmai munkát a kerékpár szakosztálynál. A szakosztály általános létszáma 35-40 fő között mozgott ekkor és nagyon fontos volt, hogy tudtak kerékpárt biztosítani a tagoknak. A Spartacusnál felismerték az utánpótlásnevelés jelentőségét, ezért a munka tömegsportrendezvények, úttörőversenyek szervezésével kezdődött, ahol lehetőség nyílt a tehetséges gyerekek felkutatására. 1971-ben a négy szekszárdi általános iskola között versenyt szerveztek, és a tehetséges fiatalokat a szakosztályba hívták. 1974-ben a szekszárdi szakosztály a negyedik helyen állt az országos rangsorban. Az 1975-ös év első hivatalos versenyén már szekszárdi sikerek születtek,⁸⁹³ és ebben az évben a magyar klubok között az országúti versenyszámban már az első helyen állt a Szekszárdi Spartacus. Minden korcsoportban nyertek bajnokságot a szakosztály kerékpárosai. A sikerhez elengedhetetlen volt az anyagi támogatás, hiszen technikai sportágról van szó, ahol biztosítani kell a megfelelő minőségű versenykerékpárokat. A világ élvonalába tartozó versenyzők kerékpárjának ára ebben az időszakban már elérte a 100 ezer forintot. Ezért nagyon fontos volt a Spartacus sportkör elnökségének és a kerékpáros szakosztály vezetőségének támogatása, amelyet a szekszárdi bringások meg is kaptak.⁸⁹⁴

⁸⁹⁰ Sallai Antalnak és Ranga Andrásnak sikerült elérni a nemzetközi élmezőny szintjét, a 43 km/h átlagsebességet az 1970-es országos bajnokságon.

⁸⁹¹ MNL TML X/94 (XXVIII/204) Szekszárdi Dózsa SE iratai – kiadványok (nyomtatványok). Gerendai János: Megyénk I. osztályú sportolói kerékpárban In: Sporthíradó. A Magyar Testnevelési és Sportszövetség Tolna megyei Tanácsának tájékoztatója. 1970. június (XIII. évf. 6. sz.) 9.

⁸⁹² Schneider Konrád 1941. szeptember 5-én született Kakasdon. A Szekszárdi Építők SE Birkózó Szakosztályában ismerkedett meg a rendszeres versenysporttal. 1956 után a Szekszárdi Spartacus kerékpáros szakosztályában, Gerendai János edzőnél kezdett el rendszeresen sportolni és versenyezni. Nagykanizsán a Vasutas SE, majd a Budapesti HSC csapatában folytatta sportpályafutását, 1965-ben első osztályú minősítést szerzett. A Csepel SC színeiben versenyezve, csapatban többszörös magyar bajnok lett. 1970-ben tért haza Szekszárdra, egy-két évig a Spartacus versenyzője és edzője, a Testnevelési Főiskola edzői szakának elvégzése után már csak a szakmai munka irányításával foglalkozott. 1981 februárjában átvette az országúti válogatott keret szakmai irányítását, 1989-ben beválasztották a Magyar Kerékpáros Szövetség elnökségébe, nem sokkal később pedig szövetségi kapitány lett. A Magyar Kerékpáros Szövetség 2019-ben Edzői Életműdíjjal jutalmazta több évtizedes kiemelkedő sportvezetői és nevelői munkásságáért.

⁸⁹³ Sallai Antal felnőtt korcsoportban, Halász László és Pálinkás Csaba pedig ifjúsági korcsoportban végzett az élen

⁸⁹⁴ MNL TML XXIII. 114.b. 1974–1990. Szekszárd Városi Tanács – Testnevelési és Sportosztály iratai. A Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör 1977. február 18-i közgyűlésének jegyzőkönyve.

A vezetőedző mellett Sallai Antal utánpótlás edzőként az úttörő és a serdülő korosztály⁸⁹⁵ szakmai munkáját irányította. Rosza György és Eppel László is edzőként segítette a felkészítőmunkát.⁸⁹⁶ A legfiatalabbakkal Szabó-Kovács János foglalkozott, a fiatalok felfedezése és bevonása a kerékpársportba az ő érdeme volt. Tanítványai közül számos országos bajnok, pályacsúcstartó és profi versenyző került ki.⁸⁹⁷ 1976-ban a szakosztály az olimpiai pontversenyben is – igaz, hogy holtversenyben, de – az első helyre került, 104 olimpiai pontot szereztek a szekszárdi kerékpárosok.⁸⁹⁸ A hazai kupaversenyek közül megnyerték a Sió Kupát, a Balaton Kupát, a Bükk Kupát, a Hajdú Kupát és a Dunántúli körverseny győztes csapatának járó serleget is. Egyéni versenyeken Halász László és Pálinkás Csaba ért el kiemelkedő eredményeket, Halász Zoltán, Liska Pál és Szunyogh Nándor mellett ők is tagjai voltak az 1977. július 10. és 14. között Bécsben megrendezett Ifjúsági Világbajnokságon résztvevő magyar válogatottnak.⁸⁹⁹ A szekszárdi fiatalokból álló csapat a 8. helyen végzett.⁹⁰⁰

A szekszárdi kerékpársport igazi aranykora az 1970-es és 1980-as évek voltak. Számos kiváló kerékpáros versenyzett ebben az időszakban szekszárdi színekben. Schneider Konrád tanítványai közül négy olimpikon⁹⁰¹ és egy Ifjúsági Barátság Verseny győztes,⁹⁰² számos felnőtt és utánpótlás országos bajnok került ki. Schneider Konrád 1977-ben megkapta a Magyar Népköztársaság Sportérdemérem bronz fokozatát edzői munkája elismeréseként.⁹⁰³ Az országos bajnokságokon elért sikerek közrejátszottak abban, hogy felmerült egy nemzetközi kerékpárverseny megrendezésének gondolata Szekszárdon.

⁸⁹⁵ Sallai Antal versenyzői voltak: (fiúk) Reibling Péter, Musch Zsolt, Szabó József, Máté Péter, König Zsolt, Jávor Péter, Steig Csaba, Hettig János, Taksonyi Szilárd, Madaras Zoltán, Ágoston Péter, (lányok) Bertus Tímea, Tölgyesi Gabriella, Szabó-Kovács Beáta, Szabó Edina, Antfinger Gréta, Hepe Márta, Ágoston Zsuzsanna, Szteló Hajnalka, Sudár Judit

⁸⁹⁶MNL TML XXIII.114.b. 1974–1990. Beszámoló a Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportök 1976. évi működéséről. Pálinkás István elnök, 1977. február 18.

⁸⁹⁷ Szabó-Kovács János tanítványai voltak: Kasza testvérek (Zoltán, Sándor, Péter), IstIstekker testvérek (Zsolt, János, Tibor), Arató testvérek (Gábor, Dávid), Újvári Balázs, Sáfrány Zsolt, Molnár Gábor, Kincses Endre, Steig Gábor, Kemény testvérek (Krisztián, Viktor), Kormos János, Dohoczki Gábor

⁸⁹⁸ Pontszerző versenyzők: Pálinkás Csaba, Halász László, Sallai Antal, Vanitsek István, Liska Pál, Szunyogh Nándor, Halász Zoltán, Brezovátz László és Nagyernyei Attila

⁸⁹⁹MNL TML XXIII.114.b. 1974–1990. Beszámoló a Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör 1976. évi működéséről. Pálinkás István elnök, 1977. február 18.

⁹⁰⁰ MÁCSAINÉ IVÁN 2024a

⁹⁰¹ Halász László, Halász Zoltán, Pálinkás Csaba a moszkvai olimpián vett részt 1980-ban, Steig Csaba pedig Barcelona olimpiakora volt 1992-ben

⁹⁰² Sajó Péter 1981-ben nyert Ifjúsági Barátság Versenyt (IBV) Bukarestben, amely a szocialista országok legjelentősebb ifjúsági sportversenye volt abban az időszakban.

⁹⁰³ MNL TML XXIII.114.b. 1974–1990. Beszámoló a Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör 25 éves működéséről és az 1977. évi eredményeiről. Pálinkás István elnök, 1978. április 17.

Pálinkás István a Spartacus Sportkör társadalmi elnöke, Petrits József, a sportkör ügyvezető elnöke és Schneider Konrád vezetőedző együtt indította el a kezdeményezést. A Magyar Iparszövetség (OKISZ) sportosztályával folytattak tárgyalásokat a támogatásról. A városi tanács is támogatta az elképzelést. A szocialista országok között évről-évre sorra került a szövetkezeti szpartakiád kerékpárverseny megrendezésének joga. 1975-ben Magyarország kapta a rendezés jogát és az OKISZ Szekszárdot bízta meg ezzel a feladattal. A szpartakiádot úgy rendezték meg, hogy az egyben egy nemzetközi kerékpáros verseny legyen. A Gemenci Nagydíjért nemzetközi kerékpáros verseny lényegében önálló küzdelem volt, azonban a két verseny együtt zajlott. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy külön értékelték a nemzetközi versenyen résztvevőket. A szövetkezeti szpartakiádra bolgár, lengyel, mongol, csehszlovák, román klubok jelentkeztek a hazai együtteseken (Újpesti Dózsa, Ferencváros, Csepel, BKV-Előre, Budapest Építők, Miskolci VSE, Mosonmagyaróvár, Debrecen VSE, Pécsi MSC, Szekszárdi Spartacus) kívül. Egy csapatban öt versenyző indulhatott, közülük a legjobb három teljesítményét értékelték.⁹⁰⁴

Az első Gemenci Nagydíjért hat ország (Ausztria, Bulgária, Lengyelország, Mongólia, Románia, Magyarország) tizenegy csapata szállt ringbe. A verseny két szakaszból állt. Augusztus 26-án (kedden) este nyolc órakor rendezték a Magyarországon egyedülálló villanyfényes háztömb körüli kritériumversenyt,⁹⁰⁵ amelynek útvonala a Mártírok tere – Mészáros Lázár utca – Wosinsky Mór utca – Tinódi utca – Beloiannisz utca – Mártírok tere volt. Harminc kört kellett megtenni a kerékpárosoknak, így összesen 42 kilométert tekertek ezen a szakaszon. A rendkívül látványos versengés rengeteg nézőt vonzott. A verseny második, országúti szakaszát másnap, augusztus 27-én rendezték.⁹⁰⁶ A két napos küzdelem győztese Szuromi György, a BKV Előre versenyzője lett, aki egy Gold Start televíziót kapott ajándékba. A hazai reménységek, Halász László és Pálinkás Csaba is eredményesen

⁹⁰⁴ *Kedden és szerdán: nemzetközi kerékpárosverseny.* Tolna Megyei Népújság 1975. augusztus 24. (XXV. évf. 198. sz.) 13.

⁹⁰⁵ A Mártírok tere – Mészáros Lázár utca – Wosinsky Mór utca – Tinódi utca – Beloiannisz utca – Mártírok tere útvonalon harminc kört kellett tekerni a versenyzőknek, így az össztáv 42 kilométer volt. A Gemenci Nagydíj ötven éves története során volt olyan időszak, amikor külön értékelték ennek az etapnak az eredményeit és olyan is amikor beleszámított az összetett eredménybe, de a villanyfényes gála népszerűsége töretlen maradt. A szakasz 2005-től a Pálinkás Csaba Emlékverseny nevet viseli a fiatalon elhunyt legendás szekszárdi kerékpáros tiszteletére.

⁹⁰⁶ Az első gemenci nagydíj országúti mezőnyversenyén a küzdelem a Szekszárd – Ócsény – Decs – Sárpilis – Várdomb – Szekszárd – Harc – Zomba – Kéty – Hőgyész – Duzs – Kurd – Závod – Tevel – Kéty – Zomba – Harc – Szekszárd útvonalon zajlott. Az útvonal és táv hossza az évtizedek során többször változott. Voltak olyan időszakok, amikor két országúti szakasz – egy hosszabb és egy rövidebb – is helyet kapott az összetett versenyben.

versenyeztek, Halász László a negyedik helyen végzett. A Császár József – a városi tanács elnöke – által felajánlott Gemenci Nagydíjat a lengyel válogatott nyerte, csakúgy, mint a szocialista országok szövetkezeti szpartakiádját. A Szekszárdi Spartacus csapata a második helyen végzett.⁹⁰⁷ A városvezetés egyértelmű sikerként értékelte a Gemenci Nagydíjat és úgy határozott, hogy minden évben megrendezik a versenysorozatot.⁹⁰⁸ 1976-ban új szakasszal bővült a nagydíj versenyprogramja, ekkor rendezték meg először az egyenkénti indításos hegyiversenyt.⁹⁰⁹ Ebben az évben a Szekszárdi csapat⁹¹⁰ a negyedik helyen végzett ebben a versenyszámban.⁹¹¹ 1981-ben Halász László új pályacsúccsal hegyibajnok lett, megdöntötte Takács András korábbi rekordját, aki 1976-tól zsinórban ötször nyerte meg ezt az etapot.⁹¹² 1983-ban Sajó Péter olyan pályacsúcsot állított fel, amely tizenhét éven keresztül megdöntetlen maradt.⁹¹³ Sajó Péter eredményét Steig Csabának 2000-ben sikerült meghaladnia. Egy évvel később azonban Arató Dávid még jobb idővel lett hegyibajnok, az új pályacsúcs pedig időtállóan bizonyult, hiszen 2023-ig tartotta magát.⁹¹⁴

Szekszárd első nemzetközi kerékpáros viadalára Bulgária, Lengyelország, Románia, Mongólia és Ausztria küldte le csapatait. Az I. Gemenci Nagydíjat – ahogyan a szocialista országok szövetkezeti szpartakiádját is – a lengyel válogatott nyerte. Az évek során számos nemzet csatlakozott, hogy bringásai megmérettessenek ezen az erőpróbán. Rendszeresen képviseltette magát Csehszlovákia, az NDK,⁹¹⁵ az NSZK, Jugoszlávia, és a Szovjetunió – majd a '90-es évektől ezek utódállamai –, Olaszország, Franciaország, Anglia, Hollandia, Svájc, de az utóbbi években Új-Zélandról, Ausztráliából, Kolumbiából és Dél-Afrikából is érkeztek versenyzők a Gemenci Nagydíjra. A házigazda szekszárdi csapat 1979-ben állhatott

⁹⁰⁷ *A lengyel válogatotté a nagydíj.* Tolna Megyei Népújság 1975. augusztus 28. (XXV. évf. 201. sz.) 6.

⁹⁰⁸ *Kibővített elnöki ülés a Szövetkezeti Spartacus Sportkörnél.* Tolna Megyei Népújság 1975. szeptember 19. (XXV. évf. 217. sz.) 6.

⁹⁰⁹ A Garay térről indították a versenyzőket, az útvonal a Béla-tér – Munkácsi utca – Kilátó utca – Garay-tér volt. 1979-től változott az útvonal, a 2000 méteres szakasz célja a Kálvária kilátóhoz került.

⁹¹⁰ Pálinkás Csaba, Halász László, Halász Zoltán, Sallai Antal, Liska Pál

⁹¹¹ *A Gemenci nagydíjért.* Tolna Megyei Népújság 1976. augusztus 26. (XXVI. évf. 201. sz.) 6.

⁹¹² Pavol Zaduban – a Dubnica kerékpárosa – is ötször győzött (1992, 1994, 1995, 1996, 1998) a nagydíj hegyiversenyén.

⁹¹³ A fiatalon elhunyt szekszárdi kerékpáros tiszteletére a hegyiversenyt 1999-től Sajó Péter Emlékverseny néven rendezik meg.

⁹¹⁴ 2005-ben változott a verseny útvonala a Garay-tér átépítése miatt, így Arató Dávid rekordját egy ideig nem is ostromolhatták a kisebb szintkülönbség miatt.

⁹¹⁵ A többszörös világbajnok Olaf Ludwig a Wismut Gera színeiben versenyezve érkezett a városba 1988-ban. Olaf Ludwig megnyerte az országúti versenyt és a háztömb körüli kritériumversenyt, a hegyiversenyen pedig harmadik helyezést ért el, ezzel a bravúrral maga mögé utasította a mezőnyt a nagydíj összetett egyéni versenyében. Néhány héttel a szekszárdi diadal után pedig Szöulban olimpiai bajnok lett a 100 kilométeres egyéni országúti versenyszámban.

először a dobogó legmagasabb fokára, és a következő két esztendőben sikerült megvédeniük elsőségüket, majd egy év kihagyás után, 1983-ban negyedszer is diadalmaskodtak.⁹¹⁶ A Gemenci Nagydíj egyéni összetett versenyében az elmúlt fél évszázad alatt mindössze öt bringásnak sikerült duplázni, de csak ketten tudták megvédeni címüket. Steig Csaba 1991-ben és 1992-ben állhatott a dobogó legfelső fokán az összetett versenyben, Arató Dávid pedig tíz évvel később, 2001-ben és 2002-ben győzött. Rajtuk kívül még két szekszárdi duplázó volt a nagydíj történetében, Halász László 1977-ben és 1981-ben, Halász Zoltán pedig 1979-ben és 1983-ban végzett első helyen a nemzetközi mezőnyben. Mindössze két külföldi versenyző szerepel ezen a rövid listán. Kurt Konrad, a Dubnica versenyzője 1984-ben és kereken egy évtizeddel később 1994-ben végzett az első helyen. Remák Zoltán is a Dubnica színeiben versenyezve került az első helyre először, 2000-ben, majd 2004-ben duplázott, ekkor már a Podbrezová csapatának kerékpárosaként.

A Gemenci Nagydíj programjába illesztve a városi KISZ bizottság a Szekszárdi Spartacussal közösen minden évben megrendezte az amatőr kerékpárosok viadalát. A háztömbkörüli villanyfényes kritériumverseny útvonalán, a Magyar Kerékpáros Szövetség versenybíróinak közreműködésével került sor a futamokra. Különböző korcsoportokban – kisdobos, úttörő, KISZ – mérhették össze tudásukat a fiatalok a dicsőségért és az értékes nyereményekért, hiszen a '70-es, '80-as években egy versenykerékpár nagyon nagy dolognak számított. 1981-ben a nagydíj amatőr versenyének keretében tartották meg az úttörő olimpia megyei döntőjét. Az országban elsőként Tolna megye választotta az úttörők olimpiai sportjának a kerékpározást.⁹¹⁷ A gyermekeknek rendezett amatőr versenyeken számos tehetséges fiatal tűnt fel, akik közül sokan később sikeres sportolókká váltak. A fiataloknak rendezett amatőr versenyek meghozták a kedvét az idősebb kerékpárosoknak a megmérettetéshez. Ezeken a futamokon a legalább három éve nem igazolt, szövetségi versenyeken nem szerepelt sportolók indulhattak és a nevezés a külföldi szeniorok számára is nyitott volt. A Gemenci Nagydíjon 1982-ben indultak először nők külön versenyszámban. 1994-ben végül a szervezők lemondtak a női versenyről, helyette nemzetközi serdülő viadal⁹¹⁸ megrendezését határozták el.

⁹¹⁶ A diadalmenetnek a Dubnicai csapat vetett véget, akik 1984 és 1990 között zsinórban hatszor vihették haza a csapatgyőzelemért járó vándorserleget. A rekordot is ők tartják 11 csapatgyőzelemmel.

⁹¹⁷ *Új pályacsúccsal hegyibajnok: Halász László.* Tolna Megyei Népiújság 1981. július 12. (XXXI. évf. 162. sz.) 14.

⁹¹⁸ Ebben a versenyben olyan szekszárdi kerékpárosok arattak sikereket, mint Arató Dávid, Madaras Zoltán vagy Haiszer Ákos és Liska Gergely.

A Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör kerékpáros szakosztályának nem volt együttműködési szerződése testneveléstagozattal rendelkező iskolával, az utánpótlás kérdését a tehetségkutató versenyeken kiválogatott tehetséges fiatalok saját nevelésével oldották meg. A '80-as évek végéhez közeledve egyre gyakrabban jelentkezett az anyagi támogatás hiánya a sportkörnél.⁹¹⁹ 1985-ben a működésük óta a legjobb évet zárták a bringások, annak ellenére, hogy a felételek nem voltak a legjobbak, például nem volt az edzőteremhez öltözőjük, fürdőjük a sportolóknak és túl kevés minőségi kerékpárral rendelkezett a szakosztály.⁹²⁰ A rendszerváltás után a sportegyesületek, szakosztályok kemény harcot folytattak a fennmaradásért. A Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus is súlyos anyagi helyzetbe került és elkerülhetlenné vált a sportkör felszámolása. 1991-ben – a Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus SK jogutódjaként – megalakult a Szekszárdi Kerékpáros Sport Club, amelynek elnöke Arató Vilmos⁹²¹ lett.⁹²² A Szekszárdi KSC országúti szakágban 1992-ben a legeredményesebb kerékpáros egyesület volt az országban. Az egyesületek közötti pontversenyben pedig a – KSI mögött – második helyen végzett.⁹²³ A város nemzetközi kerékpárversenyét is súlyosan érintették a változások. A Gemenci Nagydíjat 1989-ig állami támogatásból szervezték Szekszárdon, a rendszerváltás után azonban az állam kivonult a hasonló sportesemények mögül, így a szervezőknek nagyon gyorsan szponzorokat kellett találniuk, hogy biztosítani tudják a nagy múltú rendezvény fennmaradását. 1991-től a Gemenci Nagydíj rendezője a Szekszárdi KSC volt 1999-ig, amikor a Szabó Kovács János vezette SZ.K. Bt. kapta meg a rendezés jogát. A szponzorok jóvoltából sikerült biztosítani az anyagi feltételeket, nemcsak a fennmaradáshoz, hanem a fejlődéshez is.

A Nemzetközi Kerékpáros Szövetség 1987-ben „A” kategóriás versennyé nyilvánította a Gemenci Nagydíjat.⁹²⁴ 1998-ban a verseny bekerült a Nemzetközi Kerékpáros Szövetség (UCI) versenynaptárába 2.6-os kategóriában.⁹²⁵ Innentől kezdve a

⁹¹⁹ MNL TML XXIII.114.b. 1974–1990. Beszámoló jelentés a Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör kerékpáros szakosztályának 1986. évi utánpótlás-nevelő tevékenységéről. Pálinkás István ügyvezető elnök

⁹²⁰ MNL TML XXIII.114.b. 1974–1990. Az „A” és „B” kategóriás szakosztályok 1985. évi munkájának értékelése, 1986. évi elvárások.

⁹²¹ Arató Vilmos a kerékpársport elkötelezett híveként, 1991-től 1999-ig volt a Szekszárdi KSC elnöke és több, mint húsz éven keresztül a nagydíj főszervezője, munkája biztosította a magas szakmai elvárásoknak való megfelelést a verseny számára. 2017-től adják át a Gemenci Nagydíjon az Arató Vilmos emlékdíjat, amelyet minden évben a legjobb helyen végzett magyar versenyző kap meg.

⁹²² *Noteszjegyzetek az utolsó Spartacus közgyűlésről.* Tolnai Népújság 1991. március 30. (II. évf. 54. sz.) 13.

⁹²³ *Idén is csillognak a KSC érmei* Tolnai Népújság 1992. december 8. (III. évf. 289. sz.) 6.

⁹²⁴ *Kilenc nemzet 110 kerékpárosát várják.* Tolna Megyei Népújság 1987. július 4. (XXXVII. évf. 156. sz.) 13.

⁹²⁵ A 2-es a többszakaszos viadalt jelöli, a 6-os pedig a nehézségi fokát egy 12-től 1-ig emelkedő skálán.

nemzetközi előírásoknak megfelelően kellett előkészíteni és lebonyolítani a versenyt, amelyet a helyszínen UCI ellenőrök felügyeltek. Ez volt az egyetlen magyar viadal, amely az UCI versenynaptárában szerepelt.⁹²⁶ A világ hasonló 2,6-os kategóriájú versenyei között 2002-ben az UCI ellenőrei a 8. helyre sorolták Szekszárdot, a Gemenci Nagydíjat 92,17 pontosra értékelték.⁹²⁷ 2005-től az UCI versenynaptárában már 2.2 kategóriában szerepelt a verseny, ez azt jelentette, hogy az összetett verseny első 15 helyezettje világranglista pontokkal gazdagodott. 2009-ben még a Gemenci Nagydíj volt Magyarország egyetlen UCI 2.2 kategóriájú viadala, 2010-ben azonban már nem tudták fenntartani a minősítést. 2017-től Szekszárd városa rendezi a Gemenci Nagydíjat,⁹²⁸ ebben az évben ismét visszakapta a versenyt az UCI 2.2 minősítést.⁹²⁹

6. Szekszárd sportjának Tolna megyei párhuzamai

Szekszárdon már a labdarúgás térhódítása előtt megjelentek az első sportkezdeményezések. Ilyen volt a kerékpársport is, amelynek első képviselői egyesület alakítottak a városban. Első „verseny-kirándulásukat” a pécsi kerékpáregylettel közösen rendezték meg Pécs és Szekszárd között. Pécs és a pécsi sport minden bizonnyal valamiféle példakép lehetett a századforduló sportkedvelő szekszárdi polgársága számára. A Horthy-korszakban többször került sor Szekszárd és Pécs között II. osztályú városközi mérkőzésre. Ilyenkor a szekszárdi egyesületek (Turul, Törekvés) labdarúgó játékosiból válogatva egy városi csapatot állított össze a szekszárdi szövetségi kapitány, Sztaszinó László. A szekszárdi úszók is gyakran megfordultak Pécsen a különböző versenyeken. A példakép szerep a 20. század második felében is megmaradt Pécs számára, hiszen az 1970-es évek szekszárdi kerékpárosai a Mecsek Kupa mintájára szervezték meg a város legendás nemzetközi kerékpárversenyét a Gemenci Nagydíjat. Ezek miatt a sportkapcsolatok miatt kézenfekvőnek tűnt megkísérelni Szekszárd és Pécs sportéletének összehasonlítását. A két megyeszékhely teljesen eltérő gazdasági és társadalmi háttere azonban megkérdőjelezi egy ilyen összehasonlítás relevanciáját. Pécs már a 18. századtól szabad királyi város volt, Szekszárd viszont csupán mezőváros, amely ráadásul 1871-ben elveszítette városi rangját és nagyközségi státuszt kapott. A városi rangot a rendezett tanácsú város státusszal 1905-ben

⁹²⁶ *Készülődés a jubileumi nagydíjra*. Tolnai Népszerűség 1998. december 12. (IX. évf. 291. sz.) 7.

⁹²⁷ *A Gemenci Nagydíj a világ élvonalában*. Tolnai Népszerűség 2003. június 2. (XIV. évf. 127. sz.) 9.

⁹²⁸ *Régi fényében ragyoghat újra*. Tolnai Népszerűség 2017. május 9. (XXVIII. évf. 106. sz.) 1.

⁹²⁹ MÁCSAINÉ IVÁN 2024b

sikerült visszaszereznie. Pécs a 19. század végére igazi iparvárossá kezdett válni, köszönhetően a szénbányászatnak, és a bányászatra épülő iparágaknak. A város legismertebb gyára a Zsolnay porcelángyár, de mellette működött Pécsen dohánygyár, sörfőzde és pezsgőgyár is. A sok munkahely bevonzotta a betelepülő munkásságot, jelentősen megnövelve a város népességét. A vasút összekötötte Pécsen a főbb kereskedelmi útvonalakkal, növelte a piacokat és segítette az iparcikkek exportját. A munkásság mellett a város polgársága is erősödött, Pécs népessége egyre gyorsabb ütemben növekedett és többszöröse volt Szekszárd népességének (1. diagram). A modernizáció és az iparosodás a sport kialakulásában katalizátorként működik, ezért nem meglepő, hogy Pécs sportélete eltérő ütemben fejlődött, mint Szekszárdé. Ezért a megyeszékhelyek sportjának összehasonlítása helyett a következő bekezdésekben a szekszárdi sportélet Tolna megyén belüli párhuzamainak bemutatására teszek kísérletet.

Tolna vármegye Magyarország egyik legkisebb megyéje, területe Magyarország teljes területének kevesebb, mint 4%-át teszi ki. Ha a lakosságszámot vesszük figyelembe, akkor az utolsó helyet foglalja el a vármegyék rangsorában, és népsűrűségét tekintve is jelentősen az országos átlag alatt áll. Szekszárd Tolna vármegye székhelye 1779 óta, a megye legnépesebb települése, azonban így is a legkisebb megyeszékhely, jelenleg alig több, mint harminckétezer lakosa van. A vizsgált korszak nagy részében Szekszárd volt Tolna megye egyetlen városi rangú települése. 1871-ben a korábbi mezővárosok (Dunaföldvár, Paks és Szekszárd is) nagyközséggé alakultak. Szekszárd 1905-ben rendezett tanácsú várossá vált, és sokáig egyedüli városa volt a megyének. A megye járási székhelyei – Dombóvár 1970-ben, Bonyhád 1977-ben, Paks 1978-ban, Tamási 1984-ben, Dunaföldvár és Tolna 1989-ben – csak a 20. század utolsó harmadában kaptak városi rangot. A dolgozatban ezen települések sportéletének csupán felvázolására van lehetőség, hiszen megfelelő szakirodalom hiányában sporttörténetük részletesebb feltárásához komoly kutatómunkára lenne szükség, amely meghaladja a dolgozat kereteit.

Tolna megye járási székhelyein, a sportélet jellemzően a 20. század első évtizedeiben bontakozott ki. A sportolás kezdetben az iskolai testnevelés és a helyi egyesületi mozgalmak keretei között zajlott. Legnépszerűbb sportág a labdarúgás volt. 1912-ben rendezték az első labdarúgó mérkőzést Szekszárdon, a bonyhádi futballcsapattal mérkőzött meg a hazai csapat. A tudósításokból kiderül, hogy a következő években rendszeresen játszottak meccseket a szekszárdiak a bonyhádi, a pécsi és a paksi labdarúgócsapatokkal, tehát ezeken a településeken a 20. század elején már nem volt ismeretlen a labdarúgó sportág. A két világháború között a helyi futballcsapatok megyei szinten játszottak, és hamar a közösségi

élet központi szereplőivé váltak. A sportpályákat kezdetben a települések szélén lévő vásártereken, legelőkön alakították ki, később sporttelepeket hoztak létre. Bonyhádön a két világháború között készült el a Sport utcai sporttelep – először egyetlen sportpályával –, amelyet az 1940-es években átépítettek és bővítettek. A Bonyhádi Sporttelep napjainkig használatban van, jelenlegi arculatát az 1980-as években nyerte el. A labdarúgáson kívül más sportok is megjelentek a településeken. Az 1930-ban megalakult Tolnamegyei Automobil és Motoros Club automobil tagozatának Bonyhád volt a központja, a motoros szakág Szekszárdon jött létre.⁹³⁰ A településen 1978-ban – több, mint tíz évvel megelőzve a megyeszékhelyt (!) – sportcsarnok is épült.

A két világháború közötti időszakban rendszeresen megrendezett vármegyei középiskolai tornaversenyeken gyakran vettek részt együtt a szekszárdi és a bonyhádi gimnáziumok diákjai. Tolna vármegye „örök riválisa” volt a szekszárdi és a dombóvári gimnázium is, számos alkalommal összemérték erejüket kosárlabda, asztalitenisz és futball sportágakban. Dombóvár több tájegység találkozásánál, a Kapos völgyében fekvő, kitűnő adottságokkal rendelkező terület, az Esterházy uradalom központja. Helyzete alapvetően megváltozott a vasútépítések miatt, a kis faluból dinamikusabban növekedő, közlekedési csomópont lett. Lakossága gyors ütemben nőtt és az iparosodó településen a sportélet is kezdetét vette. 1926-ban megalakult a Magyar Királyi Államvasutak Sportegyesületei Ligája, amelyhez csatlakozott a Dombóvári VOGÉ (Vasutasok Országos Gazdasági Egyesülete) Sportcsoportja. 1927-ben létrejött a Dombóvári Vasutas Sportegyesület (DVSE). Az egyesület nem rendelkezett sem sportpályával, sem épülettel, az edzéseket az újdombóvári állomás előtti füves réten, vagy a Leventeegyesület pályáján tartották, a teremsportok gyakorlására az állomási és a fűtőházi októtermekben volt lehetőség.⁹³¹ A második világháború utáni egyik első Tolna megyei labdarúgó mérkőzésről maradt fenn egy sajtóhír, amely a Szekszárdi Törekvés és a Dombóvári Vasutas csapatainak bajnoki mérkőzéséről – és az 1945-ös áldatlan állapotokról – tudósít bennünket. A közlekedés nehézségei ellenére, még ezekben az időkben is megoldották a megye labdarúgó csapatai, hogy mérkőzéseket játszanak egymással.⁹³² A MÁV igazgatóságának segítségével Dombóvár már az 1930-as években felépíthette sporttelepét, amely viszonylag épségben vészelte át a második világháború viszontagságait is. 1941-ben (!) a város hitelt kapott a

⁹³⁰ *A Tolnamegyei Autóomobil és Motoros Club alakuló gyűlése.* Tolnamegyei Ujság 1930. április 30. (XII. évf. 33. sz.) 1–2.

⁹³¹ BELES 2002 13–22.

⁹³² *Így indult meg a labdarúgás megyénkben a felszabadulás után.* Tolnai Napló (XII. évf. 8. sz.) 1955. január 11. 4.

Sportligától egy sportcsarnok felépítésére, melyet a MÁV további jelentős összeggel meg is emelt. A háború árnyékában, 1942-ben elkészült Dombóvár sportcsarnoka, amely a vasutasok társasági életének központja lett. Az épület és a labdarúgópálya mellett salakos kosárlabdapályát és az újdombóvári állomáson egy úszómedencét is kialakítottak. A medence nem volt alkalmas versenyzésre, csupán strandfürdőként szolgált.⁹³³ A dombóvári egyesület 1946-ban újraszerveződött, megmaradt a labdarúgó, ökölvívó, úszó, birkózó, teke, kézilabda, atlétika, tenisz, sakk és kosárlabda szakosztály. A kerékpár szakosztály 1932-ben, a lövész szakosztály 1944-ben szűnt meg. Az egyesület új neve Dombóvári Lokomotív Sportkör lett, a színe is megváltozott, kék-fehérről vörös-feketére.⁹³⁴ 1956 után a sportkör visszakapta DVSE nevet, később új szakosztályok is alakultak, ilyen volt a tömegsport szakosztály 1960-ban, a természetjáró szakosztály 1965-ben, a torna szakosztály 1969-ben, és végül a karate szakosztály 1974-ben.⁹³⁵ A DVSE volt Dombóvár legjelentősebb sportköre, mellette azonban más sportkörök – például a Dombóvári Kinizsi SK, a Dombóvári Spartacus Szövetkezeti SK, a Dombóvári Iparos és Munkás SK, a Dombóvári Fáklya SK, vagy a Dombóvári Posta SK – is szerepet kaptak a település sportéletében. A legtöbbet azonban a vasutas sportkörnek köszönhette a város, mivel a MÁV által nyújtott támogatás és hitel tette lehetővé, hogy a településen sporttelep, sportcsarnok épüljön még 1945 előtt és tovább fejlődjön a sport infrastruktúrája a szocialista korszakban is, jelentősen megelőzve ezzel Szekszárdot, amely csak 1989-ben jutott sportcsarnokhoz – utolsóként a megyeszékhelyek közül –.

Pakson – a Duna közelsége miatt érthető módon – az úszó- és az evezősport jelent meg először, még a 19. században, az első hivatalos sportegyesület, a Paksi SE azonban csak 1946-ban jött létre. A település első középiskolájában, az Állami Kereskedelmi Középiskolában ugyanebben az évben jött létre az első diáksportkör, atlétika, asztalitenisz, kosárlabda és labdarúgó szakosztállyal. 1952-ben megalakult a település második sportköre, a Paksi Kinizsi Sportkör, majd néhány év múlva a Kanacsi MEDOSZ Sportkör, amelynek teke, sportlövő és röplabda szakosztálya volt. Az 1968-ban létrehozott Vörös Meteor Sportkörnél ökölvívó és asztalitenisz szakosztály működött. A sportköröket 1974-ben egyesítették, az új egyesület Paksi SE (PSE) néven működött tovább. A PSE sporttelepe 1967-ben készült el – három füves és egy salakos labdarúgópályával, rúgófallal, kézilabdapályával, atlétikapályával, fedett lelátóval –, ökölvívócsarnoka 1977-ben épült

⁹³³ BELES 2002 31–40.

⁹³⁴ BELES 2002 23–30.

⁹³⁵ BELES 2002, 41–138.

meg. A település életében jelentős változást hozott az 1970-es évek közepén az atomerőmű építése, és ez a változás a sportéletben is megmutatkozott. 1979-ben megalakult az Atomerőmű Sportegyesület (ASE) és jelentős fejlesztések kezdődtek a sport infrastruktúráját illetően. Az erőmű jelentős anyagi és szervezeti támogatást biztosított a sport számára: létesítmények korszerűsödtek, új pályák, tornatermek és uszodák épültek. Ez nemcsak a versenysportnak, hanem a tömegsportnak is lendületet adott, hiszen az iskolák és a lakosság széles rétegei kaptak lehetőséget a rendszeres sportolásra. 1980-ban létrehozták az Atomerőmű sporttelepet – két füves labdarúgópályával, egy 400 méteres futópályával, ugró- és dobóhelyekkel, egy salakos tenispályával, egy bitumenes kispályával –, 1986-ban pedig megépült az ASE sportcsarnok. Az atomerőmű iskolájaként emlegetett Energetikai Szakközépiskola (ESZI) nagyméretű sportcsarnoka, atlétikai kispályája, bitumenes kézi- és kosárlabdapályája és salakos labdarúgó-kispályája 1986-ban készült el. Tanuszoda (fedett uszoda 3 medencével) 1989-ben létesült a városban.⁹³⁶

Az 1980-as évek elején a Megyei Sporthivatal vezetése úgy döntött, hogy a Szekszárdi Dózsa Sportegyesület lesz Tolna megye kiemelten kezelt egyesülete. A kiemelés nemcsak a megkülönböztetést, de a magasabb szakmai feladatok ellátását is maga után vonta. A Szekszárdi Dózsa tehát több volt, mint szimpla városi sportegyesület. Tolna megye kiemelt sportegyesületeként nemcsak a megyeszékhely forrásaira, hanem az egész megyére támaszkodhatott. Jobb feltételeket tudott biztosítani sportolóinak, mint a többi egyesület, ezért a megye legtehetségesebb sportolóit tudta leigazolni. Azonban már a kiemelés előtt is megfigyelhető, hogy Szekszárd és a megye többi településének sportja között minőségbeli eltérés mutatkozik. Az 1970-es év statisztikai eredményei alapján Szekszárdon 48 szakosztály működött, az igazolt sportolók száma 1020 fő volt. Ha a megyei eredményeket is megnézzük, akkor feltűnik, hogy Szekszárd, mint megyeszékhely nem a sportolók számával tűnik ki, hanem a sportolók minőségével. A szakosztályok, és az igazolt versenyzők számában a megye többi városa – Paks kivételével – megelőzte Szekszárdot. Bonyhád 68 szakosztályában 1722, Dombóvár 83 szakosztályában 1749, Tamási 65 szakosztályában 1518, Paks 38 szakosztályban pedig 930 igazolt sportoló volt, a minősített sportolók száma azonban Szekszárdon kiemelkedően magas a többi városhoz képest. Bonyhádnak 108, Dombóvárnak 62, Tamásinak 29, Paksnak 52 minősített sportolója volt, Szekszárdnak pedig 248. A minősített sportolók között I. osztályú sportolója (3 fő) csak Szekszárdnak volt ebben az időben és az aranyjelvényesek száma (6 fő) is itt volt a

⁹³⁶ SZENTESI 2001, 251–289.

legmagasabb (a megyében összesen 9 fő). Szekszárdon tehát azt igazolt versenyzőknek 24,3 %-a minősített sportoló volt, a megye többi városában ez az arány nagyságrendekkel rosszabb. Bonyhádon az igazolt versenyzőknek 6,3 %-a, Pakson 5,6 %-a, Dombóváron 3,5 %-a, Tamásiban pedig mindössze 1,9 %-a volt minősített sportoló.⁹³⁷ Ha a lakosság számát is figyelembe vesszük,⁹³⁸ akkor azt látjuk, hogy a sportban résztvevő igazolt versenyzők aránya a megyeszékhelyen a legkisebb, viszont a minősített sportolók magas száma arról árulkodik, hogy a jobb képességű sportolókat igazolták a szekszárdi egyesületekben, akiknek így több lehetősége volt képzett edzők, sportvezetők felügyelete alatt fejlődni.

7. Összegzés

A disszertáció problémafelvetése két témakörre összpontosít, az első a Szekszárd sporttörténetében fellelhető kontinuitás és/vagy diszkontinuitás kérdése, a második pedig a sportot érintő országos irányzatok lokális megjelenése. A kutatómunka eredményeként bebizonyosodott, hogy jellemzően részleges kontinuitásokról és részleges diszkontinuitásokról beszélhetünk, amelyek több szempontból is kimutathatók a város sporttörténetében.

Szekszárdon a 19. század végi polgári sportegyletek megjelenése adja a későbbi sportélet szervezeti alapját, ezek az egyletek jelentik a helyi sportkultúra gyökereit. Az első sportágak beágyazódását a városi kultúrába részleges kontinuitásként értékelhetjük, mivel ezek a sportok jelen maradtak a város sportéletében, azonban társadalmi bázisuk a különböző korszakokban megváltozott. A legnépszerűbb és legtöbb sportolót vonzó sportág a városban – az országos viszonylathoz hasonlóan – a labdarúgás. 1912-es megjelenésétől kezdve töretlen a sikere, hiszen minden valamire való szekszárdi sportegyesület, sportkör előbb vagy utóbb létrehozott labdarúgó szakosztályt. A kis sportkörök legtöbbször csak futball csapatot tartottak fenn, a többi sportágra nem volt elég kapacitásuk. Annak ellenére, hogy ilyen sokan fociztak Szekszárdon, jelentősebb sikereket nem tudtak elérni a város csapatai.⁹³⁹ Az országúti kerékpározás volt az a sport, amely a legnagyobb sikereket tudta

⁹³⁷ MNL TML X. 94. Szekszárdi Dózsa Sportegyesület iratai. Kiadványok. Sporthíradó. 1971. március (XIV. évf. 3. sz.)

⁹³⁸ A lakosság száma 1970-ben: Szekszárd 24 872 fő, Dombóvár 17 229 fő, Paks 13 585 fő, Bonyhád 12 700 fő, Tamási 7 555 fő

⁹³⁹ A legtöbbre a Szekszárdi Dózsa Sportegyesület labdarúgócsapata vitte, 1972-ben megnyerte az NB II nyugati csoportját, így feljutott az NB I/B-be, és 1994-ig a nemzeti bajnokság második vonalában szerepelt.

felmutatni. A sportág a 19. század végén jelent meg Szekszárdon és gyakorlatilag majdnem folyamatosan működött kerékpáros egyesület vagy szakosztály a városban.⁹⁴⁰ A kerékpársport az 1970-es és az 1980-as években élte virágkorát, ebben az időszakban voltak olyan évek, amikor a magyar válogatott kizárólag szekszárdi versenyzőkből állt.

A kontinuitás szempontjából meg kell említeni két olyan sportágot is, amelyek ugyan már a kezdetekkor is jelen voltak a városban, azonban sem jelentősebb sikereket elérni nem tudtak, sem népes sportolói gárdát nem tudtak felmutatni. Az egyik ilyen sportág a vívás. Már a 19–20. század fordulóján megjelentek a városban a vívótanfolyamok és létrejött egy szekszárdi vívó egyesület is, azonban ez a sportág csak egy szűk réteg számára volt elérhető. Mint tipikusan úri sport nem volt túl népszerű és ezt az elszigeteltségét megőrizte a későbbiekben is. Annak ellenére, hogy mindig kis létszámú szakosztályokban üzték, mégis kitartóan fennmaradt. A két világháború között a Turul Sportegyesületnek, majd a Tolnavármegyei Sportegyesületnek is volt vívós szakosztálya, majd a második világháború után a megyei kórház sportköre (előbb Lendület, majd Bástyá, később Kórház, majd Balassa János Kórház Sportkör) karolta fel a szakosztályt, amelynek tagsága jellemzően a város orvosai közül került ki. Említésre érdeme, hogy a Balassa János Kórház sportkörének vívó szakosztálya jelenleg is Tolna vármegye egyetlen vívós szakosztálya. Az úszás gyökerei is egészen a 19. század végéig nyúlnak vissza Szekszárdon, ahol – több-kevesebb sikerrel – rendszeresen igyekeztek fellendíteni az úszósportot. A legtöbbször azonban csak az elhatározás volt meg, a szükséges létesítményeket nélkülözni kellett. Szekszárd úszói hagyományosan példaképüknek tekintik – a város szülöttét – Sipos Márton úszóbajnokot, akinek emlékére rendszeresen rendeztek versenyeket, bajnokságokat.

Szintén komoly hagyományai voltak Szekszárdon az 1930-as években megjelenő ökölvívásnak. A Tolnavármegyei Sportegyesületben kezdtek sportolni a Leposa testvérek,⁹⁴¹ akik néhány év alatt a város legjobb ökölvívói lettek. A második világháború után a szekszárdi ökölvívás története a Törekvés berkein belül folytatódott. Leposa Dezsőt ekkor már nem versenyzőként, hanem edzőként találjuk a szorítók világában. Testvére példáját követve, 1950-től Leposa Ferenc volt az ökölvívók nevelő edzője. A Törekvés megszűnését követően a szakosztály az 1951-ben létrehozott Dózsa Sportkörhöz került. Leposa Ferenc

⁹⁴⁰ Az 1920-as években a Törekvés szakosztályában, az 1930-as években pedig önálló egyesületben, a Szekszárdi Kerékpáros Egyesületben, a második világháború után az újjászerveződő Törekvésben, majd 1952-től a Szövetkezeti Spartacus Sportkörben találtak otthonra a város kerékpárosai.

⁹⁴¹ A hat fiútestvérből öten ökölvívók voltak, a hatodik testvér, Lajos pedig birkózó. Gyula, Dezső, Béla és Ferenc hosszú éveken át aktívan versenyzett, László viszont csak néha lépett szorítóba, de így is főiskolai bajnokságot nyert.

részt vett a megyei ökölvívó szövetség munkájában is, miközben a harmadik Leposa testvér, Béla is a szakosztályt segítette. A szekszárdi ökölvívók a sportág hazai élvonalába tartoztak, hosszú éveken keresztül a „*Leposa iskola*” jelentette a hazai élvonalban az elit mezőnyt. Leposa Ferenc volt az edzője az 1969-es Európa-bajnok Orbán Lászlónak és az 1980-as évek mesteredzőjének Csötönyi Sándornak is. Orbán László az Európa-bajnokságot nem szekszárdi színekben nyerte, mint ahogy az 1972-es müncheni olimpián sem a város színeiben indult, de aktív versenyzői pályafutását befejezve, 1975-ben hazatért szülővárosába és a szekszárdi ökölvívósporthoz erősítve, a Szekszárdi Sportiskola ökölvívó szakosztályának edzője lett.

Az ökölvívás esetében tehát már személyi kontinuitásról is szó van, nem csupán a sportág tekintetében beszélhetünk folytonosságról. A helyi sport irányításában átmeneti kontinuitást biztosít, hogy a sportvezetők és a tanárok egy része túlélte a politikai rendszerváltozásokat. Kiváló példa erre Bessenyei Gyula, akit a szekszárdi atlétikasport valódi megteremtőjeként tisztelnek a városban. Az 1930-as években kezdte meg testnevelőtanári pályafutását a gimnáziumban, aktívan versenyzett, elsősorban hármasugrásban ért el kiemelkedő eredményeket. 1938-tól mint leventeoktató szerepel a szekszárdi leventeegyesület irataiban és a gimnázium ifjúsági sportkörében szépen fejlődtek keze alatt a város tehetséges atlétái. Bessenyei Gyula karrierjét nem törte derékba az 1945 utáni rendszerváltás. A gimnázium testnevelőtanáraként folytatta pályafutását, továbbra is aktívan versenyzett és a – városban 1951-ben megalakult – Bástya Sportkör atlétika szakosztályának edzője lett. Leventeoktatói múltja nem jelentett akadályt abban, hogy az MTSB megyei sportfelügyelőségének első felügyelője lehessen. 1953-ban – 18 év szekszárdi testnevelői és atlétikaedzői pályafutás után – Budapestre költözött, a Haladás SE edzője és MHK előadója lett. A sportban résztvevő személyek tekintetében csak bizonyos mértékig beszélhetünk folytonosságról. Előfordul, van rá példa, hogy egy-egy sportolói, sportvezetői, edzői karrier nem törik meg a rendszerek változásakor, átalakulásakor. Arra is van példa, hogy bizonyos sportágakban egy-egy család tagjai hagyományosan egy bizonyos sportágot képviselnek, annak kiemelkedő tehetségű alakjai. Általánosítani azonban nem lehet. Sok esetben új nevek, új személyek jelennek meg a város sportjában. Sokan más városokból, más megyékből érkeztek Szekszárdra és így kapcsolódtak be a helyi sportéletbe. A sportban megjelenő kontinuitás vizsgálatának fontos szempontja, hogy az egymást követő történelmi korszakok sportja tudott-e építkezni az elődök vívmányaira. A politikai átrendeződések során fennmaradt-e a helyi sport innovációja – például a kialakított

infrastruktúra –, vagy a sportban is mindent előlről kellett kezdeni egy-egy rendszerváltás után.

Szekszárdon a 19–20. század fordulóján létrejöttek a sportélet fizikai alapjai. A sport különböző formáinak gyakorlásához szükség volt sportpályákra, tornatermekre, uszodára, lőtérre. Az egyes sportágakhoz különböző típusú sportlétesítmények kialakítására volt szükség. 1912-ben rendezték Szekszárdon az első labdarúgó mérkőzést. Ekkor alakították ki a város első futballpályáját, egyszerűen dróttal körülkerítettek egy darab földet erre az alkalomra. A pálya minősége erősen kifogásolható volt, időbe telt, mire sikerült egyenletes, az elvárható követelményeknek megfelelő pályát kialakítani a vásártér mellett. Az első világháború után a város sportlétesítményei leromlott, elhanyagolt állapotban voltak. A város labdarúgó sportját nem csak a helyreállítás gondja terhelte. Az 1920-as évek közepén a korábban használt futballpályát az Országos Földbirtokrendező Bíróság házhelynek osztotta ki, tehát Szekszárd egész egyszerűen sportpálya nélkül maradt, még hozzá elég hosszú időre. A régi vásártér területén alakították ki az új, bekerített sportpályát, amelynek munkálatai 1927 őszére fejeződtek be. Nem sokkal később egy olyan sporttelep kialakítására került sor, ahol az összes sporteseményt le lehetett bonyolítani. A második világháború után, az újjászerveződött Törekvés használta a sporttelepet, de csak néhány évig, mivel 1949-ben egy lakótelepet kezdtek építeni azon a területen. A város több, mint egy évre sportpálya nélkül maradt. Nem volt sem labdarúgópálya, sem futópálya, sem lőtér, így gyakorlatilag semmilyen sportrendezvényt nem lehetett tartani a megyeszékhelyen. 1950-ben kezdődtek meg – az első ötéves terv keretében – az új sporttelep építésének munkálatai. A pálya közvetlenül a vasútállomás mellett létesült. Az 1956-ban elkészült sporttelepen egy nagyméretű labdarúgópálya, egy labdarúgó edzőpálya, három röplabdapálya, két kosárlabdapálya, három tenispálya, egy salakos motorpálya, egy atlétikai pálya és egy MHK akadálypálya kapott helyet. Szekszárd egyre gyorsabb ütemben növekvő lakosság száma azonban szükségessé tette új sportlétesítmények kialakítását az 1960-as és az 1970-es években. Vizsgált korszakunk végén – 1989-ben – avatták fel a városban a sportcsarnokot. A megyeszékhelyek közül Szekszárd volt az utolsó, ahol ilyen sportlétesítmény épült.

Már az 1920-as évek elején felmerült a városi sportuszoda megépítésének gondolata, de az anyagi források hiánya miatt a tervek nem valósultak meg. A Turul Sportegyesület 1924-ben nyitotta meg strandfürdőjét a Csörge-tónál, de ez a létesítmény csak részben oldotta meg a város úszósportjának problémáját. A régóta tervezett városi fürdő 1932-ben épült meg Szekszárdon. Építése jelentősen megterhelte a csőd szélére jutott városkasszát,

azonban valódi megoldást nem jelentett. A második világháború után is hosszú időn keresztül megoldatlan volt a szekszárdi úszósport helyzete. 1967-ben elkészült a strandfürdő 50 méteres új medencéjének építése. Ez a medence már a nemzetközi szabályoknak is megfelelt (szélessége: 20 méter, mélysége: 85 centiméter és 295 centiméter között volt), nyolc úszópálya állt a sportolók rendelkezésére, azonban még mindig szabadtéri létesítmény volt, tehát az úszósport továbbra is nagymértékben függött az időjárástól. A fedett uszodára, még több, mint egy évtizedet kellett várni a városban, 1979 novemberében nyitotta meg kapuit. A 20. század során a lövészsport többször is előtérbe került. Ennek a sportágnak a gyakorlásához speciális sportlétesítményre, lőterre van szükség. A leventemozgalom megjelenésével került sor a lövészsport oly mértékű elterjedésére, amely szükségessé tette a lőtér kialakítását Szekszárdon. A második világháború után, a levente sporttér és lőtér helyén lakótelep épült. Új lőteret azonban hosszú éveken keresztül nem kapott Szekszárd. Lőtér hiányában a városban megrendezett honvédelmi lövész versenyeket, lövészbemutatókat a sportpályán tudták lebonyolítani. Az MHSZ kispuska és sportpisztoly lőtere 1972-ben készült el a város északi szélén fekvő Lisztes-völgyben. A harmincnégy lőállásos lőtér Tolna megye legnagyobb és legmodernebb sportlőtere volt. Az MHSZ megszűnése után a lőteret elhanyagolták, állapota leromlott.

A szekszárdi leventeotthon építését 1940-ben határozta el a város képviselőtestülete. Az építkezést 1942-ben kezdték meg, és 1944-ben fejezték be. A frissen elkészült leventeotthon épülete a háború végén megrongálódott. A felújítás után, 1952-től járási kultúrotthonként funkcionált, majd 1960-ban ismét sportcélokra kezdték használni. A korábbi leventeotthon épületét a 20. század végén Szekszárdon csak Sportszínházként ismerték, mivel egészen az 1990-es évek elejéig a megyei sportirányítás otthonaként működött. 1960-ban a Megyei Testnevelési és Sporttanács hivatala kapta meg az épület egy részét, ahol sportolásra alkalmas tereket is kialakítottak, például az ökölvívók számára. Később itt kapott helyet a Városi Sportiskola (SPORI) is.

Viszonylagos kontinuitás kimutatható tehát a városban hagyományosan jelenlévő sportágakban és néhány esetben – akár a több rendszeren átívelő – sportolói vagy sportvezetői pályafutásokban is. Szintén részleges kontinuitás érhető tetten a sport infrastruktúrájának fejlődésében. A sportlétesítmények fenntartói változtak, azonban az épített környezet bizonyos fokig folytonosságot teremtett. Legtöbbször a folyamatosságra való törekvés volt az, ami állandónak bizonyult. A sportlétesítmények köre nagyon lassan bővült és gyakran kellett mindent előlről kezdeni, szinte az alapoktól. A legtöbb esetben az anyagi források hiánya komoly gondot okozott és külső segítséget, állami támogatást kellett

igénybe venni az építkezésekhez. Szintén fontos tényező volt a város terjeszkedése, hiszen a sportlétesítményeket gyakran a város szélén alakították ki, amelyek később már útjában voltak az új építkezéseknek.

Ha sport társadalmi funkcióját vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy a Horthy-korszaktól kezdődően viszonylagos kontinuitás fedezhető fel benne. A sport felhasználási módja a hatalom által nagyon hasonló, a Horthy-, a Rákosi- és a Kádár-korszakban is nevelő, közösségformáló eszközként funkcionál, csak az ideológiai cél változott: Horthy-korszak – honvédelem, Rákosi-korszak – szovjetizáció, Kádár-korszak – népnevelés. Szintén részleges kontinuitásnak tekinthető az ifjúsági és a honvédelmi tényező jelenléte – időnként erősödése – a sportéletben. Megfigyelhető, hogy a sport ünnepi, közösségi jellege is megmarad a különböző korszakokban, csak a narratíva változik (hazafias/szocialista/nemzetközi sportünnepélyek, bajnokságok). Kontinuitásnak tekinthető az egyesületek újra szerveződése, a régi nevek visszavétele más politikai környezetben (Törekvés, Szekszárdi Sport Club stb.), a tömegsport politika folyamatossága 1945 után, vagy a hagyományos sportrendezvények fenntartása, évtizedeken keresztül.

A kontinuitások mellett megfigyelhetőek a diszkontinuitások is a sporttörténetben. A politikai, ideológiai töréspontok elkerülhetetlenül diszkontinuitást idéznek elő. A Rákosi-korszak hozta a legélesebb váltást, azáltal, hogy államosította a sportot, megszüntette a polgári egyesületeket. A Kádár-korszak részben visszaállította az önszerveződést, azonban szocialista keretek között. A szervezeti keretekben változás történt, a régi egyesületek felszámolása után, új struktúra, új nevek jelentek meg, mindez központi irányítás mellett. A női sport fokozatos erősödése a 20. század folyamán szintén diszkontinuitást jelent a 19. századi férfiközpontú hagyományhoz képest.

Ha a diszkontinuitást a sportágak esetében vizsgáljuk, akkor azokra kell gondolnunk, amelyek csak később, a második világháború után jelentek meg Szekszárdon, ilyen például a röplabda, a kézilabda vagy a kosárlabda. A kézilabdát Kárpáti András, a kosárlabdát Szilágyi Dezsőné „hozta” a városba, Laczkó László és Merő Béláné segítségével indult szekszárdi történetük. Ezek közül a sportágak közül a legsikeresebb pályát a kosárlabda futotta be. 1974-ben a Szekszárdi Vasas Sportkör együttese megnyerte az NB II-es bajnokságot, feljutva ezzel az első osztályba. Két NB I-es szezont követően azonban a csapat újra az NB II-ben találta magát. A Vasas 1977-ben átadta a Dózsának a csapatot, amely hamarosan visszakerült az NB I-be és sikeresen helyt tudott állni a nemzeti bajnokságban.

Az értekezés problémafelvetésének második pontja a sportot érintő országos tendenciák helyi megjelenésének mikéntjére tér ki. Kérdés, hogy Szekszárd – a legkisebb

megyeszékhely, gyakorlatilag vidéki kisváros – hogyan tudta követni a sportban bekövetkező országos változásokat. A vizsgált korszakokban a jellemző országos tendenciák Szekszárd sportéletében is nyomon követhetőek. A 19–20. század fordulóján itt is kialakultak a modern sport alapjai. Megjelentek az országos sportéletben is népszerű első sportágak – a korcsolya, a vívás, az úszás –, majd a 20. század elején az első több szakosztállal rendelkező modern sportegyesületek. A sportélet ebben az időszakban egy szűk körű civil szerveződést jelent. Szekszárdon is a városi elit volt a sportélet megteremtője, a városi köztisztviselők és a polgárság felső rétege hozta létre az első egyesületeket. A korszakban jellemző volt Magyarországon, hogy a sportolók vallási hovatartozásuk szerint elkülönülve tömörültek egyesületekbe. Szekszárdon mindez nem figyelhető meg. A két világháború közötti időszak két sportegyesületében, a Törekvésben és a Turulban, majd egyesülésük után a Tolnavármegye Sportegyletben is jelen voltak a városi zsidó polgárság köztisztviselőiben álló tagjai. A Horthy-korszak sportjának fontos eleme a leventemozgalom megjelenése. Természetesen Szekszárdon is létrejött a városi leventeegyesület és a leventesport kiemelt figyelmet kapott a korszakban. A város régi sportolói leventeoktatóként vettek részt a leventeegyesület munkájában, a fiatalság pedig – kötelezettsége révén is – elsősorban a leventében sportolt. A leventeoktatók gyakran a korábbi katonatiszti rétegből kerültek ki, ez a tény Szekszárd esetében némiképp árnyalható. Valóban gyakran fordultak elő a leventeoktatók között katonák, de a város leventeoktatói között nem a katonatisztek felülreprezentáltsága volt a legjellemzőbb sajátosság, hanem a város sportembereinek jelenléte. A városi sportegyesületek, a Turul és a Törekvés – majd a Tolnavármegye Sportegylet – tagjait, szakosztályvezetőit, edzőit, és a gimnázium testnevelőtanárait gyakran foglalkoztatták a Szekszárdi Leventeegyesület oktatóiként. Szekszárd kisvárosi jellegéből adódóan nagy volt az átfedés a leventeegyesület és a polgári sportegyesületek tagjai között.

A második világháború után – az országos tendenciához hasonlóan – Szekszárdon is egy munkás sportegyesület, a Törekvés volt az, ami újraszerveződve kezébe vette a város sportjának irányítását, és természetesen az 1950-es évek elején Szekszárd sportját sem kerülte el a szocialista átalakítás. A Törekvés helyét a frissen megalakított szakszervezeti sportkörök vették át. A szocialista sportpolitika központi szabályozását követve itt is létrehozták a szakszervezeti sportköröket. A tervutasításos rendszernek megfelelni igyekvő városi sportvezetés minél több sportkör létrehozását szorgalmazta. A Petőfi, a Dózsa és az Építők volt – a tagok és szakosztályok számát tekintve is – a legjelentősebb sportkör a városban. A fegyveres szervek sportkörei közül csak a Belügyminisztérium (Dózsa) és az ÁVH (Bástya) sportköre alakult meg az 1950-es évek elején, a Magyar Honvédség (Honvéd)

sportköre csak 1960-ban jött létre. A Rákosi-korszakban Szekszárd vidéki kisvárosként nem tudott megfelelni a sportban résztvevők számára vonatkozó – egyre növekvő – követelményeknek. Az irányelv az volt, hogy a szakszervezeti sportköröknek a sportágak széles skáláját felmutatva kell biztosítaniuk a dolgozók számára a sportolás lehetőségét. Ezzel szemben a labdarúgáson és a röplabdán kívül, szinte minden sportág esetében csak egy-egy sportkörnél működött tartósan olyan szakosztály, ahol azt a sportot üzni lehetett a városban. Szekszárd alig több mint 16 ezres lakosságszáma⁹⁴² nem tudott több aktív sportolót „kitermelni”, így a szakosztályokat nem lehetett megfelelő számú sportolóval feltölteni. A sportkörök nem tudták megfelelően működtetni szakosztályaikat. A jobb anyagi helyzetben lévő sportkörök meg tudták szerezni a tehetségesebb sportolókat, a gyengébb sportkörök szakosztályai pedig rövid időn belül működésképtelenné váltak. A sportkörök nem csak a taglétszámot nem tudták hozni, de a gyakorláshoz szükséges feltételeket sem tudták biztosítani számos sportág esetében. A városban nem volt fedett uszoda, és a kis méretű, zsúfolt Népfürdő sem nyújtott ideális terepet az úszósportág fejlődéséhez. A kerékpár sportágban a nehezen beszerezhető versenykerékpár alkatrészek okoztak gondot, a torna sportág fejlődését pedig a tornaszerek és a szakemberek hiánya nehezítette. És ezek még a szerencsésebb sportágak voltak, hiszen néhány esetben egyáltalán nem tudták biztosítani a sporthoz megfelelő körülményeket. A város területén ebben az időszakban nem volt egyetlen lőtér sem, pedig ez honvédelmi szempontból is fontos lett volna. Az 1930-as években létrehozott levante sporttelepet – a lőtérrel együtt – csak rövid ideig tudták használni a háború után, mert a területet más célra kellett hasznosítani. Az 1940-es 1950-es évek fordulóján több mint egy évig egyáltalán nem volt sportpályája a városnak, így szinte minden sporteseményt mellőzniük kellett a szekszárdiaknak. Az első ötéves terv keretében megindult az új sporttelep építése, de az állami támogatás ellenére a munkálatok nagyon lassan haladtak. Az MHK próbák lebonyolítása nagy terhet rótt a város sportjáért dolgozókra, elsősorban a testnevelő tanárookra, a sportkörök legtöbbször kötelező nyűgnek tekintették az általános (MHK) szakosztályok működtetését és a próbázások lebonyolítását. Általában nem tettek eleget jelentési kötelezettségeiknek sem, így – nemhogy pontos – még kozmetikázott adat sem mindig maradt fenn a mozgalomban való résztvevők számáról. A sportkörök szívesebben foglalkoztak a tehetséges sportolók fejlesztésével és versenyztetésével, mint a tömegek kényszerű próbáztatásával.

⁹⁴² Az 1949-es népszámlálási adatok szerint 16317 fő, az 1960-as népszámlálási adatok szerint 19419 fő. Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára

1956 után Szekszárdon is átalakult a sportapparátus. A korábbi szervezetet felszámolták, majd rövid időn belül más néven újraalakították. A vezető pozícióban lévő személyek azonban általában a helyükön maradtak, ez is jellemző volt az egész magyar sportszervezetre. A korábbi szakszervezeti sportkörök közül sokat megszüntettek. Az 1950-es évek erőltetett „*több sportkör, több szakosztály, több sportoló*” elvet 1956 után felváltotta egy egységes városi egyesület létrehozására való törekvés. Gyakorlatilag egy szekszárdi sportegyesületbe szeretnék volna tömöríteni a város összes sportkörét, szakosztályát, sportolóját. A fúzió végül csak a Dózsa és a Petőfi (Bástya) között jött létre. Az ötvenes évek elején kompromittálódott neveket sem akarták tovább vinni, ezért az egyesület a Szekszárdi Sport Club nevet vette fel. Hiába fűztek a városban nagy reményeket az új városi klub működéséhez, a Petőfi és a Dózsa egyesülése nem volt tartós. Az 1950-es évek végén sorra újraszerveződtek a város sportkörei és alakult néhány új – vállalati – egyesület is. A város – és egyben Tolna megye – legnagyobb sportegyesületével azonban nehéz volt felvenni a versenyt, a legtehetségesebb sportolók a jobb feltételeket biztosító Dózsához igazoltak. A kis egyesületek fúziókkal próbáltak javítani helyzetükön kisebb-nagyobb sikerrel. 1980-ra a Dózsa már egész Tolna megye kiemelt sportegyesületévé lépett elő, mivel a megyei sportvezetés is rájött arra, hogy az egyre szűkösebb források miatt nem lehetséges fenntartani a megye sportegyesületei között az egyenlőséget a támogatások tekintetében. Szekszárdon az egyesületek száma csökkent egészen az 1980-as évek közepéig. A sportolók száma viszont nem stagnált, hanem a lakosság arányában növekedett. Ami nem is csoda, hiszen Szekszárd népessége 1949 és 1980 között megduplázódott.⁹⁴³

A Rákosi- és a Kádár-korszakra is jellemző országos tendencia, hogy igyekeztek minél több nőt bevonni a testnevelési és sportmozgalomba. Szekszárdon a női sportolók száma a második világháború előtti időszakhoz képest növekedést mutatott, de még mindig jelentősen alulmaradt a férfi sportolók számához képest. A sportkörökben foglalkoztatott női sportolók aránya a Rákosi-korszakban sem érte el a 15%-ot, annak ellenére, hogy a statisztikai adatok alapján ebben az időszakban hozzávetőlegesen 7–15%-kal⁹⁴⁴ több nő élt Szekszárdon, mint férfi. Minden bizonnyal közrejátszik ebben, hogy a korszakban a női szerepek kevesebb lehetőséget biztosítottak felnőtt korban a sportolásra. Az általános és a

⁹⁴³ Szekszárd népessége: 1949-ben 16 317 fő, 1960-ban 19 419 fő, 1970-ben 24 333 fő, 1980-ban 34 648 fő, 1990-ben 36 857 fő. Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára. A magyarországi népszámlálások adatai 1784 és 1990 között.

https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ksh_neda_nepszamlalások/ (utolsó letöltés: 2025. 03. 11.)

⁹⁴⁴ 1949-ben 7601 férfi és 8716 nő, 1960-ban 9393 férfi és 10026 nő élt Szekszárdon. Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára

középiskolás korosztályban nem voltak ekkora különbségek, a fiúk és a lányok egyaránt nagy számban voltak jelen az iskolai sportkörökben. A korszakban a nők jellemzően fiatalon, többnyire húsz éves koruk előtt férjhez mentek és gyermekeket szültek. Ez a tény nem kedvezett a sportban való részvételnek, mivel a nők többsége – húszas éveik elejétől – háztartást vezetett, gyermekeket nevelt, és természetesen tette mindezt a munkája mellett, mivel ebben az időszakban a nők többsége már főállásban dolgozott. Szekszárdon az 1950-es években nem volt főiskola, így azok a nők, akik nem a korai családalapítást, hanem a felsőoktatást választották, más városokban tanultak tovább és ott is sportoltak. Az 1960-as és az 1970-es években az életmód és a szemlélet változásával egyre több nő sportolt. Arányuk még nem közelítette meg a sportegyesületekben aktívan sportoló férfiak arányát, de számuk növekvő tendenciát mutatott. Egyre több sportkörnél indult női szakág a különböző sportágakban, és a propaganda is igyekezett felhívni a figyelmet a női sport fontosságára. Szekszárdon *Asszonyok a sportpályákon* címmel jelent meg a megyei újságban egy sorozat, amely a megye sikeres női sportolóit mutatta be. Ezek a cikkek igyekeztek felhívni a figyelmet a sport (elsősorban a női sport) jelentőségére, és példaképként állították ezeket a sportolókat a többi nő elé. Az ország egyetlen női sportegyesületi elnökével is Szekszárd büszkélkedhetett az 1970-es évek végén. Takács Józsefné volt a megye legnagyobb sportegyesületének, a Szekszárdi Dózsaának az ügyvezető elnöke. Takács Józsefné a Komlói Bányász csapatában kézilabdázott korábban. Férjével – aki a Szekszárdi Dózsa labdarúgója volt – 1965-ben érkezett a városba. A végzettsége szerint kézilabda edző és testnevelő tanár Takácsné 1967-től a Dózsa gazdasági vezetőjeként dolgozott, az ügyvezetői posztot 1976-tól töltötte be.

Míg az 1950-es években a sportnak kitüntetett helye volt a szabadidő eltöltésében, addig az 1980-as évekre erről a helyről kiszorították az új – kényelmesebb – szabadidős tevékenységek. A kampányszerű jelvényt szerző sportmozgalmaknak is leáldozott ekkorra és a sportágak közötti népszerűségi rangsorban is jelentős változás állt be. Az egyénileg üzhető szabadidősportok – például az úszás, kocogás, kerékpározás – kerültek előtérbe a tömegsporttal szemben és megjelentek új, divatos sportágak is, például az aerobik, vagy a testépítés.⁹⁴⁵ Szekszárd esetében is megfigyelhetjük ezt a tendenciát az 1980-as években. A Rákosi-korszakban a voluntarista sportpolitika elvárásaihoz igazodó – igazodni igyekvő – helyi sportvezetés mindent elkövetett, hogy az előirányzott nagy számú sportkör és a sportkörökön belül nagy számú szakosztály működjön a városban. Egy olyan vidéki

⁹⁴⁵ ROMSICS 2010, 511.

kisvárosnak, mint Szekszárd azonban meghatározott számú sportolóval kellett számolnia, hiszen hiába emelték az elvárásokat évről-évre, nem tudtak nagyobb taglétszámot produkálni. A Kádár-korszak sportpolitikája némileg enyhült az előző korszakhoz képest. Már nem volt elvárás a sportkörök és a szakosztályok számának folyamatos emelése. Az 1980-as évek harmadik harmadában Szekszárdon is a gyors átalakítás időszaka következett, a sportot viharos gyorsasággal igyekeztek társadalmi mozgalommá fejleszteni. 1986 és 1988 között új sportegyesületek sora alakult a városban. Az egyesületalapítási láznak köszönhetően 1989-re Szekszárdnak már több, mint két tucat sportegyesülete volt.

Szekszárd megyeszékhely, de a megyeszékhelyek között a legkisebb. Sporttörténetének vizsgálatakor (is) figyelembe kell venni, hogy még a 20. század végére is megmaradt vidéki, elsősorban a mezőgazdaságból élő – bortermelő – kisvárosnak, és ez a tényező gyakran gátat szabott Szekszárd lehetőségeinek. A város sportvezetése a vizsgált időszak minden egyes korszakában igyekezett megfelelni az országos sportpolitika elvárásainak és követni az általános tendenciákat. Az a tény, hogy eme törekvésük gyakran nem járt sikerrel elsősorban Szekszárd kisvárosias jellegének köszönhető. Egy kisváros esetében a lakosság száma gyakorlatilag behatárolja a sportban résztvevők számának maximumát is, ezért nem érdemes a végtelenségig növelni a városi sportszervezetek számát sem. Szekszárd a kisvárosi jelleg miatt nem tudta mindig követni a központi sportpolitika irányvonalát, de pont ennek a kisvárosi jellegnek köszönhetően egy emberibb, közvetlenebb sporttársadalom alakult ki a városban. Természetesen egy olyan városban is, ahol kis túlzással mindenki ismer mindenkit, előfordulnak ellentétek, de jól megfértek itt egymással a Horthy-korszakban a polgári sportegyesületek – bármilyen vallási felekezetű – tagsága a leventeegyesülettel, a Rákosi- és Kádár-korszakban a város iskoláinak testnevelői, a sportkörök szakosztályvezető és edzői, a honvédelmi sportot képviselő MHS, MHSZ helyi szerveinek sportvezetőivel. A legnagyobb problémát a város sporttörténetében mindig az anyagi feltételek biztosítása jelentette, a jobbító szándék sosem hiányzott és aki a sportért dolgozott Szekszárdon, az mindig szívvel-lélekkel tette.

Jelen dolgozat keretei között Szekszárd sporttörténetének 1989-ig terjedő vizsgálatára került sor. A forrásfeltárás és elemzés során sikerült nyomon követni a város sportéletének első évszázada során jelentkező folyamatokat. A rendszerváltást követő évtizedek története azonban számos új kérdést vet fel. Hogyan változtak meg az egyesületek struktúrái, milyen szerepet kapott a sport az új társadalmi környezetben, és hogyan alakult át a város sportélete a 21. századi modernizációval? A kutatás tehát nem zárulhat le ezzel a munkával, hiszen a későbbi időszak feltárása további értékes adalékokkal szolgálhat

Szekszárd sporttörténetének teljes megértéséhez. Az 1990-es évektől megjelenő új finanszírozási modellek, civil-kezdeményezések és nemzetközi kapcsolatrendszerek olyan adattömeget és értelmezési keretet kínálnak, amelyek a jelen munka kronológiai határait átlépve lehetővé teszik a szekszárdi sporttörténet kontinuitásának és diszkontinuitásának további feltárását.

8. Felhasznált források és irodalom

8.1. Források

Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Vármegyei Levéltára, Szekszárd (MNL TML)	
MNL TML V. 81. c.	Szekszárd Város Polgármesteri Hivatalának iratai. Kiemelt iratok
MNL TML X. 79.	Tolnavármegye Sportegylet iratai
MNL TML X. 85.	Szekszárdi Turul Sportegyesület iratai
MNL TML X. 86.	Szekszárdi Húsipari Vállalat Sportegyesületének iratai
MNL TML X. 94.	Szekszárdi Dózsa Sportegyesület iratai (r. XXVIII. 204.)
MNL TML XXIII. 21. b.	Tolna Megyei Tanács – Testnevelési és Sporttanács iratai
MNL TML XXIII. 114. a.	Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportbizottság iratai
MNL TML XXIII. 114. b.	Szekszárd Városi Tanács – Sportigazgatás iratai. Testnevelési és Sportosztály iratai
MNL TML XXIII. 314. a.	Szekszárdi Járási Tanács – Testnevelési és Sportigazgatóság iratai
MNL TML XXIII. 43. h.	Testnevelési és Sportfelügyelőség iratai
MNL TML XXV. 11.	Szekszárdi Népbíróság iratai

Iskolai értesítők
A Szekszárdi Állami Főgimnázium értesítői (1896 – 1902)
A Szekszárdi Állami Főgimnázium értesítői (1903 – 1917)
A Szekszárdi M. Kir. Állami Főgimnázium értesítői (1918 – 1923)
A Szekszárdi M. Kir. Áll. Garay János Reál-gimnázium értesítői (1924 – 1945)
A Szekszárdi M. Állami Garay János Gimnázium évkönyve (1946 – 1948)

8.2 Újságcikkek

Dunántúli Napló 1951–1952

Ifjúsági Testnevelés 1913–1938

Közérdek 1905–1910

Nemzeti Sport 1943

Népsport 1947–1956

Szekszárd Vidéke 1889 –1891

Tolna Megyei Népújság 1956–1989

Tolnai Napló 1951–1956

Tolnamegyei Közlöny 1875 –1918

Tolnamegyei Ujság 1919 –1943

Tolnavármegye, Tolnavármegye és a Közérdek 1892 –1918

Új Dunántúl 1947

8.3. Irodalom

Aján Tamás (szerk.): Magyarok az olimpiai játékokon 1896-2004. 2005.

Bakó Jenő: Az úszás története. Budapest 1986.

Bakonyi Tibor: Állam, civil társadalom, sport. Budapest, 2007.

Balázs Kovács Sándor: A népoktatásügy fejlődése In: Szekszárd város történeti monográfiája I-II. Szerk.: K. Balog János, Szekszárd, 1989. 143–179.

Barát Bence: A sport mint honvédelem? A nemzeti sport háborús propagandája a második világháború idején. In: Jel-Kép 2019/3. szám 54–66.

Barát Bence: Ki ért a sporthoz? In: Aetas 36. évf. 2021. 1. szám 137–153.

Behringer, Wolfgang: A sport kultúrtörténete az ókori olimpiáktól napjainkig. Budapest, 2014.

Beles Lajos: A Dombóvári Vasutas Sportegyesület 75 évének története 1927–2002. Dombóvár, 2002.

Bezerédy Győző (szerk.): Baranya megye testnevelés- és sporttörténete. Első kötet 1867–1945. Pécs, 1987.

Bourdieu, Pierre: Javaslat a sportszociológia programjára. In: Korall 7–8. sz. 2002 március, 5–14.

Bourdieu, Pierre: Sport and Social Class, Social Science 17(6) 1978. 819-840.

Csekő Ernő: A fürdőélet intézményesülése Szekszárdon a II. világháborúig. In: Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXVI. Szerk.: Gaál Attila 2004. 351–398.

Dávid Sándor – Serényi Péter: Magyar Sportlövők Szövetsége. Budapest. 2021.

Dénes Tamás – Sándor Mihály: Futballtörténelmi lecke - nem csak fiúknak. Budapest, 2003.

Dobos Gyula: Neves Szekszárdiak. In: Szekszárd a XX. század első évtizedeiben. Szekszárd 2005, 349-456.

Dobszay Tamás – Fónagy Zoltán: A rendi társadalom utolsó évtizedei; Magyarország társadalma a 19. század második felében In: Gergely Andárs: Magyarország története a 19. században. Budapest, 2003. 57-125; 397-459.

Elvin, Ian T.: Sport and Physical Recreation, Longman Group UK Ltd. 1993. 5-7, 14-15, 116-121.

Fehér István: A dél-dunántúli németek Volksbund-ellenes mozgalma. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből 1. Szekszárd, 1968. 215–236.

Feitl István – Mitrovits Miklós – Ripp Zoltán – Takács Róbert: Kérdések és válaszok a Kádár-korról. Budapest, 2013.

Földes Éva – Kun László – Kutassi László: A magyar testnevelés és sport története. Harmadik átdolgozott kiadás. Budapest, 1989.

Frenkl Róbert: Életmód, egészség, sport. In: Tanulmányok a testnevelés- és sporttudományok köréből. Budapest, Testnevelési Főiskola, 1978. 219-228.

Frey, James H. – Eitzen, D. Stanley: Sport and Society, Annual Review of Sociology, Vol. 17. 1991. 503-522.

Gaál Zsuzsanna – V. Kápolnás Mária: Megelevenedett képek. Egy kisváros a századfordulón (kiállítási katalógus) Szekszárd, 1996.

Gaál Zsuzsanna: Szekszárd politikai élete 1918–1945 között. In: Szekszárd város történeti monográfiája II. Szekszárd, 1989. 5–32.

- Gaál Zsuzsanna: Szekszárd retro. Azok a '60-as, '70-es évek... Szekszárd, 2013.
- Gergely Ferenc – Kis György: Horthy leventéi. A Leventeintézmény története, Budapest, 1976.
- Gergely Ferenc: A magyar cserkészlet története 1910–1948. 1989.
- Gergely Ferenc: A magyar testnevelési és sportmozgalom 1944–1956 között. In: Neveléstörténet (15. évf. 3-4. sz.) 2018. 87–145.
- Glatz Ferenc: Gróf Klebelsberg Kunó, a TF megalapítója. In: Kalokagathia 1994 (XXXII. évf. 2. sz.) 7–9.
- Guttmann, Allen: Spontán játék, szervezett játékok, versenyek, sportok, In: Replika, 29. szám, 1998. március, 55-65.
- Guttmann, Allen: Sport, Politics and the Engaged Historian, In: Journal of Contemporary History, 2003.
- Gyáni Gábor – Kövér György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Budapest, 2006.
- Gyarmati György: A Rákosi-korszak. Budapest, 2011.
- Györi Szabó Róbert: Futball és politika a 20. századi Magyarországon. Tér-Gazdaság-Ember (IV. évf. 1. sz.) 2016, 85–117.
- Hadas Miklós – Karády Viktor: Futball és társadalmi identitás. Adalékok a magyar futball társadalmi jelentésértalmának történelmi vizsgálatához. Replika, 17–18. sz. 1995. 89-119.
- Hirn László (szerk.): Tolnamegyei fejek. Tolnavármegye tíz évvel Trianon után. Budapest 1930. (Magyar városok, vármegyék társadalmi emlékalbuma VI.)
https://mnl.gov.hu/mnl/tml/hirn_laszlo_tolnavarmegyei_fejek (utolsó letöltés: 2025. 02. 05.)

Horváth Zsolt: Kinizsi, Bástyá, Vörös Lobogó. A sportegyesületek államosítása, 1949–51. In: História XXV. évf. 8-9. sz. 2003. 21–25.pp.

Hoye, Russel – Nicholson, Matthew – Houlihan, Barrie: Sport and Policy: issues and analysis. Oxford 2010.

Huizinga, Johan: Homo ludens. Kísérlet a kultúra játék-elemeinek meghatározására; ford. Máthé Klára; Universum, Szeged, (Universum reprint) 1990.

Igali Szvetozár: Budapesttől Belgrádig velocipéden. Budapest 1885.

Igali Szvetozár: Montpelliertől Budapestig velocipéden. Budapest 1884.

Izsák Lajos (szerk.): A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948-1956. Budapest, 1998.

Kaczián János: Garay János levelezése 1827–1853. In: Garay emlékkönyv. Szerk. Kaczián János. Szekszárd 2012, 38-173.

Kaczián János: Szekszárd művelődés és sporttörténete 1918-1944 között. In: Szekszárd város történeti monográfiája I-II. Szerk.: K. Balog János, Szekszárd, 1989. 201-228.

Kasnya Gergő: Sportélet a Rákosi-korszakban – fókuszban a labdarúgás (megjelent: 2019. november 5.) <https://elteonline.hu/sport/2019/11/05/sporletelet-a-rakosi-korszakban-fokuszban-a-labdarugas/> (utolsó letöltés: 2024. 04. 03.)

Kerepeszki Róbert: A levante mozgalom. In: Rubicon 2010/4-5. sz. Budapest, 2010. 104-115.

Kiss László – Mitrovits Miklós: A sport és a szakszervezetek – a sportegyesületi struktúra átalakítása Kelet-Közép-Európában. In: Századok 157, évfolyam (2023). 4. szám 683–709.
Kósa László (szerk.): Magyar művelődéstörténet. Budapest, 2006.

Kun László – Sipos Attila: A sport Magyarországon. Budapest, 1979.

Kun László: Egyetemes testnevelés- és sporttörténet. (második, átdolgozott kiadás) Budapest, 1984.

Kun László: Sport. In: Kollega Tarsoly István (szerk.): Magyarország a XX. században. III. kötet. Kultúra, művészet, sport és szórakozás. Szekszárd, 1996–2000. 573–634.

Kun Szabó István: A katona a társadalom különleges tagja. In: Honvédségi Szemle 146. évf. 2018/6. sz. 26–40.

Kun Szabó István: Honvédelmi nevelés történeti távlatokban. In: Hadtudományi Szemle XI. évf. 2018/3. sz. 250–261.

Kutassi László: A magyar kommunista párt sportpolitikája 1944–1948. Budapest, 1987.

Laki László – Nyerges Mihály: Politika és élsport. Társadalomkutatás. 2006. (24. köt) 4. sz. 493-514.

Madari Kreybig Rudolf (szerk.): A cserkészlet kézikönyve. Budapest 1914.

Majtényi György: Czibor, Bozsik, Puskás. Futball és társadalmi legitimáció az ötvenes években. Sic Itur ad Astra. 62. (2011) 219–231.

Mácsainé Iván Éva: A Szekszárdi Ifjúsági Levente Testedző Egyesület. In: Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLII. Szekszárd, 2020. 335–363.

Mácsainé Iván Éva: A szekszárdi kerékpársport első évszázada. In: Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLVI. Szekszárd, 2024. 313–332.

Mácsainé Iván Éva: A Szekszárdi Turul Sportegylet. In: Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLIV. Szekszárd, 2022. 467–482.

Mácsainé Iván Éva: A szekszárdi vívóklub. In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja (2022) <https://terkeplap.wmmm.hu/a-szekszardi-vivoklub> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: Egy motorbaleset margójára – „Gondolj apádra és anyádra és lassan hajts!” In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. 2020. <https://terkeplap.wmmm.hu/egy-motorbaleset-margojara-gondolj-apadra-es-anyadra-es-lassan-hajts> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: „Fogadom, hogy teljesítem leventekötelességeimet, melyekkel Istennek, Hazámnak és honfitársaimnak tartozom!”: Adalékok a leventemozgalom Tolna megyei történetéhez. In: Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLI. Szekszárd, 2019. 479–500.

Mácsainé Iván Éva: Gemenc 50. Fél évszázad két keréken. Szekszárd, Wosinsky Mór Megyei Múzeum, 2024.

Mácsainé Iván Éva: Gondolatok a Magyar Sport Napjára: A labdarúgósport kezdetei Szekszárdon. In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. (2022) <https://terkeplap.wmmm.hu/gondolatok-a-magyar-sport-napjar> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: Horthy István lovasai Szekszárdon. In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. 2020. <https://terkeplap.wmmm.hu/horthy-istvan-lovasai-szekszardon> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: Izgalmas bicikli-idény Szekszárdon – 1898. In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. 2020. <https://terkeplap.wmmm.hu/izgalmas-biczikli-ideny-szekszardon-1898> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: Korcsolyabál és jégünnepély Szekszárdon. In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. 2021. <https://terkeplap.wmmm.hu/korcsolyabal-es-jegunnepely-szekszardon> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: Nyakas István sportfotói a Falusi Dolgozók V. Szpartakiádjának járási és megyei döntőiről. In: Barangoló: A Szekszárdi Múzeumbarát Egyesület programfüzete. Szekszárd, 2024. 10–12.

Mácsainé Iván Éva: Sipos Márton a szekszárdi úszóbajnok – „Szimbólum, mely a magyar tehetséget jelképezi” In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. 2023. <https://terkeplap.wmmm.hu/sipos-marton-a-szekszardi-uszobajnok-szimbolum-mely-a-magyar-tehetseget-jelkepezi> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: Sportélet Szekszárdon a 19-20. század fordulóján. In: Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLIII. Szekszárd, 2021. 171–194.

Mácsainé Iván Éva: Szekszárdi Tenisz Club: avagy teniszsport a békebeli Szekszárdon. In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. 2022. <https://terkeplap.wmmm.hu/szekszardi-tenisz-club-avagy-teniszsport-a-bekebeli-szekszardon> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Mácsainé Iván Éva: Szekszárd sportjának szocialista átalakítása 1945 után. In: Történeti Muzeológiai Szemle XXI–XXII. (2024) 99–122.

Mácsainé Iván Éva: Vendel István vitézi oklevele. In: K. Németh András (szerk.): A hónap műtárgya: Időszaki kiállítások a Wosinsky Mór Megyei Múzeumban 2020–2024. Szekszárd, 2025. 32–33.

Mácsainé Iván Éva: Volt egyszer egy leventeotthon. In: Tér-Kép-Lap – A Wosinsky Mór Múzeum ismeretterjesztő blogja. 2021. <https://terkeplap.wmmm.hu/volt-egyszer-egy-leventeotthon> (utolsó letöltés: 2025. 10. 05.)

Nádori László (főszerk.): Sportlexikon I-II. kötet, Budapest, 1986.

Németh Balázs: Porfelhőlovagok: a magyar kerékpározás története az első világháborúig. In: Bikemag kerékpáros magazin (2012. 04. 18.) <https://bikemag.hu/alapismeretek/porfelholovagok-a-magyar-kereparozas-tortenete-az-első-vilaghaboruig/> (utolsó letöltés: 2025. 01. 06.)

Németh Balázs: Porfelhőlovagok: a magyar kerékpározás története az első világháborútól 1945-ig. In: Bikemag kerékpáros magazin (2012. 04. 22.) <https://bikemag.hu/tudastar/porfelholovagok-a-magyar-kerekparozas-tortenete-az-elso-vilaghaborutol-1945-ig/> (utolsó letöltés: 2025. 02. 05.)

Nyerges Mihály: A testnevelés és sport szervezeti keretei s a lehetséges módosítási irányok. In: Kalokagathia 1994. 1. szám 160–165.

Perlai Rezső (főszerk.): A magyar sport zsebkönyve. Budapest, 1983.

Rainer M. János: Bevezetés a kádárizmusba. Budapest, 2011.

Rétsági Erzsébet – H. Ekler Judit – Nádori László – Woth Péter – Gáspár Mihály – Gáldi Gábor – Szegerné Dancs Henriette: Sportelméleti ismeretek. Pécsi Tudomány Egyetem, Pécs 2011.

Rigó Balázs: „Bürokratikus vízfej volt”. Az 1956-os forradalom és szabadságharc következményei az állami sportirányításban. In: Valóság 2024. április (LXVII. évf. 4. sz.) 38–56.

Rigó Balázs: Egézpályás letámadás – Kommunista hatalomátvétel a magyar sportban (1945– 1948). In: Máthé Áron (szerk.): „Tudják már a kisgyerekek is” – Tanulmányok a proletárdiktatúra ideológiai és kulturális alapjainak megteremtéséről. Budapest, 2017. 101–222.

Rigó Balázs: „Sportmozgalmunkban nemkívánatos jelenségek, súlyos hibák vannak”. Az MDP Központi Vezetőség 1954 decemberi határozata. In: Valóság 2023. november 1. (LXVI. évf. 11. sz.) 47–63.

Riordan, James: Rewriting Soviet Sports History. In: Journal of Sport History. Winter 1993, Vol. 20, No. 3. 247–258.

Riordan, James: The Impact of Communism on Sport. In: Historical Social Research. 2007, Vol. 32, No.1 110–115.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. (Negyedik, javított, bővített kiadás) Budapest, 2010.

Ruzsa Éva: Az átmenet évei (1944–1948). In: V. Kápolnás Mária (szerk.): Szekszárd, ahol élünk. Várostörténet mindenkinek. Szekszárd, 2018. 333–343.

Sarusi Kiss Béla – Szegedi Péter: „Zsidómentesen, újjászületve...” Őrségváltás a magyar labdarúgásban 1939–1944. Múlt és jövő (15. évf. 3.sz.) 2004, 77–96.

Siklóssy László: A magyar sport ezer éve. 1 - 3 köt. Budapest, 1928-1929.

Simicskó István – Szabó Zoltán: A sportlövészet jelentősége és szerepe a hazafias és honvédelmi nevelésben (2.) In: Honvédségi Szemle 150. évf. 2022/2. sz. 68–80.

Sipos Péter: Sport és politika In: História XXV. évf. 8-9. sz. 2003. 16–20.

Schweitzer József – Szilágyi Mihály: A Tolna megyei zsidók története 1868-tól 1944-ig. In: Tolna megyei levéltári füzetek 2. 1981. 51–95.

Szabó Béla: A Horthy-korszak oktatáspolitikai törekvéseinek hatása a testnevelés tantárgy és az iskolai sport tartalmi, szerkezeti átalakulására (1920-1944). In: Kalokagathia 2002 (XL. évf. 1-2. sz.) 92–98.

Szabó Lajos – Szikora Katalin: A magyar ifjúság testi nevelésének története, A Sportmúzeum Kincsei 5. Budapest, 2004.

Szabó Lajos: A középiskolai testnevelés a polgári Magyarországon. Budapest 1996.

Szentesi Alajos: Paks város sportélete. In: Várossá válni... Várostörténeti tanulmányok. Paks 1979–1999. Paks, 2001.

Szegedi Péter: A futballmező. Kísérlet az 1945 előtti magyar labdarúgószféra történeti-szociológiai modellezésére. *Sic Itur ad Astra* 62. sz. (2011) 123–141.

Szegedi Péter: A magyar futball társadalmi bázisa. In: Dénes András (szerk.): *A magyar futball hőskora*. Budapest, 2023. 82–91.

Szegedi Péter: *Az első Aranykor. A magyar foci 1945-ig*. Budapest, 2016.

Szegedi Péter: Az első cipőzsinórnál kezdődött... A magyar hivatásos futball születése. *Korall*, 2003. szeptember (13. sz.) 163-183.

Szegedi Péter: „Futball-vidékiség” a két háború között. *Századok*, 2001. (135. évf. 5. sz.) 1149–1182.

Szegedi Péter: Jobbra át! Adalékok a „kersztény-nemzeti” sportegyesületek debreceni szociogeneziséhez. *Korall* 1. (2000) 1. sz. 74–100.

Szegedi Péter: Régi idők focija. 2000 – Irodalmi és Társadalmi havilap. 2003. https://www.szegedi.in/publi/tanulmanyok/2003_szeptember_ketezer_regi_idok.pdf
(utolsó letöltés: 2025. 09.12.)

Szegedi Péter: *Riválisok. Debrecen futballtársadalma a 20. század első felében*. Budapest, 2014.

Szegedi Péter: Zsidók a debreceni sportegyesületekben. Asszimilációs és disszimilációs jelenségek egy magyar város sportéletében. *Múlt és jövő*. 1999/1.sz. 104–120.

Szebényi Zoltán: A Tolna megyei németek sorsa a betelepítésektől napjainkig. In: *Földrajzi Értesítő* XLVII. évf. 1998. 2. füzet. 261–277.

Szent-Györgyi Albert: Az iskolai ifjúság testnevelése. Az előadás elhangzott 1930. november 22-én, Szegeden az Országos Testnevelési Kongresszuson; szövege megjelent: *Testnevelés* 3; 928-933, 1930; *Testnevelés* 10; 783-789, 1937.

Szikora Katalin: Az első magyar testnevelési (sport) törvény megszületésének körülményei. In: Hadtörténelmi Közlemények 125. évf. 2. sz. Budapest, 2012. 531-543.

Szikora Katalin: Az iskolai testnevelés Hóman Bálint kultuszminiszteri tevékenysége alatt (1932-1936). In: Kalokagathia, 2006 (XLIV. évf. 1-2. sz.) 280–284.

Szikora Katalin: Sport a honfoglalástól napjainkig. In: Pannon Enciklopédia, Magyarország sportja. Budapest, 2010. 10-21.

Szymansky, Stefan: A Theory of the Evolution of Modern Sport, Journal of Sport History Vol. 35, No. 1. (Spring 2008), 1-32.

Takács Ferenc: A kádárista pártállami testkultúra (1956–1989) In: Szatmári Zoltán (szerk.): Sport, életmód, egészség. Budapest, 2018. <https://doi.org/10.1556/9789634541219> letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/m293see_11_p2/#m293see_11_p2 (utolsó letöltés: 2024. 04. 04.)

Takács Ferenc: A koalíciós és a pártállami sportmodell kialakulása (1948–1956) In: Szatmári Zoltán (szerk.): Sport, életmód, egészség. Budapest, 2018. <https://doi.org/10.1556/9789634541219> letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/m293see_10_p1/#m293see_10_p1 (utolsó letöltés: 2024. 04. 04.)

Takács Ferenc: Száz év atlétika. Magyar Atlétikai Szövetség, Budapest. 1997.

Thirring Gusztáv (szerk.): A magyar városok statisztikai évkönyve 1. - A Magyar Városok Országos Kongresszusának iratai 2. – Városi monográfiák I. Budapest, 1912.

Tóth Zoltán: Szekszárd társadalma a századfordulón. Budapest. 1989.

Töttös Gábor, A vasparipától a bajnoki győzelemig (minikönyv). A kerékpársport kezdetei Szekszárdon. Szekszárd 1986.

Töttös Gábor: Három híres Wigand hölgy. Szekszárdi Vasárnap 2008. október 19. (XVIII. évf. 36. sz.) 10.

Umminger, Walter: A sport krónikája (magyar nyelvű kiadás). Officina, 1992.

Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Budapest, 2001.

Várdai Levente: A levente – egy emblematikus ifjúságnevelő szervezet a Horthy-korszakból. In: Újkor.hu <http://ujkor.hu/content/levente> (utolsó letöltés: 2025. 01. 06.)

Varga József: A leventemozgalom a katonai előképzés és nemzetnevelés szolgálatában. Új Pedagógiai Szemle, 1992/10. sz., 16-26.

Vámos Gabriella: Az edzett ifjúságért a Kádár-korszakban. In: Déáky Zita, Bali János (szerk.): Gyermekélet egykor és ma. Budapest, 2021. 231–248.

Vendel István: Szekszárd megyei város monográfiája. Szekszárd 1941. (Hasonmás kiadás, szerk. Gaál Attila. Szekszárd 2006.)

Vitári Zsolt: A Hitlerjugend és Délkelet-Európa, Budapest, 2012.

V. Kápolnás Mária: Rendszerváltástól rendszerváltozásig (1949–1990). In: V. Kápolnás Mária (szerk.): Szekszárd, ahol élünk. Várostarténet mindenkinek. Szekszárd, 2018. 345–371.

Vonyó József: Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919-1944. második javított, bővített kiadás. Pécs, 2021.

Wann, Daniel L.: Sport psychology, Prentice Hall Inc. 1997. 2-3, 42-55.

Washburn, John. N.: Sport as a Soviet Tool. In: Foreign Affairs. 1956. Vol. 34. No. 3. 490–499.

Zárándy Zoltán: A kontinuitás problémájához. Világtörténet 11. évf. 4. sz. (1989) 113–121.

Zeidler Miklós: A labdaháztól a Népstadionig. Sportélet Pesten és Budán a 18-20. században, Pozsony, 2012.

Zeidler Miklós: A modern sport a nemzet szolgálatában a 19. század végén. In: Századok, Új folyam 42. sz. (2006) 71-104.

Zeidler Miklós: A revíziós gondolat. Pozsony, 2009.

Zeidler Miklós: Sportterek. Budapest, 2000.

Zuber Ferenc: Az atlétika története Magyarországon. In: Testnevelés. 1934-1935. 109.

8.4. Rövidítések

ÁISH	Állami Ifjúsági és Sporthivatal
ÁVH	Államvédelmi Hatóság
ÁVO	Államvédelmi Osztály
BKAC	Budapesti Középiskolai Atlétikai Club
BM	Belügyminisztérium
DISZ	Dolgozó Ifjúság Szövetsége
DSK	Diáksportkör
EB	Európa Bajnokság
ÉDOSZ	Élelmezézipari Dolgozók Szakszervezeteinek Szövetsége
FTC	Ferencvárosi Torna Club
GTO	Gotov k trudu i oboronye SzSzSzR (<i>Готов к труду и обороне СССР – Készen a munkára és a Szovjetunió védelmére</i>)
IHNETOSZ	Ifjúság Honvédelmi Nevelése és Testnevelése Országos Szervezete
IVB	Ifjúsági Világbajnokság
JT	Játékvezető Tanács
JTSB	Járási Testnevelési és Sportbizottság
KB	Központi Bizottság
KISE	Központi Iskolai Sport Egyesület
KISOK	Középiskolások Sportköreinek Országos Központja
KISOSZ	Középiskolások Sportköreinek Országos Szövetsége
KISZ	Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség
KISZÖV	Kisiparos Szövetkezetek Szövetsége
KPDSZ	Kereskedelmi és Pénzügyi Dolgozók Szakszervezete
KSI	Központi Sportiskola
KV	Központi Vezetőség
LMHK	Légy Munkára Harcra Kész
LST	Legfelső Sport Tanács
MAC	Magyar Atlétikai Club
MADISZ	Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség
MAFC	Műegyetemi Atlétikai és Football Club
MÁV	Magyar Államvasutak

MÁVAUT	Magyar Államvasutak Közúti Gépkocsi Üzeme
MDP KV	Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége
MHK	Munkára Harca Kész / Munkára Honvédelemre Kész
MHK EB	MHK Ellenőrző Bizottság
MHS	Magyar Honvédelmi Sportszövetség
MHSZ	Magyar Honvédelmi Szövetség
MKP	Magyar Kommunista Párt
MLCSSZ	Magyar Lánycserkész Szövetség
MLSZ	Magyar Labdarúgó Szövetség
MMG AM	Mechanikai Mérőműszerek Gyára Automatika Művek
MNL TML	Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Vármegyei Levéltára
MOB	Magyar Olimpiai Bizottság
MOTESZ	Magyarországi Testedző Egyesületek Szövetsége
MOVE	Magyar Országos Véderő Egyesület
MÖHOSZ	Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetség
MRSZ	Magyar Repülő Szövetség
MSK	Munkás Sport Központ
MSZHSZ	Magyar Szabadságharcos Szövetség
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
MTK	Magyar Testgyakorlók Köre
MTS	Magyar Testnevelési és Sportszövetség
MTSE	Munkaerő-tartalékok Hivatala Sportegyesülete
MTSH	Magyar Testnevelési és Sporthivatal
MTST	Magyar Testnevelési és Sporttanács
NSB	Nemzeti Sport Bizottság
NTE	Nemzeti Torna Egylet
OISB	Országos Ifjúsági Sportbizottság
OKISZ	Országos Kisipari Szövetség
OLT SZ	Országos Lawn Tennis Szövetség
OMRE	Országos Magyar Repülő Egyesület
OSH	Országos Sport Hivatal
OSK	Országos Sport Központ
OSZT	Országos Szövetkezeti Tanács

OTSB	Országos Testnevelési és Sportbizottság
OTSH	Országos Testnevelési- és Sport Hivatal
OTT	Országos Testnevelési Tanács
SC	Sport Club
SE	Sportegyesület
SK	Sportkör
SZDP	Szociáldemokrata Párt
SZOT	Szakszervezetek Országos Tanácsa
SZÖVOSZ	Szövetkezetek Országos Szövetsége
TF	Testnevelési Főiskola
TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
TOTÉV	Tolna Megyei Tanácsi Építőipari Vállalat
TSB	Testnevelési és Sportbizottság
TSE	Tolnavármegye Sportegylet
TÜD	Testnevelési Ügyek Direktórium
UCI	Nemzetközi Kerékpáros Szövetség (<i>Union Cycliste Internationale</i>)
UTE	Újpesti Tornaegylet
VB	Világ bajnokság
VIT	Világifjúsági Találkozó
VKM	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
VTSB	Városi Testnevelési és Sportbizottság
WMM	Wosinsky Mór Múzeum

9. Mellékletek

1. táblázat. A szekszárdi leventeegyesületnél alkalmazásban levő leventeoktatók

A szekszárdi leventeegyesületnél alkalmazásban levő leventeoktatók						
	kinevezés kezdete	kinevezés vége	név	katonai múlt	foglalkozás	beosztás
1	1927	n. a.	Aszalay József	n. a.	n. a.	n. a.
2	1939	n. a.	Bakó Jenő	n. a.	n. a.	n. a.
3	n. a.	n. a.	Bartinai János	n. a.	n. a.	vezető főoktató
4	1938	n. a.	Bessenyei Gyula	n. a.	testnevelő tanár	n. a.
5	1925	1927	Birner István	tiszt	vármegyei árvaszéki ülnök	tanfolyamot végzett
6	n. a.	n. a.	Blasszauer János	tiszt	rendőrségi díjnok	
7	1939	n. a.	Czéh József	n. a.	n. a.	n. a.
8	1939	n. a.	Czéh Lajos	n. a.	n. a.	n. a.
9	1939	n. a.	Cziráki László	n. a.	n. a.	n. a.
10	1925	n. a.	Csankó Imre	a világháborúban a 12. közös ezred és 8-ik honvéd gyalogezrednél szolgált, mint hadapródjelölt őrmester	n. a.	n. a.
11	1925	n. a.	Debulay József	n. a.	villamosüzemi tisztviselő	n. a.
12	n. a.	n. a.	Dörömbözi István	n. a.	n. a.	n. a.
13	1925	n. a.	dr. Horváth Árpád	tiszt	vármegyei aljegyző	tanfolyamot végzett
14	1925	n. a.	dr. Korniss István		vármegyei aljegyző	tanfolyamot végzett.
15	1925	n. a.	dr. Künsztler Károly	tiszt	vármegyei árvaszéki ülnök	tanfolyamot végzett
16	1925	n. a.	Edler Lajos	nyugalmazott főhadnagy	n. a.	tanfolyamot végzett főoktató
17	1939	n. a.	Farkas Ferenc	n. a.	n. a.	n. a.
18	n. a.	1936	Fejős László	n. a.	n. a.	n. a.
19	1927	1937	Futó János	n. a.	pénzügyi díjnok	főoktató
20	1937	n. a.	Hajnal János	n. a.	n. a.	n. a.
21	1937	n. a.	Hegyí Ferenc	n. a.	n. a.	főoktató
22	1925	n. a.	Hemmert János	a világháborúban a 61. gyalogezrednél szolgált, mint hadnagy. Kitüntetése: 2. oszt. ezüst, bronz, sebesülési érem, Károly csapatkereszt	n. a.	n. a.

23	1938	n. a.	Herczeg Győző	n. a.	n. a.	n. a.
24	1925	n. a.	Hivert József	tartalékos főhadnagy	nyugalmozott MÁV műszaki tisztviselő	levente-egyesületi úszó oktató tanfolyamot végzett
25	1927	n. a.	Horváth Endre	n. a.	közalapítványi gazdatiszt	n.i.
26	1926	n. a.	Horváth Lajos	a világháborúban a 69. gy. ezredben szolgált, tizedesi rangban, kitüntetései: 2. o. ezüst, bronz és Károly csapatkereszt	detektív	n.i.
27	1925	n. a.	ifj. Gaál László	n. a.	az első magyar biztosító társaság tisztviselője	tanfolyamot végzett
28	1925	1927	Kecskés József	tiszthelyettes	n. a.	n. a.
29	1936	n. a.	Klézli János	n. a.	n. a.	n. a.
30	1938	n. a.	Koszorú Lajos	n. a.	n. a.	n. a.
31	1937	1938	Kovács Géza	n. a.	n. a.	n. a.
32	n. a.	n. a.	Kővári János	n. a.	n. a.	n. a.
33	1927	n. a.	Krammer János	n. a.	n. a.	n. a.
34	1939	n. a.	Kristóffy László	n. a.	n. a.	n. a.
35	1926	1927	Lakner Sándor	a világháborúban a 69. gy. ezredben szolgált, t. főhadnagy, kitüntetései: Bronz, Károly csapatkereszt, 1912/13 évi emlékérem	rendőr-felügyelő	
36	n. a.	1936	László Dezső	n. a.	n. a.	n. a.
37	1926	n. a.	Légrády Dénes	volt legénységi	városi díjnok, városi iktató	tanfolyamot végzett
38	1925	n. a.	Lendvay Lajos	Katona volt, 17. honvéd gyalogezredben szolgált, világháborúban volt mint hadnagy. Kitüntetés: Nagy ezüst, kis ezüst, bronz vitézségi érem, Károly csapatkereszt, Signum Laudis.	államrendőrségi detektív	tanfolyamot végzett
39	1936	1939	Lovas Károly	n. a.	n. a.	n. a.
40	1925	n. a.	Makk József	n. a.	vármegyei számtiszt tanító	tanfolyamot végzett
41	1935	n. a.	Marth Ferenc	n. a.	n. a.	n. a.
42	1927	n. a.	Molta István	n. a.	n. a.	n. a.
43	1927	n. a.	Móri Károly	n. a.	vármegyei számellenőr	n. a.
44	1936	n. a.	Ozanits Gyula	n. a.	járásbírói díjnok	n. a.

45	1925 n. a. 1939	1927 1935 n. a.	Papp István	n. a.	pénzügyi tisztviselő, számviszt	cserkésztszít tanfolyamot végzett
46	1936	1937	Pusztaszeri Mátyás	n. a.	n. a.	n. a.
47	1925	1925	Raffay Sándor	n. a.	tanító	n. a.
48	n. a.	n. a.	Riba Lajos	n. a.	n. a.	n. a.
49	1925	1927	Sárán Béla	tiszthelyettes	hivatalnok	n. a.
50	1925	1925	Schomer Béla	tiszt	tanító	n. a.
51	1927	n. a.	Schuller Károly	n. a.	munkás- biztosító pénztári tisztviselő	n. a.
52	n. a.	1938	Solymos József	n. a.	n. a.	n. a.
53	1927	n. a.	Stocker Géza	n. a.	magyar királyi állampénztári tiszt	főoktató
54	1927	1939	Szablár Béla	Katona volt, 52. gyalozezrednél szolgált, mint számvevő őrmester	városi adótiszt	1938-tól főoktató
55	1938	n. a.	Szakálos Gyula	n. a.	n. a.	n. a.
56	1937	1938	Szélyes István	n. a.	n. a.	főoktató
57	1926	n. a.	Sztaszinó László	n. a.	n. a.	futball intéző
58	1925	n. a.	Thierjung Ferenc	n. a.	állam- rendőrségi felügyelő	tanfolyamot végzett
59	1937	n. a.	Varga József	n. a.	n. a.	n. a.
60	1925	1927	Villax József	n. a.	vármegyei ülnök	tanfolyamot végzett
61	1925	1927	vitész dr. Tölgyessy Sándor	tartalékos hadnagy	vármegyei közkórházi alorvos	tanfolyamot végzett
62	1925	n. a.	vitész Pozsgai János	n. a.	n. a.	n. a.
63	1925	1927	vitész Simon Ferenc	tartalékos hadnagy	állam- rendőrségi hivatali segédtszít	tanfolyamot végzett az egyesület pénztárosa
64	1926	n. a.	vitész Simon Simon	n. a.	n. a.	n. a.
65	n. a. 1937	1936 1939	vitész Zsigmond Géza	n. a.	n. a.	főoktató

2. táblázat. A Szekszárdi Turul Sport Egylet tagjegyzéke az 1923–1924. évre

Szekszárdi Turul Sport Egylet tagjegyzéke az 1923–1924. évre			
	név	foglalkozás	vallási felekezet
alapító tagok			
1.	dr. Örfly Imre	országgyűlési képviselő	római katolikus
2.	Ribiánszky József	uradalmi tisztartó	n.a.
3.	dr. Treer István	korhási főorvos	római katolikus
tagok			
4.	dr. Áldor Gyögy	ügyvéd	izraelita
5.	Antal Rezső	a közéleti minisztérium szekszárdi kirendeltségének központi intézője	római katolikus
6.	Apáthy Pálné	(Apáthy Pál intéző Ózsápusztán)	római katolikus
7.	dr. Augusztinovics Nándor	szekszárdi királyi járásbírói jegyző, bírósági titkár	evangélikus
8.	Babits Angéla	tanítónő a polgári leányiskolában	római katolikus
9.	dr. Babits István	vármegyei aljegyző, az úszószakosztály vezetője	római katolikus
10.	dr. Bács László	szekszárdi királyi törvényszéki jegyző	római katolikus
11.	dr. Baranyi Lajos	n.a.	n.a.
12.	dr. Barcsay Károly	törvényszéki joggyakornok	n.a.
13.	Bausz István	n.a.	római katolikus
14.	Bereczky Lajos	vármegyei főjegyző	n.a.
15.	Béres Benő	főgimnáziumi tanár	n.a.
16.	Birner István	vármegyei árvaszéki ülnök, a szekszárdi önkéntes tűzoltó testület főparancsnoka	református
17.	Blasszauer János	városi adótiszt	római katolikus
18.	Blázsik Ferenc	a Tolnamegyei Ujság felelős szerkesztője	római katolikus

19.	dr. Bolgár Kálmán	királyi törvényszéki bíró	római katolikus
20.	Breicha Ede	pénzügyi számvevőségi főtanácsos	római katolikus
21.	dr. Bús Lajos	ügyész, később főjegyző	református
22.	dr. Büky Béla	orvos (bábaképző)	n.a.
23.	Csankó Imre	pénzügyőri számtiszt	római katolikus
24.	dr. Csányi László	királyi közjegyző	n.a.
25.	Csernyánszky Béla	vármegyei számvevőségi tanácsos	n.a.
26.	dr. Cs. Papp Jenő	tanácsnok (közigazgatás), helyettes polgármester	n.a.
27.	dr. Deák Ferenc	szekszárdi törvényszéki jegyző, bírósági titkár	római katolikus
28.	Debulay Imre	az Ipartestület társelnöke, múlakatos, városatya	római katolikus
29.	if. Debuly Imre	lakatos	római katolikus
30.	Debulay József	vármegyei kórházi ellenőr	római katolikus
31.	Debulay Lajos	képviselőtestületi tag, lakatos	római katolikus
32.	Dicenty Sári	n.a.	római katolikus
33.	Dorn Zsigmond	vármegyei irodafőigazgató	evangélikus
34.	Dóra László	n.a. (labdarúgó)	római katolikus
35.	dr. Dulin Jenő	ügyvéd	római katolikus
36.	Emődi Klára	Emődi Benő szabó lánya, úszó	n.a.
37.	Eördögh Zoltán	magyar királyi gazdasági felügyelő	római katolikus
38.	Éri Emil	gimnáziumi tanár, cserkészparancsnok	római katolikus
39.	Farkas Imre	városi főmérnök	n.a.
40.	Farnady István	tisztviselő	római katolikus
41.	Fehérváry László	n.a.	római katolikus
42.	Fekete Jenő	városi tisztviselő, adótiszt	n.a.
43.	Ferencz Lajos	festőművész	n.a.
44.	Ferkelt Imre	lakatos	n.a.
45.	Ferkelt József	főszolgabírói hivatalnok	n.a.

46.	vitész Filep Józsefné szül. Hámory Ella	Filep József százados, Tolna vármegye vitézi székének széktartójának felesége	n.a.
47.	dr. Fleischmann Ottó	ügyvéd (a Turul teniszzakosztályának elnöke)	izraelita
48.	Földes Ernő	n.a.	római katolikus
49.	dr. Fördös Dezső	járási tisztiorvos, tb. vármegyei főorvos	evangélikus
50.	Fördös Mihály	vármegyei aljegyző, árvaszéki ülnök	evangélikus
51.	Frey Imre	n.a.	n.a.
52.	özv. Fritz Gyuláné	n.a.	n.a.
53.	Futó Ferenc	pénzügyi irodasegéd	n.a.
54.	Futó János	hivatali tisztviselő	n.a.
55.	dr. Gaál Dezső	a királyi ügyészség vezetője	református
56.	Gaál László	vármegyei számtiszt	n.a.
57.	Gauzer Péter	n.a.	római katolikus
58.	dr. Gerő Károly	pénzügyi titkár	izraelita
59.	Gisztl Géza	vármegyei irodatiszt	n.a.
60.	Grész Viktor	postafelügyelő	római katolikus
61.	Gócza Albert	mérnök	n.a.
62.	dr. Gulyás József	ügyvéd, tb. vármegyei főügyész	izraelita
63.	Gúthy Miklós	n.a.	n.a.
64.	Haász Jakab	gépmester a Molnár nyomdában	izraelita
65.	Haidekker Bertalan	bankügyész	római katolikus
66.	Haidekker János	városi főmérnök	római katolikus
67.	Haidekker Zoltán	n.a.	római katolikus
68.	dr. Haksch Ferenc	királyi ügyész	római katolikus
69.	Halász Béla	a szekszárdi Hangya szövetkezet alelnöke	n.a..
70.	Handinger Gyula	n.a.	n.a.
71.	dr. Handlovics Tibor	orvos (vármegyei közkorház)	n.a.
72.	Hangonyi László	lakatos	római katolikus
73.	Háry Béla	számvevősségi főtanácsos, hivatali főnök	római katolikus
74.	Haypál Benő	gimnáziumi testnevelőtanár	n.a.

75.	dr. Haypál Sándor	vármegyei árvaszéki elnök	n.a.
76.	Hemmerth János	számellenőr	n.a.
77.	Hetényi Lajos	a Szekszárdi Takarékpénztár főpénztárosa	római katolikus
78.	Hiverth József	MÁV tisztviselő	n.a.
79.	Hock Bella	Hock István állomásfőnök lánya	római katolikus
80.	dr. Hódossy Sándor	ügyvéd	római katolikus
81.	Hohmann György	n.a.	n.a.
82.	Horti Béla	szekszárdi rendőrkapitány	n.a.
83.	dr. Horváth Árpád	vármegyei aljegyző	n.a.
84.	Horváth István	n.a.	evangélikus
85.	dr. Horváth József	egyetemes orvosdoktor	n.a.
86.	Horváth József	népgondozó hivatalnok	n.a.
87.	Horváth Lajos	n.a.	n.a.
88.	Hubrick René	testnevelésügyi előadó	n.a.
89.	Ilk Gyula	n.a.	n.a.
90.	dr. Illy György	állatorvos, Tolna vármegye törvényhatósági főállatorvosa	n.a.
91.	Janosits Kata	néhai Janosits Károly volt városi főjegyző lánya	római katolikus
92.	Janosits Klára	néhai Janosits Károly volt városi főjegyző lánya	római katolikus
93.	John Sándor	magyar királyi gazdasági tanácsos	római katolikus
94.	Joob Imre	vizsgálóbíró	evangélikus
95.	Kákonyi István	n.a.	római katolikus
96.	dr. Káldy Gyula	királyi közjegyző	római katolikus
97.	dr. Kalencsik Kálmán	törvényszéki bíró	n.a.
98.	Kalith András	pénzügyi tanácsos	evangélikus
99.	dr. Kamarás Géza	szekszárdi törvényszéki jegyző, bírósági titkár	római katolikus
100.	Kása Gyula	számvizsgáló	n.a.
101.	Katona József	n.a.	n.a.

102.	Kelemen Gizike	n.a.	n.a.
103.	Kender István	n.a.	n.a.
104.	Kenézy Endre	pénzügyigazgató helyettes	n.a.,
105.	Kertész Gabriella	vármegyei gazdasági felügyelőség tisztviselője	n.a.
106.	Kéry Gyula	n.a.	n.a.
107.	dr. Kiss Ernő	vármegyei tiszti főügyész	római katolikus
108.	Klauszberger Károly	közalapítványi erdőtanácsos	n.a.
109.	Klein Vilmos	detektív	izraelita
110.	Klieber Gizi	tanárnő	n.a.
111.	vitéz dr. (Gangl) Koloszváy Andor	rendőrkapitány	n.a.
112.	Kopeczky Béláné	n.a.	n.a.
113.	Korbonits Margit	Tóth Henrik miniszteri tanácsos mostohalánya	n.a.
114.	dr. Korniss István	vármegyei aljegyző	n.a.
115.	Kovács Lajos	vármegyei számvevőségi főtanácsos	n.a.
116.	dr. Krantz Jenő	ügyvéd	n.a.
117.	Kriszl Mátyás	városi tisztviselő	n.a.
118.	dr. Kunczer Jenő	tiszti főügyész	római katolikus
119.	dr. Kurcz István	főszolgabíró	evangélikus
120.	dr. Künsztler Kálmán	ügyvéd	n.a.
121.	dr. Künsztler Károly	árvaszéki ülnök	n.a.
122.	Lakner Sándor	rendőrfelügyelő	n.a.
123.	Laky Zoltán	szolgabíró	n.a.
124.	Landauer Arnold	kereskedő, áruháztulajdonos	izraelita
125.	Landauer Sándor	kereskedő	izraelita
126.	László Aladár	mérnök	n.a.
127.	László Margit	n.a.	n.a.
128.	Lénárt Imre	n.a.	n.a.
129.	Lendvay Lajos	közüzemi tisztviselő	római katolikus

130.	dr. Lengyel József	pénzügyi fogalmazó a szekszárdi királyi pénzügyigazgatáson	római katolikus
131.	dr. Leopold Kornél	magyar királyi kormányfőtanácsos, a Magyar Általános Hitelbank igazgatója	izraelita
132.	ifj. Leopold Lajos	szociológus, közgazdász	izraelita
133.	Leopold Miksa	számtanácsos	izraelita
134.	dr. Leszler Alajos	orvos, fogorvos	római katolikus
135.	Löwy Endre	n.a.	izraelita
136.	Makk József	tanító	n.a.
137.	Malonyai Elemér	tanító	n.a.
138.	Mányoky Ödön	árvaszéki ülnök	n.a.
139.	Markeszkó Zseni	Markeszkó István királyi telekkönyvvezető leánya	n.a.
140.	dr. Marxreiter Alajos	ügyvéd	római katolikus
141.	dr. Matzon Gábor	főorvos	római katolikus
142.	Meizer József	n.a.	n.a.
143.	Mentz János	gimnáziumi tanár, cserkésztsízt	n.a.
144.	Mészáros Margit	n.a.	n.a.
145.	Mihályfy Dezső	lakatos	római katolikus
146.	dr. Mikula Dezső	ügyvéd	római katolikus
147.	Mire Sándor	n.a.	izraelita
148.	Mirth Sári	Mirth Gyula, a munkásbiztosító igazgatójának lánya	n.a.
149.	dr. Mlinkó Imre	bíró	római katolikus
150.	Mohay Lajos	asztalos	evangélikus
151.	Molnár Sándor	okl. gépészmérnök, a Szekszárd-bátai ármentesítő és belvízszabályozó társulat igazgató-főmérnöke	református
152.	Morvay László	vármegyei főjegyző	római katolikus
153.	Mósa Péter	vármegyei aljegyző	n.a.
154.	Muics Antal	Muics Sándor selyemtenyészési főfelügyelő fia	n.a.
155.	Müller Imre	szolgabíró, tb. főszolgabíró	evangélikus

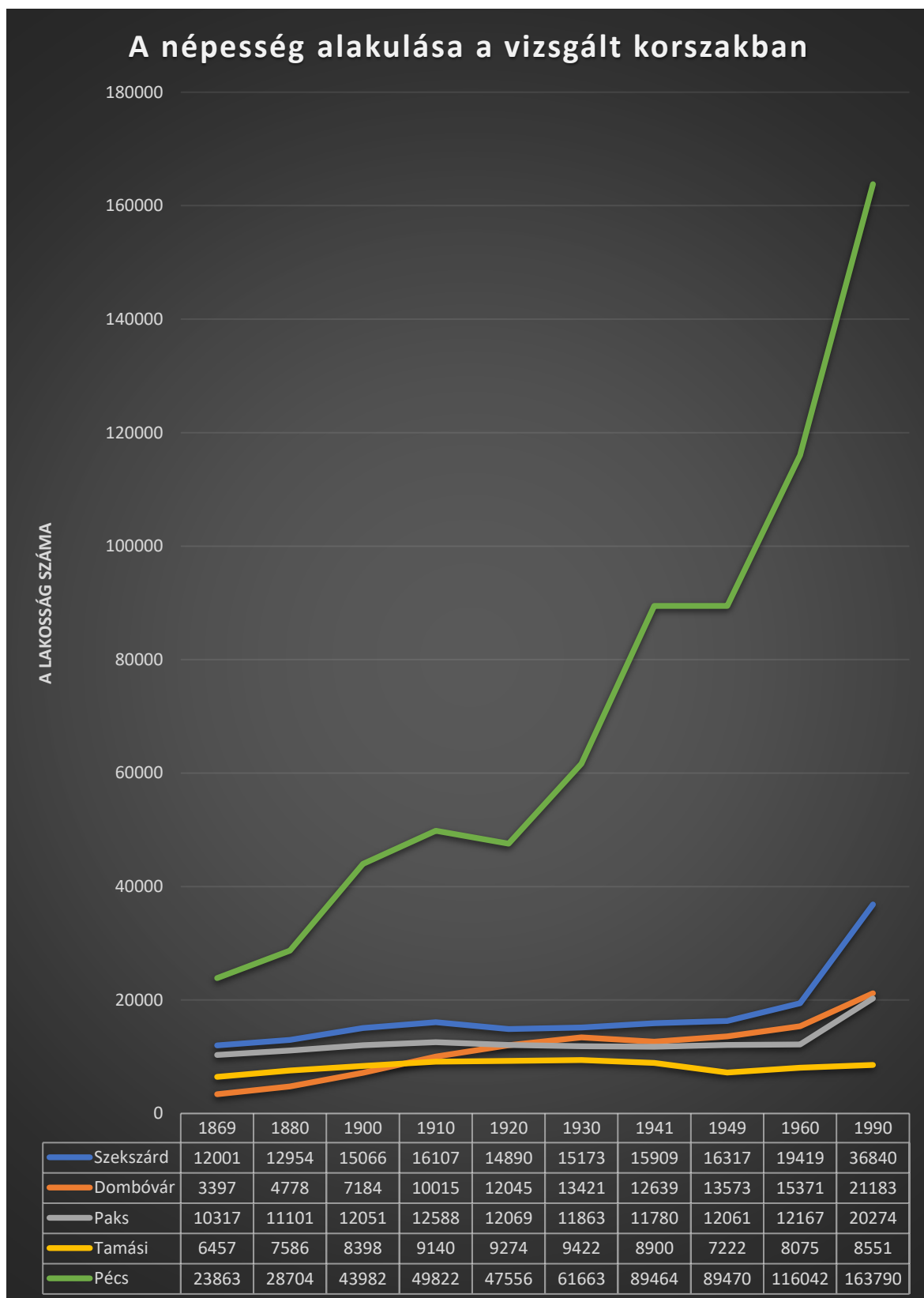
156.	Nagy Béla	tanító, karnagy	római katolikus
157.	Nagy Endre	a közéletmezési minisztérium szekszárdi kirendeltségének tisztviselője	n.a.
158.	Nagy Erzsébet	n.a.	n.a.
159.	Nagy István	főjegyző	római katolikus
160.	dr. Offinger László	n.a.	n.a.
161.	dr. Örfly Gyula	ügyvéd	római katolikus
162.	Paál Samu	tanár	n.a.
163.	Pál Zoltán	n.a.	n.a.
164.	Palár Dezső	n.a.	n.a.
165.	Palásthy László	a munkásbiztosító irodatisztje	római katolikus
166.	Papp István	teológia tanár, cserkésztszjt	n.a.
167.	Petrits Károly	n.a.	n.a.
168.	Piller Rezső	városi végrehajtó	n.a.
169.	Pillinger József	postatiszt	n.a.
170.	Plank Lilike	tanítónő	református
171.	dr. Polgár István	vármegyei aljegyző	római katolikus
172.	Polgár Margit	Polgár Alajos polgári iskolai tanár lánya	n.a.
173.	Posta Ferenc	lakatos	n.a.
174.	Puskás Ferenc	a szekszárdi Országos Selyemtenyészési Felügyelőség könyvelője	római katolikus
175.	Radics Béla	n.a.	n.a.
176.	dr. Radó Artúr	gazdatiszt	n.a.
177.	dr. Radó Gyula	ügyvéd	izraelita
178.	dr. Resch Aurél	gimnázium igazgató	n.a.
179.	Róth Elemér	n.a.	római katolikus
180.	Róth Ferenc	n.a.	n.a.
	Sándor János	a szekszárdi állami felsőkereskedelmi iskola igazgatója	n.a.
181.	Sándor József	természettan tanár	n.a.
182.	Sárossy Gizella	polgári iskolai tanárnő	n.a.

183.	Schiller Alice	n.a.	n.a.
184.	ifj. Schilling János	n.a.	n.a.
185.	Schmidl József	n.a.	n.a.
186.	Schneider Elemér	a Mezőgazdasági Kereskedelmi Rt. szekszárdi igazgatóságának cégjegyzője	római katolikus
187.	Schneider János	Szekszárdi Népbank vezérigazgatója, társelnöke a Levente Egyesületnek és elnöke a Törekvés Sport Egyletnek a Tolnamegyei Ujság főszerkesztője	római katolikus
188.	ifj. Schönstein József	bizományos	izraelita
189.	Schröder Géza	pénzügyi tanácsos	római katolikus
190.	Schultheisz Rezső	szolgabíró	római katolikus
191.	Schuszter Irén	n.a.	n.a.
192.	Sikos Gyula	építész	n.a.
193.	dr. Skultéty Antal	városi tisztviselő	n.a.
194.	Somogyi Zoltán	királyi közalapítványi erdőmérnök	n.a.
195.	dr. Spányi Leó	ügyvéd	izraelita
196.	Spielberger Gyuláné	Spielberger Gyula csendőrfőhadnagy felesége	n.a.
197.	Spuller Ferenc	tanító	n.a.
198.	Steiger Pál	pénzügyi tisztviselő	n.a.
199.	Steindörfer József	n.a.	n.a.
200.	Steiner Goda László	n.a.	n.a.
201.	Stettka Sári	n.a.	n.a.
202.	Stocker Géza	állampénztári tanácsos	római katolikus
203.	özv. Stockinger Jánosné	néhai Stockinger János magánzó özvegye	római katolikus
204.	dr. Straicher Benő	ügyvéd	n.a.
205.	Strasszer Jenő	tűzifakereskedő	izraelita
206.	Sugh József	borbély és fodrász	n.a.
207.	Suhajda Gézáné szül. Kunczer Iluska	n.a.	római katolikus
208.	Szabó Gábor	pénzügyi számtiszt	római katolikus

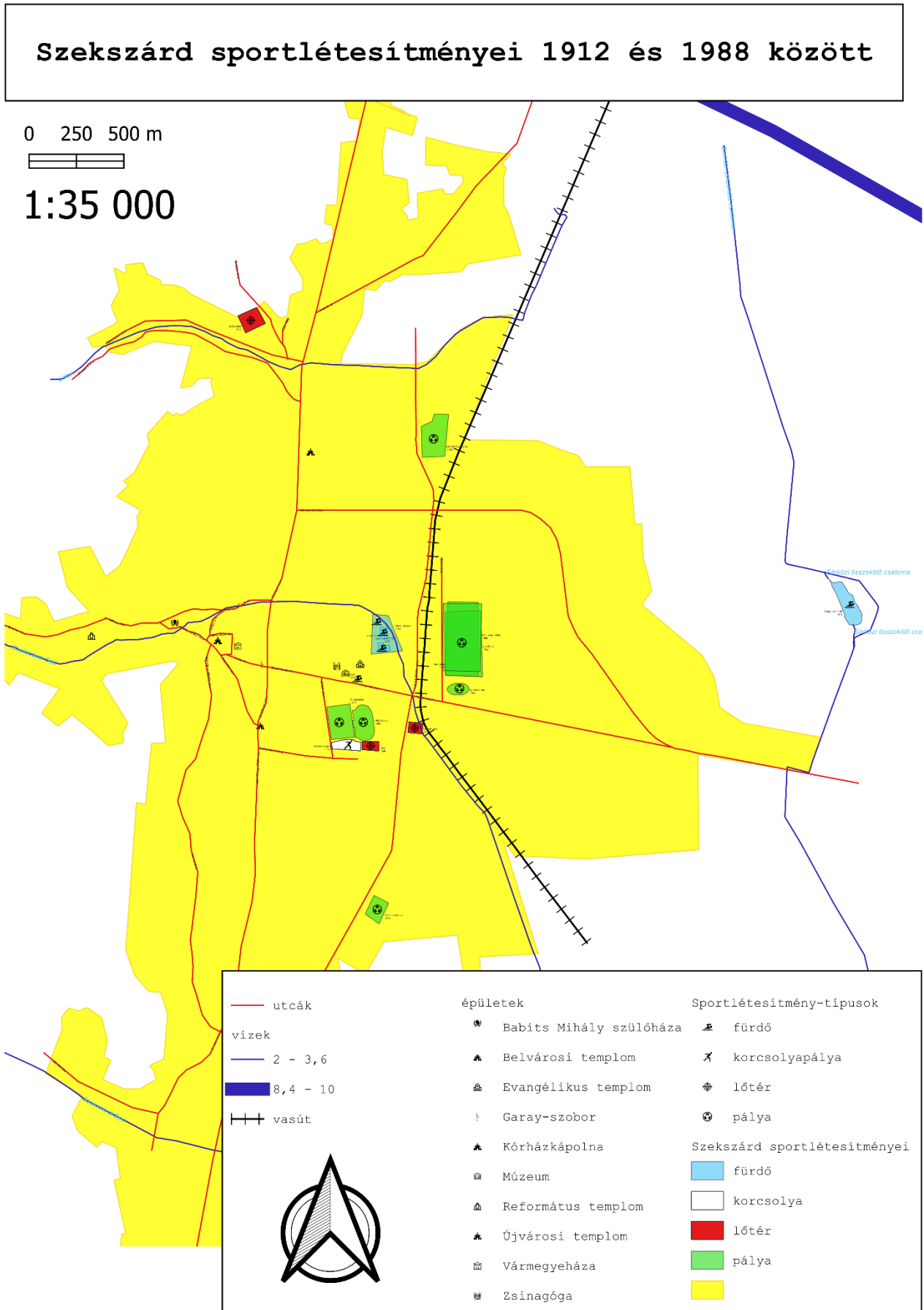
209.	Szabó János	mérnök	római katolikus
210.	Szabó Teréz	pénzügyi alkalmazott	római katolikus
211.	Szamolányi Gyula	pénzügyi titkár, költő	római katolikus
212.	dr. Szarvas János	királyi ügyész	római katolikus
213.	dr. Szászy Endre	ügyvéd	római katolikus
214.	Szauter József	tanító	római katolikus
215.	Szávits Sándor	vármegyei számvevőségi járási számvevő	n.a.
216.	Székely Sándor	tanár	n.a.
217.	ifj. Szeghy Sándor	gyógyszerész	római katolikus
218.	dr. Szentkirályi Lajos	számvevőségi tanácsos	n.a.
219.	Szerafin Elemér	katonatiszt, főhadnagy	n.a.
220.	Szévald Oszkár	Tolnavármegye alispánja, földbirtokos	római katolikus
221.	Szigeth Gábor	városi tisztviselő, királyi kormányfőtanácsos	római katolikus
222.	Szombathy Zsigmond	pénzügyigazgatósági titkár	n.a.
223.	Szongoth Edvin	főszolgabíró	n.a.
224.	Sztaszinó László	a szekszárdi pénzügyigazgatóság tisztviselője	n.a.
225.	dr. Sztanó Sándor	orvos (Ferenc kórház)	n.a.
226.	dr. Takács Gyula	királyi törvényszéki bíró	n.a.
227.	dr. Tagányi Imre	szolgabíró	n.a.
228.	dr. Tolnay József	törvényszéki jegyző	n.a.
229.	Tóth József	n.a.	római katolikus
230.	Tóth Pál	főszámvevő	református
231.	Tucsni Pál	vármegyei számvevőségi számvizsgáló	evangélikus
232.	Tury Árpád	vármegyei számvevőségi számvizsgáló	n.a.
233.	Ulrik József	gyógyszerész	n.a.
234.	Vass István	főgimnáziumot végzett tanuló, később pénzügyi titkár	római katolikus
235.	Vass József	n.a.	római katolikus
236.	Vass Lajos	orvostanhallgató	római katolikus
237.	Vass Sándor	n.a.	római katolikus

238.	Vendl István	polgármester	római katolikus
239.	Veress Zsigmond	n.a.	n.a.
240.	dr. Vértesi Frigyes	hittanár, cserkésztsízt	római katolikus
241.	Villax József	vármegyei árvaszéki ülnök	n.a.
242.	Wágner Andor	festőművész növendék, úszó	római katolikus
243.	Wallacher Gizella	Wallacher Lajos, a Szekszárdi Népbank igazgató főkönyvelőjének lánya	evangélikus
244.	Wallacher László	főgimnáziumi tanár	római katolikus
245.	Wallacher Magda	néhai Wallacher Károly volt takarékpénztári főkönyvelő lánya	római katolikus
246.	Vinkovits Katalin	vármegyei irodatiszt	római katolikus
247.	Wolff Ella	izraelita, Wolff Arnold szőlőbirtokos lánya	izraelita
248.	Ziegler Károly	mérnök	evangélikus
249.	Zsigmond Dezső	városi irodavezető	római katolikus
250.	Zsuffa János	vármegyei számvevőségi számvizsgáló	n.a.

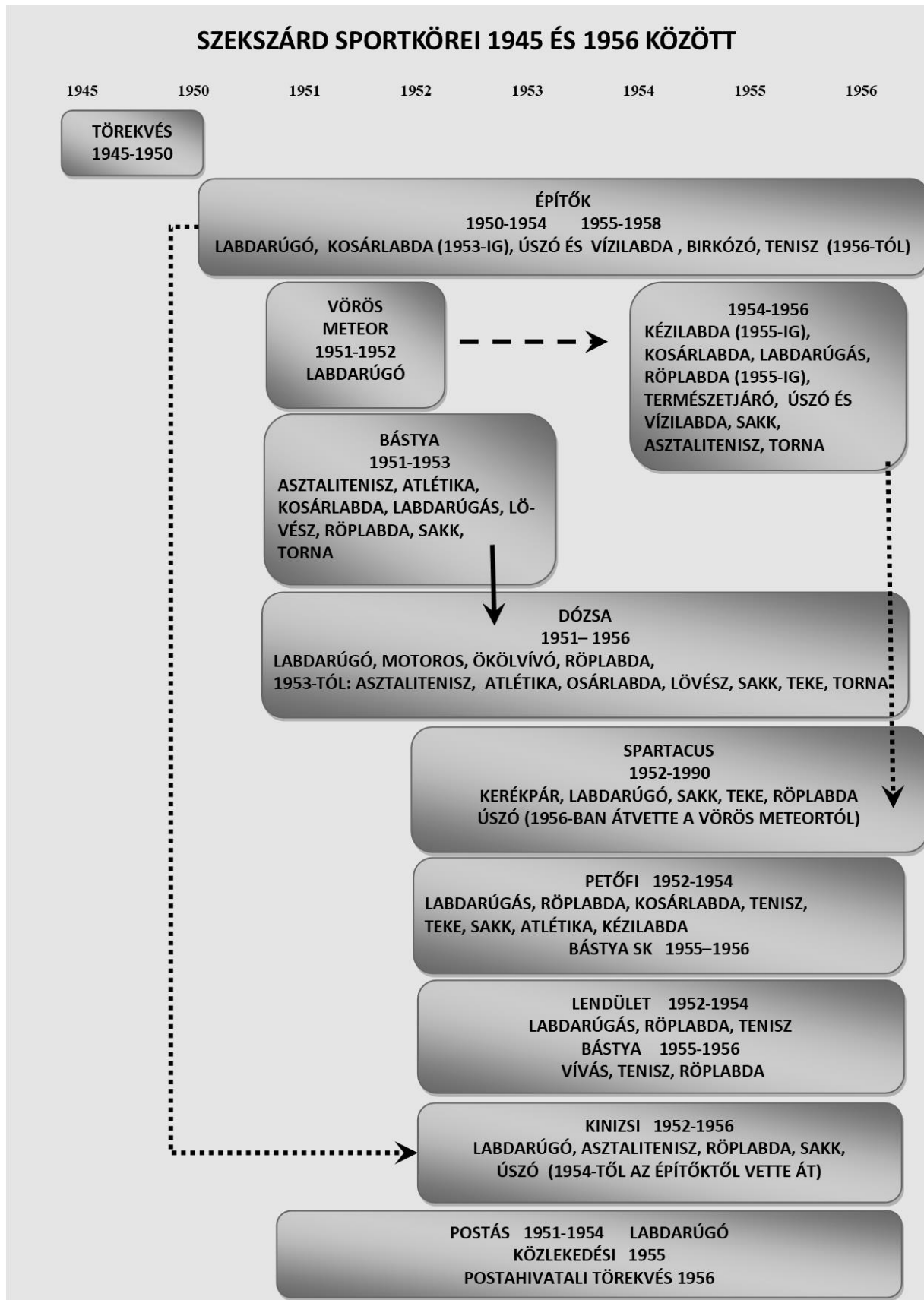
1. diagram. A népesség alakulása a vizsgált időszakban

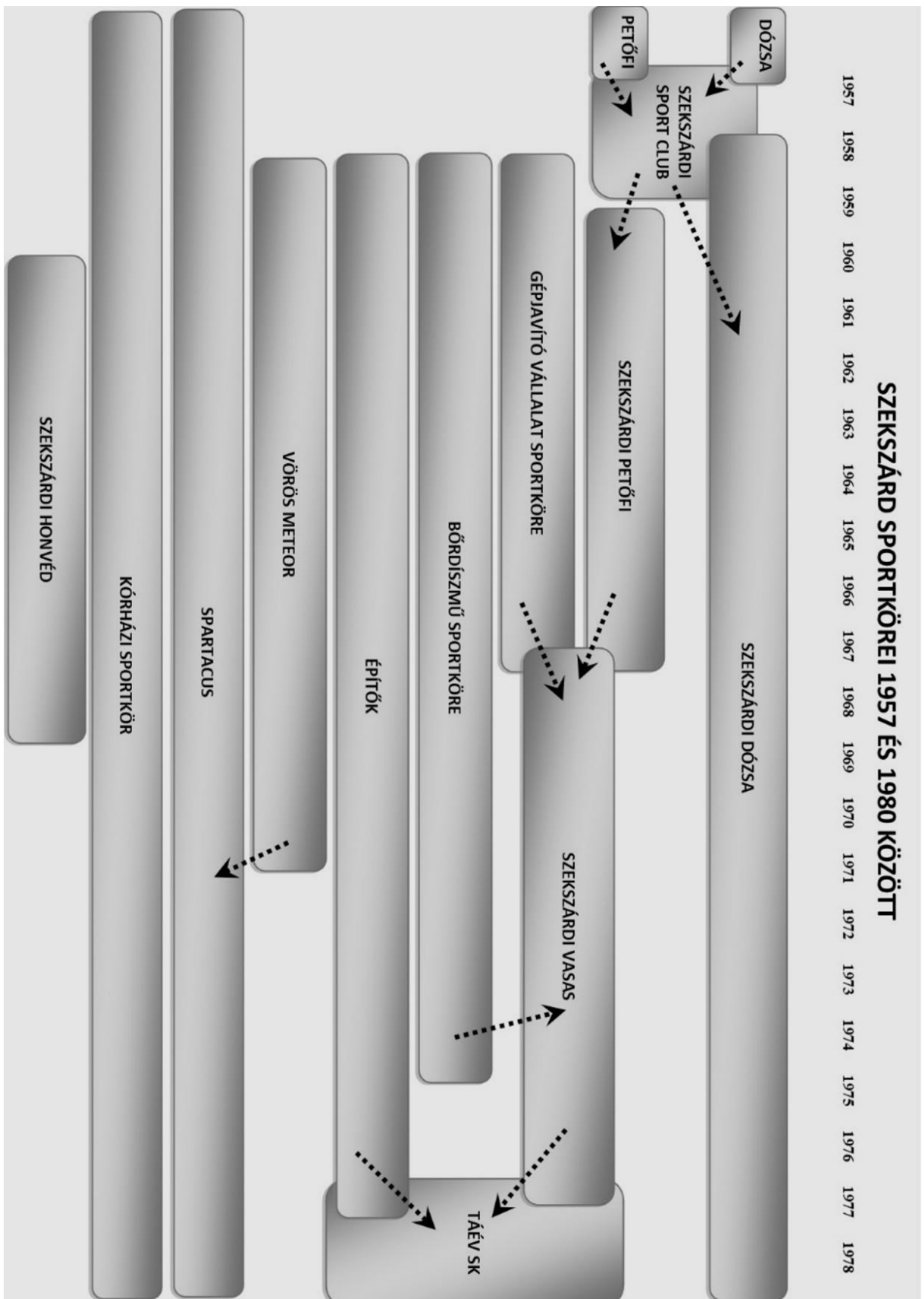
1. térkép. Szekszárd sportlétesítményei 1902 és 198 között

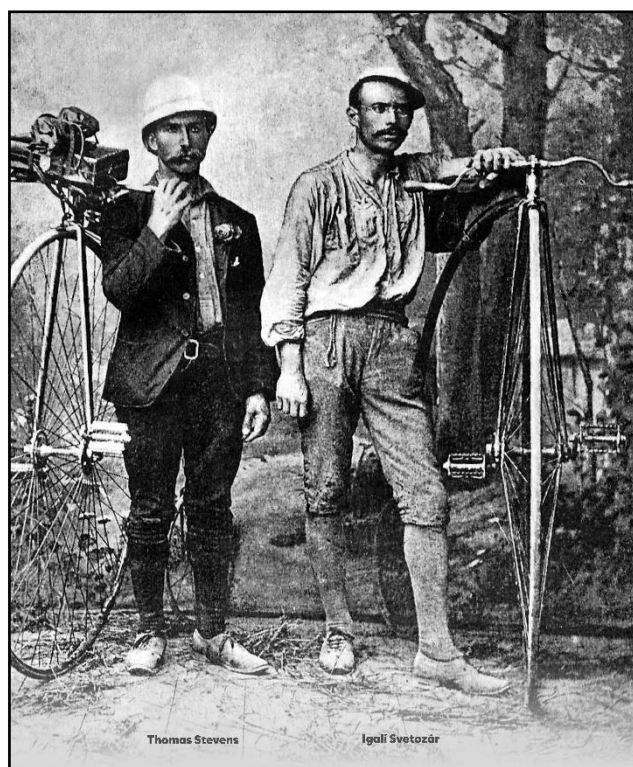

1. ábra. Szekszárd sportkörei 1945 és 1956 között

2. ábra. Szekszárd sportkörei 1957 és 1980 között

1. kép. Thomas Stevens és Igali Svetozár

(forrás: Igali Svetozár: Budapesttől Belgrádig velocyipéden. Budapest, 1885)

2. kép. Korcsolyázók az 1900-es évek elején

(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 2001.1.48.)

3. kép. Fürdőzők Szekszárdon a Schwarcz-féle fürdőben az 1900-as évek elején
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1981.74.1.)

4. kép. Fürdőzők a Csörge-tónál
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1979.1.46.)

5. kép. A Szekszárdi Tenisztársaságról készült csoportkép
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1981.73.2.1.)

6. kép. A Szekszárdi Tenisztársaság csoportképe
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1981.73.2.2.)

7. kép. A budapesti Vasas SC és a Szekszárdi Törekvés SE futballcsapatai 1919. május 1-én.
A Törekvés játékosai: Kovacsics, Hangonyi, Tóth, Nagy, Vas, Debulay, Fontányi Ferenc, Joó, Posta, Viola,
Mire (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1984.44.1.)

8. kép. A Törekvés futballcsapata 1920 körül. Biztosan azonosítható a fotón Koncz Ferenc (középső sor, balról a második, öltönyben) és Sztaszinó László (hátsó sor, bal oldalt, öltönyben), a játékosok közül pedig: Tóth Sándor (hátsó sor, balról a második, sportmezben), Fontányi Ferenc (első sor, jobb oldalt, fekve), Posta Ferenc (első sor, középen, ülve) és Joó Sándor (első sor, bal oldalt, fekve). (forrás: Fortepan, képszám: 9492)

9. kép. A Törekvés „old boys” csapata 1923-ban. A játékosok: Kövendy Lajos, Zámbó István, Mutsenbacher Lajos, Németh János, Dani György, Honorits József, Tóth Sándor, Rottkay Árpád, Sztaszinó László, Benács Lajos, Bóday Gusztáv (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 2002.5.6.)

10. kép. A Törekvés futballcsapata 1928-ban. A játékosok: Benács (előtte a kislánya áll), Kovács Andor, Gál István, Déman Lajos, Takács, Kaszler Ferenc, Rohi, Albert Nándor, Hermann, Füzesi János, Joó Sándor. A fotó jobb oldalán Koncz Ferenc is látható, aki hosszú időn át a csapat intézője volt. (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 2002.5.5.)

11. kép. A Szekszárdi Törekvés Sportegyesület az 1920-as évek második felében
(forrás: Fortepan, képszám:8224)

12. kép. Motorosok Szekszárdon a Garay téren az 1920-as évek végén
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 2022.37.400.)

13. kép. „Turul” strandfürdő 1927-ben, Borgula Vilmos felvétele
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1981.73.1.2.)

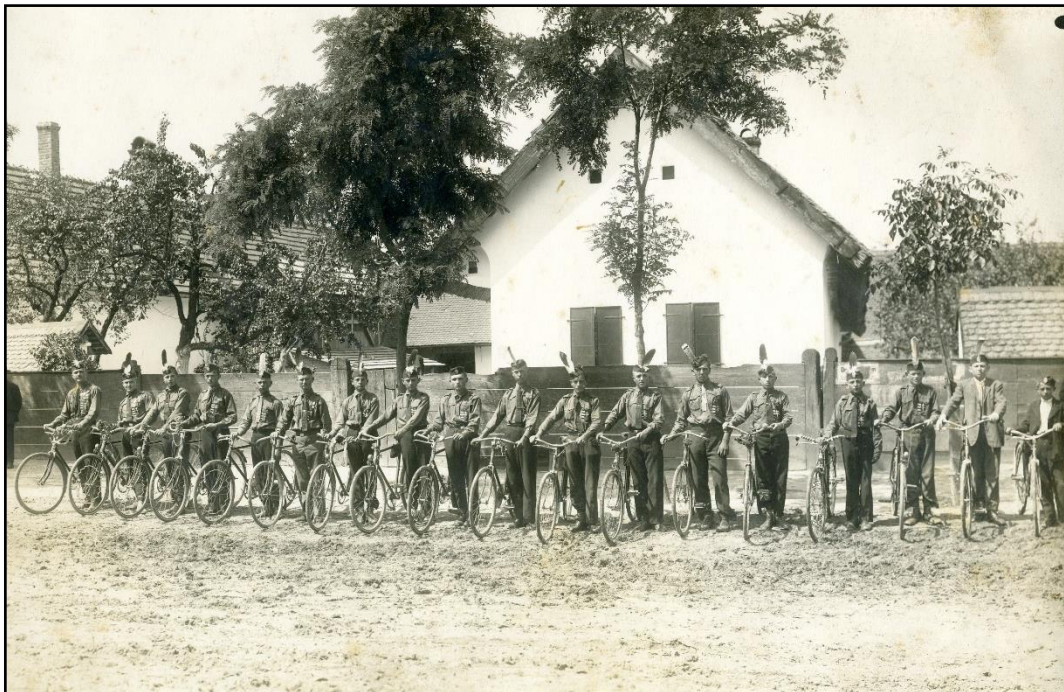

14. kép. Fürdőzők a strandon 1927-ben, Borgula Vilmos felvétele
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1981.73.1.3.)

15. kép.

15. kép. Az 1927-ben bajnokságot nyert levente futballcsapat, bal oldalon Sztaszinó László, Borgula Vilmos felvétele (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 2002.5.4.)

16. kép. Kerékpáros leventék (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1985.195.1.)

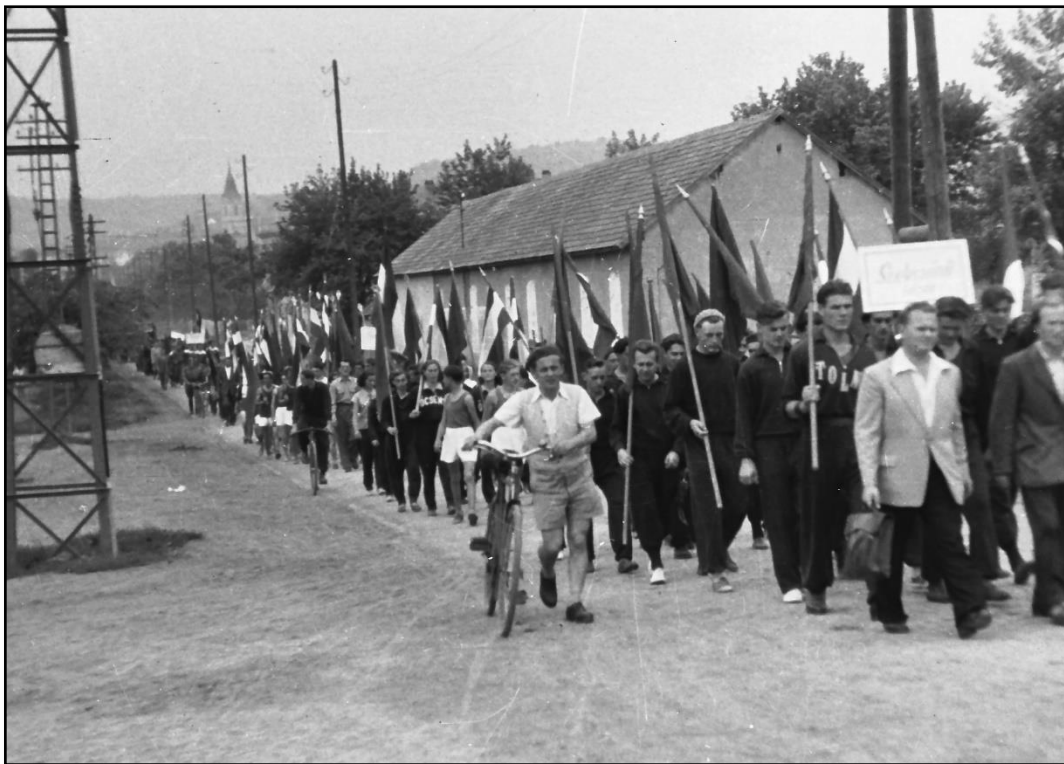
17. kép. Az 1932. évi távlovaglás résztvevői Szekszárdon a Béla téren
(WMM Képzőművészeti gyűjtemény, a Molnár család fotóalbuma, gyarapodási napló száma: 29/2020.)

18. kép. A távlovaglás résztvevői Szekszárdon
(WMM Képzőművészeti gyűjtemény, a Molnár család fotóalbuma, gyarapodási napló száma: 29/2020.)

19. kép Az „Április 4.” járási kultúrotthon felavatása 1952. április 4-én
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1981.23.10.)

20. kép. Tolna megye sportolójának felvonulása 1955-ben a Falusi Dolgozók Szpartakiádjának megyei döntője előtt. (WMM Újkortörténetifotó-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

21. kép. Az Építők sportolói egy április 4-i ünnepélyes sportverseny előtti felvonuláson az 1950-es évek elején (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1984.268.1.)

22. kép. A Szekszárdi Kinizsi sportkör versenyzői egy ünnepélyes felvonuláson az 1950-es évek elején (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1984.268.140.)

23. kép. A Szekszárdi Petőfi női sportolói 1955-ben. A hátsó sorban balról a második férfi Lépő László az MTSB elnöke. (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

24. kép. A Szekszárdi Dózsa női sportolói 1955-ben.
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

25. kép. Röplabda mérkőzés a Falusi Dolgozók V. Szpartakiádjának szekszárdi járási döntőjén 1955. június 19-én. (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

26. kép. Megyei 1953. évi kerékpáros terepverseny Szekszárdon (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

27. kép. Szekszárdi kerékpárosok 1954-ben. Balról jobbra: András Gábor, Takács, Kappel János, Bartusek, Koca József, Szegedi József, Losonczy Sándor edző, Molnár István, Gerendai János, Hepp Péter (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

28. kép. Szekszárdi kerékpárosok az 1960-as években. Gazdag István, Virág József, Auth László, Tóth Ferenc, Bokros József, Vajda Ferenc, középen elől Gerendai János edző (forrás: Szabó-Kovács János)

29. kép. Iskolai testnevelésóra az 1950-es években
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 1984.268.106.)

30. kép. MHK próbázók az 1950-es években
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

31. kép. VIT jelvényt szerző verseny férfi futói 1955-ben Bonyhádön
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

32. kép. Szekszárdi sportvezetők 1954-ben. Középen Lépő László az MTSB elnöke, jobb szélén Mozolai János
testnevelőtanár látható. (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Nyakas István fotója)

33. kép. A Szekszárdi Spartacus Sportkör kerékpárosai egy május 1-i felvonuláson az 1970-es években
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Bakó Jenő fotója)

34. kép. A Szekszárdi Spartacus kerékpárosai 1976-ban. Felső sor (balról jobbra): Szúnyogh Nándor, Eppel, Pálinkás Csaba, Brozovác László. Középső sor: idős Halász László, Gulyás János, Halász Zoltán, Liska Pál, Csákovits Ferenc. Alsó sor: Sallai Antal, Halász László, Nagyernyei Attila, Vanitsek István, Schneider Konrád
(forrás: Szabó-Kovács János)

35. kép. A Gemenci Nagydíj megnyitója előtti zászlófelvonásra a négy legjobb szekszárdi kerékpáros (Halász László, Halász Zoltán, Pálinkás Csaba, Liska Pál) viszi a nagydíj zászlaját, előttük Pálinkás István, hátuk mögött Schneider Konrád vonul (forrás: Szabó-Kovács János)

36. kép. Gyerekek amatőr versenyének rajtja a Gemenci Nagydíjon az 1980-as évek elején (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Bakó Jenő fotója)

37. kép. Eredményhirdetés az 1986-os úttörőolimpián asztalitenisz sportágban
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Gottvald Károly fotója)

38. kép. Zászlófelvonás az 1986-os úttörőolimpián
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Gottvald Károly fotója)

39. kép. „Ötpróba” futóverseny 1984-ben Szekszárdon
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Gottvald Károly fotója)

40. kép. A Szekszárdi Szövetkezeti Spartacus Sportkör kajak-kenusai 1985-ben
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Gottvald Károly fotója)

41. kép. A Szekszárdi Dózsa labdarúgói 1989-ben
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Gottvald Károly fotója)

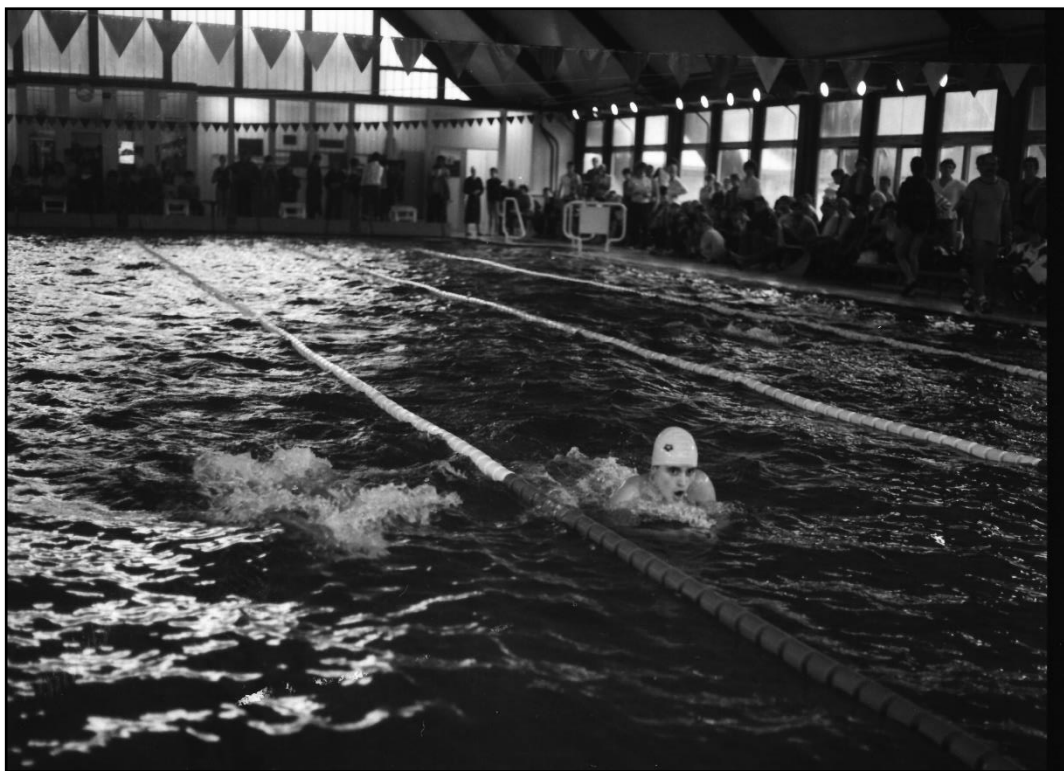

42. kép. Szabó Ödön mesteredző⁹⁴⁶ instrukciókkal látja el a Szekszárdi KSC játékosait a XX. Sió Kupán 1989-ben (WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Gottvald Károly fotója)

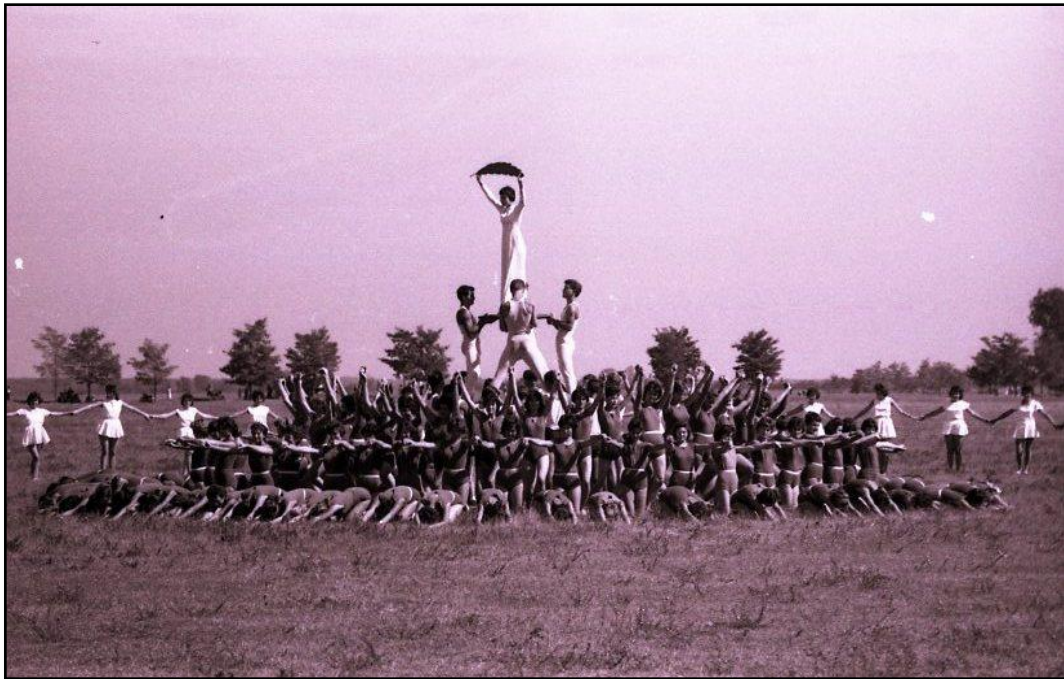
⁹⁴⁶ A mesteredzői címet 1952-ben alapították. Az OTSH elnöke által adományozott címet pályázat útján lehetett megkapni, amelynek meghatározott feltételei voltak. A szekszárdi edzők közül Bessenyei Gyula (atlétika, 1967-ben), Csötönyi Sándor (ökölvívás, 1989-ben) és Szabó Ödön (kosárlabda, 1981-ben) kapta meg a címet.

43. kép Orbán László edzőként (balra) a IX. Atom Kupán Pakson 1989-ben
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény)

44. kép. Sipos Márton nemzetközi úszóemlékverseny 1986-ban Szekszárdon
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Gottvald Károly fotója)

45. kép. Repülőnap Ócsényben 1961-ben

(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Jantner János fotója, leltári szám: 2017.1.371.15.)

46. kép. Motoros akrobaták az ócsényi repülőnapon 1961-ben

(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Jantner János fotója, leltári szám: 2017.1.371.17.)

47. kép. Ejtőernyős leszállás, a képen Fleisz Zoltán az 1950-es évek elején
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 2015.2.38.91.)

48. kép. Repülősök vitorlázógéppel 1958-ban
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, leltári szám: 2015.2.38.111.)

49. kép. Az MHS szekszárdi lövészklubjának női versenyzői 1961-ben
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Jantner János fotója, leltári szám: 2017.1.339.21.)

50. kép. Az MHS szekszárdi lövészklubjának női versenyzői 1961-ben
(WMM Újkortörténeti archívfoto-gyűjtemény, Jantner János fotója, leltári szám: 2017.1.339.25.)

Témában megjelent fontosabb tanulmányok, előadások

A Szekszárdi Ifjúsági Levente Testedző Egyesület. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLII. (2020) 335–363.

Sportélet Szekszárdon a 19-20. század fordulóján. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLIII. (2021) 171–194.

A Szekszárdi Turul Sportegylet. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLIV. (2022) 467–482.

Gemenc 50. Fél évszázad két keréken. Szekszárd, Wosinsky Mór Megyei Múzeum (2024) 63 p.

Szekszárd sportjának szocialista átalakítása 1945 után. Történeti Muzeológiai Szemle XXI–XXII. (2024) 99–122.

A szekszárdi kerékpársport első évszázada. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XLV. (2025) 313–332.

A leventesport infrastruktúrájának fejlődése Szekszárdon (előadás) A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett múzeum konferencia, Szekszárd, Wosinsky Mór Megyei Múzeum 2021. november 3.

Sportélet Szekszárdon a 19-20. század fordulóján (előadás) A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett múzeumi konferencia, Szekszárd, Wosinsky Mór Megyei Múzeum 2022. november 3.

Szekszárd sportjának szocialista átalakítása 1945 után (előadás) A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett múzeumi konferencia, Szekszárd, Wosinsky Mór Múzeum 2024. november 5.